

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

BHARTRIHARIS SENTENTIAE

ET

CARMEN QUOD CHAURI NOMINE CIRCUMFERTUR
EROTICUM.

AD CODICUM MSTT. FIDEM EDIDIT LATINE VERTIT ET COMMENTARIIS
INSTRUXIT

PETRUS A BOHLEN.

BEROLINI

IMPENSIS FERDINANDI DUEMMLERI
MDCCCXXXIII.

TYPIS ACADEMICIS.

VIRO
SUMME REVERENDO
IOANNI SCHULZIO THEOL. DOCTORI

BORUSSORUM REGI POTENTISSIMO A CONSILIIS INTIMIS
EQUITI ILLUSTRIS CET.

HUMANITATIS ET INGENUAЕ DOCTRINAE FAUTORI INSIGNI
HASCE BHARTRIHARIS SENTENTIAS

FRUCTUUM

EX ITINERE LITTERARIO NUPER PERCEPTORUM

PRIMITIAS

ANIMI BENEFICIORUM IN SE COLLATORUM MEMORIS

TESTES ESSE VOLUIT

EDITOR.

1. The first part of the report is a general introduction to the subject of the study. It discusses the importance of the study and the objectives of the research.

2. The second part of the report is a detailed description of the methodology used in the study. It includes information about the sample, the data collection methods, and the statistical analysis.

3. The third part of the report is a discussion of the results of the study. It compares the findings with the previous research and discusses the implications of the study.

4. The fourth part of the report is a conclusion and a list of references. The conclusion summarizes the main findings of the study, and the references list the sources used in the research.

5. The fifth part of the report is an appendix containing additional information related to the study, such as raw data, questionnaires, and interview transcripts.

6. The sixth part of the report is a bibliography listing the sources used in the study.

7. The seventh part of the report is a list of figures and tables included in the study.

PRAEFATIO.

Londini quum ante biennium, summi Borussiae Ministerii munificentia commorari mihi liceret, ut, quod diu erat in votis, litteris Indicis pro viribus meis consulerem, nihil prius equidem et antiquius habui, quam ut sitim meam in Antiquitates Indicae gentis ardentissimam quocunque modo explerem: non solum libris rarioribus legendis excerptisve et editionibus textuum Sanscritorum comparandis atque emendis, sed sculpturis quoque et picturis, quae in Museis asservantur, inspiciendis et virorum doctorum colloquio, ubi dubii aliquid atque obscuritatis oboriretur, illustrandis, inprimis vero codicibus manuscriptis evolvendis describendisque, donec pestis, pro dolor! Gangetica in patria urbe exorta et iamiam saeviens post exiguum temporis spatium studia interrupit dilectissima et patremfamilias domum revocavit. Inter ea quae raptim ipse collegi, de iis enim quae Rosenio meo et Stenzlero, intima mihi amicitia coniunctis debeo: Chhandogyaee codicem, apographa Ritusanhari, Gitagovindi, Brahmaivaivartapurani rell. nunc est tacendum, primum fortasse locum occupent *Bhartriharis* quae dicuntur sententiae, quas iam lectoribus benevolis trado et maximopere volo commendatas. Quae vero caussae me impulerint ut haec potissimum carmina elegerim et quae dici possint in universum de persona et ingenio poetae, de codicibus quibus usus sum manuscriptis, de ordine librorum singularumque sententiarum nativo, de metrorum ratione et de carmine erotico *Chaurapanchásica* dicto, quod sententiis hisce praemisi, ea omnia, ne quid desideret lector, breviter iam et omni qua par est verecundia, sunt exponenda. Itaque primum de auctore sententiarum videamus.

Constans exstat Indorum fama, quae शतकानि sive *Centurias* ut vocantur, ad Bhartriharim, refert regis Vikramādityi fratrem, qui seculo ante Christum natum primo floruit et tractatum quoque grammaticum scripsisse putatur, quo de temporis momento nulla sane dubitandi causa adest idonea. Etenim citantur sententiae non modo in operibus rhetoricis, ut in *Sāhityadarpano* (de quo exstat Codex anno 1027 conscriptus; vid. *Schlegel* reflexions sur les langues Asiat. p.111.) et in eo, quod antiquius est, *Kāvya prakāśo* scripto, sed etiam in dramaticis *Bhavabhūti*s ex seculo octavo, in *Hitopadeso* ex primis post Chr. seculis et in ipsa *Kālidāsi*, poetae nostri aequalis Sakuntala (vid. ad Nit. 62). Quodsi tamen disticha Satacorum, quae sparsa huc illuc apud diversos leguntur, ex alio quodam fonte derivata vel etiam per sententiarum collectorem ex operibus istis desumpta et Bhartrihari tributa putes, non equidem renitor, sed ipsas maxima saltem ex parte sententias quominus recentiores habeamus, obstat earundem ingenua et haud fucata simplicitas, quae, in modulis et rhythmis sobrior, paroemia et alliterationes, quibus serior aetas delectatur, rarissime captat, quae modum in vocabulis componendis et in sesquipedalia verba diducendis non transgreditur et quae in universum colore, imaginibus et totius linguae ratione ad Kālidāsi sermonem et aetatem proxime accedit. Reliqua quae de Bhartrihare traduntur inanes fabulae sunt, quas in transcurso tetigisse sufficiat. Fingunt enim Vikramum, inter quinque fratres minorem, a patre Gandharvaseno, qui in Malvae urbe Dharanagara domicilium habuit, imperium accepisse sed ipsum, peregrinandi cupidum Bhartrihari impertivisse; hunc autem uxoris perfidia et adulterio, quae adultero pomum quod immortalitatem praeberet dederat, commotum, vitam austeram iniisse et librum de devotione composuisse: quod ultimum aperte expiscati sunt ex secundo libri Nīti versu, ubi de mulierum perfidia queritur poeta. Narrantur, quae modo diximus, in fabularum collectione vulgo *Beitalpachisi* h.e. वेतालपञ्चविंशति *narrationes de viginti quinque daemonibus* dicta, a Sivadāso composita (cfr. *Asiat. Journal* II. p.27.), quibus conspirant fere quae Scholiasta in capite secundi libri

protulit: राज्ञा त्रिविक्रमशक्येन स्वलब्धं फलं कस्मैचिद्ब्राह्मणाय दत्तं । तस्य फलस्य महिमायेन भक्षितं सो ऽमो भवति मरणं नास्ति तत्फलं ब्राह्मणेन मनसि विचार्य बहूनां पालको राजा भर्तृहरिः तस्मै दत्तं । राजापि स्वपत्नी अतिप्रियतमा तस्यै दत्तं । तथापि कश्चनज्ञाः तस्मै दत्तं ॥ Plura describere taedet, hoc unum tantum addo, pomum illud eodem modo induci discordiae instrumentum, quem ad modum illud in mille et una noctibus notissimum; ceterum vero in versu, ad quem illustrandum haec attulit Scholiasta, nihil omnino latere puto quod ad Bhartriharim necessarie referendum sit, quare assentiri non possum Colebrookio viro clarissimo existimanti (Introduct. remarks p. xiii. in Editione Bhartr. Srir.): auctorem in illo saltem versu ad vitam suam respexisse. Rogerius denique ex mente sacerdotum Bhartriharim Brâhmani cuiusdam, *Sandragoupeti Naraja* nominati filium fuisse perhibet, hoc est, nisi omnia me fallunt, Sandracotti regis (चन्द्रगुप्तो नराज्ञा) celeberrimi, quem sacerdotem fuisse scioli acriores hallucinantur. Hunc pergunt quatuor uxores duxisse: filiam Brâhmani ex qua *Vararuchim* sustulit, ex filia Kshatriyi *Vikramârkum*, ex filia Vaisyi *Battim* atque ex Sûdrâ denique uxore *Bhartriharim*. Horum primus Vararuchis sapientissimus, ut volunt, Vedorum partem commentario amplexus est et librum composuit ethicum: igitur procul dubio idem est quem grammaticam Prâkritam composuisse constat. Vikramâdityum porro regnum suscepisse et Battim sibi adiunxisse ministrum tradunt; sed in hoc denuo errare videntur et personas et tempora confundentes: exstat enim quod Bhattikâvyam vocant carmen grammaticum, Râmi res gestas simul exponens, quod Bhartrihari cuidam grammatico aetate posteriori tribuitur (Asiat. Research. X. p. 436.) atque ex huius carminis nomine fratrem Bhartriharis nostri divisasse existimo Battim. De centuriarum denique auctore eadem fere quae supra attulimus, Padmanâbhus apud Rogerium fabulatur: eum voluptatibus summo opere fuisse deditum et ultra trecentas uxores duxisse. Pater igitur, iam in filium minorem, ex quarti ordinis uxore natum, nimium severus, vitam eius dissolutam reprobravit, quo facto Bhartriharis, uxoribus repudiatis, sententias nostras non composuit quidem sed ex multis

libris aliis *collegit*. Hoc unum ex eiusmodi farinae fabellis teneas velim; nam etsi Sataca haec ad genus dicendi sententiosum stricte non accedant sed ita sint comparata ut unus idemque poeta talia condere potuerit, facile tamen inducor ut credam ea iam antiquitus ex aliis carminibus excerpta et inter se conglutinata fuisse, id quod de omnibus sententiarum collectionibus antiquis valet, quae postea demum collecta, viro cuidam suae aetatis sapientissimo solent tribui. Eadem modo sententiae et adagia in V. Testamento Salomoni, Arabica vero Alidi aliisque hominibus acutis tribuuntur, neque in tali fama, nisi caussae vetant idoneae, facile negaveris, partem saltem illarum sententiarum ad auctorem cui adscribuntur referendam esse, quod equidem de secundo potissimum Centuriarum libro crediderim. Hacc fere sunt de auctore carminum quae dicenda habui, debilia quidem et manca: etenim non fluviorum tantum quorundam ea est conditio ut fontes ignorentur, sed habent etiam artes haec fata, ut, quando ad posteros propagentur, hi quidem ipsas doctrinas satis accurate servant, quae vero ad earundem historiam, ortum, progressum et incrementum pertinent, ea fere negligant omnia. Eandem sortem experta est Indica eruditio, cuius origo tenebris adeo est involuta, ut ex illis reliquiis quae hodie supersunt atque ex veterum in rebus Indicis inscitia, vix quidquam certi possit erui. Quae quum ita sint, reliquiae grata sumamus manu atque eas praesertim quae ob nativam suam pulchritudinem ad posteros devenire summopere merentur. Atque hoc de Bhartrihare inprimis testatur vir in rebus Indicis omnium doctissimus Colebrookius, qui Sataca eam potissimum ob causam Hitopadesi editioni Srirâmapurensi adiecta fuisse ait, quod egregiae in iis morum descriptiones deprehendantur et quod nitor insuper poeticus, parcior quidem manu quam in multis operosis Indorum carminibus dispersus in iisdem inveniatur, sed qui lectores eo magis possit allicere. Hoc praecipue dicendum est de libro qui *Niti* inscribitur, cuius sententiae et argumenti elegantia et dictionis suavitate reliquis longe praestant et quem multis de caussis antiquissimum puto, cui postea sese adiunxerint libri *Sringâra* et *Vairagya*, summi

interdum frigoris pleni. In primo libro Sringāra, sive de amoribus, solitis imaginibus laudantur mulieres et vituperantur, earumque nates magnae, lotis similes oculi, tumentium mammarum onus sexcenties occurrunt, in qua re miramur sane poetas Indicos, eos saltem quibus vis ingenii nullo modo deest, quod talibus ineptiis certant et „toties revocatos eandem rem dicunt commutatis verbis et sententiis.” Quod multo magis de libro tertio valet, ubi repetita semper, imaginibus frequenter putidis et pingue quiddam sonantibus, sordida illa Yoginum devotio describitur. Verba, quae Ilgenius (in opusc. philol. II. p. 70.) de poetis Graecorum gnomis protulit, apprimè huc faciunt: „Mirari subit, quomodo tot poetae in tam vili orbe morari potuerint, et quidquid in iis erat ingenii, id non rebus praestantioribus, quae ornatum aliquem poeticum admitterent, dedicarint, sed in res transtulerint, quae nisi a pietate, commendationem habent nullam.” In libro secundo contra leguntur adagia verè acuta (cfr. vs. 3. 7. 8. 11. 16 rell.), inveniuntur sententiae morales quae ingenium exprimunt cum quadam novitate et gravitate, quae laudem doctrinae, honestatis et omnis virtutis celebrant cum grato quodam et perspicuo acumine (cf. 4. 5. 6. 12 et rell.); prostant fabulae Aesopis similes, quibus clausulas addit poeta, non tales quidem quales Martialis aut nostrates solent addere, attamen suavitate sua non destitutas (ut 57. 62. 98); adsunt epigrammata ut ita dicam historica, sive historiæ versibus enarratae (v. c. 67. 82. 86); mythologica denique deprehenduntur permulta, quae fabulosa vocari possunt interdum, sed rem de qua agitur probe illustrant (vid. 10. 15. 27. 28. 29. 38. 68. 69. 72. 85. 93.). In omnibus vero hisce sententiis egregia latent adiumenta ad mores Indorum antiquiores depingendos; et, quod rei caput est, ad intimam linguae Sanscritae scientiam comparandam, quibus de caussis et nos, qui iuvenibus imprimis doctrina profectionibus prodesse volebamus, Bhartriharim, quem academicis lectionibus perquam aptum censet Schlegelius (Reflex. p. 163.), denuo edendum curavimus et textum, ceteroquin rarissimum a pessimis, quibus scatebat, mendis purgare studuimus.

Iam de auxiliis meis, quibus in hac Satacorum editione usus sum et de iis in genere quae ad crisin pertinent pauca dicenda sunt, praecipue de manuscriptis Codicibus qui Londini, in collegii mercatorum in Indiam commercantium Museo (*East India House*) asservantur et virorum cuiusvis regionis doctorum usui summa cum liberalitate permittuntur. Codices Bhartriharis, praeter unicum Taylorianum, Gaikavarenses omnes et a viro immortalis memoriae Colebrookio Museo donati sunt. Inter hos Codex optimae notae et a nobis princeps habitus is est, qui scriptura Devanagrica exaratus, in Catalogo numero 1791 signatus, omnes Bhartriharis sententias complectitur cum commentario perpetuo. Scriptura Codicis paullo recentior videtur neque librarius annum quo membranam descripserit notavit. Nos litera A codicem distinximus, cum editione impressa quam accuratissime contulimus eiusque scholia descripsimus, quorum apographum sollers Stenzleris cura ac diligentia denuo, tempore urgente, perlustravit. — Secundus Codex, quem B nominavimus, in catalogo numerum prae se fert 1987 et praeter alia quaedam, ut Kirâtârjuniyi fragmentum, integrum Bhartriharis opus sed sine commentariis continet, scriptura devanagrica satis antiqua, Samvat 1604, hoc est anno p. Chr. n. 1647 conscriptus. In lectione quidem insignis est aestimandus codex, quippe cuius librarius complures ante oculos habuisse membranas possit videri ex quibus textum quodammodo criticum concinnare studeret, vocabulum aliud transfigendo, aliud obelo notando, et variantem lectionem uncis, hoc modò x—x includendo. Quum tamen eo non processerit ut sphalmata evitaret pessima sed saepenumero intolerabili negligentia atque oscitantia verba vitaret, scriptorem existimo vetus quoddam exemplar criticum negligentius transscripsisse potius quam suo ipsius iudicio ac crisi fuisse usum. Ceterum centuriae in hoc apographo longe ultra centum versus transcurrunt: Vairâgya enim 123 exhibet disticha, Nîti 106, Sringâra 121, ita ut librarius aliquis recentior hoc codice usus, centuriam tantum desideraturus esset dimidiam, ad quartam si placuisset digerendam. Nos vero versus omnes, qui apud alios desiderabantur, exulare iussimus:

sunt enim passim ieiuni et merum, ex more recentiorum poetarum, *अपुन्युर्गोदपुन्य* continent; ulceribus laborant gravissimis neque ullo metro, nisi coniecturis factis audacissimis possunt adaptari; sunt praeterea obacuri, plerumque et sine scholiis intellectu difficillimi. Nam quid aenigma sibi velit quale vs. 70. exstat, videant me acutiores:

कूर्यं कूर्यं कूर्यं कूर्यं इत्यादीन्मतिराखयोः ।

किं ज्ञातं अधुना येन कूर्यं कूर्यं कूर्यं कूर्यं ॥

Alius codex, litera C notatus, in Catalogo no. 1549, librum Sringaram tantum continet cum commentario. Litteris Bengalicis et quidem negliger scriptus est neque annum prodit. — Eundem librum de amoribus praebet Codex D numerum 1378 in fronte gerens; scriptura est Devanagarica, scholia adsunt eadem, annus autem quo exaratus est, Samvat 1855 sive 1798 post Christum. — Unus exstat liber e collectione Tayloriana no. 140. a nobis T. notatus, quem strictim tantum inspeximus. Integra quidem Sataka continet apographum sed misere vexata et versionis tantum in gratiam, ut videtur, subiecta; haec autem versio, litteris devanagaricis, iisdem metris et rhythmis praeterea finalibus instructa, dialecto quadam hodierna confecta est quae vel ipsi Shakespeare alisque viris doctis, qui idiomatum vulgatum cognitionem sibi comparaverunt, ignota fuit. Ordo denique versuum in Cod. quam maxime est turbatus, ideo ut inutilem fere laborem instituat qui apographum hocce cum aliis velit conferre. — De Editione Satacorum Srirāmapurensi eadem dicenda sunt, quae iam vir clarissimus Aug. Guilelmus a Schlegel in medium protulit de Rameidis atque Hitopadesi editoribus. Idem enim Careyus et lidem forsitan litterati Indici, Panditi nominantur, qui fabularum textum prelo paraverunt, Bhartriharis etiam disticha e tribus, mancis quidem sed aete invicem supplentibus, Codicibus Mss. primi vulgarunt et Hitopadeso tanquam appendicem adiecerunt (Srīrām. 1804.). Etsi vero hi docti viri omnibus muniti praesidiis ad crisi auctorum Indicorum accesserint, queritur nihilominus Schlegelius, hos esse in primis editionibus parandis negligenter versatos. Et recte quidem queritur vir acutissimus. Nam Bhartriharim quod attinet, metra portentosis lectionibus

violarent; glossemata in textum; genuina lectione neglecta; receperunt; versuum ordinem turbarent; vocabula falso haud raro distinxerunt; scholia in librum Vairāgyam vitiis plena imprimenda curarunt; confuderunt alia, alia ad libitum omiserunt; textum denique typis expressum a sphalmatis typographicis non ubique purgarunt. Gravis sane accusatio, cuius tamen commentarius noster in quovis fere disticho praebebit argumenta. Rarior praeterea facta est editio illa primaria, quam iam post vulgatum per duumviros clarissimos Hitopadesum, vix ac ne vix quidem in manus tironum venturam esse speramus: in eruditorum conspectum si forte cadat, ii sane ubique videbunt iudicium nos nimis severum non tulisse. — Restat ut de versione belgica, quae duobus saeculis praeteritis et prima fortasse quae ex lingua sanscrita in Europaeum sermonem translata unquam apparuit, patuis agam. Est haec *Abrahami Rogerii*, sive potius *Brāhmani Padmanābhi*, cui omnia sua debet Rogerius, in libro, cuius versione gallica utor: *la porte ouverte pour parvenir à la connoissance du paganisme caché, trad. en franç. par Thom. de la Grue, Amsterd. 1670. 4°*, ubi inde a pag. 291. libri Vairāgyi et Nītis legitur paraphrasis. Religionem christianam propagandi caussa anno 1630 in Indiam tetendit Rogerius et in urbe Paliakatta, in regione Carnatica sita, decennium fere commoratus est ubi ex sacerdote, quem modo nominavi, brahmanico, linguam lusitanicam edocto, compendium non modo mythologicum sed versionem quoque Bhartriharis, prima de amoribus centuria praetermissa, fando accepit et concinnavit. Hanc quidem interpretationem, etsi ubique fere picturae partem aversam satis pellucidam repraesentet et paraphrasis potius dici possit, magna mihi fuisse utilitate ad sensum in dubiis locis universum captandum, ingenue fateor. — Sententias denique selectas Loiseleur de Longchamps chrestomathiae suae inseruit ex Edit. Srir. desumptas et vitiis gravioribus purgatas. Atque haec sunt in novo textu concinnando quae mihi aderant subsidia, quibus quomodo usus et qualia secutus sim praecepta critica, indicabo et religiose, ut par est, cum lectoribus communicabo. „Censendi iudicandique munere, verba sunt Ruhnkenii, sic fungitur aliquis,

ut vera a falsis et suppositiis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat, laudet recta, deprehendat vitiosa;" quod quidem praeceptum ut in libris Sanscritis edendis omnibus valet ita maxime in Bhartriharis sententiis, quippe quae, ad publicam instructionem aptissimae, a multis describebantur et vitiis ideoque laborant gravissimis. Primum vero, rem altius ut repetam, ne hoc quidem dici potest quomodo se invicem sequi debeant tres Centuriae, quum ex Codd. Msttis nil certi de hac re possit elici. In codicibus C et D librum de amoribus tantum invenimus, reliqui autem, literis A et B insigniti, Vairāgyam praeponunt, Sringāra libro collectionem claudentes; sed ordo ille ab constitutus esse potest homine qui libros, per se absolutos, postea coniunxit, tametsi Rogerius Vairāgyam quoque Niti libro anteponat. Scholiastam in Cod. A si audiamus, Vairāgyam ille solita formula claudit इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं atque eadem repetit in fine Sringārasataci: in libri tamen de officiis clausula hanc centuriam *primam* appellat, et, quod in aliis libris neglexit, Commentarium finitum declarat: इति भर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं प्रथमं समाप्तं । इति भर्तृहरिणा विरचितं टीकायां नीतिशतकं समाप्तं ॥ cui addi potest eundem commentatorem in solo de officiis libri initio fusius de poeta narrationem instituere, in aliorum contra librorum capite rem tacite aggredi, ita ut merito putare possis eum Niti centuria totam incipere collectionem. Sed omnes hasce rationes, iamiam sibi oppositas nil probare, quilibet ipse videt, imprimis si statuamus Nitisatacam antiquitus solum exstitisse, quare consultius visum est, ordinem quem Edit. Sr. induxit servare, primum, ne integris libris transpositis maior oriretur confusio ac discrepantia, dein autem quia ex mente Indorum nos egisse putamus quod iuvenilibus nequitiiis incipientes ad virilis aetatis officia et morum praecepta transgressi devotione senili ac poenitentia, ut solent illi, finivimus fortasse denique compilerator ipse de consilio collectionem suam ab ἐρωτικῶν auspiciabatur carminibus, quo lectores ad reliqua quoque alliceret et excitaret. Res porro non minus ardua erat singulas cuiusvis libri sen-

tentias ita inter se connectere ut inscriptionibus responderent cuique decadi impositis. Distinguitur enim centuria quaevis in decem capita minora suis quaeque titulis inscripta, contra quam distinctionem liber de amoribus in eo tantum pugnat, quod decadem non servavit sed capita plus ultra decem versus prolongavit, interdum vero, ut in tempestatum descriptione, intra hunc numerum se detinuit. In Ed. Srir. lemmata ibidem reperiuntur ubi in Cod. A, quem in Sringāra sequitur illa, prostant, ita ut in hoc libro nec mutandum esset quicquam, neque ordo, quem Cod. B perperam observavit, notandus. In libro tamen secundo editio inscriptiones prorsus omisit, et recte quidem, portentosum e Cod. B et Tayloriano ordinem secuta; in tertio demum libro huc illuc adscripsit lemmata, ad Cod. A denuo recurrens, ita tamen ut nimis saepe interspersa sit sententia quae cum titulo nullo modo concordet. Quae omnia quum ita sint, capita in hisce libris minora ad sensum inscriptionibus indicatum redigi debebant, versus interdum transponendus, interdum transfigendus, saepe etiam ex alio loco, quin imo ex secundo libro in tertium transferendus, ad quam rem magno sane adiumento fuit versio Rogerii. Nam etsi haec, in singulis iusto liberior, saepe numero ne sensum quidem recte indicaverit, tamen in eo praestantissima visa est, quod decades bene distinxit et distichon quoddam omittere potius maluit quam seriem turbare genuinam. In digerendis autem hoc modo sententiis eadem crisi atque in variantibus lectionibus usus sum, scilicet ut versum non reciperem, nisi duae saltem vel plures adessent auctoritates, quae suum cuique locum assignarent. Quod si semel vel bis morem huncce violasse videar, in notis rationes reddidi, quibus argumentis commotus equidem fuerim ieiunae alicuius sententiae loco interserere aptiorem: ordine enim, qualem Edit. exhibet, semel turbato, nihil sane referre opinabar qualem versum alteri expuncto substituerem dummodo locum suum apte tueri posset. Ne tamen lector, editione Sr. usus, in hac re dubius maneat, tabulam in fine opusculi adieci synopticam duorum librorum, qui ad distichorum ordinem a nostra editione omnino discrepant, ex qua tabula simul apparet textum

vulgarem Srirāmapurensē in libro Nīti Codices B et T, in Vairāgyo autem illum quem litera A notavimus, presse sequi, ita ut editores ad Centuriam de moribus redigendam ipso Cod. B usos fuisse haud absimili coniectura statuas; quum vero in lectione non eadem inter utrumque textum necessitudo existat, sed Edit. nimium quantum differat et alia prorsus scholia, quam in Cod. A leguntur, praebeat, tertium quoddam manuscriptum pro norma habuisse omnino putandi sunt editores. Versus denique abundantes ex Cod. principe A et Edit. Sr. in supplementis collocavimus. Prorsus enim absonum esset *Centurias* vocare Bhartriharis sententias si vel unus versus numerum centenarium excederet; in animadversiones tamen disticha ablegare nolimus ista, ne pro spuris haberentur omnia de quibus non constaret: de singulis ceterum adnotationes nostras adeas velimus.

Gravioris utique in re critica momenti est metrorum ratio, quam qui neglexerit, in legendis poetis et quid dicam in emendandis ubique haerebit. Solent enim in opere longo πολυπλόκοις μέτροις uti seriores poetae Indici, praesertim in sententioso poeseos genere. eadem quoque Bhartriharis sataca metrorum varietate insignia sunt, de quibus, ne cuique disticho schema suum praeponere cogamur, pauca disserere libet. Poteram equidem lectores ad *Colebrookii* tractatum *on Sanscrit and Pra-crit poetry* (Asiat. Res. Vol. X.) et ad doctum *Lassenii* in *Hitopadesum* commentarium ablegare, ubi metra illa pag. 197. ad normam suam revocata sunt fere omnia, at quum Kālidāsi opusculum *Srutabodham* dictum, cuius apographum amico debemus Stenzlero, nondum in vulgus sit prolatum, haud ingratum fore speramus, quod ex illo de metris compendiolo, celeberrimo poetae adscripto atque ex *Mallināthi* scholiis, praecepta huc illuc inspergam, quae etsi rem clariorem non reddant, leges tamen continent firmissimas ad quas oratio dirigi debeat poetica. Quoniam vero scientia metrica auditu percipitur, Kālidāsus libellum suum, in cuius praeceptis Pingalum aliosque sequitur antiquiores, *Srutabodham* nominasse narrat.

कन्दसां लक्षणां येन श्रुतमात्रेण बुध्यते ।

तदहं कथयिष्यामि श्रुतबोधमविस्तरं ॥

Quadraginta versibus, quos dicimus memorialibus, constat tractatus, ita ut unoquoque disticho metrum quoddam, cuius nomen ac mensuram exhibet, absolvatur, praeceptis quibusdam de pedibus hunc in modum praemissis:

मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो

भादिगुरुस्तत आदिलघुर्यः ।

ज्ञो गुरुमध्यगतो रत्नमध्यः

सो ऽन्त्यगुरुः कथितो ऽन्त्यलघुस्तः ॥

Hoc est: म est sigla pro tribus longis (Molosso ---), न pro tribus brevibus (Tibrachy ---), भ pro prima longa (Dactylo ---), य pro prima correpta (Bacchio ---), ज्ञ pro media producta (Amphibrachy ---), र quando brevis syllaba mediam sedem occupat (Amphimacer ---, est enim ल compendium scripturae pro लघुः), स ubi longa in fine stat (Anapaestus ---), त quando ibidem brevis locum habet (Antibacchius ---). — Singulos porro regularium metrorum, praeter Sloci epici et Aryae, pedes per tres syllabas dispesci constat, quarum quidem compendia sive singulas litteras inter se connectunt Indorum metrici, in Duali positas si forte iterantur, quam rem tironum, tali brevilloquentiae non adsuetorum, in gratiam exemplo reddam clariorem. Versum Sapphicum:

---|---|---

Indi hunc in modum secarent:

---|---|---|---

sive siglis suis रत्नज्ञौ redderent expressum, quarum literarum न Dualis nota insignitum docet duas superesse longas syllabas, गुरुः enim sive न longam significat. Magis vero ingeniosum est sed aenigmati fere simile, quando pedum numerus vocabulo quodam, ut ita dicam, tecnico indicatur, ut in metro e.g. *Mahāmālitam* (*Mallināth.* ad Sisupālab. 11,37.), cuius haec est norma, per regulam una cum nomine expressa:

---|---|---|---|---|---

यदिह नयगलं ततो वेदरेफैर्महामालितं ॥

ad verbum: *in quo न गeminum tunc, र Vedorum* (hoc est: ad numerum horum librorum quater repetitum) *Mahāmālitam est.* — Sed iam ad poetae nostri Bhartriharis metra propius accedamus atque ab antiquioribus quidem incipiamus, inter quae primum locum occupat.

I, 1. *Slocus epicus*. Pertinet vero haec species, ut eae quae proxime sequuntur, ad primam metrorum classem generalem, cuius pedes temporibus componuntur, unde गणकन्दः dicitur; secunda वणवृत्तिः sive अक्षरकन्दः nominata, omnia complectitur metra quae syllabarum numero scanduntur. Sloco satis frequenter utitur Bhartriharis: Sringâra 11. 13. 14. 16. 20. 29. 31. 60. 61. 68. 73. 74. 75. 85. 86. 90. 99. Niti 1. 11. 21. 24. 25. 43. 47. 56. 74. 83. Vairâgya 2. 9. 56. 90. 94. Supplem. 6. 9. 12. 14. 20. Nolo quidem leges huius distichi, iam a multis viris doctis tractatas repetere, neque enim variat Bhartriharis slocus ab slocis melioris constructionis; ea vero quae forte liberiora sunt suis locis notabuntur. Addam tamen regulam *Mallinâthi* (ad Sisupâlab. 19, 1.) ex qua in omnibus pedibus syllaba quinta correpta, sexta producta esse iubetur; in pedibus secundo et quarto autem syllaba septima brevis. Peccant tamen haud raro contra syllabam primi et secundi pedis longam poetae. En regula ipsa:

पंचमं लघु सर्वेषु सप्तमं द्विचतुर्थयोः ।

गुरुषष्ठं च सर्वेषामेतच्छ्लोकस्य लक्षणां ॥

2. Sloco maxime cognatum et versui Veterum elegiaco quodammodo accedens metrum illud est quod श्रद्धा nominatum, in singulis sententiis, utpote liberius, satis frequens, in carminibus longioribus huc illuc intermixtum comparet. Distichon quemadmodum Slocus in quatuor dividitur membra, पदाः, quorum primum tertiumque tribus pedibus sive duodecim temporibus, मात्राः constant, hoc est syllabis brevibus, productis non obstantibus, quae in binas dissolvuntur mâttras. Membrum secundum octodecim, quartum autem catalecticum quindecim mâttris absolvitur. Regula Kâlidâsi, quae schema simul praebet, haec est:

$$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \left(\frac{1}{x} - \frac{1}{y} \right) \ln \left| \frac{x+y}{x-y} \right|$$

पूर्वे द्वादशमात्राः पादे चाष्टादशद्वितीये च ।

द्वादश तथा तृतीये पञ्चदशान्ते च सार्योक्ता ॥

In singulis pedibus conformandis, dummodo quatuor moras continent, cum maxima licentia versatos esse videmus poetas, hac lege tamen constricta ut hemistichii primi sextus pes Amphibracho semper vel Proceleusmatico saltem constare debeat, qui in primo, quinto et septimo pede nunquam occurrunt. Proceleusmaticum a pede tertio utriusque hemistichii omnino abhorreere Lassenius censet: exstat tamen Nīti vs. 31. Pes sextus denique in secundo hemistichio una constat syllaba brevi. Disticha hoc modo composita apud Bhartriharim habes quae sequuntur, in quibus asterisco notata sunt ea quae vitio aliquo laborant, ut saepius fit in versibus Aryâ metro conscriptis: Sring. 32. 37*. 41*. 43. 57*. 91. 100*. Nit. 3. 30*. 31. 35. 51. 84. Supplem. 11*. 13. 18. 19. 21. 22. 23. — Quodsi omnibus regulis salvis acatalecticum fit hemistichium secundum, quale est Sring. 27.:

— = | ॐ ॐ ॐ | = — || — ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ = | ॐ = ॐ | ॐ ॐ ॐ | =

Aryâgītī vocatur metrum, qua serioris aevi poetae magis delectari videntur et de cuius structura docte egit *Benary* ad Nalod. Praef. p. vi. sqq.

3. Ad metra quantitate syllabarum vel temporibus constituta illud quoque pertinet quod त्रैतलीय nuncupatur; species re vera Aryâgītis cuius tamen licentias respuit atque ad secundam metrorum classem viam munivit. Norma haec est:

ॐ ॐ = | ॐ ॐ = | ॐ = ॐ | = || ॐ ॐ = | = ॐ ॐ | = ॐ = | ॐ = =

pedes ternis iam constare ubique syllabis vides, quae tamen quatuor mâtas efficiunt; leges praeterea praecipiunt membra Cretico et Iambo claudi, quibus abscissis sex tempora manent sive morae in minoribus, octo in maioribus membris. Hoc sibi vult regula in scholiis ad *Ghatakarp.* vs. 1. षड्विंशमे ऽष्टौ समे कलाः (sic enim legendum), quam pleniorrem dabit *Mallināthus* ad Sisup. 16, 1. coll. *Colebrook.* in *Asiat. Res.* X. p. 404. seq. Atque hoc illud ipsum metrum est, cuius nomen Lassenius non invenit (ad *Hitop.* p. 199). Bis tantum in *Bhartrih.* sententiis exstat: Sring. 82. et *Vairâg.* 57.

II. Faciliora omnino sunt metra ea quae Colebrookius et Lassenius *monoschematica* appellant quaeque non syllabarum valore sed numero metimur. Tetrasticha possint vocari, pedes enim paribus syllabis quater eodem ordine recurrunt: attamen quum litterarum contactus euphoniae in gratiam, in caesura primi ac tertii stichi semper observetur, melius utique metra illa Indorum more tanquam disticha considerentur, quare et nos singulas versus partes *membra* potius, sive *lineas* interdum et *cola* appellare maluimus, quorum bina hemistichium constituunt. Dividuntur haecce metra, secundum syllabarum in quovis membro numerum, in genera diversa, quorum quod in Centuriis nostris primum in censum venit Hendecasyllabum, *Trishtubh* appellatur. Huius, Kālidāsi ordinem si sequimur

1. prima specie, *Sālinī* vocata, Bhartrihari utitur: Sring. 3. Niti 40. Vairāgy. 30. Schema hoc est:

---|'-u|'-u|---|| quater repetitum,

cuius regulas hoc modo proponit Kālidāsas (vs. 17. coll. Mallināth. ad Sisup. 18, 1.):

ह्रस्वो वर्णो जायते यत्र षष्ठः

कम्बुग्रीवे तद्वदेवाष्टमान्त्यः ।

विश्रामः स्यान्नन्वि वेदेस्तुरङ्गैः

तां भाषन्ते शालिनीं हान्दसीयाः ॥

quodsi sexta syllaba corripitur, o cervice pulchra! et eodem modo syllaba post octavam; si hypotmesis fit, o tenera! in quarta et septima: hanc speciem *Sālinīm* appellant metrorum gnari. Vēdi pro quatuor ponuntur, equi scil. solis, pro septem; mulierem alloquitur poeta, ut solent Indorum magistri, nos in sequentibus talia omisimus.

2. Ex *Sālinī* oritur metrum *Indravajrā* si modo tertiam et septimam corripis hoc modo:

---u|---u|u---||

Mallināth. (ad Sisup. 14, 86.) pedes indicat: स्यादिन्द्रवज्री यदि तौडगौमः । Kālidās. (vs. 19.) praecipit:

यस्यां त्रिषत्सप्तममक्षरं स्याद्

ह्रस्वं सुगङ्गधे नवमं च तदत् ।

in qua tertia, sexta, septima et nona corripuntur, hanc Indravajrām appellant. Utitur Bhartriharis hac mensura in locis his: Sring. 18. 22. 54. 78. 92. Niti 15. 33. 50. 58. 63. 64. 65. 100. Vair. 8. Suppl. 2. 3. 8.

3. Si etiam primi membri pes primus mutatur in Amphibrachum, metrum appellatur *Upendravajra*, apud Bhartrih. Sring. 23. et Vairāg. 84. exstans. Norma est:

— — — | — — — | — — — | — — ||

et nomen videtur metrum accepisse ex *Gītāgovīnd.* 4, 4, 2. ubi in versu eadem mensura concinnato legitur उपेन्द्रवज्र *fulmen*, ad quam rem facit observatio Colebrookii (l. l. p. 406.): *where the stanza has the appearance of being a quotation, it might be conjectured that the denomination of the measure was originally assumed from the example.* Haec igitur coniectura si speciem aliquam veri habet, et habet sane ut equidem puto, infra enim aliud huius generis exemplum deprehenditur: post Jayadevum saltem vixit qui Srutabodham, Kālidāso attributum, composuit, quod carmen Upendravajrām explicat (vs. 20.) nomine eius addito. Neque tamen exinde consequitur omnes, qui hoc metro usi sunt poetas Jayadevo posteriores fuisse, potest enim hoc solum nomen, ex Gītāgovīndo desumptum, mensurae antiquiori inditum fuisse, ut exemplo probari potest: Sic metrum *Kalahansa* (Colebrook. p. 470. VIII. no. 7.) apud *Mallināthum* (ad Sisupāl. 6, 73.) novum nomen ex Maghi versu ipso कूटजानिवीक्ष्येत्यादि accepit *Kutaja*.

4. Permixture quodvis ex duobus metris genus vocatur उपजातिः cuius quatuordecim varietates existunt et eum potissimum in finem inducuntur ut rigidior lex, eādem ubicunque syllaba arsin inchoandi evitetur. Sic commixta inveniuntur Vansashta et Indravansa, Vātormi et Sālīni (vid. Colebr. l. l. p. 427.), frequentissime tamen Indravajrā et Upendravajrā componuntur, quod quidem genus *nar' iṣṭ.* *Upajāti* dicitur. Ex regula *Mallināthi* (ad Sisup. 3, 1.):

आद्यचतुर्थमहीननितम्बे
सप्तमकं दशमं च तथान्त्यं ।
यत्र गुरुः प्रकटस्मपाशे
तत्कथितं वतबोधकमेतत् ॥

Mallināthus (ad *Sisup.* 4, 45.) indicat: दोधकवृत्तमिदं भभभागी ॥

7. Iam sequuntur dodecasyllaba metra ad classem apud Colebrookium septimam *Jagatī* pertinentia. Inter haec illud, quod *Drutavilambitam* vocatur, apud Bhartriharim exstat *Sring.* 34. *Niti* 42. 53. 87, 88. Norma haec est:

०००|-००|-००|-००-||

sive ut *Mallināth.* (ad *Sisup.* 6, 1.) indicat: इतविलम्बितमाह नभैभौ ॥ Auctor *Srutabodhi* (vs. 28.) productas tantum suis sedibus syllabas enumerat, neque enim hypotmesis in membris ipsis adest.

8. Antiquissimum huius classis metrum *Vansashtam* est, in carminibus epicis satis frequens, in Centuriis bis tantum usurpatum: *Sring.* 2. et *Nit.* 62. Pedes suppeditat *Mallināthus* in *Ghantāpatho* 1, 1. et ad *Sisup.* 1, 1.: इतौ तु वंशष्टमुदीरितं जौ ॥

०-०|-००|०-०|-००-||

Proxime igitur ad *Upendravajrām* accedit et ita quidem ut illud cum *Ewaldio* (über einige Sanskritmetra p. 14.) *Vansashtam* catalectum vocare possis, quod et *Kālid.* videtur indicare, dum penultimam brevem *Upendravajrae* pedibus insertam docet (vs. 30.):

उपेन्द्रवज्राचरणेषु सन्ति चेद्

उपान्त्यवर्णा लघवः परित्ताः ॥

Primo pede in *Antibacchium* mutato aliud statim evadit genus, cui *Indravansā* nomen; utrumque permixtum habes *Sakuntalā* p. 152.

9. Ad classem *Sakkarī* dictam, quatuordecima syllabis membra efformantem, usitatissimum pertinet metrum *Vasantatilakā*, hac formula ad *Sisupāl.* 4, 19. indicatum: उक्ता वसन्ततिलका तभञ्जङ्गोऽगं ut legendum quoque est ad *Kirātārj.* 7, 40. Schema est:

--०|-००|०-०|०-०|--||

In Srutabodho (vs. 34.) syllabae tantummodo productae indicantur. Hoc metrum, quo compositum est carmen *Chaurapanchāsikā* *μυρόμετρον*, satis frequenter adhibuit poeta noster, in versibus videlicet. Sring. 1. 8. 10. 17. 21. 38. 58. 84. Niti 2. 20. 26. 38. 39. 49. 73. 76. 81. 94. 99. Vairāg. 16. 25. 39. 68. 69. 70. 71. 75. Suppl. 5. —

10. *Mālinī* metrum quindecim in unoquoque membro syllabis constans, ad classem Atisakkarī, quae est nona Colebrookio, pertinet et bacchicum commode dici potest. *Corripiuntur*, ex Srutabodhi regula (vs. 35.) *syllabae sex priores, decima item et decima tertia, ita ut hypomesis cadat in septimam et nova arsis incipiat in octava* (montes mythici, septem maria claudentes, octo numerantur):

प्रथममगुरुषट्कं विद्यते यत्र कान्ते
तदनु च दशमं चेदक्षर द्वादशान्त्यं ।
गिरिभिस्तु तुरङ्गैर्यत्र कान्ते विरामः
सुकविजनमनोशा मालिनी सा प्रसिद्धा ॥

pedes igitur sunt hi:

uuu|uuu|'--|u--|u--||

sive ut *Mallināthus* indicat (ad Sisupālabadhum 11, 1.): ननमयययुतेयं मालिनी भोगिल्लिकैः ॥ In Bhartriharis sententiis metrum exstat Sring. 26. 42. 53. 56. 87. Niti 14. 71. 97. Vairāg. 54. 55. 99.

11. Classis illius quae *Aṣṭi* vocatur metrum *Prithvī* quinquies invenitur apud Bhartrih. Niti 4. 5. 46. 68. Vairāgy. 63. Sonat vero hoc modo:

u-u|uu-|u-u|uu-|u--|--||

Mallināthus in Sarvankashā 4, 66 definit: तसौतसयलाचसुग्रहपतिश्च पृथ्वीगः ॥

12. Sequitur iam, quae *Atyashitī* nuncupatur classis, septemdecim syllabas continens, cuius species *Mandakrāntā* in Satacis comparet Sring. 62. 93. Niti 48. Vairāg. 18. 29. 43. 67. 82. 93. Schema hoc est:

---|---|uuu|---|---|---||

Regula *Mallināthi* (ad Sisup. 7, 74. 9, 87.) sonat: मन्दक्रान्ता जलधिषड-
गैर्मभौनततागुह ॥ sic utique legendum est; pausa natura sua ponitur

---|००-|०००|०००|---०|---०|---||

Mallināthus (ad Sisup. 1, 75.) regulam exhibet: सूर्याश्चैर्मसजस्तताः सगु-
रवः शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥ in *Srutab.* vs. 39. describitur. Nomen huius me-
tri denuo ex *Gītagovindo* 4, 2: कन्दर्पो ऽपि यमायते विरचयं शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥
eadem mensura composito carmine desumptum videtur.

16. *Sragdharā* metrum, apud Kālidāsum ultimum, *Mallinātho*
(ad Sisup. 15, 130.) *Snigdharā* vocatum, ad *Prakriti* classem pertinet,
xxi syllabis quater repetitis constans. In sententiis Bhartr. hisce ad-
hibitum est: Sring. 19. 47. 49. 59. 66. 69. 70. 76. Niti 59. 60. 98.
Vair. 24. 26. 37. 38. 53. 88. Suppl. 25. Schema est:

---|---|'---|000|0'---|0---|0---||

caesuris minoribus in partes tres distribuitur aequales membrum
quodque, ita ut post syllabam semper septimam hypotmesis fiat, quod
Srutabodh. per मुनिमुनिमुनिभिः indicat, sunt enim *septem* sapientes
numero.

17. Unum restat *Pushpitāghra* metrum, quo semel tantum utitur
Bhartriharis Sring. 28. Ad monoschematica pertinet quidem, sed ad
taliam quorum membra inaequalia sunt et ad modum Upajātis e duobus
metris composita. Sonat enim:

०००|०००|=०=|०==||०००|०=०|०=०|=०=||

In *Srutabodho* deest, *Mallināthus* autem indicat (ad Sisup. 1, 74. 4, 20.
Kirātārj. 10, 1.):

अयुजिनयुगरेफतो यकारो

युजिचनजौजगाश्च पुष्पिताग्रा ॥

hoc est: *geminato tribracho* (न) et *amphimacro* (र) *adiunctus bacchius*
(य); dein *simplex tribrachus*, *duplex amphibrachus*, *amphimacer* et syl-
laba longa.

Pauca denique sunt quae dicam de carmine erotico, Bhartriharis
sententiis praemisso et *Chauropanchāsicae* nomine, hoc est *quinqua-*
ginta disticha Chauri, insignito. Unum tantum apographum, anno
1798 scriptum, Londini in Museo Indico inter codices Colebrookianos

No. 3. exstat, scriptura devanagarica exaratum et commentario instructum. Hoc sibi descripsit *Lassenius* meus et mecum iam ante hos quinque annos describendum liberaliter communicavit. At quum tenue admodum videretur carmen, neque forsitan singulatim si ederetur, lectores posset allicere; quum praeterea ulceribus quibusdam gravioribus laboraret, editionem hucusque detinui: iam vero una cum scholiis *Bhartrihari* adiicere visum est, quippe quod in centuriam de amoribus egregie introductionis instar esse possit, iisdem ubique imaginibus usum atque coloribus, tum etiam, quia commentarius, pauca si excipias, perspicuus ac facilis ad similes serioris aevi poetas legendos aditum paret et magnae tironibus utilitati fore videtur. Argumentum carminis *Ganapas*, commentarii auctor, hunc fere in modum statuit: *Brâhmanum* quendam fuisse *Chauri* nomine, fama per omnes regiones longe lateque celeberrimum, qui cum regis cuiusdam filia, magna pulchritudine insigni, clandestinos foveret amores. Regis *Sundari*, in urbe *Kanchîpura* domicilium tenentis, filium poetam fuisse aliae addunt traditiones, quae virginem illam, *Vidyâm* appellatam (विद्यानाम्नि केचित् Schol.) et regis *Vîrasinhi*, in regione *Burdvan*, filiam simul prodiderunt. Puella vero, quum graviditatis signa occultare ulterius non posset, res tandem per delatores innotuit, *Chauras* igitur, regis iussu captus et per lictores ad mortem ductus, ὡς ἐκ τοῦ παραχρῆμα λέγων gaudia praeterita et amicae memoriam ac pulchritudinem quinquaginta distichis sibi adumbravit. Confirmatur quodammodo narratio versu 49, non autem, ut equidem sentio, repetitis per totum carmen अद्यापि vocabulis, quae vox mera est, ut Scholiasta loquitur, पूर्वपरामर्शी, qua ad memoriam, pristinae voluptatis revocandam saepius versus inchoantur poetae, quam tamen commentarius semper formula मरणकाले et similibus explicat. Quae vero addunt recentiores: poetam, dum caperetur, furem habitum fuisse atque regem illum, somnio ne principis natum occideret monitum, ipsi ignovisse et nuptias dein celebrasse, haec omnia mythicum sapiunt Indorum ingenium; videtur enim ex nomine

चैर effictum illud esse, ut urbis nomen *Kanchîpura* et puellae *Vidyâ* ex disticho priori eiusque scholiis male intellectis. Ceterum carmen hocce eroticum magni vel hodie aestimari Colebrookius testatur (Asiat. Res. X. p. 419.) quod ex mea quidem sententia hodiernum Indorum pulchri et venusti sensum haud prodit: totum enim carmen singulis fere constat epithetis compositis, per integrum frequenter distichon protractis, quibus nugis bullatis serior mirifice delectatur aetas, etsi non prorsus negandum est singulas interdum imagines hoc modo inter se conglutinatas suavitatis aliquid habere. Nos vero, quoniam nulla facile lingua talia exprimere potest verba sanscrita, sensum reddere studuimus et epitheton in partes suas divisimus, et modo illud, quoad eius fieri potuit, circumscribere, modo adiectivum quoddam *ornatum*, *pulchrum*, *praeditum* addere potius, quam in artificiosa versionis textura tempus terere maluimus. Haec, quae prudentes offendere vix possunt, de satacarum etiam versione mea valent: casus enim grammaticos in singulis sententiis atque totam vocabulorum structuram similibus ubique reddere haud sollicitus, mentem atque ingenium poetae percipere solum conatus sum; est enim latinae linguae indoles ita comparata, ut, id quod omnes norunt qui rem tentarunt, uberrimum Indorum usum dicendi preesse sequi vix ac ne vix quidem possimus. Veteres quidem auctores latinos saepissime collaudat Schlegelius in eo quod more Graecorum vocabula efformaverint composita, sed haec, ut pace viri clarissimi dicam, in vertendis Sanscritis haud magni sunt momenti: perlegi equidem fragmenta Lucilii, Pacuvii, Enniique, perlustravi ea quae Scaliger tentavit in hymnis Orphicis latine reddendis, attamen epitheta quae ad ingenium linguae sanscritae composita forte inveniuntur, nec multa sunt, neque ultra classem quam Bahuvrihicam appellamus procedunt, quare simpliciore ubique praetulimus versionem, ne ineptiarum merito ac molestiarum accusaremur; ceterum autem, ut par est, lacunas, quae inter textum et versionem ubique inveniuntur, commentario suppleudas curavimus. Animadversiones nostras ad archaeologiam magis

spectare et eo tendere ut sensum eruant locisque similibus, vel aliunde ex aliarum gentium poesi petitis confirment, quaestionibus grammaticis intricatioribus, quae minus arriserunt, omissis, libere profiteor: quodsi igitur Paninim vapulare animadvertant perspicaciores, id quod raro accidisse mihi spero, id studio meo tribuant velim quo in mores et instituta populorum semper agitur animus. Neque tamen quaestiones quae ad crisin pertinent, omnino desiderabit lector: in Bhartriharis sententiis codices principes A et B prae ceteris secuti sumus quidem, sed varias aliorum codicum lectiones in censum quoque vocavimus; calami errores vero et farraginem exinde enatam lectionum, quas vix dicas variantes, omnino omisimus. Ex scholiis in Bhartriharim omnia delegimus quae necessaria videbantur ad locum aliquem obscuriorem illustrandum atque ad sensum enucleandum; sunt quidem simpliciora illa et saepenumero aliis tantummodo vocabulis usitatoribus rem circumscribunt, quam ob causam auctorem, cuius nomen ignoro, vetustiore quam Mallināthum aliosque prolixiorum commentariorum scriptores habendum puto.

His rebus absolutis unum, quod aegre tango, lectores quosdam et mihi quidem amicissimos, desiderare video, ut, quemadmodum mos invaluit, de separandis vocabulis euphonice tantum conglutinatis rationem reddam. Duo potissimum sunt, si veterem Indorum syllabas separandi rationem deserimus, orthographiae genera: aut enim, quod ad antiquam illam rationem proxime accedit, continua serie scribunt alii, aut textum ubique separant, sed ita ut Sandhis maneat intacta et vocalium craris apostrophis notetur, quae quidem posterior clarissimo mihiq̃ue amicissimo Boppio debetur ratio: nos, Schlegelii, Lassenii, Rosenii aliorumque exemplum secuti, utramque rationem ita quodammodo coniunximus ut ea tantum, quae natura disiungi potuerant, separaverimus; in scholiis autem eam scribendi licentiam, qua utuntur commentatores ipsi, retinuimus, synaloephe et litterarum coniunctione sublata atque ipsis euphoniae legibus neglectis.

Haec habui fere de nova quae dicerem Bhartriharis editione. Neque vero praefationi meae finem imponere possum, quin Tibi, vir doctissime, amice suavissime *Ferdinande Benary*, pro singulari Tuo et nunquam satis laudando erga me favore, gratias agam quam maximas. Tu enim non modo in schedis perlustrandis et corrigendis tantam posuisti diligentiam, ut, quae subinde deprehendantur operarum vitia, pauca sint et plerumque levia; verum etiam dubia quaedam quae mihi remanserant et calami insuper errores omni, quae *Tua* est, sollertia atque industria solvisti et benevole mecum communicasti. Meritum de me Tuum manet alta mente repostum.

Scribebam Regimontii Prussorum mense Novembr. 1833.

P. a Bohlen.

अथ
चौरपञ्चाशिका

अथ
श्रीभर्तृहरिः

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ शृङ्गारशतकं ॥

शम्भुस्वयम्भुरयोर्हरिणोक्षणाणां
येनाक्रियन्त सततं गृहकर्मदासाः ।
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय
तस्मै नमो भगवते कुसुमायुधाय ॥ १ ॥

॥ तत्रादौ स्त्रीप्रशंसा ॥

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया
पराङ्मुखैर्द्विकटाक्षवीक्षितैः ।
वचोभिरीर्ष्याकलहेन लीलया
समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ २ ॥

श्रूचातुर्याकुक्षिताक्षाः कटाक्षाः
स्निग्धा वाचो लज्जिताश्चैव कृपाः ।
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामेतद्रूपं चायुधं च ॥ ३ ॥

क्वचित्सुभ्रूमङ्गैः क्वचिदपि च लज्जापरिणतैः
क्वचिद्दीप्तित्रस्तैः क्वचिदपि च लीलाविलसितैः ।
नवोढानामेभिर्वदनकमलैर्नेत्रचलितैः
स्फुरद्ग्रीलालोनां प्रकरपरिपूर्णा इव दृशः ॥ ४ ॥

वक्त्रं चन्द्रविकासि पङ्कजपरीक्षासक्षमे लोचने
 वर्णाः स्वर्णमपाकरिञ्जुरलिनीं जिह्वुः कचानां चयः ।
 वक्षोजाविभकुम्भसम्भ्रमहरो गुर्वी नितम्बस्थली
 वाचां हारि च मर्दवं युवतिषु स्वाभाविकं मण्डनं ॥ ५ ॥
 स्मितं किञ्चिद्वक्त्रं सरलतरुलो दृष्टिविभवः
 परिस्यन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः ।
 गतीनामारम्भः किसलयितलीलापरिकरः
 स्पृशत्यास्तारुण्यं किमिह न हि रम्यं मृगदशः ॥ ६ ॥
 द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदशां प्रेम्णा प्रसन्नं मुखं
 घृतव्येष्वपि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।
 किं खाद्येषु तदोष्ठपद्मवरसः स्पृश्येषु किं तत्तनुः
 ध्येयं किन्नवयौवनं सुहृदयेः सर्वत्र तद्विधमः ॥ ७ ॥
 एताः स्खलद्वलयसंस्कृतिमेवलोत्थ-
 कङ्कारनूपुररवाकृतराजकंसाः ।
 कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो
 वित्रस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटान्नैः ॥ ८ ॥
 कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा
 गौरपयोधरकम्पितकृपा ।
 नूपुरहंसरणत्पदपद्मा
 कं न वशीकुरुते भुवि रामा ॥ ९ ॥
 नूनं हि ते कविकरा विपरीतबोधा
 ये नित्यमाहुरबला इति कामिनीनां ।
 याभिर्विलोलतरुतार्कदृष्टिपतिः
 शक्रादयो ऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ॥ १० ॥

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरधजः ।
 यतस्तन्नित्रसंचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गते लोचने
 अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावश्रुतिभिः कीर्णं द्विजानां गणैः ।
 मुक्तानां सतताधिवासरुचिरं वक्षोजकुम्भद्वयं
 इत्थं तन्वि वपुः प्रशान्तमपि ते क्षोभं करोत्येव नः ॥ १२ ॥
 मुग्धे धनुष्मती केयमपूर्वाऽपीह दृश्यते ।
 यथा बद्धं चिंतां गुणैरेव न शायकैः ॥ १३ ॥
 सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु तारारवीन्दुषु ।
 विना मे मृगशावाह्या तमो भूतमिदं जगत् ॥ १४ ॥
 यद्वृत्तस्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
 रागान्धेषु तदोष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथा ।
 सौभाग्याक्षरपङ्क्तिरेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
 मध्यस्थाऽपि करोति तापमधिकं रोमावली केन सा ॥ १५ ॥
 गुरुणा स्तनभारेणा मुखचन्द्रेणा भास्वता ।
 शनैश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १६ ॥
 तस्याः स्तनौ यदि धनौ जघनं विहारि
 वक्त्रं च चारु तव चित्तं किमाकुलत्वं ।
 पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा
 पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १७ ॥
 मात्सर्यमुत्सार्य विचार्यकार्यं
 आर्याः समर्यादमिदं वदन्तु ।
 सेव्या नितम्बाः किमु भूधराणां
 उत स्मरस्मेरविलासिनीनां ॥ १८ ॥

संसारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
 तत्त्वज्ञानामृताम्भः पुलकितधियां यातु कालः कदाचित् ।
 नो चेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनभराभोगसंभोगिनीनां
 स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकर्तलस्पर्शलोलोद्यतानां ॥ १९ ॥
 मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।
 पाणिभ्यां पद्मरागाभ्यां रज्जे रत्नमयीव सा ॥ २० ॥
 संमोहयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति
 निभर्त्सयन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ।
 एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां
 किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ २१ ॥

॥ इति स्त्रीप्रशंसा ॥

॥ अथ भोगादिलक्षणं ॥

विश्रम्य विश्रम्य वनद्रुमाणां
 ह्यासु तन्वी विचचार काचित् ।
 स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन
 निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २२ ॥
 अदर्शने दर्शनमात्रकामा
 दृष्टा परिघङ्गरसैकलोला ।
 आलिङ्गितायां पुनरायताब्द्यां
 आशास्महे विग्रहयोरभेदं ॥ २३ ॥
 मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी
 चन्दनं वपुषि कुङ्कुमान्वितं ।
 वक्षसि प्रियतमा मनोहरा

स्वर्ग एष परिशिष्ट आगतः ॥ २४ ॥
 प्राञ्जामेति मनागमानितगुणं जाताभिलाषं ततः
 सत्रीडं तदनुज्ञथोद्यतमनुप्रत्यस्तथैर्यं पुनः ।
 प्रेमार्द्रस्पृहणीयनिर्भररुहः क्रीडाप्रगल्भा ततो
 निःशङ्काङ्गविकर्षणाधिकमुखं रम्यं कुलस्त्रीरतं ॥ २५ ॥
 उरसि निपतितानां सस्तधम्मिल्लकानां
 मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानां ।
 सुरतजनितस्वेदस्वार्द्रगण्डस्थलीनां
 अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिवन्ति ॥ २६ ॥
 आमीलितनयनानां यः सुरतरसो ऽनुसंविदं कुरुते ।
 मिथुनैर्मिथो ऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिवर्हणं ॥ २७ ॥
 इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
 यदिह जरास्वपि मान्मथा विकाराः ।
 तदपि च न कृतं नितम्बिनीनां
 स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ २८ ॥
 एतत्कामफलं लोके यद्वयोरैकचित्तता ।
 अन्यचित्तकृते कामे शवयोरिव संगमः ॥ २९ ॥
 प्रणयमधुराः प्रेमोद्गाढा रसादलसास्तथा
 मधुरभणिक्ता मुग्धप्रायाः प्रकाशितप्रमदाः ।
 प्रकृतिसुभगा विस्रम्भार्हाः स्मरोदयदायिनो
 रुहसि किमपि स्वैरालापा हरन्ति मृगदृशां ॥ ३० ॥
 आवासः क्रियतां गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।
 स्तनमध्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ३१ ॥

प्रियपुरतो युवतीनां तावत्पदमातनोतु हृदिमानः ।
भवति न यावच्चन्दनसुरभिर्मधुनिर्मलः पवनः ॥ ३२ ॥

॥ इति भोगादिलक्षणं ॥

॥ अथ ऋतुवर्णनं ॥

॥ तत्रादौ वसन्तः ॥

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्कुरकोटयो
मधुरविरतोत्कण्ठावाचः प्रियाः पिकपक्षिणां ।
विरलसुरतस्वेदोद्गमा वधूवदनेन्दवः
प्रसरति मधौ रात्र्यां ज्ञातो न कस्य गुणोदयः ॥ ३३ ॥
मधुरयं मधुरैरपि कोकिला-
कलकलैर्मलयस्य च वायुभिः ।
विरहिणः प्रणिहन्ति शरीरिणो
विपदि रुन्त सुधापि विषायते ॥ ३४ ॥
आवासः किल किञ्चिदेव दयितापार्श्वे विलासालसः
कर्णे कोकिलकाकलीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ।
गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैः सेव्याः शितांशोः कराः
केषांचित्सुखयन्ति नेत्रहृदये चित्रे विचित्राः क्षपाः ॥ ३५ ॥
पान्थस्त्री विरहानलाङ्गतिकलामातन्वती मञ्जरी
मा कुन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्य ते ।
अप्येते नवपाटलापरिमलाः प्राग्भारपाटञ्चरा
वान्ति ल्लान्तिवितानतानवकृताः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥ ३६ ॥
सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्च्छितदिगन्ते ।
मधुरमधुविधुरमधुपे विमधौ कस्य न भवेदुत्कण्ठा ॥ ३७ ॥

॥ अथ ग्रीष्मः ॥

अच्छाच्छचन्दनरसार्द्रकरा मृगाक्ष्यो
धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ।
मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि रूर्म्यपृष्ठं
ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्द्धयति ॥ ३८ ॥
स्रजो हृद्यामोदा व्यजनपवनश्चन्द्रकिरणाः
परागः कासारो मलयजरजः सीधु विशदं ।
शुचिः सौधोत्सङ्गः प्रतनु वसनं पङ्कजदशो
निदाघात्तूर्णां तत्सुखमुपलभते सुकृतिनः ॥ ३९ ॥
सुधाशुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः
प्रियावक्त्राम्भोजं मलयजरजश्चातिसुरभि ।
स्रजो हृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने
करोत्यन्तः क्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ ४० ॥

॥ इति ग्रीष्मः ॥

॥ अथ वर्षासमयः ॥

तरुणीवेषो दीपितकामा विकसज्जातिः पुष्पसुगन्धिः ।
उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृष्ट कुरुते कस्य न रूर्षं ॥ ४१ ॥
वियदुपचितमेघं भूमयः कन्दलिन्यो
नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धवाहाः ।
शिखिकुलकलकेकारावरम्या वनान्ताः
सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्काणयन्ति ॥ ४२ ॥
उपरिघनं घनपटलं तिर्यगिरयो ऽपि नर्तितमयूराः ।
वसुधा कन्दलधवला तुष्टिं पथिकः क्वा पातयतु ॥ ४३ ॥

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः
 स्फुरद्ग्रन्थः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ।
 इतः केकिक्रीडाकलकलरवः पद्मलदृशां
 कथं यास्यन्ते ते विरुदिवसाः संभृतरसाः ॥ ४४ ॥
 असूचीसंसारे तमसि नभसि प्रौढजलद-
 धनिप्राप्ते तस्मिन् पतति दृषदां नीरनिचये ।
 इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं
 मुदं च ग्लानिं च प्रथयति पथिष्वेव सुदृशां ॥ ४५ ॥
 आसारिषु न रुर्म्यतः प्रियतमैर्यातुं यदा शक्यते
 शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ।
 ज्ञाताः शीतलशीकराश्च मरुतो वात्यन्तष्वेदच्छिदो
 धन्यानां वत दुर्दिनं सुदिनतां याति प्रियासंगमे ॥ ४६ ॥

॥ इति वर्षासमयः ॥

॥ अथ शरत् ॥

अर्द्धं नीत्वा निशायाः सरभससुरतायासखिन्नश्लयाङ्गः
 प्रोद्धूतासकृतृष्णा मधुमदनिरतो रुर्म्यपृष्ठे विविक्षे ।
 संभोगक्लान्तकान्ताशिथिलभुजलतावर्जितं कर्करान्तो
 ज्योत्स्नाभिन्नाधरांशं पिवति न सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥ ४७ ॥

॥ अथ हेमन्तः ॥

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः
 काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषः खिन्ना विचित्रै रतैः ।
 पीनोरस्थलकामिनीजनकृताश्लेषा गृह्याभ्यान्तरे
 ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्याः सुखं शरते ॥ ४८ ॥

॥ अथ शिशिरः ॥

चुम्बन्तो गण्डमितीरलकवति मुखे शीत्कृतान्यादधाना
वक्षःसूत्कञ्चुकेषु स्तनभरपुलकोद्भिदमापादयन्तः ।
उद्वनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्संसयन्तोऽश्रुकानि
व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितकृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥४१॥
केशानाकलयन्दृशो मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्
आतन्वन्पुलकोद्भ्रमं प्रकटयन्नालिंग्य कम्पं शनैः ।
वारं वारमुदारशीत्कृतकृतो दत्तच्छदान् पीडयन्
प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥५०॥

॥ इति ऋतुवर्णनं ॥

असाराः सत्त्वेति विरतिविरसायासविषया
जुगुप्सतां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ।
यथाप्यन्तस्तत्वे प्रणिहितधियामप्यतिबलम्
तदीयो नाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ॥५१॥
भवन्तो वेदान्तप्रणिहितधियामाप्तगुरवो
विदग्धालापानां वयमपि कवीनामनुचराः ।
तथाप्येतद्भूमौ न हि परहितात्पुण्यमधिकं
न चास्मिन्संसारे कुबलयदृशो रम्यमपरं ॥५२॥
किमिह बद्धभिरुक्तैर्युक्तिभून्यैः प्रलापैर्
द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयं ।
अभिनवमदलीलालालसं मुन्दरीणां
स्तनभरपरिखिन्नं यौवनं वा वनं वा ॥५३॥
सत्यं जना वच्मि न पक्षपाताल्-
लोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् ।

नान्यं मनोहारि नितम्बिनीभ्यो
दुःखिकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥५४॥

॥ अथ दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषा ताड्यते चपललोचनाचलैः ॥५५॥
वचसि भवति संगत्यागमुद्दिश्य वार्त्ता
श्रुतिमुखरमुखानां केवलं पण्डितानां ।
जघनमरुणार्त्नग्रन्थिकास्त्रीकलापं
कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ॥५६॥
स्वपरप्रतारको ऽसौ निन्दति यो ऽलीकं पण्डितो युवतीः ।
यस्मात्तपसो ऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गस्य तथाप्सरसः ॥५७॥
मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति श्रूराः
केचित्प्रचण्डमृगराजबधे ऽपि दक्षाः ।
किं तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसक्त
कन्दर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥५८॥
सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।
भूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपद्मगता नीलपद्माणा एते
यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥५९॥
उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारम्भते यदङ्गनाः ।
तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रह्मा खलु कातरः ॥६०॥
तावन्महत्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विवेकता ।
यावज्ज्वलति नाङ्गेषु स्वतः पद्मेषु पावकः ॥६१॥

शास्त्रज्ञो ऽपि प्रथितविनयो ऽप्यात्मबोधो ऽपि वाढं
संसारे ऽस्मिन् भवति विरलो भाजनं सद्गतीनां ।
येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुद्घाटयन्ती
वामाक्षीणां भवति कुटिला भूलताकुञ्चिकेव ॥ ६२ ॥
कृशः काणः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविक्रलो
व्रणी पूयक्लिन्नः कृमिकुलशतैरावृततनुः ।
क्षुधाक्षामो जीर्णः पिठरक्षकपोलार्पितगलः
शुनीमन्वेति श्वा कृतमपि निरुल्लेखेव मदनः ॥ ६३ ॥
स्त्रीमुद्रां कषकेतनस्य जननीं सर्वार्थसंपत्करीं
ये मूढाः प्रविश्याय यान्ति कुधियो मिथ्या फलान्वेषिणः ।
ते तेनैव निरुल्लेखे निर्दयतरं नमीकृता मुण्डिताः
केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ६४ ॥
विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णाशनास्
तेऽपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं ददृशुः मोहं गताः ।
शाल्यन्नं सधृतं पयो दधियुतं भुञ्जन्ति ये मानवास्
तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरं ॥ ६५ ॥

॥ इति दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

॥ अथ स्त्रीणां परित्यागप्रशंसा ॥

संसारे ऽस्मिन्नसारे कुनृपतिभवनद्वारसेवावलम्ब-
व्यासङ्गव्यस्तर्धैर्यं कथममलधियो मानसं संविदधुः ।
यद्येताः प्रोद्यदिन्दुद्युतिनिचयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः
प्रेङ्गत्काञ्चीकलापाः स्तनभरविनमन्मध्यभागास्तरूपाः ॥ ६६ ॥
सिद्धाध्यासितकन्दरे कुरवृषस्कन्धावगाढुमे
गङ्गाधीतशिलातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ।

कः कुर्वीति शिरःप्रणाममलिनं मानं मनस्वी जनो
 पद्यत्रस्तकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरास्त्रस्त्रियः ॥ ६७ ॥
 संसारं तव निस्तारपदवी न दवीयसी ।
 अन्तरा दुस्तस्य न स्युर्यदि रे मदरेक्षणाः ॥ ६८ ॥

॥ इति स्त्रीणां परित्याज्यविधिः ॥

॥ अथ यौवनप्रशंसा ॥

राजन् तृक्षाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं
 को वार्थो ऽर्थैः प्रभूतैः स्ववपुषि गलति यौवने सानुरागे ।
 गच्छामः सन्न यावद्विकसितकुमुदेन्दीवरालोकिनीनां
 आक्रम्याक्रम्य त्वपं कठिति न जरया लुप्यते प्रेयसीनां ॥ ६९ ॥
 रागस्यागारमेकं नरकशतमहादुःखसंप्राप्तिहेतुर
 मोहस्योत्पत्तिवीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ।
 कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पष्टदोषप्रबन्धं
 लोके ऽस्मिन्न ख्यनर्थं निजकुलदहनं यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥
 शृङ्गारदुमनीरदे प्रचुरस्तक्रीडारसश्रोतसि
 प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरतामुक्ताफलोदन्वति ।
 तन्वीनेत्रचकोरपारणविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ
 धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्राप्ति नवे यौवने ॥ ७१ ॥

॥ इति यौवनप्रशंसा ॥

॥ अथ कामिनीगर्हणं ॥

कालेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्सुकः
 पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुमुखाम्भोजेति सुभूरिति ।
 दृष्ट्वा माद्यति मोदते ऽतिरमते प्रस्तौति ज्ञानत्रयपि
 प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियमहो मोहस्य दुश्चेष्टितं ॥ ७२ ॥

श्रुता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादवर्द्धिनी ।
 स्पृष्टा भवति मोक्षाय सा नाम दक्षिता कथं ॥ ७३ ॥
 तावदेवामृतमयी यावद्योचनगोचरा ।
 चक्षुःपथादपगता विषादप्यतिरिच्यते ॥ ७४ ॥
 नामृतं न विषं किंचिदेकामुक्ता नितम्बिनी ।
 सैवामृतलता रक्ता विरक्ता विषवल्लरी ॥ ७५ ॥
 आवर्तः संशयानामविनयभवनं पतनं साहसानां
 दोषाणां सन्निधानं कपटशतमयं क्षेत्रमप्रत्ययानां ।
 स्वर्गद्वारस्य विघ्नं नरकपुरमुखं सर्वमायाकरणं
 स्त्रीयत्नं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिनां मोक्षपाशः ॥ ७६ ॥
 ना सत्येन शशाङ्क एष घदनीभूतो न चेन्दीवर-
 द्वन्द्वे लोचनताङ्गते न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता ।
 किं त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तवं विज्ञानन्नपि
 तज्ज्ञांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनः सेवते ॥ ७७ ॥
 लीलावतीनां सहजा विलासासु
 ता एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति ।
 रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धसु
 तत्र भ्रमत्येव मुदा षडंघ्रिः ॥ ७८ ॥
 यदेतत्पूर्णेन्दुद्युतिकरमुदाराकृतिवरं
 मुखाब्जं तन्वंग्याः किल वसति तत्राधरमधु ।
 इदं तावत्पाकदुमफलमिवातीव विरसं
 व्यतीते ऽस्मिन् काले विषमिव भविष्यत्यसुखदं ॥ ७९ ॥
 उन्मीलन्निबलीतरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-
 द्वन्द्वेनोद्यतधक्रवाकमिथुना वक्त्राम्बुजोद्गासिनी ।

कान्ता कारधरा नदीपमभितः क्रूराशया नेष्यते
 संसारार्णवमज्जनं यदि ततो दूरेण संत्यज्यतां ॥ ८० ॥
 जल्पन्ति सार्द्धमन्येन पश्यत्यन्यं सविभ्रमाः ।
 हृदये चिन्तयत्यन्यं प्रियः को नाम योषितां ॥ ८१ ॥
 मधु तिष्ठति वाचि योषितां
 हृदि कालाकलमेव केवलं ।
 अत एव निपीयते ऽधरो
 हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ८२ ॥
 अपसर शखे दूरादस्मात्कटाक्षविशिखानलात्
 प्रकृतिविषमाद्योषित्सर्पाद्विलासफणामृतः ।
 इतरफणिना दष्टाः शक्याश्चिकित्सितुमौषधैश्च
 चतुरवनिताभोगयस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः ॥ ८३ ॥
 विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण
 स्त्रीसंज्ञितं वडिशमत्र भवाम्बुराशौ ।
 येनाचिरात्तदधरामिषलोलमर्त्य-
 मत्स्यान् विकृष्य पचतीत्यनुरागवक्त्रौ ॥ ८४ ॥
 कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतदुर्गमे ।
 मा संचर मनः पान्थ तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥ ८५ ॥
 व्यादीर्घेण चलेन वक्त्रगतिना तेजस्विना भोगिना
 नीलाब्जद्युतिनाहिना वरमहं दृश्यो न तच्चक्षुषा ।
 दृष्टेः सन्ति चिकित्सका दिशि दिशि प्रायेण धर्मार्थिनो
 मुग्धाक्षीक्षणावीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधं ॥ ८६ ॥
 इह हि मधुरगतिं नृत्त्यमेतद्रसो ऽयं
 स्फुरति परिमल्लो ऽसौ स्पर्श एष स्तनानां ।

इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणो
 कृतककणदत्तैः पञ्चभिर्वञ्चितो ऽसि ॥ ८७ ॥
 न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भेषज्यविषयो
 न चापि प्रधंसं व्रजति विविधैः शास्तिकशतैः ।
 भ्रमावेशादङ्गे किमपि विदधद्व्यमसमं
 स्मरापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं धूर्णयति च ॥ ८८ ॥
 ज्ञात्यन्धाय च दुर्मुखाय च जर्जरीणाखिलाङ्गाय च
 ग्रामीणाय च दुष्कुलाय च गलत्कुष्ठामिभूताय च ।
 यच्छ्रुतीषु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवस्रद्वया
 पण्यस्त्रीषु विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु रज्येत कः ॥ ८९ ॥
 वेश्या ऽसौ मदनज्वाला त्र्येन्धनसमेधिता ।
 कामिभिर्यत्र झूयते यौवनानि धनानि च ॥ ९० ॥
 कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपल्लवं मनोज्ञमपि ।
 चारुभटचौरचेटकनटविठमिष्टीवनशरावं ॥ ९१ ॥

॥ इति कामिनीगर्हणं ॥

॥ अथ सुविरक्तप्रशंसा ॥

धन्यास्त एव तरलायतलोचनानां
 तारुण्यपूर्णधनपीनपयोधराणां ।
 क्षामोदरोपरिलसच्चिबलीस्ततानां
 दृष्टाकृतिं विकृतिमेति मनो न येषां ॥ ९२ ॥
 बाले लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिप्रज्ञाः
 किं क्षिप्यन्ते विरमः विरम व्यर्थ एषः श्रमस्ते ।
 संप्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्थावनान्ते
 क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्ज्वालमालोकयामः ॥ ९३ ॥

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीवरदल-
 प्रभाचौरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ।
 गतो मोक्षो ऽस्माकं स्मरशर्वराणा व्यतिकर-
 ज्वरज्वालाः शान्तास्तदपि न वराकी विरमति ॥ १४ ॥
 शुभ्रं सन्न सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रो ज्वला
 लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव स्फीते शुभे कर्मणि ।
 विच्छिन्ने नितरामनङ्गकलहक्रीडात्रुटतनुकं
 मुक्ताजालमिव प्रयाति कटिति अश्यदिशो दृश्यतां ॥ १५ ॥
 सदा योगाभ्यासव्यसनवशयोरात्ममनसो
 अविच्छिन्ना मैत्री स्फुरति यमिनस्तस्य किमु ते ।
 प्रियाणामालापैरधर्मधुभिर्वक्त्रविधुभिः
 सनिश्चासामोदैः सकुचकलशाश्लेषसुरतेः ॥ १६ ॥
 किं कन्दर्प करं कदर्थयसि किं कोदण्डकङ्कारिते
 रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृथा क्लगसि ।
 मुग्धे स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरैर्लीलेः कटाक्षैरलं
 चेतश्चुम्बति चन्द्रचूडचरणार्थानामृते वर्तते ॥ १७ ॥
 यदासीदज्ञानं स्मरतिमिरसञ्चारजनितं
 तदा सर्वं नारीमयमिदमशेषं जगदभूत् ।
 इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाञ्जनदृशां
 समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनमपि ब्रह्म मनुते ॥ १८ ॥
 ॥ इति सुविरक्तप्रणंसा ॥
 वैराग्ये संचरत्येको नीतौ भ्रमति चापरः ।
 शृङ्गारे रमते कश्चिदुवि भेदाः परस्परं ॥ १९ ॥

यद्यस्य नास्ति लघिरं तत्रास्येव स्पृहा मनोज्ञे ऽपि ।
रमणीये ऽपि शुभांशौ न मनः कामः सरोजिन्याः ॥१००॥
॥ इति भर्तृहरिणा विरचितं शृङ्गारशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ नीतिशतकं ॥

दिकालानवच्छिन्नाय चिन्मात्रानन्तमूर्तये ।
स्वानुभूत्यैकसाराय नमः शान्ताय तेजसे ॥१॥

॥ अथ अज्ञप्रशंसा ॥

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता
सा चान्यमिच्छति ज्ञनं स जनो ऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या
धित्तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥२॥
अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यति विशेषज्ञः ।
ज्ञानलवडुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रक्षयति ॥३॥
प्रसक्त्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात्
समुद्रमपि संतरेच्चपलद्रुर्मिमालाकुलं ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारयेन्
न तु प्रतिमिविष्टमूर्खज्जन्चित्तमाराधयेत् ॥४॥
लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पोड्यन्
पिवेच्च मृगतृप्तिकासु सलिलं पिपासार्दितम् ।
कदाचिदपि पर्यटन् शशविषाणमासादयेन्

न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ५ ॥
 बालं बालमृणालतलुभिरसौ रोदुं समुज्जृम्भते
 हेतुं वज्रमणीन् शिरीषकुसुमप्रान्तेन सन्नद्यति ।
 माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षीराम्बुधरीकृते
 नेतुं वाञ्छति यः सतां पथि खलान् सूक्तैः सुधास्यन्दिभिः ॥ ६ ॥
 स्वायत्तमेकान्तकृतं विधात्रा
 विनिर्मितं ह्यदनमज्ञातायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाज्ञे
 विभूषणं मौनमपण्डितानां ॥ ७ ॥
 यदा किञ्चिज्ज्ञो ऽहं द्विप इव मदान्धः समभवं
 तदा सर्वज्ञो ऽस्मीत्यभवदधलितं मम मनः ।
 यदा किञ्चित्किञ्चिदुधजनसक्ताशादधिगतं
 तदा मूर्खो ऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥ ८ ॥
 कृमिकुलचितं लालाल्लितं विगन्धिं कुगुप्सितं
 निरुपमरसं प्रीत्या ब्रह्मन्नास्ति निरामिषं ।
 सुरपतिमपि श्वा वार्धस्थं विलोक्य न शङ्कते
 न हि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिरुहफल्गुतां ॥ ९ ॥
 शिरः शार्वं स्वर्गं पतति शिरसो ऽतः क्षितिधरं
 महीध्रादुत्तुङ्गादवनिमवनेऽपि जलधिं ।
 अधोधो गङ्गेयं पदमुपगता स्तोकमथवा
 विवेकभ्रष्टाणां भवति विनिपातः शतमुखैः ॥ १० ॥
 वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रान्तं धनधरैः सह ।
 न मूर्खजनसंसर्गः सुरेन्द्रभवेनैवपि ॥ ११ ॥
 ॥ इति अज्ञप्रशंसा ॥

॥ अथ विद्वत्प्रशंसा ॥

शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः शिष्याः प्रदेयागमा
विख्याताः कवयो वसन्ति विषये यस्य प्रभोर्निर्धनाः ।
तज्ज्ञाद्यं वसुधाधिपस्य सुधियो क्यर्थं विनापीश्वराः
कुत्साः स्युः कुपरोक्षकैर्हि मणयो यैरर्थतः पातिताः ॥ १२ ॥
कर्तुर्याति न गोचरं किमपि संपुञ्जाति यत्सर्वदा-
प्यर्थिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं परां ।
कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधेनं विद्याख्यमन्तर्धनं
येषां तान् प्रतिमानमुज्जत नृपाः कस्तैः सह स्पृहते ॥ १३ ॥
अधिगतपरमार्थान्यण्डितान्मावमंस्थास्
तृणमिव लघु लक्ष्मीर्नैव तान् संरुणाद्भि ।
अभिनवमदलेखाश्यामगाण्डस्थलीनां
न भवति विशतनुर्वारणां वारणानां ॥ १४ ॥
अभोजनीवननिवासविलासमेव
हंसस्य रुन्ति नितरां कुपितो विधाता ।
नवस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां
वेदग्धकीर्तिमपह्नुमसौ समर्थः ॥ १५ ॥
केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं क्लारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलङ्करोति कृतिनं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते ऽखिलभूषणानि सततं व्याभूषणं भूषणं ॥ १६ ॥
विद्या नाम नरस्य द्वयमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुह्याणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवतं

विद्या राजसु पूजिता न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ॥ १७ ॥

क्षान्तिश्चेत्कवचेन किं किमरिभिः क्रोधोऽस्ति चेद्देहिनां

ज्ञातिश्चेदनलेन किं यदि सुहृदिव्यौषधेः किं फलं ।

किं सर्वैर्यदि दुर्जनाः किमु धनैर्विद्यानवद्या यदि

व्रीडा चेत्किमु भूषणैः सुकविता यद्यस्ति राज्येन किं ॥ १८ ॥

दाक्षिण्यं स्वजने दद्या परिजने शायं सद्य दुर्जने

प्रीतिः साधुजने नयो नृपजने विद्वज्जने धार्जवं ।

शौर्यं शत्रुजने क्षमा गुरुजने नारीजने धूर्तता

ये चेवं पुरुषाः कलासु कुशलास्तेष्वेव लोकस्थितिः ॥ १९ ॥

जाड्यं धियो दूरति सिञ्चति वाचि सत्यं

मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ।

चेतः प्रसादयति दिनु तनोति कीर्तिं

सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसां ॥ २० ॥

जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।

नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयं ॥ २१ ॥

॥ इति विद्वत्प्रशंसा ॥

॥ अथ मानशौर्यप्रशंसा ॥

क्षुत्क्षामोऽपि जराकृशोऽपि शिथिलप्राणोऽपि कष्टा दृशा

आपन्नोऽपि विपन्नदीधितिर्पि प्राणेषु मशयत्स्वपि ।

मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकवलयसैकबद्धस्पृहः

किं जीर्णं तृणमस्ति मानमरुतामग्रेसरः केशरी ॥ २२ ॥

स्वल्पं स्नायुवसावशेषमलिनं निर्मांसमप्यस्थिकं

श्चा लब्ध्वा परितोषमेति न च तत्तस्य क्षुधाशान्तये ।

सिंहो जम्बुकमङ्गमागतमपि त्यक्त्वा निवृत्तिं द्वयं

सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सवानुष्ठपं फलं ॥ २३ ॥

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ।

स ज्ञातो येन ज्ञातेन याति वंशः समुन्नतिं ॥ २४ ॥

कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।

मूर्द्ध्निवा सर्वलोकस्य विशीर्येत वने ऽथवा ॥ २५ ॥

लाङ्गूलचालनमधश्चरणावपातं

भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं च ।

श्चा पिण्डदस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु

धीरं विलोकयति चाटुशतैश्च भुङ्क्ते ॥ २६ ॥

सत्यन्ये ऽपि वृक्षस्यतिप्रभृतयः संभाविताः पञ्चषासु

तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राडुर्न वैरायते ।

द्वावेव ग्रसते दिनेश्चरनिशाप्राणेश्वरौ भासुरौ

भ्रान्तः पर्वणि पश्य दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः ॥ २७ ॥

वहति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थितां

कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते ।

तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिरनादराद्

अरुह मरुतां निःसीमानश्चरित्रविभूतयः ॥ २८ ॥

घरं पक्षच्छेदः समदमघवन्मुक्तकुलिश-

प्रहारैरुद्धच्छद्मलदहनोद्गारगुरुभिः ।

तुषारद्रिः सूनोररुह पितरि क्षेशविषे

न चासौ सम्पातः पयसि पयसां पत्युरुचितः ॥ २९ ॥

यदचेतनो ऽपि पादैः स्पृष्टः प्रज्वलति सवितुरतिकान्तः ।

तत्तेजस्वी पुरुषः परकृतनिकृतं कथं सहते ॥ ३० ॥

सिंहः शिशुरपि निपतति मदमस्मिनकपोलभित्तिषु गजेषु ।

प्रकृतिरियं सत्ववर्ता न खलु वयस्तेजसो हेतुः ॥३१॥

॥ इति मानशौर्यप्रशंसा समाप्ता ॥

॥ अथ धनप्रशंसा ॥

जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां
शीलं शैलतटात्पतवभिजनः संदध्यतां वद्विना ।
शौर्ये वैरिणि वज्रमाश्रु निपतवर्थस्तु नः केवलं
येनैकेन विना गुणास्तृणत्ववप्रायाः समास्ता इमे ॥३२॥

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥३३॥

दौर्मन्यान्पतिर्विनश्यति यतिः सङ्गात्सुतो लालनाद्
विप्रो ऽनध्ययनात्कुलं कुतनयाच्छीलं खलोपासनात् ।

दौर्मन्यादनवेक्षणादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रयाद्

मैत्री चाप्रणयात्समृद्धिरनघात्त्यागात्प्रमादाद्धनं ॥३४॥

दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥३५॥

मणिः शोणोल्लीढः समरविजयो हेतिदलितो

मदक्षीणो नागः शरदि सरितः श्यामपुलिनाः ।

कलाशेषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता

न निम्नाः शोभन्ते गलितविभवाश्चार्येषु जनैः ॥३६॥

परिक्षीणः कश्चित्स्पृह्यति यवानां प्रसृतये

स पश्चात्संपूर्णः कलयति धरित्रीं तृणसमां ।

अतश्चैनैकान्त्या गुरुलघुतयार्थेषु धनिनां

अवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ॥ ३७ ॥

राजन् दुधुक्षसि यदि क्षितिधनुमेनां
तेनाद्य वत्समिव लोकमिमं पुषाण ।
तस्मिंश्च सम्यगनिशं परिपोष्यमाणे
नानाफलैः फलति कल्पलतेव भूमिः ॥ ३८ ॥

सत्यानृता च परुषा प्रियवादिनी च
हिंसा दयालुरपि चार्थपरा वदान्या ।
नित्यव्यथा प्रचुरनित्यधनागमा च
वाराङ्गनेव नृपनीतिरनेकवृषा ॥ ३९ ॥
आज्ञा कीर्तिः पालनं ब्राह्मणानां
दानं भोगो मित्रसंरक्षणं च ।

येषामेते षडुणा न प्रवृत्ताः

को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाश्रयेण ॥ ४० ॥

यद्वात्रा निजभालपट्टलिखितं स्तोकं मद्गदा धनं
तत्प्राप्नोति मरुस्थले ऽपि नितरां मेरौ च नातो ऽधिकं ।
त्वं धीरो भव वित्तवत्सु कृपणां वृत्तिं वृथा मा कृथाः
कूपे पश्य पयोनिधावपि घटो गृह्णाति तुल्यं जलं ॥ ४१ ॥

॥ इत्यर्थप्रशंसा ॥

॥ अथ दुर्जनप्रशंसा ॥

अकरुणात्मकारणाविग्रहः

परधने च स्पृहा परयोषिति ।

मुजनबन्धुजनेघसहिजुता

प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनां ॥ ४२ ॥

दुर्जनः परिकर्तव्यो विद्ययालङ्कृतो ऽपि सन् ।

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥ ४३ ॥
 ज्ञाद्यं क्रीमति गण्यते व्रतरुचौ दम्भः प्रुचौ कैतवं
 शूरे निर्घृणता मुनौ विमतिता दैन्यं प्रियालापिनि ।
 तेजस्विन्यवलिप्तता मुखरता वक्तार्यशक्तिः स्थिरे
 तत्को नाम गुणो भवेत्सुगुणिनां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः ॥ ४४ ॥
 लोभश्चास्ति गुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं प्रातकैः
 सत्यं चेत्तपसा च किं श्रुषि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किं ।
 सौजन्यं यदि किं जनैः स्वमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः
 सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ ४५ ॥
 शशो दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
 सरो विगतवारिजं मुखमनन्तरं स्वाकृतेः ।
 प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
 नृपाङ्गनगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ ४६ ॥
 न कश्चिच्चण्डकोपान्नामात्मीयो नाम भूभुजां ।
 कृतास्मपि जुह्वन्तं स्पृष्टो दहति पावकः ॥ ४७ ॥
 मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वातुलो जल्पको वा
 धृष्टः पार्श्वे स भवति जमो दूरतश्चाप्रगल्भः ।
 क्षात्या भीरुर्यदि न सकृते प्रायशो नाभिजातः
 सेवाधर्मः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः ॥ ४८ ॥
 उद्भासिताखिलखलस्य विमृङ्खलस्य
 प्राग्ज्ञातविस्तृतनिजाधमकर्मचित्तेः ।
 दैवादवाप्तविभवस्य गुणाद्विषो ऽस्य
 नीचस्य गोचरगतेः सुखमास्यते कैः ॥ ४९ ॥
 आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण

लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।
 दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना ।
 ह्येन मैत्री खलसज्जनानां ॥ ५० ॥
 मृगमीनसज्जनानां तृणजलसत्तोषविहितवृत्तीनां ।
 लुब्धकधीवरपिशुना निःकारणवैरिणो जगति ॥ ५१ ॥

॥ इति दुर्जनप्रशंसा ॥

॥ अथ सज्जनप्रशंसा ॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणो प्रीतिर्गुरौ नम्रता ।
 विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिलोकापवादाद्वयं ।
 भक्तिः श्रुतिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले
 एते यत्र वसन्ति निर्मलगुणास्तिभ्यो नरेभ्यो नमः ॥ ५२ ॥
 विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
 सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
 यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां ॥ ५३ ॥
 प्रदानं प्रच्छन्नं गृहमुपगते सम्भ्रमविधिः
 प्रियं कृत्वा मौनं सदसि कथनं नाप्युपकृतेः ।
 अनुत्सेको लक्ष्म्यां निरभिभवसाराः परकथाः
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥ ५४ ॥
 करे ज्ञाद्यस्त्यागः शिरसि गुरुपादप्रणयिता
 मुखे सत्या वाणी विजयभुञ्जयोर्वीर्यमतुलं ।
 हृदि स्वस्था वृत्तिः श्रुतमधिगतं च श्रवणयोरू
 विनायैश्वर्येण प्रकृतिमहतां मण्डनमिदं ॥ ५५ ॥
 सम्पत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलं ।

आपत्सु च महाशैलशिलासङ्घातकर्कशं ॥५६॥
 संतप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि न ज्ञायते
 मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्रस्थितं राजते ।
 स्वात्यां सागरश्रुक्तिमध्यपतितं तन्मौक्तिकं ज्ञायते
 प्रथिणाधममध्यमोत्तमगुणाः संसर्गतो ज्ञायते ॥५७॥
 प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रः
 यद्गतुरेव हितं इच्छति तत्कलत्रं ॥
 तन्मित्रं आपदि सुखे च समं प्रयाति
 एतत्त्रयं जगति पुण्यकृतो लभते ॥५८॥
 नम्रवेनोन्नमत्तः परगुणकथनैः स्वान् गुणान् व्योपयस्तः
 स्वार्थान्संपादयन्तो विनतपृथुतरारम्भयत्नैः परार्थे ।
 क्षान्त्यैवान्नेपरुक्षान्तरमुखरमुखान्दुर्मुखान्दूषयस्तः
 सत्तः साश्चर्यचर्या जगति बहुमताः कस्य नाभ्यर्थनीयाः ॥५९॥
 प्राणीघातान्निवृत्तिः परधनहृणो संयमः सत्यवाक्त्वं
 काले शक्त्या प्रदानं युवतिजनकयामूकभावः परेषां ।
 तृष्णाश्रोतोविभङ्गो गुरुषु च विनयः सर्वभूतानुकम्पा
 सामान्यः सर्वशास्त्रेधनुपकृतविधिः श्रेयसामिव पन्थाः ॥६०॥
 असत्तो नाभ्यर्थ्याः सुहृदपि न याच्यः कृशधनः
 प्रिया न्याय्या वृत्तिर्मलिनमसुभङ्गे ऽप्यसुकरं ।
 विपश्यन्नेः स्थियं पदमनुविधियं च महतां
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥६१॥

॥ इति सुजनप्रशंसा ॥

॥ अथ प्रदानप्रशंसा ॥

भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैरू

नवाम्बुभिर्भूरिविलम्बिनो घनाः ।
 अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः
 स्वभाव एवैष परोपकारिणां ॥ ६२ ॥
 श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन
 दानेन प्राणिर्न तु कङ्कणेन ।
 विभाति कायः करुणापराणां
 परोपकारेण न चन्दनेन ॥ ६३ ॥
 पापान्निवारयति योजयति हिताय
 गुह्यानि गूह्यति गुणान् प्रकटीकरोति ।
 आपद्रुतं च न जहति ददाति काले
 सन्मित्रलक्ष्णमिदं प्रवदन्ति सतः ॥ ६४ ॥
 पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति
 चन्द्रो विकाशयति कैरवचक्रवालं ।
 नाभ्यर्थितो जलधरो ऽपि जलं ददाति
 सतः स्वयं परहितेषु कृताभियोगाः ॥ ६५ ॥
 एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
 सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
 ते ऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय विघ्नन्ति ये
 ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ६६ ॥
 क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा ते ऽखिलाः
 क्षीरे तापमवेक्ष्य तेन पयसा स्यात्मा कशानी दुतः ।
 गतुं पावकमुन्मनस्तदभवद्दृष्ट्वा तु मित्रापदं
 युक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुनस्त्वीदृशी ॥ ६७ ॥
 इतः स्वपति केशवः कुलमितस्तदीयद्विषा

इतश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्रिणां शेरते ।
 इतो ऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैरु
 अहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ ६८ ॥
 किं कूर्मस्य भव्यथा न वपुषि क्ष्मां न क्षिपत्येष षत्
 किं वा नास्ति परिश्रमो दिनपतेरास्ते न यन्निश्चलः ।
 किं त्वङ्गीकृतमुत्सृजन्न मनसा ज्ञाथो जनो लज्जते
 निर्वारुः प्रतिपन्नवस्तुषु स्तामितद्वि गोत्रव्रतं ॥ ६९ ॥
 तृष्णां हिन्यि भज क्षमां जहि मदं पापे रतिं मा कृथाः
 सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।
 मान्यान् मानय विद्विषो ऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान् गुणान्
 कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामितत्सतां चेष्टितं ॥ ७० ॥
 मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णासु
 त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 परगुणपरमाणुं पर्वतीकृत्य नित्यं
 निजहृदि विकशस्तः सन्ति सत्तः कियन्तः ॥ ७१ ॥

॥ इति प्रदानप्रशंसा ॥

॥ अथ धैर्यप्रशंसा ॥

रत्निर्महर्हस्तुतुषुर्न देवा
 न भेजिरे भीमविषेण भीतिं ।
 सुधां विना न प्रययुर्विरामं
 विनिश्चितार्थादिरमन्ति धीराः ॥ ७२ ॥
 प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
 प्रारभ्य विघ्नविकृता विरमन्ति मध्याः ।
 विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ ७३ ॥
 आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
 नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कुर्वाणो नावसीदति ॥ ७४ ॥
 कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्तेरू
 न शक्यते धैर्यगुणाः प्रमार्ष्टुः ।
 अधोमुखस्यापि कृतस्य वन्द्ये
 नाधः शिखा याति कदाचिदेव ॥ ७५ ॥
 कात्ताकटाक्षविशिखा न खनन्ति यस्य
 चित्तं न निर्दहति कोपकृशानुतापः ।
 वर्षन्ति भूरिविषयाश्च न लोभपाशैरू
 लोकत्रयं जयति कृत्स्नमिदं स वीरः ॥ ७६ ॥
 वरं तुङ्गाच्छूङ्गादुरुशिखरिणाः क्वापि पुलिने
 पतिवायं कायः कठिनदृषदत्तर्विदलितः ।
 वरं न्यस्तो रुस्तः फणिपतिमुखे तीव्रदशने
 वरं वक्रौ पातस्तदपि न कृतः शीलविलयः ॥ ७७ ॥
 वज्रिस्तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते तत्क्षणानू
 मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ।
 व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीयूषवर्षायते
 यस्याङ्गे ऽखिललोकवज्रभतमं शीलं समुन्मीलति ॥ ७८ ॥
 क्वचिद्रूमौ शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयनः
 क्वचिच्छाकारः क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः ।
 क्वचित्कान्थाधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो
 मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखं ॥ ७९ ॥
 ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो

ज्ञानस्योपशमः शमस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः ।

अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता

सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणं ॥ ८० ॥

निन्दतु नीतिनिपुणा यदिवा स्तुवतु

लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टं ।

अथैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

न्याय्यात्यथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ ८१ ॥

॥ इति धैर्यप्रशंसा ॥

॥ अथ दैवप्रशंसा ॥

भग्नशस्य कण्डपीडिततनोर्हानिन्द्रियस्य क्षुधा

कृत्वाबुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः ।

तृप्तस्तत्पिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा

स्वस्थास्तिष्ठत दैवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये कारणं ॥ ८२ ॥

पतितो ऽपि कराघातैरुत्पतत्येव कन्दुकः ।

प्रायेण साधुवृत्तीनामस्थायिन्यो विपत्तयः ॥ ८३ ॥

क्षिन्नो ऽपि रोहति तरुः क्षीणो ऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः ।

इति विमृशन्तः सन्तः संतप्यन्ते न ते विपदा ॥ ८४ ॥

नेता यत्र वृहस्पतिः प्रहरणं वञ्चं सुराः सैनिकाः

स्वर्गी दुर्गमनुग्रहः खलु हरेरैरावतो वाहनः ।

इत्यैश्वर्यबलान्वितो ऽपि बलिभिर्भग्नः परैः सङ्गैः

तन्मुक्तं न नु दैवमेव शरणं धिग्धिग् वृथा पौरुषं ॥ ८५ ॥

खल्वाटो दिक्सेश्वरस्य किरणैः संतापितो मस्तके

वाञ्छन्देशमनातपं विधिवशाद्विल्वस्य मूलं गतः ।

तत्राप्यस्य महाफलेन पतता भग्नं सशब्दं शिरः

प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव धान्यापदः ॥ ८६ ॥
 गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनं
 शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं ।
 मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
 विधिरुहो बलवानिति मे मतिः ॥ ८७ ॥
 सृजति तावदशेषगुणाकरं
 पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।
 तदपि तत्क्षणाभङ्गकरोति चेद्
 अरुह कष्टं अपण्डितता विधेः ॥ ८८ ॥
 पत्रं नैव यदा करीरविष्टये दोषो वसन्तस्य किं
 नोलूको ऽप्यवलोक्यते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणं ।
 धारा नैव पतन्ति चातकमुखे मेघस्य किं दूषणं
 यत्पूर्वं विधिना ललाट लिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ॥ ८९ ॥
 दैवेन प्रभुणा स्वयं जगति यद्यस्ति प्रमाणीकृतं
 तत्तस्योपनयेन्मनागपि महन्निवाश्रयः कारणं ।
 सर्वाशापरिपूरिते जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
 सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥ ९० ॥
 मज्जवम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रुं जयवाक्ये
 बाशिज्यं कृषिसेवनादिसकला विद्याः कलाः शिक्तु ।
 आकाशं विपुलं प्रयातु खगवत् कृत्वा प्रयत्नं परं
 नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ९१ ॥

॥ इति दैवप्रशंसा ॥

॥ अथ कर्मप्रशंसा ॥

नमस्यामो देवान् नु हितविधिस्ते ऽपि वशगा

विधिर्वन्यः सो ऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
 फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः किं च विधिना
 नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥ १२ ॥
 ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
 विष्णुर्येन दशावतारगह्वरे क्षिप्तो महासंकटे ।
 रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाढनं कारितः
 सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १३ ॥
 नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च यत्नकृतापि सेवा ।
 भाग्यानि पूर्वतपसा खलु संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥ १४ ॥
 वने रणे शत्रुजंलग्नमध्ये
 महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
 सुप्तं प्रमत्तं विषमस्थितं वा
 रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ १५ ॥
 या साधूंश्च खलान् करोति विडुषो मूर्खान् क्षितान् द्वेषिणः
 प्रत्यक्षं कुरुते परोक्षममृतं ह्यालारुलं तत्क्षणात् ।
 तामाराधय सत्क्रियां भगवतीं भोक्तुं फलं वाञ्छितं
 हे साधो व्यसनैर्गुणेषु विफलेष्वास्थां वृथा मा कृथाः ॥ १६ ॥
 गुणवद्गुणवद्वा कुर्वता कार्यमादौ
 परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ।
 अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेरू
 भवति हृदयदाहो शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १७ ॥
 स्याल्यां वैदूर्यमय्यां पचति तिलखली जङ्गलानिन्धनीभिः

सौवर्णैर्लाङ्गलाग्रैर्विलिखति वसुधामर्कमूलस्य हेतोः ।
 ह्रिवा कर्पूरखण्डान् वृतिमिह कुरुते कोद्रवानां समन्तात्
 प्राप्येमां कर्मभूमिं न चरति मनुजो यस्तपो मन्दभाग्यः ॥ १८ ॥
 भीमं वनं भवति तस्य पुरं प्रधानं
 सर्वो जनः सुजनतामुपयाति तस्य ।
 कृत्स्ना च भूर्भवति सन्निधिरन्नपूर्णा
 यस्यास्ति पूर्वसुकृतं विपुलं नरस्य ॥ १९ ॥
 लज्जागुणौघजननीं जननीमिव स्वां
 अत्यन्तश्रुद्धदयामनुवर्तमानाः ।
 तेजस्विनः सुखमसूनपि संत्यजन्ति
 सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञां ॥ २० ॥
 ॥ इति श्रीभर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ वैराग्यशतकप्रारम्भः ॥

॥ मङ्गलचरणां ॥

चूडोत्तंसितचारुचन्द्रकलिकाचञ्चच्छिखाभासुरो
 लीलादग्धविलोलकामश्लभः श्रेयोदशाग्रि स्फुरन् ।
 अन्तः स्फुर्जदपारमोदतिमिरप्राग्भारमुच्चाटयन्
 चेतः सन्ननि योगिनां विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः ॥ १ ॥

॥ अथ तृष्णादूषणं ॥
 बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः प्रभवः स्मयदूषिताः ।
 अबोधोपहृताश्चान्ये ज्ञीर्णमङ्गे सुभाषितं ॥ २ ॥
 न संसारोत्पन्नं चरितमनुपश्यामि कुशलं
 विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः ।
 महद्भिः पुण्यौघैश्चिरमपि गृहीताश्च विषया
 महात्तो जायन्ते व्यसनमिव दातुं विषयिणां ॥ ३ ॥
 भ्रान्तं देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किञ्चित्फलं
 त्याक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचितं सेवा कृता निष्फला ।
 भुक्तं मानविवर्जितं परगृहेष्वाशङ्कया काकवत्
 तृप्ते जृम्भसि पापकर्मनिरते नाद्यापि संतुष्यसि ॥ ४ ॥
 उत्खातं निधिशङ्कया क्षितितलं ध्याता गिरिर्धातवो
 निस्तीर्णः सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन संतोषिताः ।
 मन्त्राराधनतत्परेण मनसा नीताः श्मशाने निशाः
 प्राप्तः काणवराट्को ऽपि न मया तृप्ते ऽधुना मुञ्च मां ॥ ५ ॥
 खलोल्लापाः सोढाः कथमपि तदाराधनपरैरु
 निगृह्यान्तर्वाण्यं हसितमपि शून्येन मनसा ।
 कृतश्चित्तस्तम्भः प्रतिकृतधियामञ्जलिर्पि
 त्वमाशे मोघाशे किमु परमतो नर्तयसि मां ॥ ६ ॥
 अमीषां प्राणानां तुलितविसिनीपत्रपयसां
 कृते किं नास्माभिर्विगलितविवेकैर्व्यवसितं
 पदाद्यानामग्रे द्रविणमदनिःसंज्ञमनसां
 कृतं ह्यनव्रीडैर्निर्जगुणकथापातकमपि ॥ ७ ॥

भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्तास्
तपो न तप्तं वयमेव तप्ताः ।
कालो न वातो वयमेव यातास्
तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ ८ ॥
बलिभिर्मुखमाक्रान्तः पलितैरङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ ९ ॥
निवृत्ता भोगेष्वाः पुरुषबद्धमानो विगलितः
सन्नामाः स्वर्यात्राः संपदि मुह्यदो जीवितसमाः ।
शनैर्यथ्युत्थानं घनतिमिररुद्धे च नयने
अहो दुष्टः कायस्तदपि मरणोपायचकितः ॥ १० ॥
आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला
रागप्राकृवती वितर्कविरुगा धैर्यद्रुमधंसिनी ।
मोहावर्तमुदुस्तरातिगह्वरा प्रोत्तुङ्गचिन्तातटी
तस्याः पारगता विश्रुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ ११ ॥

॥ इति तृष्णादूषणं ॥

॥ अथ विषयपरित्यागविडम्बनं ॥

ये सन्तोषमुखप्रमोदमुदितास्तेषां न भिन्ना मुदा
ये त्वन्ये धनलुब्धसङ्कलधियस्तेषां न तृष्णा कृता ।
इत्थं कस्य कृते कृतः स विधिना तादृक् पतिः संपदां
स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा भेरुर्न मे रोचते ॥ १२ ॥
अवश्यं यातारश्चिरतरमुषिवापि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत्स्वयममून् ।
व्रजन्तः स्वातन्त्र्यादतुल्यपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्त्वैते शममुखमनन्तं विदधति ॥ १३ ॥

ब्रह्मज्ञानविवेकिनो ऽमलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
 यन्मुञ्चत्युपभोगभाञ्छयि धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः ।
 न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्नो दृढप्रत्यग्रो
 वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यपि परित्यक्तुं न शक्ता वयं ॥ १४ ॥
 धन्यानां गिरिकन्दरेषु वसतां ज्योतिः परं ध्यायतां
 आनन्दाश्रुकणान् पिवन्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशयाः ।
 अस्माकं तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट-
 क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ १५ ॥
 भिक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं
 शय्या च भूः परिजनो निजदेहमात्रं ।
 वस्त्रं च जीर्णशतखण्डमयी च कन्था
 ह्लाहा तथापि विषयान्न परित्यजन्ति ॥ १६ ॥
 स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ
 मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शशाङ्गेन तुलितं ।
 स्रवन्मूत्रल्लिङ्गं कर्षिर्वरकरस्पर्द्धिं जघनं
 मुहुर्निन्द्यं वृषं कविवरविशेषैर्गुरुकृतं ॥ १७ ॥
 दूरादर्थं घटयति नवं दूरतश्चापशब्दं
 त्यक्त्वा भूयो भवति निरतः सत्सभारञ्जनेषु ।
 मन्दं मन्दं रचयति पदं लोकचित्तानुवृत्त्या
 कामं मल्ली कविरिव सदा खिदभारैरमुक्तः ॥ १८ ॥
 अज्ञानन्माहात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
 स मीनो ऽप्यज्ञानाद्वडिशयुतमश्नन्ति पिशितं ।
 विज्ञानतो ह्येते वयमिह विपज्जालपटलान्
 न मुञ्चामः कामानरुह गहनो मोहमहिमा ॥ १९ ॥

उदन्वच्छिन्ना भूः स च निधिरपां योजनशतं
 सदा पान्थः पूषा गगनपरिमाणं कलयति ।
 इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः
 सतां प्रज्ञोन्मेषः पुनरयमसीमा विजयतां ॥ २० ॥
 तुङ्गं वेश्म सुताः सतामभिमताः संख्यातिगाः सम्पदः
 कल्याणी दयिता वयश्च नवमित्यज्ञानमूढो जनः ।
 मत्वा विश्वमनश्चरं निविशति संसारकारागृहे
 संदृश्य क्षणभङ्गुरं तदखिलं धन्यस्तु संन्यस्यति ॥ २१ ॥

॥ इति विषयपरित्यागविउम्बनं ॥

॥ अथ याञ्जदैन्यदूषणं ॥

दीनादीनमुखैः स्वकीयशिशुकराकृष्टजीर्णाम्बरां
 क्रोशद्भिः क्षुधितैर्निर्न्नविधुरां दृश्येत चेद्देहिनीं ।
 याञ्जभङ्गभयेन गद्गदगलस्तद्वद्विलीनाक्षरं
 को देहीति वदेत्स्वदग्धजठरस्यार्थं मनस्वी पुमान् ॥ २२ ॥
 अभिमतमहामानग्रन्थिप्रभेदपटीयसी
 गुरुतरगुणग्रामाम्भोजस्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका ।
 विपुलविलसन्नज्जावल्लीविदारकुठारिका
 जठरपिठरी दुष्पूर्यं करोति विउम्बनां ॥ २३ ॥
 पुण्यग्रामे वने वा महति सितपटच्छन्नपालीकपालीं
 आदाय न्यायगर्भं द्विजङ्गतङ्गतभुग्धूमधूमोपकाण्ठं ।
 द्वारं द्वारं प्रविष्टो वरमुदरदरीपूरणाय क्षुधार्तिं
 मानी प्राणी स नाथो न पुनरनुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ २४ ॥
 गङ्गातरङ्गकणशीकरशीतलानि
 विद्याधराध्युषितचारुशिलातलानि ।

स्थानानि किं हिमवतः प्रलपं गतानि
 यत्सावमानपरपिण्डरता मनुष्याः ॥ २५ ॥
 किं कन्दाः कन्दरेभ्यः प्रलयमुपगता निर्जरा वा गिरिभ्यः
 प्रधस्ताः किं महीज्ञाः सरसफलभृतो वल्कलिन्यश्च शाखाः ।
 वीक्ष्यन्ते किं मुखानि प्रसभमपगतप्रश्रयाणां खलानां
 दुःखोपात्ताल्पवित्तस्म्यपवनवशान्नर्तितभूलतानि ॥ २६ ॥
 पुण्यैर्मूलफलैः प्रियप्रयापिनीं वृत्तिं कुरुष्वाप्नुना
 भूशयां नवपल्लवैरकृपशौरुत्तिष्ठ धामो वनं ।
 क्षुद्राणामविवेकमूढमनसां तत्रेश्वराणां सदा
 वित्तव्याधिविकारविकृतमिरो नाम्नापि न श्रूयते ॥ २७ ॥
 फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरूक्षां
 पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुष्पसरितां ।
 मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलता पल्लवमयी
 सहस्ते सत्त्वायं तदपि धनिनां दारि कृपणाः ॥ २८ ॥
 ये वर्धन्ते धनपतिपुरः प्रार्थनादुःखमज्ञो
 ये चाल्प्यवं दधति विषयाहोषपर्यस्तबुद्धिः ।
 तेषामन्तः स्फुरितकृतितं वासरशशां स्मरेयं
 ध्यानच्छेदे शिखरिकुह्यग्रावशय्यानिषणाः ॥ २९ ॥
 एको देवः केशवो वा शिवो वा
 एकं मित्रं भूपतिर्व्यं यतिर्व्यं ।
 एको वासः पत्तने वा वने वा
 एका भार्या सुन्दरी वा दूरी वा ॥ ३० ॥
 भिक्षाहारमदन्यमप्रतिकृतं भीतिच्छिदं सर्वदा
 दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथनं दुःखौघविघ्नंसनं ।

सर्वत्रान्वहमप्रयत्नसुलभं साधुप्रियं पावनं
शम्भोः सत्रमधार्यमक्षयनिधिं शंसन्ति योगीश्वराः ॥३१॥

॥ इति याज्ञादैर्यद्रूपां ॥

॥ अथ भोगे ऽस्थैर्यपद्धतिः ॥

भोगे रोगभयं कुले च्युतिभयं वित्ते नृपालाद्वयं
मानि दैन्यभयं बले रिपुभयं वृषे तरुण्याभयं ।
शास्त्रे वादिभयं गुणे खल्लभयं काये कृतान्ताद्वयं
सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयं ॥३२॥
आक्रान्तं मरणेन जन्म जरसा यात्युत्तमं यौवनं
सत्तोषो धनलिप्सया शमसुखं प्रौढाङ्गनाविभ्रमेः ।
लोकेर्मत्सरिभिर्गुणा वनभुवो व्यालैर्नृपा दुर्जनेरू
अस्थैर्येण विभूतयो ऽप्युपहृता ग्रस्तं न किं केन वा ॥३३॥
आधिव्याधिशतैर्जनस्य विविधैरारोग्यमुन्मूल्यते
लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र विवृतद्वारा इव प्रापदः ।
जातं जातमवश्यमाश्रु विवशं मृत्युः करोत्यात्मसात्
तत्किं केन निरङ्कुशेन विधिना यन्निर्मितं सुस्थिरं ॥३४॥
भोगास्तुङ्गतरङ्गभङ्गचपलाः प्राणाः क्षणधंसिनः
स्तोकान्येव दिनानि यौवनसुखं स्फुटिक्रियासु स्थितं ।
तत्संसारमसारमेव निखिलं बुधा बुधा बोधका
लोकानुग्रहपेशलेन मनसा यत्नः समाधीयतां ॥३५॥
भोगा मेघवितानमध्यविलसत्सौदामिनीचञ्चला
आयुर्वायुविधट्टिताभ्रपटलीच्छिन्नाम्बुवद्भङ्गुरं ।
लोला यौवनलालसास्तनुभृता मिथ्याकलय्य दुतं
योगे धैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे बुद्धिं विदधं बुधाः ॥३६॥

आयुः कलोललोलं कतिपयदिवसस्थापिनी यौवनश्रीरू
 अर्थाः सङ्कल्पकल्पा घनसमयतडिद्विभ्रमा भोगपूगाः ।
 कण्ठाश्लेषोपगूढं तदपि च न चिरं यत्प्रियाभिः प्रणीतं
 ब्रह्मण्यासक्तचित्ता भवत भवभयाम्भोधिपारं तरं तु ॥ ३७ ॥
 कृच्छ्रेणामिध्यमध्ये नियमिततनुभिः स्थीयते गर्भवासे
 कान्ताविश्लेषदुःखव्यतिकरविषमो यौवने चोपभोगः ।
 वामाक्षीणामवज्ञा विहसितवसतिर्वृद्धभावोप्यसाधुः
 संसारे रे मनुष्या वदत यदि सुखं स्वल्पमस्ति किञ्चित् ॥ ३८ ॥
 व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती
 रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहे ।
 आयुः परिश्रवति भिन्नघटादिवाम्भो
 लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रं ॥ ३९ ॥
 भोगा भङ्गवृत्तयो बहुविधास्तैरेव चायं भवसू
 तत्कस्येह कृते परिश्रमत हे लोकाः कृतं चेष्टितं ।
 आशापाशशतोपशान्तिविशदं चेतः समाधीयतां
 काम्योत्पत्तिवशे स्वधामनि यदि स्रङ्गेयमस्मद्वचः ॥ ४० ॥
 ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्गणांस्तृणगणान् यत्र स्थितो मन्यते
 यच्छापाद्विरसा भवन्ति विभवास्त्रैलोक्यराज्यादयः ।
 बोधः को ऽपि स एक एव परमो नित्योदितो जृम्भते
 भोः साधो क्षणभङ्गुरे तदितरे भोगे रतिं मा कृथाः ॥ ४१ ॥
 ॥ इति भोगदूषणं ॥

॥ अथ कालमहिमा ॥

सा रम्या नगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्
 पार्श्वे तस्मै च सा विदग्धपरिषत्ताश्चन्द्रबिम्बाननाः ।

उन्मत्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते वन्दिनस्ताः कथाः
 सर्वं यस्य वशादगात् स्मृतिपथं कालाय तस्मै नमः ॥ ४२ ॥
 यत्रानेकः क्वचिदपि गृहे तत्र तिष्ठत्यथैको
 यत्राप्येकस्तदनुबहवस्तत्र नैको ऽपि चान्ते ।
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वाविवाक्षौ
 कालः काल्या भुवनफलके क्रोडति प्राणिशरैः ॥ ४३ ॥
 आदित्यस्य गतागतैरहररुः संक्षीयते जीवनं
 व्यापारैर्बहुकार्यभारगुरुभिः कालो न विज्ञायते ।
 दृष्ट्वा जन्म जराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते
 पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् ॥ ४४ ॥
 रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुधा जलवो
 धावत्युद्यमिनस्तथैव निभृताः प्रारब्धतत्तत्क्रियाः ।
 व्यापारैः पुनरुक्तमुक्तविषयैरित्थं विधेनामुना
 संसारिणा कदर्शिता वयमहो मोहं न लज्जामहे ॥ ४५ ॥
 न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्तये
 स्वर्गद्वारकपाटपाठनपटुर्धर्मी ऽपि नोपार्जितः ।
 नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्ने ऽपि नालिङ्गितं
 मातुः केवलमेव यौवनवनच्छेदे कुठारा वयं ॥ ४६ ॥
 नाभ्यस्ता भुवि वादिवृन्ददमनी विद्या विनीतोचिता
 खट्वाग्रैः करिकुम्भपीठदमनैर्नाकं न नीतं यशः ।
 कालाकोमलपल्लवाधररसः पीतो न चन्द्रोदये
 तारुण्यं गतमेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥ ४७ ॥
 विद्या नाधिगता कलङ्करहिता वित्तं च नोपार्जितं
 शृश्रूषा ऽपि समाहितेन मनसा पित्रोर्न संपादिता ।

आलोलायतलोचना युवतयः स्वप्ने ऽपि नालिङ्गिताः
 कालो ऽयं परपिण्डलोलुपतया काकैरिवापोषितः ॥ ४८ ॥
 वयं येभ्यो ज्ञाताश्चिरपरिगता एव खलु ते
 समा येषां वृद्धाः स्मृतिविषयतां ते ऽपि गमिताः ।
 इदानीमेते स्म प्रतिदिवसमापन्नपतना
 गताः तुल्यावस्थां सिकतिनि नदीतीरतरुभिः ॥ ४९ ॥
 आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्द्धं गतं
 तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालववृद्धवयोः ।
 शेषं व्याधिवियोगदुःखसहितं सेवादिभिर्नीयते
 जीवे वारितरङ्गचञ्चलतरे सौख्यं कुतः प्राणिनां ॥ ५० ॥
 क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः
 क्षणं वित्तैर्हृनिः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।
 जराजीर्णैरङ्गैर्नष्ट इव वल्लीमण्डिततनुर
 नरः संसारान्ते विशति यमधानियवनिकां ॥ ५१ ॥

॥ इति कालमहिमा ॥

॥ अथ यतिनृपतिसंवादः ॥

त्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञाभिमानोन्नताः
 ख्यातस्त्वं विभवैर्यशांसि कवयो दिङ्मु प्रतन्वन्ति नः ।
 इत्थं मानधनातिदूरमुभयोरप्यावयोरन्तरं
 ग्रन्थस्मासु पराङ्मुखो ऽसि वयमप्येकान्ततो निस्पृहाः ॥ ५२ ॥
 अर्थानामीशिषे त्वं वयमपि च गिरामीशमहे यावदर्थं
 श्रूरस्त्वं वादिदर्पज्वरशमनविधावक्ष्यं पाठवं नः ।
 सेवन्ते त्वां धनाढ्या मतिमलकृतये मामपि श्रोतुकामा
 मय्यप्यास्था न ते चेह्यमि मम नितरमेव राजन् गतासीत् ॥ ५३ ॥

वयमिह परितुष्टा वल्कलेस्त्वं डुकूलेः
 सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः ।
 स तु भवतु दरिद्रो यस्य तृष्णा विशाला
 मनसि च परितुष्टे को ऽर्थवान् को दरिद्रः ॥५४॥
 फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
 शयनमवनिपृष्ठे वाससी वल्कले च ।
 धनलवमधुपानभ्रान्तसर्वेन्द्रियाणां
 अविनयमनुमत्तुं नोत्सहे दुर्जनानां ॥५५॥
 अग्नीमहि वयं भिक्षामाशावासो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्वमिहि किमीश्वरैः ॥५६॥
 न नटा न विटा न गायका
 न च सभ्येतरवादिचञ्चवः ।
 नृप संसदि ते ऽत्र के वयं
 स्तनभारानमिता न योषितः ॥५७॥
 विपुलहृदयैरीशैः कैश्चिज्जगज्जनितं पुरा
 विधृतमपरैर्दत्तं चान्यैर्विजित्य तृणं यथा ।
 इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुञ्जते
 कतिपयपुरः स्वाम्ये पुंसां क एष मदनज्वरः ॥५८॥
 अभुक्तायां यस्यां क्षणमपि न यातं नृपशतैर्
 भुवस्तस्या लाभे क इह बहुमानः क्षितिभृता ।
 तदंशस्याप्यंशे तदवयवत्वेषे ऽपि पतयो
 विषादे कर्तव्ये विदधति जडाः प्रत्युत मुदं ॥५९॥
 मृत्पिण्डो जलरेखया वलघितः सर्वा ऽप्ययं नन्वणुः
 स्वाशीः कृत्य तमेव संयुगशति राज्ञा गणा भुञ्जते ।

दक्षते ददतो ऽथवा किमपरे क्षुद्रा दरिद्रा भृशं
 धिग्धिकापुरुषाधमान्धनलवं तेभ्यो ऽपि वाञ्छन्ति ये ॥ ६० ॥
 स ज्ञातः को ऽप्यासीन्मदनरिपुणा मूर्द्धि धवलं
 कपालं यस्योच्चैर्विनिहितमलङ्कारविधये ।
 नृभिः प्राणत्राणप्रवणमतिभिः कैश्चिद्धुना
 नमद्भिः कः पुंसामयमतुलदर्पस्वरभरः ॥ ६१ ॥

॥ इति यतिनृपतिसंवादः ॥

॥ अथ मनःसम्बोधनं ॥

प्रेषां चेतांसि प्रतिदिवसमाराध्य बद्धधा
 प्रसादं किं नेतुं विशसि हृदय क्लेशविफलं ।
 प्रसन्ने त्वय्यन्तः स्वयमुदितचित्तामणिगुणे
 विविक्तः सङ्कल्पः किमभिलषितं पुष्यति न ते ॥ ६२ ॥
 परिश्रमसि किं वृथा क्वचन चित्त विश्राम्यतां
 स्वयं भवति यद्यथा भवति नान्यथा तत्तथा ।
 अतीतमपि न स्मरन्नपि च भाव्यसंकल्पयन्
 न तर्कितगमागमाननुभवस्व भोगानिह ॥ ६३ ॥
 एतस्माद्विमेन्द्रियार्थगदुनादायासकादाश्रय
 श्रेयोमार्गमशेषदुःखशमनव्यापारद्वन्द्वं क्षणात् ।
 आत्मीभावमुपैहि संत्यज निजां कलोललोलां गतिं
 मा भूयो भज भङ्गुरां भवरतिं चतेः प्रसीदधुना ॥ ६४ ॥
 मोहं मार्जयतामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्द्रचूडामणौ
 चेतः स्वर्गतरङ्गिणीतटभुवि व्यासङ्गमङ्गीकुरु ।
 को वा वीचिषु बुद्बुदेषु च तडिल्लेखासु च स्त्रीषु च
 ज्वालाग्रेषु च पत्रगेषु च सरिद्वर्गेषु च प्रत्ययः ॥ ६५ ॥

चेतश्चित्तय मा रमां सकृदिमामस्थायिनीमास्थया
 भूपालभ्रुकुटीकुटीरविह्वव्यापारपण्याङ्गनां ।
 कन्याकञ्चुकितः प्रविश्य भवनद्वाराणि वाराणसी-
 रथ्यापङ्क्तिषु पाणिपात्रपतितां भिक्षामपेक्षामहे ॥ ६६ ॥
 अग्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वयोर्दक्षिणात्याः
 पश्चाल्लीलावलयरणितं चामरग्राहिणीनां ।
 यद्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादने लम्पटवं
 नो चेद्येतः प्रविश सहसा निर्विकल्पे समाधौ ॥ ६७ ॥
 प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुघास्ततः किं
 न्यस्तं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किं ।
 संपादिताः प्रणयिनो विभवास्ततः किं
 कल्पस्थितास्तनुभृतस्तनवस्ततः किं ॥ ६८ ॥
 भक्तिर्भवे मरणजन्मभयं हृदिस्थं
 स्नेहो न बन्धुषु च मन्मथजा विकाराः ।
 संसर्गदोषरहिता विजना वनात्ता
 वैराग्यमस्ति किमतः परमर्थनीयं ॥ ६९ ॥
 तस्मादनन्तमजरं परमं विकासि
 तद्वक्ष्ये चित्तय किमेभिरसद्विकल्पैः ।
 यस्यानुषङ्गिण इमे भुवनाधिपत्य-
 भोगादयः कृपणलोकमता भवन्ति ॥ ७० ॥
 पातालमाविशसि यासि नभो विलंघ्य
 दिङ्मण्डलं भ्रमसि मानस चापलेन ।
 भ्रात्यापि ज्ञातुं विमलं कथमात्मलीनं

न ब्रह्म संस्मरसि निर्वृतिमेषि केन ॥ ७१ ॥

॥ इति मनःसम्बोधनं ॥

॥ अथ नित्यानित्यविचारः ॥

किं वेदेः स्मृतिभिः पुराणपठनैः शास्त्रैर्महाविस्तरैः

स्वर्गग्रामकुटीनिवासफलदैः कर्मक्रियाविभ्रमैः ।

मुक्तैकं भवदुःखभाररचनाविधंसकालानलं

स्वात्मानन्दपदप्रवेशकलनं शेषा वणिग्वृत्तयः ॥ ७२ ॥

यन्नामा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठति निद्रालसा

द्वारे हेमविभूषणाश्चतुरगा वल्लानि यद्वर्पिताः ।

वीणाविणुमृदङ्गशङ्खपटहैः सुप्तस्तु यद्वोध्यते

तत्सर्वं सुरलोकदेवसदृशं धर्मस्य विस्फुर्जितं ॥ ७३ ॥

गात्रं संकुचितं गतिर्विगलिता अष्टा च दत्तावली

दृष्टिर्नश्यति वर्द्धते बधिरता वक्त्रं च लालायते ।

वाक्यं नाद्रियते च बान्धवजनो भार्या न शुश्रूषते

हृत् कष्टं पुरुषस्य जीर्णवयसः पुत्रोऽप्यमित्रायते ॥ ७४ ॥

वर्णं सितं शिरसि वीक्ष्य शिरोरुहाणां

स्थानं जरापरिभवस्य तदेव पुंसां ।

आरोपितास्थिकलशं परिहृत्य पालि

चाण्डालकूपमिव दूरतरं तरण्यः ॥ ७५ ॥

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमहं यावज्जरा दूरतो

यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रसिद्धता यावत्क्षयो नायुषः ।

आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्

संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ७६ ॥

तपस्यन्तः सन्तः किमधिनिवसामः सुरनदीं

गुणोदारान् दारानुत परिचरामः सविनयान् ।
 पिवामः शास्त्रीधानुत विविधकाव्यामृतरसान्
 न विद्मः किं कुर्मः कतिप्रयनिमेषायुषि जने ॥ ७७ ॥
 डुराराध्यः स्वामी तुरगचलचित्ताः क्षितिमुज्जो
 वयं च स्थूलेच्छाः सुमरुति पदे बद्धमनसाः ।
 जरादेहं मृत्युरुरति दयितं जीवितमिदं
 सखे नान्यच्छ्रेयो जगति विडुषामत्र तपसः ॥ ७८ ॥
 माने ऽज्ञाधिनि खण्डिते च वसुनि व्यर्थे प्रयाते ऽर्थिनि
 क्षीणि बन्धुजने गते परिजने नष्टे शनैर्यौवने ।
 युक्तं केवलमेतदेव सुधियां यज्जलुकन्यास्यः
 पूतग्रावगिरीन्द्रकन्दरदरीकुञ्जे निवासः ह्यचित् ॥ ७९ ॥
 रम्याश्चन्द्रमरीचयस्तृणवती रम्या वनान्तस्थली
 रम्यं साधुसभासमागममुखं काव्येषु रम्याः कथाः ।
 कोपोपाहितवाण्यविन्दुतरलं रम्यं प्रियाया मुखं
 सर्वं रम्यमनित्यतामुपगतं चित्ते न किञ्चित्पुनः ॥ ८० ॥
 रम्यं कर्म्यतलं न किं वसतये श्राव्यं न गेयादिकं
 किं वा प्राणासमासमागममुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
 किं तु भ्रातृपतङ्गपक्षपवनव्यालोलदीपाङ्कुर-
 च्छायाचञ्चलमाकलय्य सततं सत्तो वनान्तं गताः ॥ ८१ ॥

॥ इति नित्यानित्यविचारः ॥

॥ अथ शिवार्चनपद्धतिः ॥

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्वतां तात तादृग्
 नैवास्माकं नयनपदवीं श्रोत्रमार्गं गतो ह्य ।
 यो ऽयं धत्ते विषयकरिणीगाढगूढाभिमानः

क्षीवस्यान्तःकराकरिणः संयमालानलीलां ॥ ८२ ॥
 जीर्णा एव मनोरथाश्च हृदये यातं च तद्यौवनं
 कृताङ्गेषु गुणाश्च बन्ध्यफलतां याता गुणैर्विना ।
 किं युक्तं सहसाभ्युपैति बलवान् कालः कृतान्तो ऽक्षमी
 कृत्वातं मदनात्तकांघ्रियुगलं मुक्तिस्तु नान्या गतिः ॥ ८३ ॥
 महेष्टरे वा जगतामधीष्टरे
 जनार्दने वा जगदन्तरात्मनि ।
 न वस्ततो मे प्रतिपत्तिरस्ति
 तथापि भक्तिस्तरुणेन्दुशेखरे ॥ ८४ ॥
 स्फुरत्स्फारज्योत्स्नाधवलिततले क्वापि पुलिने
 सुखासीनाः शान्तधनिषु रजनीषु द्युसरितः ।
 भवाभोगोद्विग्नाः शिवशिवशिवेत्युद्विग्नवचसः
 कदा यास्यामो ऽन्तर्गतबहुलवाण्याकुलदशः ॥ ८५ ॥
 वितीर्णो सर्वस्वे तरुणाकरुणापूर्णाहृदयास्
 तरन्तः संसारं विरसपरिणामावधिगतं ।
 कदा पुण्यारण्ये परिगतशरच्चन्द्रकिरणास्
 त्रियामा नेष्यामो हरचरणचित्तैकशरणाः ॥ ८६ ॥
 कदा वाराणस्याममरतटिनीरोधसि वसन्
 वसानः कौपीने शिरसि निदधानो ऽञ्जलिपुटं ।
 अये गौरीनाथ त्रिपुरदूर शम्भो त्रिनयन
 प्रसीदित्याक्रोशन्निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् ॥ ८७ ॥
 स्नात्वा गाङ्गेः पयोभिः शुचिकुसुमफलैर्चयित्वा विभो त्वां
 ध्याये ध्यानं निवेश्य क्षितिधरकुहरग्रावशय्यानिषङ्गः ।
 आत्मारामः फलाशी गुरुवचनरतस्त्वत्प्रसादात्स्मररे

दुःखं मोक्षे कदाहं समकरचरणे पुंसि सेवासमुत्थं ॥ ८८ ॥
 महीशय्या शय्या विपुलमुपधानं भुजलता
 वितानं चाकाशं व्यजनमनुकूलो ऽयमनिलः ।
 स्फुरद्दीपश्चन्द्रो विरतिवनितासङ्गमुदितः
 सुखं शान्तः शेति मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ॥ ८९ ॥
 एकाकी निस्पृहः शान्तः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।
 कदा शम्भो भविष्यामि कर्मनिर्मूलनक्षमः ॥ ९० ॥
 पाणिं पात्रयतां निसर्गश्रुचिना भेजेण संतुष्यतां
 यत्र क्वापि निषीदतां बद्धतृणां विश्वं मुहुः पश्यतां ।
 अत्यागे ऽपि तनोरखण्डपरमानन्दावबोधस्पृहां
 मर्त्यः को ऽपि शिवप्रसादमुलभीं संपत्स्यते योगिनां ॥ ९१ ॥

॥ इति शिवार्चनपद्धतिः ॥

॥ अथ अवधूतचर्या ॥

कौपीनं शतखण्डजर्जरतरं कन्या पुनस्तादृशी
 नैश्चित्यं निरपेक्ष्यभैक्ष्यमशनं निद्रा श्मशाने वने ।
 स्वातल्येण निरङ्कुशं विकृणं स्वान्तं प्रशान्तं सदा
 स्थैर्यं योगमहोत्सवे ऽपि च यदि त्रैलोक्यराज्येन किं ॥ ९२ ॥
 भूः पर्यङ्को निजभुजलता कन्दुकं खं वितानं
 दीपश्चन्द्रो विरतिवनितालब्धसङ्गप्रमोदः ।
 दिक्कान्ताभिः पवनचमरैर्वीज्यमानः समन्ताद्
 भिज्नुः शेति नृप इव भुवि त्यक्तसर्वस्पृहो ऽपि ॥ ९३ ॥
 ब्रह्माण्डो मण्डलीमात्रं को लोभो ऽयं मनस्विनः ।
 शफरीस्फुरितेनाव्येः क्षुब्धता जातु जायते ॥ ९४ ॥
 भिक्षाशी जनमध्यसङ्गरहितः स्वायत्तचेष्टः सदा

हानादानविभिन्नवर्णरहितः कश्चित्तपस्वी स्थितः ।
 रथ्याकीर्णविशीर्णजीर्णवसनैरस्यूतकन्याधरो
 निर्माणो निरुद्धतिः समसुधाभोगैकब्रह्मस्पृहः ॥ १५ ॥
 मातर्मेदिनि तात मारुत सखे ज्योतिः स्वबन्धो जल
 भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतामग्रे प्रणामाञ्जलिः ।
 गुष्मत्ससङ्गवशोपजातमुकृतोद्रेकस्फुरन्निर्मल-
 ज्वालापास्तसमस्तमोदमहिमा लीये परब्रह्मणि ॥ १६ ॥
 स्वादिष्टं मधुनो घृताद्य रसवद्यत्प्रसवत्यक्षरं
 देवीवागमृतात्मनो रसवतस्तेनैव तृप्ता वयं ।
 कुक्षौ यावदिमे भवन्ति धृतये भिक्षाकृताः शक्तवस्
 तावदास्यकृतार्जनैर्न हि धनैर्वृत्तिं समीक्षामहे ॥ १७ ॥
 हिंसाशून्यमयत्नलभ्यमशनं वायुः कृतो वेधसा
 व्यालानां पशवस्तृणाङ्गुरभुजः पुष्टाः स्थलीशायिनः ।
 संसारार्णवलङ्घनक्षमधियां वृत्तिः कृता सा नृणां
 यामन्वेषयतां प्रयान्ति सहसा सर्वे समाप्तिं गुणाः ॥ १८ ॥
 ददति ददतु गालीर्गालिमत्तो भवतो
 वयमपि तदभावाद्गालिदाने ऽसमर्थाः ।
 जगति विदितमेतदीयते विद्यमानं
 न हि शशकविषाणं को ऽपि कस्मै ददाति ॥ १९ ॥
 पुरा विद्वत्तासीदमलिनधियां क्लेशकृतये
 गता कालेनासौ विषयमुखसिद्धौ विषयिणां ।
 इदानीं संप्रेक्ष्य क्षितिलवभुजः शास्त्रविमुखान्
 अहो कष्टं सापि प्रतिदिनमधोधः प्रविशति ॥ २० ॥
 ॥ इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं ॥

॥ एतानि भर्तृहरिणा विरचितानि पद्यानि पुस्तकेषु
विविधेषु संचितानि ॥

शक्यो वारयितुं जलेन द्रुतभुङ्क्ष्वेण सूर्यातपो
नष्टोन्द्रो निशिताङ्कुशेन समदो दण्डेन गोगर्दभौ ।
व्याधिर्भेषजसंग्रहैश्च विविधैर्मलैः प्रयोगैर्विषं
सर्वस्यौषधमस्ति शास्त्रविहितं मूर्खस्य नास्त्यौषदं ॥ १ ॥

साहित्यसंगीतकलाविहीनः
साक्षात्पशुः पुच्छविषाणकीनः ।

तृणं न खादन्नपि जीवमानसू
तद्भागधेयं परमं पशूनां ॥ २ ॥

एषां न विद्या न तपो न दानं
ज्ञानं च शीलं न गुणो न धर्मः ।

ते मर्त्यलोके भवमारभूता
मनुष्यद्वयेण मृगाश्चरन्ति ॥ ३ ॥

सूनुः सच्चरितः समी प्रियतमा स्वामी प्रसादोन्मुखः
स्निग्धं मित्रसमप्रचक्रः परिजनो मिःक्लेशलेशं मनः ।

आकारो रुचिरः स्थिरश्च विभवो विद्यावदातं मुखं
तुष्टे विष्टपद्धारिणि सति हरौ संप्राप्यते देहिना ॥ ४ ॥

तानीन्द्रियाणि संकलानि तदेव कर्म
सा बुद्धिप्रतिभृता वचनं तदेव ।

अर्थीष्मणा विरहितः पुरुषः स एव
वन्यक्षणे न भवतीति विचित्रमेतत् ॥ ५ ॥

तमेव चातको धारा इति लोचनगोचराः ।
 किमस्मदम्भोदवरं कार्पन्योक्तिः प्रतीक्ष्यसे ॥ ६ ॥
 रे रे चातक सावधानमन्त्रसा मित्रं क्षणं श्रुयतां
 अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे ऽपि नेतादृशाः ।
 केचिदृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिदृथा
 यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ॥ ७ ॥
 किं तेन हेमगिरिणा रजताद्रिणा वा
 यत्राश्रुताश्च तरवस्तरवस्त एव ।
 मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण
 कं कोलनिम्बकुटजान्यपि चन्दनानि ॥ ८ ॥
 कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
 तथापि सुधिया भाव्यं सुविचार्यैव कुर्वता ॥ ९ ॥
 को लाभो गुणिसङ्गमः किमसुखं प्रज्ञेतरेः सङ्गतिः
 का हानिः समये च्युतिर्निपुणाता का धर्मतत्त्वे रतिः ।
 कः शूरो विजितेन्द्रियः प्रियतमा कानुव्रता किं धनं
 विद्या किं सुखमप्रवासगमनं राज्यं किमाज्ञाफलं ॥ १० ॥
 अप्रियवचनदरिद्रैः प्रियवचनाब्धैः स्वदारपरितुष्टैः ।
 परपरिवादनिवृत्तैः क्वचित्क्वाचिन्मण्डिता वसुधा ॥ ११ ॥
 एकेनापि हि शूरेण पादाक्रान्तं महीतलं ।
 क्रियते भास्करेणैव स्फारं स्फुरिततेजसा ॥ १२ ॥
 रक्तत्वं कमलानां सत्पुरुषाणां परोपकारित्वं ।
 असतां च निर्दयत्वं स्वभावसिद्धं त्रिषु त्रितयं ॥ १३ ॥
 प्रायः कन्दुकपातिन पतत्यार्यः पतन्नपि ।
 तथा वनार्यः पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ॥ १४ ॥

अग्राक्षं हृदयं तथैव वदनं यदर्पणान्तर्गतं
 भावः पर्वतदुर्गमार्गविषमः स्त्रीणां न विज्ञायते ।
 चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्विराशंसितं
 नारी नाम विषाङ्कुरैरिव लता दोषैः समं वर्द्धिता ॥ १५ ॥
 इत्येतस्मिन् वा निरवधि च मत्क्रत्यतिशये
 वराहो वा शेषः प्रभव ननु मत्कारविषयः ।
 महीमेको मग्नां यद्यमवहृदत्तसलिलैः
 शिरो राहुः शत्रुर्निगलति परं संत्यजति च ॥ १६ ॥
 विपदि मरुतां धैर्यधंसं यदीक्षितुमीरुसे
 विरम विरमायासादस्मादुराध्यवसायतः ।
 अपि जलनिधिः कल्याणाय व्यपेतनिजक्रमाः
 कुलशिखरिणः क्षुद्रा नैतेन वा जलराशयः ॥ १७ ॥
 स्पृहयति भुजयोरुत्तरमायतकरबालकररुहविदीर्घं ।
 विजयं श्रीवीरिणां व्युत्पन्नप्रौढवनितेव ॥ १८ ॥
 अभिमुखनिरुतस्य सतस्तिष्ठतु तावज्जयो ऽथवा स्वर्गः ।
 उभयबलसाधुवादः श्रवणसुखस्यैव तात्पर्यं ॥ १९ ॥
 को न याति वशं लोको मुखे पिण्डेन पूरितः ।
 मृदङ्गो मुखलेयेन करोति मधुरधनिं ॥ २० ॥
 यदि नाम दैवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि ज्ञातं ।
 अवकर्त्तिकरं विकिरति तत्किं कृकवाकुरिव हंसः ॥ २१ ॥
 परिचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति वा सडुपदेशं ।
 यास्त्रेषां स्वैरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ २२ ॥
 कमठकुलाचलदिग्गजफणिपतिविधृतापि चलति वसुधेयं ।
 प्रतिपन्नममलमनसां न चलति पुंसां युगान्ते ऽपि ॥ २३ ॥

अरुहो वा हरि वा बलवति रिपौ वा सुहृदि वा
 मणौ वा लोष्टे वा कुसुमशयने वा दृषदि वा ।
 तृणे वा स्त्रेणे वा मम समदृशो यान्ति दिवसाः
 क्वचित्पुण्ये ऽरण्ये शिव शिव शिविति प्रलपतः ॥ २४ ॥
 धन्यास्ते वीतरागा गुरुचरणरताः त्यक्तसंसारसङ्गाम्
 ब्रह्मज्ञाने विलीना गिरिवरगह्वने यौवनं ये नयन्ते ।
 ये ऽपि प्रोत्तुङ्गपीनस्तनकलशभरह्णात्तकायां दिनान्ति
 कान्तामालिङ्ग्य गाढे मृदुशयनंतले शेरन्ते ते ऽपि धन्याः ॥ २५ ॥

॥ इति सर्वाणि भर्तृहरिणा कृतानि पद्यानि समाप्तानि ॥

CHAURI CARMINIS
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIARUM
INTERPRETATIO LATINA.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

BHARTRIHARIS SENTENTIAE.

CENTURIA PRIMA.

DE AMORIBUS.

1. **P**er quem Sivas, Brahmâ et Vishnus semper redditi sunt mulierum, hinnuleis oculis praeditarum domesticis officiis dediti; qui in sermonum varietate imperceptibili mirandus est: huic Deo florum telis armato sit adoratio!

MULIERUM LAUS.

2. Risu, gestibus, pudore et timore; aversis, semiobliquis oculis, sermone, impatiente rixa et ioco: omnibus hisce artificis capiunt sane mulieres.
3. Nictationes oculis factae, quorum cilia apte inflexa; sermones amabiles, verecundi quoque cachinni; incedendi paullulum et standi gracilitas: mulierum hoc est ornamentum telumque.
4. Modo pulchra supercilia contrahentibus modo autem verecundia inclinatis; modo timore trepidantibus modo vero ioco ludentibus: his novarum nuptarum faciei lotis cum mobilibus oculis omnino quasi opplentur adspectus apum, amore circumvolitantium.
5. Facies veluti luna serena, oculi loti instar expansae languescentes; color aurum superans, apes devincens capillorum multitudo; mammae elephanti globum frontalem venustate rapientes, gravis coxarum sedes; sermonisque sertum tenerum: virginibus innata haec sunt ornamenta.
6. Risus modicus in ore, oculi sinceri ac mobilis possessio; ornatus sermonum, iucundis deliciis suaviter prolatorum; incedendi ratio gratiosam surculorum motionem superans; quidem heic pulchrius quam virgines, Antilopae oculis, quando iuventutem attigerunt?

7. Quid amicis visu iucundius quam hinnulei oculos habentium os suave, amore coniunctum? quid olfactu quam oris spiritus? quid auditu quam illarum vox? quid gustatu quam illarum labii surculorum succus? quid tactu quam corpus? quid meditatione aptius quam prima iuventus? ubique illarum suavitas apparet.
8. Illae virgines, quae multo sonantium compedum et zonae vacillantiumque armillarum strepitu superant regiones cygnos, cuius mentem non sibi subiiciant oculorum nictibus, timidae atque confusae Antilopae adspectui similibus?
9. Ea quae croci pulvere corpus conspersit, cui strophium contremiscit in flavis papillis, quae pedis, loto similis, perisphyride strepitat velut cygnus: quem non sibi subiiciat in terra talis pulchra?
10. Poetae sane ii perversi mente, qui semper canunt debiles esse puellas! Quarum furtivis nutibus ex lascivo oculo emissis vel Indrus aliique capti sunt Dii, numne debiles illae?
11. Sane vel Amor illius, superciliis pulchrae, servus est, quia in eius oculi impetu instruendo versatur.
12. Capilli animum perturbant, oculi ad utramque aurem protendunt; os intus repletum est dentium serie, natura sua pura; margaritarum pulchrum semper domicilium est pectoris vasculorum par: hoc modo, o tenera, corpus tuum etsi quietum, confusionem nobis parat.
13. O misella! arcitenens qualis tu es nunquam antea apparuit, quia percussis corda virtutibus, non autem spiculis.
14. Praesente face, praesente igne, praesentibus stellis, sole ac luna: sine mea hinnuleis oculis praedita caliginosus videtur iste mundus.
15. Cur rotundi istud pectoris onus, radiantia lumina, mobiles ciliorum series et tuus labiorum surculus iste desiderio occoecatis dolorem efficiant, quaeris? Dic potius cur illa crinium fascia, in ventre tuo conspicua, indelebilis pulchritudinis linea ab Amore ipso depicta, immensum extitet calorem?
16. Gravi pectoris onere, lucida faciei luna, pedibus lente incedentibus enitet illa idoli instar.

17. O mens, cur tibi turgentes illius papillae, iucundae coxae et os pulchrum perturbationem creant? Pura fac opera si tibi erga talia est desiderium: sine enim virtutibus ista nil valent.
18. Invidiâ abiecta opus est deliberandum o boni, hoc alterutrum elige: vel enim montium coxae sunt colendae vel puellarum Amoris risu iocantium.
19. In mundo hocce insipido atque exitu fluctuante duae sapientibus viae sunt: tempus trasgrediatur aliquando iis, qui mentem in cognoscenda virtute, veluti nectare, exacuerunt; vel etiam iis qui pulchrarum mulierum, mammis coxisque turgentibus voluptatem praebentium, pulposa pudendorum loca ayide et manu impudica tangere gestiunt.
20. Facie, lunae nitorem referente, nigerrimis capillis, manibus, loti colorem habentibus splenduit tanquam gemma.
21. Infatuant, inebriant, simulant, vexant, delectant, trepidare faciunt illae, cor virorum, amore saucium intrantes: cur quaeso pulchris oculis ornatae non accedunt ipsae?

DE PERFRUENDA VOLUPTATE.

22. Iterum iterumque quiescens in silvae arborum umbra, tenera processit quaedam mulier, tunica pectorali, quam manu tenebat, impediens quasi lunae radios.
23. Ubi non visa, in conspectum prodire cupit puella, adspecta autem concubitus voluptatem unice quaerit; nos autem in longiocularum amplexu semper cupimus utriusque pugnae indivisum gaudium.
24. Sertum in capite, ridentem vultum habens; santalum croco permixtum in corpore; mammis iucundissima, mentem rapiens puella: talis est paradisu ubi commoratur adiens.
25. Iucunda est voluptas ab uxore parata: primum ad me venit indole superba, dein nato desiderio; tum pudibunda et languorem ipsius coercens, mox reluctationem abiiciens; iam vero clandestinum magnumque gaudium tenerrimum cupiens; postea in ludo amatorio

- proterva et sine timore tandem membrorum mobilitate immodicam parans felicitatem.
26. Mariti felices ebibunt labiorum nectar uxorum in quarum pectus deciderunt corolla et cincinni, quae oculis florum instar expansis paullulum connivent, quarum genas sudor, prae gaudio enatus, humectat.
27. Illae mulierum, oculis suaviter nictantium, lacrimae, quas prae voluptate effundunt dum gaudium parant, a coniugibus certe invicem agnoscuntur tanquam desiderium exstinguentes.
28. Idem quod viris contingit, ut, quando senili aetate amores commutantur, inexperti et segnes fiant, sic et mulieribus accidit: quid enim vita valet ac gaudium quando ubera dependunt.
29. Hic est amoris fructus in mundo, quod duobus una mens est: amor quando discors fit, connubium veluti duorum cadaverum existimandum.
30. Sermones puellarum, antilopae oculos habentium, qui sponte proferuntur, amore dulces, benevolentia pleni atque ex voluptate titubantes, suavesonantes, innocentes, temulenti, natura sua iucundi, confidentia digni, amoris exortum indicantes: cur tales statim non abripiant virum?
31. Domicilium paretur ad Gangem, aquam illam peccata auferentem, vel etiam ad tenerum puellae pectus, cor rapiens, sertis ornatum.
32. In animo superbia virginum coram amico tamdiu locum habeat quamdiu non spirat ventus santali odoribus fragrans.

TEMPESTATUM DESCRIPTIO. VERNUM TEMPUS.

33. Odorem advehunt venti, arbusta tenerarum millibus gemmarum emicant; femellae cuculorum suavi et alta querela ingemiscunt; modico gaudii sudore consperguntur mulierum facies lunatae: adveniente vere cui noctu non contingit gaudii exortus?
34. Ver illud, suavissimis etiam luscinae querelis ventisque ex Malaya spirantibus, homines ab amore separatos excruciat: in rebus adversis, eheu! nectar ipsum venenum fit.

35. Domicilium sane qualecumque est, ex amoris ludo ad amicae latus quies; in aure suavis Kokilae minuratio, amoenum ex lianis tugurium; consessus cum probis quibusdam vatibus, pergratus lunae splendor: quibuscunque haec omnia oculos animumque exhilarant, iis quoque in mense Chaitra noctes iucundae transiguntur.
36. Viatoris uxor venusta, separationis ignem sacrificio veluti alit (clamando): Non tibi (commorandum est) nunc inter Jasminos cum dolore circumspiciendo! Illi etiam venti ex Srikhandae montibus spirant novae Bignoniae odorem ferentes, cum onere graviter incedentes neque lassitudinis gravitatem curantes.
37. Cui non desiderium commovetur vere (durante) quo coeli plagae fragrantia, ex innumerabilibus Magniferum florum filamentis enata, obruuntur quasi et apes conspiciuntur in dulce mel intentae?

AESTIVUM TEMPUS.

38. Puellae hinnuleis oculis, quarum manus purissimo santali liquore humectatae; balnea, flores et lunae lumen; modice spirans ventus, tabernaculum et domus candida: tempore fervido gaudium amoremque augent.
39. Corollae suaveolentes, flabelli refrigeratio, lunae radii; florum pollen, lotorum lacus, Malayae pulvis, vinum purum; candida hominum urbanorum societas, nitida domus, puellae nymphaeae oculis: his facile gaudent bonis ex calida tempestate viri probi.
40. Domus ut nectar pura, luna candidis radiis effulgens; amatae os loto simile, mirifice odorus santali pulvis; sarta suave odorantia: haec omnia in homine amoris dedito confusionem tandem creant, non autem in eo qui in res sensuales aversum vultum commonstrat.

TEMPUS PLUVIALE.

41. Virginis ornamentum, amores accensi, unguenti fragrantia, florum odor; puellae mammarum gravitate onustae —: cui tempus pluviae gaudium non faciat?

42. Coelum nubibus obtectum est, planities arundine splendent; novarum Kadamborum arborum odoris venti sunt pleni, pavonum clamore suaviter resonant sylvae: hilarem moestumque pariter haec commovent.
43. Nubes superior ad nubium gregem inclinat, montes etiam saltantibus pavonibus sunt ornati; terra arundinibus est candida: quomodo quiete fruatur viator?
44. Hic fulguris circumstrepentis lusus, illic Ketaki arboris circumfusus odor; alte tonans hic nubium sonus, illic pavonum ludentium alternans clamor: quomodo puellarum lotiocularum dies, sine amato transacti, felices esse possunt?
45. Quando obmutuit universum et coelum tenebris est obductum; quando ex alta nube, tonitru resonante, imbres in rupem cadunt, tunc fulguris expansio, veluti aurum rutilans, (maritis) narrat in viis gaudium ac tristitiam coniugum pulchris oculis praeditarum.
46. Durante pluvia si domo exire non licet maritis carissimis, tunc uxori pulchrioculae multum est amplectendum frigoris tremorisque caussa; oboriantur frigidae tenuesque pluviae vel etiam venti, immodicam curam dispergentes: ecce felicibus illis dies pluviosus in diem serenum vertitur amicae amplexu.

AUCTUMNUS.

47. Dimidium noctis qui perduxit fractis ac debilitatis per nimiam in voluptate stimulationem membris, is, vini temulentia in cubiculo solitario delectans, exortam intolerabilem sitim expleat lunae potius luminis portione e labiis fissis haurienda; non tamen ex urceo bibat aquam auctumnalem infelix, debilibus puellae, ex voluptate de lassatae, digitis denegatam.

HIEMS.

48. Felices illi, qui hiberno tempore lac acidum, dulce et butyrum edunt, vestem ex Manjishthā ferentes; qui multo croci unguento corpus

illiverunt, variis defatigati gaudiis; qui in intima domus parte amatam uxorem, magnis coxis praeditam amplectuntur; qui *Arecae* folio et nuce os impleverunt: hi suaviter dormiunt.

TEMPUS RORIS.

49. Osculantes genas in facie capillis circumfusa, labiorum tremorem adducentes; in mammis, strophio carentibus, uberum tumorem quasi facientes; lumbos tremefacientes, magnas coxas natesque vestibis denudantes: hoc modo sane adversus virgines saltatorum viam ingrediuntur venti *Sisiri* tempore flantes.
50. Capillos conturbans, oculos comprimens, vestem vi auferens; gaudii adventum praeparans, amplectando paullatim tremorem iniiciens; mox permagnum torporem adducens, labia laedens: simili modo nunc *Sisiri* ventus amorem declarat virginibus.
51. „Insipida sunt illa sensuum oblectamenta, quae ingrato labore continuo comparantur, quia certe omnibus malis sunt coniuncta!” sic sermo contemnentium sonat. Nihilominus tamem in animo eorum qui mentem per veritatem subegerunt, tanta (adversus mulieres) manet inclinatio fortis ut exprimi nequeat.
52. Vos, praeceptoribus addicti, iis (obtemperatis) quorum mens per *Vedântam* fraenata est; nos autem sequimur poëtas quorum sermones iucundi sunt: nihil enim in terra magis conducit neque in hoc mundo iucundius quidquam muliere lotiocola.
53. Quid multis tandem verbis inutiliter prolatis opus est! Duo hic semper colenda sunt hominibus: Vel enim formosarum iuventus, per primas ebrietatis facetias lasciviens et mammarum pondere vexata, vel etiam sylvæ.
54. Verum loquor o homines, neque ex partium studio, et inter omnes gentes hoc verum est: Non aliud quidquam mentem rapit quam mulieres neque alia quam hæc unica doloris causa existit.

AMORIBUS RELUCTARI DIFFICILE.

55. Tamdiu vel proborum elucet illa intaminatae sapientiae fax, quam-

- diu non, exstinguitur mobilium oculorum nutibus puellarum, hinnulei oculis ornatarum.
56. Sermone tantummodo doctorum, quorum lingua Vedorum dictis crepitat, agitur historia: concubitum esse vitandum docens; quis enim unquam relinquere potest lotiocularum puellarum gremium, cingulo rubris gemmis bullato, ornatum?
57. Semet ipsum aliosque decipit magister iste qui virgines contemnit tanquam crimen: etenim devotionis fructus est paradisi, paradisi autem Apsarasae.
58. Heroes quidam furibundum elephantem in terram deprimere vel etiam leonem iratum occidere valent: equidem autem puto perpauco esse inter fortissimos homines qui Cupidinis furorem devincere queant.
59. Recta via tamdiu incedit vir atque tamdiu sensibus imperat; tamdiu verecundiam conservat modestiamque tamdiu nanciscitur, quamdiu cordi non infliguntur pulchrarum illa adspectus tela, quae ex intenso superciliorum arcu, ad aurem usque tendente, dimittuntur, quae nigris palpebris instructa, constantiam rapiunt.
60. Nec valet utique ipse Brahmâ irritum facere id quod mulieres tentant insani amoris artibus.
61. Tamdiu celsitudo, doctrina, rei familiaris administratio et discriminatio manet quamdiu non urit in quinque membris flamma mente concepta.
62. Vel ipse Sâstrorum gnarus, humilitate insignis et semet ipsum perfecte noscens, rarissime in hoc mundo vasculum est perfectissimum, quia pulchriocularum semper incurvatus quasi superciliorum arcus intentus est qui ad inferni urbis portas perducit.
63. Canis macer, coecus, claudus, surdus, cauda mutilatus, vulneratus, purulentus, innumeris vermiculis opertum corpus habens, fame vexatus, detritus atque exta, in turpidum vas coniecta, devorans; talis nihilominus sectatur catulam: occisum vel ipsum magis occidit Amor.

64. Qui mulierum decretum, quod amorem gignit omniaque bona parat, stulti post ponunt et hebetata mente frustra insectantur praeemia: hi ab Amore puniuntur sine misericordia; alii enim nudi coguntur incedere, tonsi et inter quinque ignes sedentes, alii perplexis crinibus sive cranium manu tenentes ambulant.
65. Visvāmitrus, Parásarus aliique, qui vento, aqua et foliis vescebantur, hi ipsi, simulac iucundam mulieris faciei nymphaeam conspexerant, infatuati sunt: quodsi igitur fieri posset ut sensus coercerent, homines qui oryzae cibo, cum butyro, lacte et sero permixto, fruuntur: sane mons Vindhya oceanum potius transnataret.

DE MULIERIBUS RELINQUENDIS.

66. In mundo hoc immundo quomodo homines mente puri animum inducerent ut omni studio et abiecta firmitate ante vilis cuiusdam principis portas palatii servitium aucuparentur, nisi illae essent virgines lotiocularae, uberrimum plenae lunae splendorem ferentes, cingulo sonante ornatae, quarum statura mammarum pondere paullulum vacillat?
67. In spelunca a sanctis habitata, sub arbore ex humero tauri Sivi prognata, in Himālayae rupium, a Ganga concusarum, superficie ubi salus versatur, quis homo sapiens capite, per inclinationem sordido, cultum praestaret nisi non essent mulieres, Amoris telis atque immobilibus hinnulei pulli oculis praeditae?
68. O munde! via tua (nobis) transgredienda non tam esset remota, nisi heu! in medio essent ebriis oculis puellae, difficile praegrediendae.

DE IUVENTUTE.

69. O rex, non facile aliquis in hoc mundo desideriorum oceani ripam attingit: quid tandem eximiae prosunt opes, quando iuvenilis forma, maxime adamata, corpori tuo evanuit? Tamdiu igitur adeamus domicilium dilectarum, quae oculis, expansis lotis similibus, adspiciunt, donec per senectutem, paullatim appropinquantem subito abripiatur forma.

70. Nil aliud in hocce mundo inutilius et quod propriam familiam magis incendit, est quam iuventus: est cupiditatis unicum domicilium, est causa propter quam in centum infernis ingentes inveniuntur cruciatus; semen est ad stultitiam procreandam, nubes crassa, quae intellectus lunam tegit; est Cupidinis amicus dilectissimus, est variis, quae satis apparent, peccatis coniuncta.
71. Beatus ille, qui iuventutem nactus, formae mutationem non subit: iuventus enim nubes est amoris arborem irrigans; flumen dulce nobilissimarum voluptatum; dilectus Amoris consors; oceanus ex quo virtutis margaritae emergunt; norma, ad quam semper sese dirigit perdix oculi formosae virginis; brevi thesaurus Deae Lakshmis est felicitatem praebentis.

VITUPERIUM PUELLARUM.

72. O amata! o lotiocula! o magnis natibus onerata! o tumentibus mammis praeclara! o facies veluti nelumbium pulchra! o superciliis venusta! sic iterum iterumque exclamat amator, videns mulierem etsi aperte impuram cognovit puellam. Insanit, gaudet, exsultatur et laudat: vana eheu dementiae opera!
73. Audita ignem accendit, visa ebrietatem auget, tacta ad amentiam ducit: quomodo quaeso misericors dici potest?
74. Tamdiu nectari similis est illa quamdiu in oculorum conspectum venit, attamen ex oculorum regione remota, vel ipsum venenum superat.
75. Neque nectar, neque venenum ullum manet unam si nominaveris pulchris coxis praeditam, illa enim quando amat, mellitus surculus est; quando irata est, venenosa planta.
76. Vortex dubiorum, impudicitiae habitaculum, urbs poenarum, malorum depositarium, fraus centuplex, ager vitiorum, coeli portae obstaculum, inferni suburbium, omnis fallaciae canistrum est mulierum dolus, per quem, venenum nectaris in speciem creatum, mortalibus ingens existit dementia.

77. Non re vera luna est illa facies, neque nelumbia bina mobiles oculi sunt; non ex auro factum gracile illud corpus, quamvis sic a poetis mentes obscurentur. Verum etsi dignoscit stultum hominum genus, corpus tamen hinnulei oculis praeditarum colit, ex cute, carne et ossibus constans.
78. Suavissimarum puellarum innatae venustates illae stulti solummodo animum alliciunt, nam ubi Nymphaeae rubedo, natura sua pulchra apparet ibi quoque prae voluptate advolat apis.
79. Illud ipsum, quod plenae lunae splendorem superat, pulcherrima forma eximium faciei nelumbium gracilis puellae; ibi sane labiorum mel habitat: ast illud interea, tempore hoc praeterito, venenum erit infaustum et maximopere insipidum veluti Colocynthis fructus.
80. Tremulantibus plicis undas repraesentat, praegraves et tumentes mammae anates binae natantes videntur, oris denique nelumbio efflorescit puella, alveo fluenti similis illa et omnimodo periculosa: quodsi (a vobis) non cupitur immersio in mundi oceano, tunc quam longissime aufugiendum est.
81. Confabulantur cum alio, adspiciunt alium infideles, mente alium cogitant: quis quaeso mulieres amet?
82. Mel existit in voce mulierum, fel autem in corde tantummodo; illud quidem labium ebibit, cor pugnis profecto percutitur.
83. Effuge amice quam longissime a muliere ut serpente, oculorum telis ignem accendente, natura sua venenum praebente, et illecebras veluti cristam expandente: a vera aspide morsi medicamentis sanari possunt, relinquunt autem incantatores hominem per fallacis puellae voluptatem captum.
84. Rete, a mulieribus denominatum, extensum est ab Amore piscatore illic in rerum naturae oceano, quo subito mortalium pisces, in illarum labia tanquam escam invehentes, extrahit et cupidinis igne concoquit.
85. In puellae corporis sylvā, abruptis uberum montibus munita, ne proficisci velis o mens peregrinans: ibi enim habitat praedator Cupido.

86. Euge, quod non effascinated sum veluti a serpente ab illius oculo protenso, mobili, obliquo, splendido, libidinoso, coeruleae nymphaeae nitorem referente! Aspidis aspectui in omnibus regionibus medici sunt omnino periti: at mihi neque esset medicus nec remedium, ab infatuantibus oculis ornata puella semel adspecto.
87. Hic suavis cantus est, illic saltatio et sapor dulcis; dispergitur hic gratus odor, tactus illic mammarum est: sic quinque sensibus, magnum quodque destruentibus et bonis operibus infestis, circumactus, ubique deceptus es.
88. Amoris dementia non cedit incantationibus neque medicamentis est expellenda, neque solvitur centum lenimentis multifariis; immo vero instabile aliquid ex perturbationis impetu corpori tribuens illa oculum facit trepidare et circum errare.
89. Quae, caecigeno, deformi, senectute omnia membra soluto, rustico, humili familia nato, fluentibus lepris affecto, tradunt suave suum corpus luci vilis pacto, his meretricibus, cognitionis arborem scindentibus, ecquis inhaereat?
90. Ubi a iuvenibus sacrificantur iuventutes opesque, ibi meretrix amoris flammam repraesentat, formae quasi lignis nutritam.
91. Quis tandem paterfamilias osculatur meretriculae labiorum germen quantumvis pulchrum? Vasculum illud est in quod exspuunt exploratores, milites, fures, servi, saltatores et mimi.

DE MULIERIBUS VITANDIS.

92. Felices illi, quorum mens non perturbatur, quando formam vident puellarum, mobilibus ac protensis oculis venustarum, tumidis magnisque mammis formosarum, in gracili ventre plicis tenerrimis ornatarum.
93. O puella, quam ob rem suave ridentes illi venusti oculorum iactus volvuntur? Desine, desine, inutilis tibi labor est! Iam mutati nos sumus, iuventus abiit, locus in sylva paratus est, stultitia evanuit; mundi splendorem culmo similem reputamus.

94. Puella illa in me semper oculum coniicit, Nymphaeae folii splendorem rapientem: quid illi in votis est? Abiit nobis insania; Amoris venatoris tela, immodicum febris aestum gignentia, conquiescunt: nec tamen misella illa quiescit.
95. Pulchra domus, delicatae puellae, candida umbella, fortuna secunda: his omnibus certe fruitur qui bono operi continuo est deditus; at ubi hoc desideratur, ibi semper abruptam videbitis lineam illam, quae voluptatem ex Amoris rixa capiendam tenuerat, quemadmodum margaritarum sertum cito in omnes regiones dissolvitur.
96. Homini, sensus coercenti, cuius animo mentique, semper per Yogae consuetudinem calamitates devincentibus, indivisa illucet amicitia; quid illi cum blandis dilectarum allocutionibus, cum labiis suavissimis, cum faciei lunis, cum exhalatis odoribus et cum gaudiis ex amplexu uberum vasorum enatis?
97. Cur Amor manum fatigas frustra? Quid de arcu facias apum strepitu instructo? Heus o luscinia, quid cantibus amoenis frustra incedis? O puella, apage cum iocis istis caris, aptis, innocentibus, iucundis et cum oculorum nictibus? Mens osculatur et versatur in nectare meditationis ad pedem illius Dei qui lunam in vertice fert.
98. Quamdiu nobis erat ignorantia, ex tenebricoso amoris impulsu enata, tamdiu totus mundus, nulla distinctione facta, videbatur mulier: nunc autem nobis, verissimam sapientiam oculum tanquam stibio accuentibus, similis visus vel totum universum tanquam Brahman considerat.
99. In devotione ambulatur unus, alter officia sequitur, amoribus gaudet alius: sic in mundo discrimina sunt inter omnes.
100. Quodsi cuipiam non est pulchrum aliquid, tamen illi desiderium est pulchri: ut si alicuius mens luna non gaudet venusta, amorem nymphaeis impendat.

CENTURIA SECUNDA.

DE OFFICIIS.

1. Laus sit numini illo benigno ac lucido, per coeli plagas et tempora indiviso, cogitatione tamen infinitis formis praedito, in ipsius manifestatione unâ gaudenti substantiâ.

STULTITIAE DESCRIPTIO.

2. Illa, cuius semper sum memor, quae mihi irascitur, alium exoptat amicum; hic vero alteri adhaeret: sic meâ caussa alia quaedam desiderium explet; vae huic, illi, amori, illi mulieri et mihi!
3. Stultus facile dirigendus est; facilius prudens dirigitur: at qui scientia exiguâ tinctus est, hunc virum vel Brahmâ ipse non regit.
4. Violenter potius margaritam depromat aliquis ex crocodili oris dentium serie; oceanum transnatet, tremulantibus fluctibus undique tumultuosum; serpentem denique vel iratum in capite gerat serti instar: non autem regat praeoccupatam stultorum hominum mentem.
5. Elidat sane oleum ex arena aliquis, fortiter torquens; bibat ex aquarum imagine aquam, siti enecatus; circumerrans vel etiam leporis cornu accedat: non autem regat inveteratam stultorum hominum mentem.
6. Serpentem ille teneris lotorum fibris constringere gestit; adamantes findere Sirishae floris spiculo paratus est; per mellis guttam salis oceano dulcedinem dare conatur, quicumque bonis dictis, nectar stillantibus, viam proborum ducere cupit improbos.
7. Unum quidem, quod in potestate habet, omnimodo salutiferum, a creatore datum insipienti est auxilium: imprimis enim in sapientum coetu taciturnitas ornamentum est stultorum.
8. Primum, quum pauca noveram, equidem veluti elephas occoecatus eram fastu; tunc me omniscientem esse, mihi suggererat animus, superbia fucatus; mox vero, quum paullatim plus a sapientum coetu

edoctus essem, tunc me stultum esse intellexi et superbia me febris instar reliquit.

9. Vermibus infectum, saliva madidum, putridum, abiectum, deforme aridumque et carne destitutum hominis ossiculum cum gaudio comedens canis, vel Deorum principem iuxta se videns adstantem non curat: sic homo vilis patrisfamilias pravitatem pro nihilo habet.
10. Primum in caput Sivi, ex hoc capite in paradisum cadit Ganga illa, dein in montem; ex monte altissimo in terram, e terra autem in oceanum; semper deorsum, locum paullulum inferiorem adit, et hoc modo stultorum casus centenis viis efficitur.
11. Melius est in montium cacuminibus errare cum feris sylvestribus, quam cum stultis hominibus coniunctum vel in Deorum principis palatiis commorari.

SAPIENTIAE LAUS.

12. Praeceptores, librorum sacrorum eruditione facundi; discipuli doctrinae incumbentes; et poetae fama celebres, in cuiuscunque principis terra habitant opibus destituti, hoc ex stultitia principis fit, sapientes enim vel sine bonis sunt domini: lapides pretiosi parum aestumantur ab iis tantum, a quibus, valorem ignorantibus, parvo pretio veneunt.
13. Doctrinae suppellex in furis conspectum non venit, quin imo ubique augetur; egentibus suppeditata magnum semper incrementum capit, neque in mundi interitu ad occasum vergit unquam. Relinquite reges, aemulationem eorum quibus inest: quis enim cum illis possit certare?
14. Eruditos, qui optima bona sunt assecuti, parvi ne aestimes! non magis quam culmus levis Fortuna eos vincit: elephantis etenim, quorum malae striatae per novum uriginis humorem tinguntur, loti filamentum non est vinculum.
15. Potest quidem Brahmá, quando maxime irascitur, interrompere cygni, quod in Nelumbiorum domicilio sibi paravit, gaudium; ne-

que tamen illi insignem illum atque innatum honorem, qui in lactis ab aqua discernendi facultate versatur, adimere valet.

16. Armillae non exornant virum neque sarta ceu luna splendida; non balneum, neque unctio, neque caesaries ornata: sermo solus agentem condecorat et hic quidem ornatus manet; intereunt omnia ornamenta, sermonis honos perpetuum est decus.
17. Doctrina profecto summum viri decus; est pecunia in thesauro seposita; doctrina voluptatis est conciliatrix; gloriae felicitatem parans; doctrina praeceptorum honos; doctrina comes est in peregrinatione; doctrina summum numen; doctrina inter reges honorata, non autem opes: doctrinâ destitutus homo est pecus.
18. Ubi patientia est hominibus, quid opus est galea? quid hostibus ubi iracundia versatur mortalium? ubi cognati, quid igne? ubi amici, quid divinis opus est medicamentis? quid serpentibus ubi mali homines? quid opibus, quando doctrina adest praeclara? ubi pudicitia, quid ornatu facias? ubi suavis poesis adest, quid imperio?
19. Rectitudo adversus familiam; benevolentia semper in domesticos; aversio contra malignos; amor erga bonos; obedientia in principem; honor in sapientes; fortitudo contra hostes; patientia erga senes; versutia contra mulieres: qui hoc modo omni tempore agunt homines beati, illis etiam vita terrestris iucunda est.
20. Dic, quid inter homines non efficiat bonorum consortium? Mentis socordiam aufert, in oratione verum profert, honoris verticem indicat, peccata destruit, animum propitium reddit, ubique gloriam dispergit.
21. Victoriam reportant probi illi et elegantiarum gnari poëtarum principes, quibus nulla pro gloria corpore ex senectute et morte enata formido est.

HONORIS ET FORTITUDINIS LAUS.

22. Famem etsi tolerans, senio quoque adfectus, languesciente animo et molestam senectutem assecutus, gloria destitutus, extremos adeo spiritus trahens leo, furiosum tamen elephanti principem, cuius

capite fisso vescatur, trucidare unice quaerit: cur gramen aridum edat iste, superbia maximos antecedens?

23. Parvulum, musculis medulla et carne destitutum, foedum ossiculum assecutus, canis contentus est, etsi illo fames ipsius non sedatur: leo contra, canem aureum prope advenientem relinquens, elephantem prosternit. Sic unus quisque, molestiam adeo subit, fructum ut quaerat naturae suae convenientem.
24. Quis mortalis in hoc mundo circum volvente non nascitur? Ast ille vere natus est per quem familia ad gloriam evehitur.
25. Florum veluti fasciculo duplex sapienti status est: vel enim in capite omnium hominum sit, vel in sylva marcescat.
26. Caudam agitat, pedem deorsum dimittit, et humi iacens ora ventremque ostendit canis illi qui frustum praebet: elephas autem firmiter adspicit et centum demum blanditiis adhibitis comedit.
27. Quinque alii tametsi adsint, Vrihaspatis et alii honorati, tamen contra illos hostilitatem non exercet Rahu, fortitudine prae ceteris clarus: duos tantum devorat lucis Deos, diei principem et nocturnam lunam, Danavorum dominus; ecce per halones circumcurrit, capite insuper abscisso.
28. Seshus portat orbem terrarum, cervicis scuto impositum; ille rursus per testudinis principem medio semper dorso sustentatur; hunc, denuo subiectum apro, oceanus non curat: o quam infinita est magnorum admiranda eminentia!
29. Alarum abscissio per fulminis ictus, ab irato Indro dimissos et multae ignis eruptionibus coniunctos, melius utique contigisset Himalayi filio, quam eheu! quum pater in mortis angustiis versaretur, in oceani fluctus casus ille domino gratus.
30. Quando vel ipsum crystallum non sentiens, solis radiis tactum, incalescit, quomodo homo generosus iniuriam, ab alio factam, ferat?
31. Leo, tametsi iuvenis, elephantem aggreditur, quorum glandulae maxillares furore madent: haec est natura heroum, non vero aetas ad gloriam impellit.

DE DIVITIIS.

32. Nobile genus in terram eat, eiusque virtutum greges in imum quoque deprimantur; bona indoles ex montis rupe cadat; domicilium igne consumatur; in fortitudinem fulmen subeat, ab hoste iaculatum, decidat: nobis pecunia tantum valet, nam ubi haec una deest, ibi omnes illae virtutes culmi instar levis sunt habendae.
33. Cui divitiae sunt, ille vir nobilis est, doctus ille, audiendus, officii gnarus, facundus quoque et spectabilis: omnes virtutes ad aurum inclinant.
34. Malis consiliis rex corrumpitur, devotus adfectu, filius voluptate, sacerdos neglecta meditatione, familia per filium impium, indoles malorum consortio, verecundia crapula, seges incuria, amor absentia, amicitia amoris socordia, divitiae mala administratione, pecunia negligentia.
35. Dandi, perfruendi, perdendi tres viae sunt divitiarum: qui neque donat, neque iis fruitur, huic tertia via superest.
36. Gemma per flumen Sonam arrosa; in bello victor, etsi telo vulneratus; furore destitutus elephas; flumina per imbres insulis instructa viridibus; luna dimidiata; contrita ex voluptate virgo formosa: sic non humiles sane splendent homines, etsi opes inter pauperes amiserint.
37. Esuriens, qui frumenti tantum cupit, quantum manu capi potest, ille ipse postquam dives evasit, terram universam stramini similem reputat: sic in opibus divitum inter laudem et vituperium variabilis deprehenditur conditio, divitias modo celebrat aliquis, modo aversatur iisdem.
38. O rex emulgere istam si cupis terrae vaccam, iccirco iam ut vitulum illud hominum genus fove: hoc enim ubi recte nutritur, varios semper fructus fert, ceu mundi arbos, terra.
39. Iusta et iniqua, dura simul et suaviloquens, severa ac mitis, opibus parcens largiensque, semper profusa sed item in pecuniam continuo intenta, variabilis sit principis veluti meretricis indoles.

40. Lex, bona fama, tutela sacerdotum, opum distributio atque usus amicorum denique patrocinium: quibus illae sex virtutes non sunt, quaenam caussa sit ad tales sese convertere principes?
41. Qui a creatore in cuiuscunque factorum libro inscriptus est fructus, exilis sit sive largus, illum certe adipiscitur homo, in solo vel inculto sive in Meru habitans, neque plus accipit. Tu igitur firmus esto et propter divites aerumnosam ne frustra tibi facias vitam; vides enim cadum ex puteo vel ex oceano eandem capere aquae copiam.

DE PRAVIS HOMINIBUS.

42. Inhumanitas, sine ulla caussa hostilitas, desiderium versus aliorum pecuniam et mulierem, importunitas contra bonos et familiares: haec est malorum hominum nativa indoles.
43. Perniciosus homo vitandus est etsi scientia sit ornatus: gemma coronatus serpens nonne formidinem quoque iniiciat?
44. Stultitia tribuitur modesto, devotione insigni superbia, innocenti fraus, heroi immanitas, tacenti ignorantia, miseria placide loquenti, nobili vanitas, loquacitas facundo, debilitas constanti: quaenam hercle virtus est proborum, quae a malignis mala non consignentur nota!
45. Ubi aviditas adest, nulla valet virtus; ubi calumnia, peccatis non necesse est; neque opus est devotione, ubi veritas; neque lustratione, ubi animus purus versatur; neque aliis hominibus, ubi probitas; neque ornatu, ubi magnus animus adest; ubi recti cognitio, quid tunc cum opibus; ast ubi mala fama est, morte carere possis.
46. Luna interdiu pallida, amata cuius iuventus evanuit, lacus sine nymphaeis, os indoctum pulchritudinis, vir nobilis pecuniae deditus, difficilis semper aditu probus, homo vilis in principis aulam admissus: haec animo meo septem tela sunt.
47. Nemo sane amicus facile erit regibus iracundia crudelibus: sacrificatorem quoque, sacra obeuntem, tactus urit ignis.
48. Servi officium perquam molestum est et a constantibus vix peragen-

dum: si taciturnus est, mutus vocatur; si eloquens, ventosus et loquax; si ad latus se tenet, molestus est homo; si ex longinquo, socors; in patientia ignavus videtur; sin autem non perfert, simili modo impudens vocatur.

49. Quibusnam tandem bonum contingat ex consortio hominis improbi, malignitatem prorsus manifestantis, dissoluti, cuius insita mens prava in malis sese prodit operibus, qui opes a fortuna accepit et virtutem odio habet?
50. Initio magna, sed paullatim sese dissolvens; brevis antea, sed postea crescens, similis umbrae diei antemeridianae et post meridiem, est amicitia cum malis bonisque hominibus.
51. Feris, piscibus atque probis, quibus herba, aqua et quies destinatae sunt, venatores, piscatores et calumniatores semper in hoc mundo sunt osiores.

DE BONIS HOMINIBUS.

52. Desiderium consortii bonorum, propensio in virtutes alienas, veneratio erga praeceptorem, ardor in eruditionem, cum sua ipsius uxore voluptas, metus a mundi vituperio, devotio erga Sivum, facultas sese ipsum regendi, aversio ab improbi consuetudine: tales ubi commorantur candidis virtutibus ornati, illis hominibus sit laus!
53. In rebus adversis firmitas et in fortuna aequus animus, in coetu facundia, in bello fortitudo, in auctoritate humanitas, ardor in libros sacros: haec est nativa magnanimorum indoles.
54. Donum clanculum distribuere, hospiti solitam praebere comitatem, post bene factum tacere, neque in coetu de ope, alicui praestita, sermonem facere; in fortuna secunda non superbire, neque abiectos de aliis facere sermones: haec proborum aspera, ensibus munita et a nemine monstrata est via.
55. Manu optimum quodque dimittere; capite ad praeceptoris pedes se prosternere; ore vera loqui; brachiis vincentibus fortitudinem monstrare incomparabilem; in animo constantiam servare; auribus

denique textum percipere sacrum: hoc est ornamentum clarorum, natura comparatum, etsi alioquin potestate non gaudent.

56. In rebus secundis generosorum hominum animus tener est Nymphaeae instar, in adversis autem perdurus quemadmodum magni montis moles saxeae.
57. Roris gutta, in ferrum candens prolapsa, non amplius cernitur; ea vero in Nelumbii iacens folio splendet veluti margarita; quodsi haec ipsa sub sidere fausto in aequoris concham cadit, unio fit: simili modo infimi, medii et optimi homines ex aliorum consuetudine formantur.
58. Ille filius est, qui exhilarat virtutibus patrem; uxor illa, quae coniugis optat salutem; amicus talis, qui in rebus adversis et secundis aequae adest: hanc vero triadem in mundo assequuntur boni.
59. Qui humilitate insignes, aliorum praestantia enarrata, suas ipius virtutes revelant; qui rem familiarem adaugent propriam, dum aliorum opibus prospicere omni vi incipiunt; qui animi mansuetudine calumniatores confringunt, quorum volubilis lingua conviciis et verbis asperis scatet: tales in mundo praeclari, cum admiratione conspicui atque excelsi cui non videantur honorandi?
60. Ab animantis caede abstinere, alienas opes capiendi studium refracnare, verum sermonem proferre, pro tempore et viribus donare, ubi sermones de aliorum fiunt uxoribus taciturnitatem servare, cupiditatis flumen compescere, erga praeceptores humilitatem et in omnes homines amorem commonstrare: talis in omnibus libris sacris invariabilis norma et hominum proborum semita est.
61. Improbos non ambire neque precibus adire egenum etsi amicum, officiis convenientem vitam degere, vitium vel in vitae detrimento non committere, in calamitate erectum stare, clarissimorum virorum vestigia premere: haec proborum aspera, ensibus munita, et a nemine monstrata est via.

DE OPE ALIIS PRAESTANDA.

62. Inclinatae videntur arbores fructus onere, per aquas salubres deorsum feruntur nubes: nec sese efferunt homines probi propter divitias; sic natura est eorum qui alius beneficium remunerantur.
63. Auris per auditionem nitet, non per inaures; per donum manus, non autem per armillas; corpus per misericordiam erga alios miseria afflictos, non per santalum.
64. Vitiosos abalienat, saluti incumbit, secreta occultat, virtutes revelat, afflictum non deserit, pro tempore donat: haec sunt signa quibus boni amicum describunt fidelem.
65. Nelumbiorum iubar expandit sol, luna aperire iubet Menianthis calicem, non sollicitata nubes aquam tamen distribuit: boni sponte pro aliorum salute vires intendunt.
66. Probi homines sunt illi, qui aliorum rebus operam dantes, suam ipsius utilitatem non respiciunt; homines vulgares ii, qui aliorum rei studium non impendunt, antequam suam perfecerunt; homines furiales sunt illi, qui alienam salutem sui commodi causa disturbant; quomodo autem illi sint appellandi, qui nulla causa fortunam alterius subvertunt, nescio.
67. Ex lacte aquae, animo destitutae, omnes virtutes evenerunt antea: aqua igitur, lactis aestum percipiens sponte semet ipsum igni devovet; lac vero, amici casum videns, contristatur, in flammam abire cupit et, cum aqua demum coniunctum, quiescit talis utique est bonorum amicitia.
68. Ibi dormit Kesavus, ibi etiam ipsius hostium turba, ibi quoque dormiunt refugium quaerentes montes alati, ibi denique ignis submarinus commoratur cum omnibus rebus mundum destruentibus: o quam latum, validum et oneris patiens est aequoris corpus!
69. Cur testudinis dorso ex onere dolor non est ut terram illa deiciat et cur soli non contingit fatigatio ob quam immobilis sedeat? quam ob rem igitur propositum relinquens vir cordatus mente pudorem non concipit? In rebus oblatis perseverantia: haec via regia est bonorum.

70. Cupiditatem extirpa, cole patientiam, relinque fastum, ad peccatum non inclina, verum loquere, sequere virtutis viam, venerare sapientes, inimicos honore dignos honora, vel prosequere, occulta tuas virtutes, famam conserva, afflicti miserere: haec probos decent.
71. Il, qui mentem, sermonem ac corpus puro nectare impleverunt, qui trimundum beneficiorum copia exhilararunt, qui alienarum virtutum atomum in montem semper convertunt, tales praeclari in proprio animo gaudium concipiunt.

DE CONSTANTIA.

72. Gemmis pretiosis non acquieverunt Dei, neque ex veneno tremendo metum conceperunt, sed non nisi nectar adepti opus intermiserunt: fortes ex finito opere demum quiescunt.
73. Inceptum haud profecto fit ob difficultatis metum a pigris; incipientes difficultatibus oppressi quiescunt medii; difficultatibus vel iterum iterumque contriti inceptum praeclari homines non deserunt.
74. Pigritia utique hominibus magnus, corpori infixus, est hostis; non est labori similis amicus, nam qui agit, non perit.
75. Viri animo constantis, malis tametsi obruti, non potest exstingui perseverantia: deorsum conversae facis flamma nunquam deorsum tendit.
76. Ille vir, cui mulierum oculorum tela non transfigunt mentem, neque incendit irae ardentis flamma, quem innumerae perceptiones cupidinis laqueis non trahunt, talis universum hunc totum trimundum devincit.
77. Melius utique ex alta praeduri montis rupe in vallem cadat corpus illud, inter praerupta saxa elisum; manus potius porrigatur magni serpentis ori acriter pungenti; melius in ignem cadat aliquis quam ut virtus intereat.
78. Ignis illi in aquam convertitur, oceanus statim in rivulum, Merus mons in exiguum calculum, leo itidem in dorcadem, serpens in serti speciem, venenum in nectaris pluviam, in cuius corpore omnis mundi principes superans enitet virtus.

79. Modo humi stratum habens, modo in lectica dormiens; modo herbis vescens, modo oryzae cibo delicatiore; modo panno vestitus, modo coelesti veste indutus: vir prudens, officiis deditus, nec malum curat nec bonum.
80. Imperii decus est humanitas, roboris oratio mitis, sapientiae continentia, patientiae modestia, divitiarum sex merito distributio, devotionis irae remissio, principis clementia, iustitiae ut sine fraude sit: omnium vero summum ornamentum est, illa omnia efficiens indoles.
81. Morum scrutatores vituperent laudentve, fortuna adveniat abeatve ad libitum, mors hodie adsit vel Yugo demum finito: in virtutis semita pede non vacillant constantes.

DE FATO.

82. Serpenti, spe delecto et corpore per canistrum vexato, cuius sensus evanuerunt fame, rattus ipse, foramine facto, ad edendum in os cadit noctu; huius carne recreatus celeriter ille per viam, ab hoc factam, abit: confidenter obdurate, fatum enim hominum abundantiae et egestati pariter prospicit.
83. Prolapsa pila manus ictibus iterum exsurgit: sic inconstantes sunt proborum hominum fortunae casus.
84. Amputata recrescit arbor, defecta vel etiam luna denuo fit plena: ita considerantes boni non attristantur calamitate.
85. Dux ubi fuit Vrihaspatis, telum fulmen, Dii milites, coelum arx, foedus vel adeo Vishnuis adfuit, ubi Airāvatus vehiculum; sic potentia et viribus praeditus ille, hostibus tamen potentioribus fractus fuit in certamine: nonne igitur perfugium ad fatum decet? Eheu inanis hominum est vis!
86. Calvus, per solis radios vertice ardens et locum quaerens umbrosum forte fortuna sub Vilvam sese contulit arborem; ibi autem ipsi, per magnum fructum cadentem, fractum ex tempore fuit ca-

put: sic plerunque ubicunque se convertit fortuna relictus, ibi quoque res adversae eum comitantur.

87. Elephantorum vel et serpentum vincula, lunae solisque per draconem vexationes et sapientum penuriam videnti mihi: fatum eheu esse perpotens, opinor.
88. Creat Deus talem omnis praestantiae fodinam, hominum unionem tanquam terrae decus: quodsi hoc ipsum momento destruit denuo, vae quanta est ignorantia fati!
89. Si in Carirae frutice nullum conspicitur folium, quid culpa est veris? Noctua si interdiu non volat, quid soli criminis est? Guttae si non cadunt in Chataci rostrum, cur nubes vituperanda? quod antea per fatum ludendo instituit Deus, quis est qui hoc inscriptum delere valeat?
90. Quod per dominum divinum ipsum in mundo cuique ex arbitrio constitutum est, id ipsum adsequitur parvum sit sive magnum; nullum vero ad agendi rationem refugium relinquitur: nam etsi nubes, omni spe plena, quotidie plueret, guttae teneres non nisi binae in Châtaci os inciderent.
91. Oceano sese immergat aliquis, in Meruis verticem adscendat, hostem devincat in certamine; mercaturam, agriculturam, servitium et sic reliquas omnes disciplinarum partes ediscat; immensum aether avis instar adeat, magno nisu facto: non fit heic quod fato volente fieri non debet, unde igitur intereat quod existit?

DE OPERIBUS.

92. Colimus Deos: at nonne hi ipsi salutiferae obtemperant necessitati? Fatum ergo laudandum: hoc tamen ipsum unice dependet ab opere frugifero; quodsi vero fructus actionem sequitur, quid opus est Diis et fato? Laus igitur sit operibus, quibus potentiâ non antecedit fatum.
93. Quo opere Brahman, figuli instar, brahmanici ovi vasculum in sinu formavit; quo Vishnus in decem, magnis angustiiis plenam

Avatârorum necessitatem est coniectus; quo Sîvus, cranium pro vase manu tenendo, stipem erogare iussus est; quo sol semper in coelo vagatur: huic operi sit veneratio.

94. Non forma praemia fert, nec familia, neque indoles, nec sapientia unquam, neque minus servitium omni contentione factum: bona tantum, antea per devotionem collecta, opportuno tempore fructum praebent homini sicut arbores.
 95. In sylva, in proelii campo, inter hostes, aquas et ignes, in magno aequore vel in montis vertice dormientem, desperantem vel in angustiis versantem protegunt bona opera, antea peracta.
 96. Quae pravos in bonos commutat, stultos in sapientes, hostes in amicos; quae occultum revelat et venenum statim convertit in nectar: illam cole boni operis Deam, salute si vis gaudere exoptata o bone, neve frustra tibi curam fac per vanum in steriles virtutes studium.
 97. Boni speciem prae se ferat an mali opus aliquid: per sapientem illud adgredientem ab initio omni cura evitanda est praemiorum expectatio: est enim operibus cum animi perturbatione inceptis aerumnae fructus, qui animum angit veluti telum.
 98. In olla gemmis ornata, multis suppositis lignis arundinem excoquit ut olearius; aureo aratro solum exarat herbae sterilis caussa; Camphoreaceis abscissis arboribus sepem parat ut lentes ibi serat, homo infelix ille, qui ad hoc operum theatrum delatus, non ad devotionem sese accingit.
 99. Horribilis sylva illi pro urbe delectabili est, omnes gentes illius colunt virtutem et universa terra plena gemmarum fodina est illi, cui homini multa adhaerent bona opera, antea peracta.
 100. Modestiae et praestantiae copiam parans et candidissimi ipsius quasi animum generans propositum, qui semel conceperunt viri generosi, hi omni labore virtutis voto incumbunt, neque amplius relinquunt sed fortunam potius vitamque.
-

CENTURIA TERTIA.

DE DEVOTIONE.

1. Is, cuius frons pulchro lunae segmento, flamma veluti expanso, ornata est, lucis Deus, qui circumvolitantem amoris phalaenam iocando comburit, salutis statum prodire iubens; qui onus tandem, ex infinitis stultitiae tenebris exorsum, removens, mentem in domicilio devotorum devincit, sapientiae fax est Harus.

DESIDERII VITUPERIUM.

2. Nobiles, qui intelligere possint, invidia capti sunt et amore sui corrupti; alii autem ignorantia afflicti: spreta igitur in libris sacris latent monita.
3. Equidem salutem, devotione in mundo parabilem non praevideo et praemium, probis destinatum, metum mihi parat consideranti: namque res sensibus subiectae tam diu capiuntur ab hominibus magna virtute gaudentibus, ut maximi tandem momenti nobis sentientibus videantur ad studium iis impendendum.
4. Pererrata est regio ubique montuosa et aspera neque emolumentum ullum perceptum; relinquendo debitum adversus genus ac familiam honorem, munera capessita sunt mercede destituta; cibus honore privatus in peregrinis domibus, corvi instar cum timore, quaesitus est: malo operi dedita inhias o cupiditas, neque unquam satiaris.
5. Thesauri desiderio perforata mihi est terrae superficies; igne adustae sunt montium fodinae; transnavigatus porro oceanus et principes summo studio sunt culti; noctes denique in coemeterio transactae sunt, mente in incantationis tantum formulas directae; neque minimum quidem hilum assecutus sum: o desiderium iam relinque me!
6. Quomodo tandem vilissimorum hominum obiurgia perferuntur nobis, illorum obsequio omni cura intentis? Intus cohibitis lacrimis vel ridendum est animo gaudiis deprivato et, cogitatione tanquam

- poste facta, iunctis manibus coram mente captis standum — o spes, vana spes, quid quaeso ulterius me saltare facis!
7. Cur non in gratiam huius vitae, guttae in loti flore similis, opera nobis sit adhibenda ut, nulla consideratione facta, vel ante pedes divitum, quibus auri fames mentem obnubilavit, peccatum committamus virtutes nostras sine omni pudore enarrandi?
8. Voluptates non capiuntur, nos vero capimur; devotio non solvitur, nos autem solvimur; tempus non praeterit, nos autem interimus; desiderium non teritur, nos autem terimur.
9. Facies rugis iam decrepita est, canitie notatum caput, membra fiunt debiliora: desiderium solum iuveniliter viget.
10. Abiit voluptatibus fruendi desiderium; dignitas inter homines evanuit; socii aequales in coelum transierunt; postea quoque amici, vitae similes cari; cum baculo vix erigere me possum et oculi nube quasi tenebrarum sunt obtecti: tamen cheu, corpus illud miserum mortis adventum formidat!
11. Spes utique flumen est, cuius aquam voluptates repraesentant, desideria undarum strepitum referunt; adfectuum crocodilis distinctionisque avibus repletum est; arborem constantiae abripit; permagnum ac transitu difficillimum praebet stultitiae vorticem et altis cogitationibus veluti ripa munitum est: ad illius ripam pervenientes candida mente exsultant Yogipotentes.

DE REBUS, QUAE SENSIBUS CONCEPIUNTUR, SPERNENDIS.

12. Qui tranquillitatis et felicitatis gaudio exhilarantur, horum non caduca sunt gaudia; qui vero alii divitiarum cupiditate animum implent, horum desiderium nondum est victum: cuius igitur caussa talis per fatum constitutus est fortunae dominus? Etenim ii qui, parato auro magnitudinem assecuti, pro animo suo timent, non mihi placent.
13. Invite abeunt res terrestres, longa quantumvis consuetudine nobiscum coniunctae: quòdnam igitur in separatione discrimen est

cur ipse eas non abiiciat homo? Sponte praetereuntes immensum animi dolorem relinquunt, ex arbitrio autem relictæ infinitum tranquillitatis gaudium præbent.

14. Qui e divina scientia sapiunt homines mente puri, o quam arduam rem perpetrant, quod vel gaudia parantes deserant opes, omnino desiderii expertes! Nos autem ea, quæ neque unquam habuimus, neque nunc habemus et in quibus possidendis firma confidentia non est, ea inquam, quæ spe tantum comprehenduntur, relinquere non possumus.
15. Beati illi, quorum, dum in montium cavernis sedentes supremum numen meditantur; prae gaudio effusarum lacrimarum guttas ebibunt aves, sine timore in gremio sedentes: nobis autem vita teritur pretiosa, dum imaginatione effictis palatiis, lacuum fluminisque riparum voluptati et nemorum amoenitati cum ardore intenti sumus.
16. Cibus mendicatus et quidem ex aqua semel per diem constans, pro lecto humus, pro sociis proprium corpus tantummodo, pro veste pannus tritis centum adsumentis consutus: nec tamen eheu! relinquunt sensuum oblectamenta.
17. Ubra, carne constantia, vasis aureis adsimulantur; os cum luna comparatur, quum tamen sit pituitæ receptaculum; nates, fluente urina madidae, pulchri elephantis genis aequiparantur: sic statim contempta est forma illa, quæ optimorum poetarum epithetis extollebatur.
18. E longinquo rem novam repetit suasor et, humilem sermonem longe devitans hominibus bonorum coetum ornantibus quam maxime deditus est; terrestribus cogitationibus occupatus pedetentim exornat orationem, quemadmodum, curarum oneribus semper vexatus, amorem depingit poeta.
19. Rationis expers culex in flammam volat acerrimam et piscis quoque ex ignorantia escam hamo adfixam admordet; nos autem didignoscentes sumus neque tamen cupiditates, tantis infortuniæ retribus coniunctas, evitamus: vae immani ingenti stupori!

20. Oceano divisa est terra et thesaurus ille aquarum centum Yojanis patet; sol viatoris instar coeli mensuram semper transgreditur: simili modo, o homines venerandi, quorum, gaudii gemmas agens, vitae status iam effloruit, infinitam quoque illam proborum sapientiae cogitationem debetis aemulari.
21. Alta domus, filii a sapientibus honorati, innumerabiles opes, uxor proba et aetas iuvenilis (mihi sunt): sic gloriantur ignorantia decepti homines, hoc omne sempiternum fore putantes quando mundi carcerem ingrediuntur: sapiens vero, quovis temporis momento evanidum videns illud, omnia contemnit.

DE MENDICITATIS ET EGENTIAE MALIS.

22. Quis homo sentiens sui tantum ipsius ventriculi esurientis causa Da! dicat, quin potius, prae stipem erogandi timore balbutiens, quocunque modo parvum istud vocabulum proferat, quando matremfamilias videat cibo destitutam, cuius vestem laceram arripiunt parvuli ipsius, clamantes, fame laborantes et vultu hilari iam contristati?
23. Magni, cuiuscunque gloriosi, honoris nodum solvens; gravissimarum virtutum cumuli quasi lotum splendide florentem lunae luminis instar enecans et bipenni simile, magnum pulchrumque pudoris arbustum abscindens est ventriculi illud vasculum, quod difficile impletur simulationemque gignit.
24. Melius est ut mortalis, fame vexatus, ad stomachum vacuum implendum, in vico sancto vel in sylva magna, testa sumpta, cuius manubrium candida obtexerit veste, quodvis virtutis gremium, purpureo fumo ex sacerdotum igne insignitum, ostiatim intret honoratus et tanquam dominus, quam ut quotidie cum domesticis ipsi similibus inopia laboret.
25. Himavatis loca, Gangeticarum undarum adpersione refrigerata, cuius pulchra rupium superficies a sapientibus colitur, cur desolata manent? quia homines frusto, ab aliis accepto et contemptu coniuncto, contenti sunt.

26. Quid radices prosunt in cavernis interiturae et cataractae e montibus desilientes? quid arbores succulentos fructus ferentes et corticem praebentes rami? quod hominum vilissimorum, qui ob violentiam omnem pudorem absterserunt, coluntur ora, quorum supercilia, propter exiguas opes iniuria paratas, superbiae vento saltare iubentur.
27. Puris radicibus fructibusque, amoris benevolentia coniunctam, hodie tibi para conditionem, humi lecto e teneris pulchrisque foliis strato: exsurge, eamus in sylvam! Ibi turpium nimirum, ob stultitiam mente captorum, dominorum nunquam audiuntur vociferationes, quae ex opibus, morbis et animi perturbatione exoriuntur.
28. Fructus pro lubitu capiendus; nemus curarum expers arborum; aqua fluminum limpidorum ubique frigida ac suavis; stragulum tactu molle, e foliis suaviter sparsum: quae quum adsint, cur tandem iniuriam tolerant ad divitum portam miseri?
29. Meditatione finita lapidosum in montis spelunca stragulum ingressus equidem cum contemptu et risu recordor illorum praeteritorum temporum, quae auctis quidem a divitiarum Deo efflagitatis opibus misere fruebantur, quae tamen exiguum tantum praebebant menti, rerum terrestrium contemptui nondum adsuetae.
30. Unus colatur Deus, aut Vishnus aut Sivas; unus amicus, rex aut mendicus; unum domicilium, in urbe aut in sylva; una uxor, pulcra aut foramen.
31. Devotorum principes cibum emendicatum praedicant minime infelicem ac tristem, sed videtur ipsis formidinem ubique depellens; malam invidiam, iram et insolentiam infringens; malorum copiam prosternens, ubique et quotidie praesens; et sine ullo labore comparandus; piorum grata lustratio; Sivi hospitaculum non repellens verum sempiternis thesauris impletum.

DE VOLUPTATUM INSTABILITATE.

32. In voluptate aegritudo metuenda est, pro familia humilitas, opibus imminet tyrannus, honori calamitas, fortitudini hostis, pulchritudini

mulier, libris sacris facundus, virtuti pravus homo, corpori mors: omnis res in terra metu coniuncta est, hominum autem devotio non habet quod metuat.

33. Morte invaditur omne natum, senectute pulcherrima corrui iuventus, tranquillitas opum aviditate perit, aequi animi felicitas pulchrarum foeminarum tentationibus turbatur, per homines invidiosos corrumpuntur virtutes, regiones nemorosae serpentibus instantur, principes a malis reguntur amicis, inconstantia vel ipsae vires divinae irritantur: quid tandem est quod noxam alia re non patiat?
34. Lakshmis ubi curis morbisque centenis ac variis hominis salutem eradicat, ibi casus adversi incidunt, apertis quasi portis; natum quemque nolentem volentem celeriter sibi subiicit mors: quod igitur per Fatum, nullo instigatum stimulo, constitutum est, quomodo tandem stabile dici queat?
35. Voluptates ut altarum undarum aestus sunt tremulae, spiritus vitales subito corruentes, exigui sunt dies et iuventutis insuper felicitas in multis versatur laboribus: inanem igitur mundum cognoscentes, experientia edocti, studium vobis cohibeatur mente a mundi favore aliena.
36. Inconstantes sunt voluptates veluti fulgur in magnae nubis sinu corruscans; vita fragilis quemadmodum aquae gutta, quae ex nube vento commota diffrangitur; celeriter vacillant iuventutis gaudia, corporis adminicula perperam reputata: in devotione, quae constante meditationis scopo facile attingitur, sapientiam cognoscite sapientes.
37. Vita ut undarum fluctus transiens; iuventutis felicitas paucis tantum diebus constans; opes cogitationi sunt similes; voluptatis copiae ut fulgur in nubibus collectis emicantes; cum amasiis quibus fruimur gaudiis ex cervicis amplexu et osculatione, haec omnino non manent: mentem igitur ad divina dirigite! horribilis enim existentiae mare est enavigandum.

38. Moleste corporibus occultis in matris uteri impuri medio comorandum est; in iuventute quoque gaudium, per amicae separationem acerrimo dolore coniunctum, interrumpitur; uxoris mortem experta domus laetitia caret; senectutis etiam conditio tristis est: fatemini o mortales, in hoc mundo ne minimum quidem felicitatis exstare.
39. Tigridis instar senectus stat comminans, morbi tanquam hostes cum corpore pugnant; vita destillat veluti e fracto vase aqua: mundus tamen sectatur inania, quod sane mirandum.
40. Fragilis conditionis variae sunt voluptates in quibus hicce mundus vertitur: cur tandem illius caussa, omni adhibito studio, circumeratis o mortales? Mentem, a centenis spei laqueis quietismo liberatam, in proprio ipsius domicilio, ubi desideriorum origo coeretur, cohibete, si consilium nostrum putatis salutiferum.
41. Quicumque homo in quo sapientia commoratur, is Brahmānem, Indrum et reliqua Marutorum genera stramini similia reputat; illius enim voto opes, trimundi imperium et reliqua irritantur; solus hic est insignis et prae ceteris nitet: o bone, momento fluxam, ab illa diversam voluptatem, ne secteris!

DE TEMPORIS VELOCITATE.

42. Delectabilis illa est urbs et summus ille rex multitudine undique stipatus; ad ipsius latus prudens consedet coetus; ibi mulieres sunt lunae orbi similes facie; illic principis vesana cohors, collaudatores et confabulationes: cuius iussu haec omnia memoriae transmittuntur, tempori illi sit laus.
43. Ubi multi erant olim in aliquo domicilio, ibi nunc unus tantum manet; ubi vero singulus et postea plurimi conspiciebantur, in fine nullus erit: sic tempus, noctem diemque veluti talos iaciens, cum Kāli in terrae alveolo vivis ludit tesseris.
44. Ortu quovis et occasu solis de die in diem vita evanescit; neque a nobis cognoscitur tempus, dum multo laborum onere gravati

- continuo occupati sumus, neque oboritur formido videntibus nati-
vitatem iam ex senectute in mortem vergere: stultitia praeditum
voluptatis vinum hauriens temulentus quasi est mundus,
45. „Nox illa praeteriit et dies quoque,” sic homines frustra cogitantes,
inceptos quocumquemodo labores omni studio nihilominus alacri-
ter denuo aggrediuntur: hoc modo infinitis, laudatis modo ac vi-
tuperatis, sensuum obiectis per hunc mundum depressi, nos eheu
stultitia non erubescimus.
46. Quodsi meditatione, rite facta, Sivi domicilium non attingitur
propter mentem in res mundanas defixam, quodsi virtus porro,
quae ad coeli portae valvas perducere queat, labore non acqui-
ritur, idem est ac si mulieris uberum et lumborum par in somno
non amplecteremur et bipennes tantum essemus ad iuvenile matris
nemus scindendum.
47. Scientia, in orbe terrarum honorata, quae altercantium multitudi-
nem refrenat, si obedientiae non adsuescit ipsa; et gloria, quae gla-
dii acie vel elephanti domat cervicem, si ad coelum non perdu-
cit; vel denique si succus e teneris amicae labiorum surculis post
ortam lunam non bibitur: tunc iuventus, sine fructu eheu praete-
rita, similis est in casa vacua lampadi.
48. Scientia, quae colitur virtutis signis expers; opes, quae labore non
acquiruntur; obedientia porro, si pia adversus parentes mente
non insignis est; virgines denique, protensos prae desiderio oculos
habentes, si in somno non complexu tenentur: tempus tale avi-
ditate in frusta aliena veluti per corvos nutritur.
49. Nos, quibus liberi adsunt, qui, longo quantumvis tempore circum-
eant, nobis aliquando similes, senum quoque emortuorum memo-
riam revocabunt; nos inquam tales sumus ut, de die in diem ca-
sibus obnoxii, conditionem adepti simus arboribus in arenosa flu-
minis ripa crescentibus similem.
50. Aetas centum annorum hominibus destinata est: noctu dimidium
transit; alterius vero dimidii pars dimidia infantia et senectute

transigitur; reliquum, morbis et separationis doloribus coniunctum, servitute aliisque teritur: ubi tandem salus erit mortalibus in vita magis inconstante quam aquae fluctu?

51. Per momentum infans et per alterum momentum iuvenis amore gaudens, per momentum opibus destitutus atque per alterum momentum divitiis abundans homo tandem, membris senio adfectis et corpore rugis obducto, histrionis instar, fabula peracta, Yami urbis cortinam ingreditur.

DEVOTI ET PRINCIPIS COLLOQUIUM.

52. Tu quidem rex es, sed nos quoque colimur honore sapientiae a venerato praeceptore profectae; insignis tu es opibus, gloriam nostram vates per regiones divulgant: hoc modo, quum permagnum inter nos utrimque discrimen sit honoris et divitiarum, tu si a nobis aversus es, nos etiam omnino te non petimus.
53. Opibus imperas tu, nos vero eodem modo sermonibus imperamus; tu heros es, indelebilis nostra facultas in praecepto consistit quo gloriosi febrem superbiae extirpamus; te colunt divites, me autem ad mentis macula abstergenda audiendi cupidi: ad me igitur si tibi non patet aditus, mihi semper abiit ad te veniendi desiderum.
54. Nos hic contenti sumus vestibus corticeis, tu sericis: eadem nostra est tranquillitas et sine discrimine discrimen; pauper etenim erit ille cuius aviditas ingens est, at quis dives, quis egenus qui animo contentus est?
55. Adest fructuum ad edendum satis, dulcis ad bibendum aqua, stragulum in terrae dorso et vestimentorum corticeorum par: neque igitur malorum hominum, quorum sensus omnes propter tenuis copiae veluti mellis potum oberrant, probare possum superbiam.
56. Vescamur emendicato cibo, plagas coelestes amictus instar induamus, dormiamus in telluris iugo: quid faciamus de dominis?
57. Non sumus saltatores, o rex, non comoedi, cantores, non turpes sanniones, neque sumus mulieres, uberum pondere inclinatae: quid nos in aula tua faciamus?

58. A magnanimis quibusdam dominis terra creata olim tenebatur; ab aliis, qui eam devicerant, dono profunde batur straminis instar; alii iam nunc heroes mundis fruuntur quatuordecim: undenam igitur ista hominum superbiae febris, paucarum urbium possessione enata?
59. Undenam tanta principibus aviditas ad hanc terram acquirendam, in qua percipienda centum regibus ne momentum quidem commorari licuit? Ut ipsius partis parte et ex hac vel minima tandem particula fruantur domini, angore trepidantes, summum gaudium concipiunt stolidi.
60. Nonne tota ista luti gleba, aquarum fascia vestita, exigua est? hac tamen regum greges sibi ipsi gratulantes per centena bella fruuntur; quodsi hoc modo vel ii flagrant qui dare possint, quanto magis pauperes miseria afflicti: vae, vae vilibus illis hominibus qui parvam quoque horum suppellectilem efflagitant!
61. Quis tandem ille natus fuit, cuius cranium candidum per Sivum capiti alte impositum, ornamento inserviit? Undenam igitur virorum gravis illa, incomparabilis arrogantiae febris contra homines quosdam modestos, quorum mens humilis ad vitae salutem directa est?

AD MENTEM ALLOCUTIO.

62. Cur variis modis aliorum mentes quotidie colens, o cor, favorem captare studes, aerumnis suis sterilem? Quam ob rem tandem in te ipso contento, lucida rationis gemma insignito, pura mens non tibi nutrit desiderium?
63. Quid frustra oberras o mens? aliquantulum requiescas! quodsi sponte fit semel institutum neque aliter ideo fit, praeteriti haud memor nec futurum curans animadvertes hic voluptates, quam inconsiderate abeant adveniantque.
64. Requiesce a crassis istis ferreisque sensuum obiectis, confugiens ad bonorum viam, quae omnium malorum lenimentum extempore suppeditare valet; spirituales adnitere statum; relinque tuam, un-

- dae instar vacillantem, agendi rationem, neve amplius inconstantem. cole mundi amorem; o cogitatio contenta iam esto!
66. Stultitiam desere et laetitiam quaere per eum qui crescentem in vertice lunam gerit gemmae instar; o mens, prope coelestis fluminis ripam domicilium cura parandum: quae enim fiducia est in undis, aquae bullis, in fulgoribus et mulieribus, in flammis, serpentibus et fluviis praeterlabentibus?
67. O mens, ne semel quidem cum ardore cogitare velis fortunam illam inconstantem, mobili meretricum ioco, a nutu principum obliquo pendenti, similem: pannis involuti per Benaris platearum series, domuum portas intrantes, stipe gaudeamus erogata, quae in pateram manu oblatam cadit.
68. In fronte cantus et facundi poetae; in lateribus mulieres formosae; a tergo blandus armillarum strepitus flabellum tenentium puellarum: quodsi haec adsunt, mundanae voluptatis dulcedinem gustare liceat, sin minus, statim aggredere o mens, meditationem omnes cogitationes absorbentem.
69. Impetratae fortunae, omne desiderium explentes prostent: quid tum? pes cervici hostium sit impositus: quid tum? congregati adsint amici opesque: quid tum? ad mundi interitum perdurent mortalium corpora: quid tum?
70. Veneratio erga Sivum; moriendi et nascendi timor animo insitus; nulla in socios adfectio, neque ex amore enatae animi perturbationes; ab innatis malis liberi, per homines non frequentata silvarum lustra colentes: hoc Vairāgyam est, quid melius hoc et magis optandum?
71. Meditare igitur, o mens, infinitum illud, sempiternum, summum, omnipervadens Brahmum! quid istis vanarum rerum cogitationibus? Illius enim cultori voluptates illae, quas terrae imperium et similia praebent, per miseros tantum homines honoratae videntur.
72. Infernum intras, vadis ad aethera, orbem transsiliens terrarum per-vagaris o anime cum levitate: cur oberranti tibi nunquam purum

illud, in te ipso habitans, numen venit in mentem, per quod ad salutem pervenis?

DE REBUS AMBIGUIS.

72. Quid faciendum de libris sacris late divulgatis, Vedis nimirum, Legibus et Purānorum lectionibus, qui in paradisi vico tabernaculum ad habitandum promittunt et opera officiaque ludunt? Unā neglecta scientia de domicilio in quo animi tranquillitas commoratur, quae tanquam Kāli ignis est, ex huius mundi malorum caesarie continuo cadens: distinctiones illae negotiatorum quasi merces sunt.
73. Quod elephanti, buccis genisque ex urigine fissis ac somnolentia segnes ante portam stant, auro vestiti; quod equi citato cursu incedunt superbi; quod cithara, tibia, cymbalo, tuba et tympano dormiens suscitatur: haec omnia, Indri tametsi pompae similia, a iustitiae Deo exploduntur.
74. Statura incurvata est, incessus vacillans et diffracta dentium series, visus hebetatur, surditas augetur et lingua iam balbutit, sermonem non amplius honorant cognati homines, neque uxor audit: eheu misera hominis decrepita senectus! neque ipse filius illi amicus est.
75. Colorem in capite candidum videntes capillorum et conditionem virorum ex senectute depressa, mulieres longe aufugiunt, talem evitantes veluti Chāndālorum puteum in cuius situla os depositum est.
76. Quamdiu sanum hocce corpus sui compos est, quamdiu senectus ex longinquo manet, quamdiu sensuum vigor intactus, quamdiu vita incolumis; tamdiu pro animi salute magna contentio est facienda sapienti: conflagrata enim domo puteum fodiendi labor quid prodest?
77. Quam ob rem poenitentes ad Gangam habitemus? Colamus vel potius mulieres virtute insignes, modestas; vel etiam exsorbeamus librorum copiam, in variis carminibus nectaris succum praebentem: nescimus quid faciamus inter mortales, quorum vita paucis tantum oculorum nictationibus constat.

78. Difficilis ad moderandum est dominus et veloci equorum mente praediti sunt principes: nos vero, magna spe inducti in supremam dignitatem dirigimus animum, donec senile corpus et caram illam vitam mors aufert. Quae quum ita sint amice, nulla alia salus in terra relinquitur sapientibus quam devotio.
79. Auctoritate diminuta, divitiis interitis, opibus ad inopiam redactis, mortuis cognatis, domesticis dissipatis et iuventute paullatim evanida, illud unicum mente puris convenit ut alicubi domicilium sibi parent inter frutices excavatae speluncae in monte sacro, cuius rupes Gangetica lustrantur aqua.
80. Iucundi sunt lunae radii, iucunda in herboso nemore commoratio, iucunda felicitas in amicorum advenientium consessu, iucunda de carminibus confabulatio, iucunda amicae facies, in qua ira expressa emicat lacrymae gutta: iucunda haec omnia quum evanuerunt nihil amplius animo sunt.
81. Nihil iucundi est palatium habere pro domicilio, neque cantum et cetera audire, neque magnum bonum voluptati praebet adventus amicorum tanquam vita carorum: etenim boni semper in intimam sylvam se contulerunt, omnia illa caduca reputantes veluti umbram candelae tenerrimam, praetervolantis avis alarum ventulo commotam.

DE SIVI CULTU.

82. Mutabilem hunc trimundum putantibus nobis, o amice, non facile oculorum viam et aurium semitam ingreditur fortis illa et occulta in res terrestres cupido, quae, elephantae feminae similis, furibundi mentis elephantum excitat ardorem, devotionis posti alligatum.
83. Trita sunt animi gaudia, abiit quoque iuventus illa; Eheu ipsa corporis officia ad sterilitatem tendunt nisi qualitates dignoscimus. Quid faciendum? Subito nos aggreditur validum tempus finem faciendi cupidos: non alia igitur salutis via manet quam ignotum Sivi pedam par.
84. Inter Sivum, mundorum dominum et Vishnum, internam mundi

animam, ad substantiam non mihi discrimen est: tamen in eum dirigitur veneratio mea, qui novam lunam in vertice gerit.

85. In coelestis fluminis ripam, cuius candida planities per claros lunae radios resplendescit, ubi feliciter consedentes et a voluptate perfruenta lassati, noctibus a strepitu silentibus, o Sive, Sive, Sive! ululamus, quando ibimus, oculorum acie prae multa lacrimarum vi obtusi?
86. Dispersis omnibus opibus, animum tenera misericordia impleti et mundum, ad sterilem vicissitudinis finem iam redactum, enavigantes, quando tandem in sylva sacra noctes, auctumnalis lunae radiis collustratas, transigamus, in Sivi pede unicum refugium ponentes?
87. Quando equidem Varanasiae ad immortalis Gangae ripam habitans, fascia cinctus et manus in caput attollens compositas, exclamabo: „o adsis Gauris domine! o Tripuri victor! o Sambhu! o Triocule miserere!” tunc dies transigam veluti temporis momentum.
88. Lustramine Gangeticis aquis facto et praestito puris floribus fructibusque sacrificio, simulac te o domine meditor cogitabundus, stragulo in montis cavernae saxo incumbens, animo quietus, fructibus vascens ac praeceptoris monitis-gaudens: tunc equidem, o Sive, tua gratia a malo, per iuvenis pisciferi servitium parato, liberabor.
89. Humi stragulum lectus noster, immaculatum cervical brachia praebent protensa, canopeum nostrum coelum, flabellum refrigerans ille Favonius, lampas lucida luna; relictionis tanquam mulieris adfectu gaudens feliciter dormit Munis quietus, nullo corporis respectu habito, regis instar.
90. Solitarius, nil desiderans, quietus, pro patera manum et coelum vestimenti loco habens, quando o Sambhu, opera eradicandi potens ero?
91. Manu paterae loco utere; stipe, candida mente erogata, fruiere; ubique locorum consede et omnia veluti straminis cumulum vix aspice: qualiscunque enim mortalis inter devotos, indivisi et summi

numinis scientiam cupientes, a Sivo, etsi corpus non deposuerit, gratiae beatitudine cumulabitur.

DEVOTORUM AGENDI RATIO.

92. Subligaculum in centena frustra discissum et pannus eodem modo laceratus, inopinatus et improvisus cibus emendicatus, somnus in coemeterii luco, ambulatio spontanea nec coacta, mens semper quieta, constantia in magno devotionis festo: quae omnia si adsunt, quid trimundi imperio facias?
93. Humus pro lecto, proprii lacerti pro cervicali, coelum pro canopeo, luna pro lampade; gaudium de quietis, uxoris instar, adepto studio; per coeli plagas, mulierum loco zephyri flabellis undique ventilatus, mendicus humi iacet tanquam rex, omnibus adeo desideriis vacuus.
94. Ovum brahmanicum gleba tantum rotunda est, quomodo desiderium commoveat sapienti? Num pisciculi vibratione oceanus turbatur unquam?
95. Mendicatum cibum edens, ab hominum familiari conventu liber, ex sua voluntate pendens, ab ordinem deponendi et sumendi discrimine liberatus, ex assumptis in via circumiectis, laceratis ac tritis, tribonium male consutum gerens, sine fastu, sine sui ipsius studio et desideria coercendi voluptate, veluti nectare, unice fruens, poenitens quisque versatur.
96. O mater terra, pater vente, amice ignis, consors aqua, frater aether! iste coram vobis supplex et coniunctis manibus precatur, ut equidem, omnis stultitiae copia abiecta, flagrante atque immaculata flamma, quae homini bonis operibus purgato ex vestrorum obsequii favore emicat, in summo numine solvar.
97. Quod dulcius quam mel et butyro succulentius menti, ut nectar purae, profluit vocabulum divinum, hoc nos contenti sumus: quamdiu tales erogatae stipes ad ventrem sustentandum parari possunt, tamdiu conditionem, quae in opibus servitute paratis versatur non desideramus.

98. Pabulum innocens et nullo labore parandum ventus per creatorem serpentibus est destinatus et pecora, quae graminis germina edunt atque in pratis dormiunt, per illum quoque nutriuntur: eadem conditio parata est hominibus, mente praeditis mundi oceanum enavigandi patiente; quam si quaerunt conditionem, omnes animi dotes celeriter ad perfectionem proficiscuntur.
99. Verba danti talia reddant qui nugis adsueti sunt! nos vero a fucis immunes verba dare non possumus: insignis potius in mundo scientia distribuatur, neque leporis cornu: quis enim alteri hoc praebeat?
100. Antea sapientia mortalium, mente purorum, in curis alienandis constabat; procedente tempore sensualibus hominibus in captandis sensuum oblectamentis evanuit illa: quodsi iam nunc principes, exiguum tantum orbis terrarum possidentes, homines a libris sacris recedere vident, eheu, magis magisque indiem sapientia illa deprimitur!
-

SUPPLEMENTUM.

1. Coerceri potest ignis aquâ, solis calor umbellâ, elephas furiosus stimulo acuto, bos et asinus fuste, morbus variorum medicamentorum complexu, carminibus salutiferis venenum: sic omnibus rebus in Sâstris medicina parata, stulto autem non est medicamentum.
2. Poesis et symphoniae partium ignarus similis est pecori cauda et cornibus destituto: nam etsi vivit gramen non edens, illa tamen pecorum conditio ipsi quam maxime convenit.
3. Quibus neque est scientia, nec religio, nec liberalitas, nec sapientia, neque indoles bona, nec virtus, nec institia: hi inter homines, vitae onus portantes, sub hominum forma veluti ferae ambulantur.

4. Filius virtuti addictus, coniux carissima, dominus benevola facie praeditus, amicus dilectus, domestici fideles, mens aerumnis vacua, forma venusta, opes constantes, os eruditione ornatum: haec apud Vishnum clementem, coelicolam, optimum, mortalis assequitur.
5. Diviti omnes adsunt sensus, adest officium, sapientia indelebilis et eloquentia; at vero divitiarum calore relictus ille ipse homo statim mutatur, quod sane mirum est.
6. Tu quoque Châtaka, quum guttae hoc modo tibi discernantur, quam ob rem misera voce nostrae nubis beneficium exspectas?
7. Heus tu Châtaka, attenta mente amicum paullisper audias: multae nubes sunt in coelo, at non omnes eodem modo comparatae; aliae etenim pluviam humectant terram, aliae frustra inclamant, quamcunque tu igitur vides illi statim querelam non effundas.
8. Quid faciamus de auri et argenti montibus, ubi arbores crescunt et arbores tantum? Malayum montem potius colamus; ibi enim adsunt aqua, Koli et Nimbi arbores ac Santalum.
9. Homines opere assequuntur praemium, sapientia opus consequitur, quapropter prudenti et agenti de futuro bene deliberandum est.
10. Quid lucrum est, prae bonorum familiaritate? quidnam malum stultorum consortio majus est? quaenam iactura rerum quae suo tempore cadunt? quid dexteritas significat prae gaudio de officiorum studio? quis heros cum sensus coercente certaret? quid prae uxore fidei opes? quid prae eruditione peregrinandi felicitas? quid tandem imperium cum sapientiae fructu comparatum?
11. Ab austera carentibus oratione et miti sermone affatim praeditis, sua uxore contentis, calumniam devitantibus hominibus ubique ornatur terra.
12. Orbis terrarum, unius vel herois pede calcatus, laetitia commoveatur, gloriam expandens veluti per solem
13. Rubedo lotorum, hominum proborum munificentia et malignorum inhumanitas naturae qualitates tres sunt tribus.

14. Pilae cadenti similis cadens vir nobilis exsilit; ignobilis autem labitur ut glebae casus luteae.
15. Non comprehenditur cor mulierum, veluti facies per speculum reflexa, neque cognoscitur indeoles, tanquam via in montis vertice aspera; mens ipsarum a sapientibus tremulanti in loti folio guttae adsimulatur: mulier scilicet liana est venenosa, malis tanquam veneni calicibus impleta.
16. Quod sic incedis o infinite, mea causa hoc unice fit; aper sive Seshus, o domine, nonne mea causa visibilis factus es? Quod unus ille terram immersam ex aquis dente protulit, hostilis Rahu caput praestans devorat iterumque relinquit.
17. Magnorum hominum in calamitate constantiae defectum videre si forte cupis: desine, desine ab hoc studio, cum mala cura et labore coniuncto! Aequoris quoque montium familia in fine cycli viribus suis erit destituta, neque tamen illam ob causam oceanus parvi habendus est.
18. Poscit virorum victoriam, aut unguibus aut longo in manibus ense reportatam Fortuna, quae virginis instar gloriatur impetu.
19. Victoria tandem maneat forti qui averso vultu occiditur vel etiam paradus: gloriam probi utrobique ex robore reportat et bonam sibi memoriam conservat.
20. Quis dicto non audiens est homo, cuius os frusto impletum? Tympanum vero, ore vacuo clamorem facit.
21. Si quando, forte fortuna scilicet, mundus esset sine lotis cur propterea cygnus formae mutationem experiretur tanquam corvus?
22. Venerandi sancti si quando virtutis instructionem praecipiant, quae sui iuris docent praecepta, ea librorum sacrorum instar quoque habenda sunt.
23. Etsi vacillet terra illa, per testudinem, per immobiles plagae elephantos et per serpentum principem sustentata: natura hominum, mente purorum, non vel in mundi interitu vacillat unquam.
24. Serpente coronato vel serto, cum hoste truculento vel cum amico

versanti mihi, gemmâ ornato vel luto, in floribus iacenti vel in rupe, inter gramina vel inter liberos, eodem modo praetereunt dies quando in sylva sancta o Sive, Sive, Sive! ingemo.

25. Felices illi, qui animi commotionibus vacui, ad praeceptoris pedes gaudentes, mundi studium relinquentes, in Brahmi cognitione soluti, in optimi montis iugo, iuventutem transigunt: sed illi quoque felices, qui amicam, membris ex magni ac tumentis uberum vasculi onere fractam, vespertino tempore continuo amplexantes, in delicato lectulo dormiunt.
-

COMMENTARIUS
IN
CHAURI CARMEN EROTICUM
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIAS.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

IN BHARTRIHARIS CENTURIAS COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

DE AMORIBUS.

Liber inscribitur शृङ्गारः *amor*, quod quidem vocabulum paulo latius sumendum et ad omnia quae mulierum amores tangunt et blandimenta, ad rixas amatorias concordiamque, atque ad universam denique voluptatem est transferendum, unde poesis amatoria hoc nomine designari consuevit. Proprie autem vox illa, quae desumpta a cinabari et aloe trita (शृङ्गारं चूर्पासिन्दूरे लङ्काकुसुमे ऽपि च *Viscous* ad Sisup. 19, 39. unde pers. شنگرف *atramentum rubrum*), quibus comam imbuere mulieres solent, mutuum in amore ludum intendit et ultimum, si *Rasaratnā-kari* auctori credimus, gradum ad sambogē tendentem describit, sic enim ille, a *Mallinātho* ad *Kīrātārjunīyam* (9, 71.) in medium productus, septem voluptatis affectus enumerat:

प्रेमाभिलाषो रगश्च स्नेहः प्रेमरतिस्तया ।
शृङ्गारश्चेति संबोगः संप्राप्तस्यः प्रकीर्तितः ॥

quos dein omnes amplius definit:

प्रेमादिहृत्कार्येषु तस्मिन्नाप्यभिलाषकः ।
रगस्तस्मिन्नुद्विग्नः स्वात्स्नेहस्तत्प्रवृत्तक्रिया ॥
तद्वियोगासह प्रेम रतिस्तत्सहवर्तनं ।
शृङ्गारस्तत्समक्रीडा संबोगः संप्रधातव्यः ॥

Ceterum, quod hic in limine liceat observare, in talibus Indorum carminibus amatoriiis sat multae leguntur sententiae minime castae, quippe quae, mulierum aures nunquam tangentes, nulla utuntur circumlocutione sed palam profitentur quaemodocunque concepere nequitiarum magistri, memores forsā illius: *castum esse pium poetam ipsum decere, versiculos nihil necesse esse*. Vix tamen apud Indos cynaedi, pathici et qui muliebria patiuntur commemorantur: in mulierum amore, quem seniores Graecorum poetae tanquam bestialem condemnarunt, versantur omnes, neque in hoc, si verum fateri licet, ad Stratonem aliosque accedunt, res voluptuarias ad vividum depingentes. Multo minus denique mulieres inveniuntur ut Philaenis, Cyrene atque Elephantis de qua *Suidas* (s. *Astyanassa*) ἥτις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσεις εὗρεν καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιαστικῶν (coll. *Martial*. 12, 43. *Scioppii Priapeis* carm. 3. 63. rell.). — Ad primam Bhartriharis centuriam quod attinet, in minora capita, ut in praefatione de omnibus hisce sententiis observavimus, dispescitur

quidem sed numerum horum capitum denarium non ita stricte ut in duobus qui sequuntur libris adhibuit auctor. *mulierum laudem* celebrat primum (2-21), dein ad *voluptatem summam* sese convertit (22-32); *anni tempestates* tunc depingit (33-54); postea ad *amores* recurrit, quibus resistere perdifficile esse docet (55-65), illos tamen *spernendos* praecipit (66-68). *Iuventutis commoda* iam enumerat (69-71), et dein in *mulieres* invehitur (72-91) quas omni studio ac labore evitare debeat prudens homo (93-100). Vides igitur poetam vel si mavis collectorem non omnino similia similibus addidisse sed sententias ad libitum consarcinasse, de qua re diximus in Introductione.

1. Versiculo primo continetur मङ्गलं, auspicationis scilicet formula ad Deum aliquem, ut mos est poetis Indicis, et in libro quidem amorum incipit Bhartriharis a laude Kāmi, per quem vel ipsi Dii maiores in mulierum potestatem redacti, facti sunt patres familias, nedum mortales, puta, homines. Utique legendum est हार्यो ह^० cum Cod. A., et Repha, quod ex Edit. Srir. gravi perspicuitatis damno in nostram irrepsit, omnino delendum, nullo enim modo Dualis forma (ab हर् themate) locum potest habere. De singulis epithetis, praesertim Amoris, ad Chaurum passim egimus, neque in versu quidquam deprehenditur quo offendi possit lector.
2. Enumerat illectus atque artes mulierum quibus virum capiunt. Iam videamus de singulis: भाव *phōsis* *indoles* (Cod. A भविन perperam) a commentatoribus विज्ञाभिप्रायं *animi propositum* explicatur (Nalod. 1, 48.), in re amatoria propensionem designat erga amantem quam nutu ac gestibus produnt meretriculae, quo fit ut ex भाव enasci dicantur artes aliae, voluptatem augentes, quas enumerat *Visvanāthas* in *Sāhityadarp.* p. 55. seq. Schol. Nalod. 2, 55., quibus *Benary* scite *Hemachandri* versum addidit. Omnia breviter complectitur *Amarasinh.*, cuius distichon proferre liceat (p. 46. vs. 32.):

स्त्रीणां विलासविव्रोक्तः विभ्रमाललितं तथा ।

हेलालीलेत्यमी हावाः क्रियाः शृङ्गारभावज्ञाः ॥

Ex his लीला quae in nostro versiculo legitur, alia enim ad alias sententias reservamus, in imitatione morum et vestitus imprimis consistit quibus amata absentem sibi repraesentat amatum, quemadmodum Parvati iaducitur Sivi habitum fingens, in *Sāhitya Darp.* p. 57.

मृपालव्यालवलयो वेणीबन्धकपर्दिनी ।

हृरानुकारिणी पातु लीलया पार्वती जगत् ॥

Dein लीला illecebras ac nugas complectitur omnes, quibus amor significatur erga aliquem, et ut uno verbo dicam, id est quod nos *coquetterie* dicimus, a gallis gallinaceis desumptum vocabulum: *du coq qui se panarde devant les poules* (Menage). — कटाक्ष quid sit indicavimus ad *Chaurum* (vs. 5.); pro वीक्षणैः Editionis Srir. e Codd. B. D. et Schol. वीक्षितैः scripsimus. Commemoratur denique कलह, cuius vocabuli syllabis luditur Naloday. (2, 14.) ac si ex कः लः et ह, particulis advocandi et arcendi conflatum esset (कल्ल लल्ल कल्लो वणो

ताभ्यां सहितं पदं वाक्यं कलहं *Schol.*); altercationem ac iurgia amantium designat, atque inter blandimenta comparet quia *discordiâ fit carior concordia*, sive ut poeta ait: *Iurgia conflât Amor ut blandius uret amantes* (Anthol. lat. 1, 96.). Ab aliis tamen mulier कलहप्रिया vituperatur; ut in *Brahmavivart. Purân.* fol. 16. et 17. Cod.

3. In fine एतत् conservavimus, Cod. C. et Schol. एते legunt पदार्थाः supplentes, minus recte. *Telum* आयुधं inducit poeta quia telis adsimilantur aspectus obliqui, quorum arcus supercilia (v. *Sring.* 59.), unde *dexteritas* ad curvaanda supercilia referenda, sive ad nutus amorem indicantes; quam ad rem versus pertinet in *Vita Timuri II.* p. 979.:

اشارتنا في الحب رمز عيوننا
وكل لبيب بالاشارات يفهم
حواجبنا تعضى للوايح بيننا
حسن سكوت والهوى يتكلم

Indicēs nostri in amore sunt oculorum nictus et amicus quisque illa iudicia intelligit; supercilia nostra negotia inter nos transigunt, nos silemus, amor vero loquitur. Schol. epitheton ita dissolvit: चातुर्येण आकुंचितानि नेत्राणि येषु एवं भूताः कटाक्षः ।

4. Novarum nuptarum indolem describit, ut vs. 25., quibus adde illecebras *Kāṣyaṇaprakāśa* p. 154. descriptas:

स्त्रियति कूपाति वल्लति विवर्तति निमिषति विलोकयति तिर्यक् ।
घन्तर्नन्दति चुञ्चितुमिच्छति नवपरिणया बधूः शयने ॥

Sudat, se movet, abscondit se, oblique adspicit, intus exsultat, osculari cupit nova nupta uxor in stragulo. Vocabulum भ्रूभग interdum, ut apud Arabas كسر الجفن et كسر كسر de adspectu languido usurpatur, frequentius tanquam fastidii et superbiae signum est (मानिच्छिहं), *Amarūsāt* 41. भ्रूभेदः Schol. भ्रूकुटी । Vox प्रकर्ः i. q. समुदायः adverbii loco posita, iuvenes h. l. comparantur apibus, quae loti flores, quibus facies mulierum adsimilatur et ad quam omnia redeunt epitheta, circumvolitant (cf. *Chaur.* vs. 34.).

5. Ornamenta quibus natura mulierem condecoravit. Comparationes fere omnes a nostra sentiendi ratione abhorrent: *facies primum lunae* adsimilatur (v. ad *Chaur.* vs. 2.) ad serenitatem simul et rotunditatem indicandam, unde Schol. चन्द्रवद् वर्तुलं शोभायमानं । *oculi* porro lilia aquatica referunt expansa, परिहास enim, sive usitatius परिहास, uti Codd. B. D. et Schol. scribunt contra metrum, proprie *lusu*m, *gaudium* denotat sed ad expansos loti flores pulchre transfertur, Sch. विकसनं । vocabulum epitheti ultimum क्षम languescens expressimus quidem, proprie autem est *efficax, potens* Schol. तद्वत् क्षमे eodem modo quo *nymphaea* mentem rapit sive *nymphaeae similis*. — Laudatur dein *color subflavus aurum* superans; vocabulo वर्ण Visargum addidimus, nominativi notam in Codd. quoque neglectam etsi ante sibilantem non omnino necessariam; scribitur enim हरिः स्फुरति, हरि स्फु° et हरिस्फु°

(Colebrooke Gramm. p. 28.). Solent tamen negligentiores esse Codd. in punctis adpingendis, quod statim de अलिनी monendum cui Anusvarum superscriptissimus contra Membrarum auctoritatem. — Apibus similes dicuntur capilli utpote nigri, copiosi et cirris pleni ita ut apum examini similes in botrydes caput exornent. Notum est mulieres Indicas, quibus βλαιοτότης negata, calamistro capillos crispare ut de Veteribus Iunius de coma p. 561. docuit (add. India II. p. 171.); Hebraei hac in re figuram de capris montanis desumunt (Cantic. 4, 1.). — Sequuntur uberum papillae, quae imagine insolentiore, Indis autem maxime trita, cum Elephanti globulis frontalibus comparantur ut puella βαδύκολπος depingatur (adde Chaur. vs. 14.). Etenim कुंभ vasculum h.l. est गण्डस्थलं et saepissime usurpatur ad globulos Elephanti, पिण्डौ शिरसः in urigine protuberantes, designandos, neque mirum est talia ad mammas, interdum quoque ad nates, transferri, quum forma globorum cavo quodam interstitio (विडुः) relicto, omnino conveniat. Accedit quod ex Elephanti fronte succus quidam profluat quo apes inebriari dicuntur, igitur imaginem tenere mihi videtur poeta neque Schol. audiendus qui संभ्रम per श्रोम tantummodo explicat et ह्रीं per कठिनी graves: illud autem de circumstrepentibus apibus usurpatur, hoc simpliciter rapiens vertere potes, ita ut capilli sicut apes circumvolitent mammas ceu Elephanti globulos ad sese inebriandum. — Vocabulum नितंब coxas, lumbos atque nates complectitur, est enim, ut hebr. מרחץ locus ubi cingulum alligatur, cf. Kālid. Ritusanh. 1, 6: नितंबदेशाच्च सहेयमेखलाः 4, 4: कांचुकीगुणैः कांचनरत्नचित्रैर् । न भूषयन्ति प्रमदा नितंबान् ॥ ut ओषी apud eundem 3, 20. Hoc loco autem, addito स्थली ad nates videtur pertinere, quarum crassitudinem laudant poetae asiatici καλλίπυγον puellam describentes, quamvis ineptire interdum videntur ut vel ipse Kālidāsus (Sakunt. p. 45.) natium pondere puellam vestigia in arena luculentiora imprimere dicit; cui adde Motenabb. (p. 42.): لها كفل يكاد عند القيام يقعدھا Sermones denique margaritarum sarta aequare, Arabibus praesertim, nihil est frequentius (vid. Schult. et Umbreit ad Prov. 1, 25. 4, 15.) Schol. expl. tantum: वचनानि क्रयन्तकोमलानि ॥

6. Adspectus sincerus et mobilis incorruptam et pudicam describit virginem, oculos prae pudore dimittentem. परिस्पन्दः propr. capitis ornatum significat et rectius cum y scribitur, quam परिस्पन्दः notior enim radix est स्पृष्ट stillare, spec. de aromatis et unguentis, alia stirps स्पृष्ट a Popadevo omissa apud Colebr. (Gramm. p. 204.) eodem sane sensu exstat. Ne vero परिस्पन्दः h.l. absolute capias, primum hypotmesis post sextam syllabam vetat aliquomodo, dein Schol., structuram verborum hoc modo indicans: विलासेन उक्तिः तथा सरसः मधुरः वार्त्ता वचनानां परिस्पन्दः । Vocabulum विलासः (cf. vs. 2.) hilaritas est quae in gestibus puellae, amicum iam ad se redeuntem expectantis, sese prodit, त्रिषि क्रीडे, sive ut Sāhity. p. 57 exprimit:

यानस्थानासनादीनां मुञ्चनेत्रादिकर्मणां ।

विशेषस्तु विलासः स्याद्विष्टसंदर्शनादिना ॥

Incessus mollior foeminarum vel cum phoenicopteri motu comparatur, vel etiam cum gracili ramorum vento agitatorum commotione (v. *Wilson*. ad Meghad. p. 83. *Motenabb*. p. 55.).

7. Omnibus sensibus, quibus sextum internum मनः addunt Indi, pergratam esse puellae venustatem. In vocabulo दृष्ट्येषु *inter res videndas* ut C. et Schol., variant Codd. Vulg. दृष्ट्येषु A. दृष्ट° exhibet; प्रेम्णा pro प्रेमप्रसन्नं scripsimus Scholiastae auctoritate, quamvis ferri potest Vulg. पवनं *ventilatio* A. C. et postea स्पर्शेषु A. Schol. erroneae lectiones sunt; sphalmata typographica tacite correximus. De epitheto मृगदृक् vid. ad *Chaur*. 19. — श्लोचपल्लव *surculus labiorum*, quo nihil est frequentius, os purpureum indicat, unde cum बिम्ब, *Bryonia grandi*, labia comparantur (*Wils*. ad Meghad. p. 155.) cf. *Kāvya prak.* p. 167.:

बिम्बीश्च एव रगस्ते तन्वि पूर्वमदृश्यते ।

अधुना हृदये श्लोचेषु मृगप्रावाञ्छि दृश्यते ॥

Horum nectar रसं s. अमृतं collaudant in suaviolo describendo omnium gentium poetae (cf. *Cantic*. 4, 11. ad *Motenabb*. p. 53.): *Theocrit*. (8, 83.) ἀδύ τι τό σόμα τοι — ἢ μέλι λείχειν, (20, 26.): τὸ σόμα καὶ πακτῆς γλυκερώτερον. *Sosipater* Epigr. 3.: Εκμαίνεις χεῖλη με ῥοδόχροα, ποικιλόμυθα, Ψυχотаκῆ, σώματος νεκταρέα πρόθυρα. *Catullus* 99, 2. *suaviolum dulci dulcius ambrosia*; *Petron*. frag. p. 668. *mellea purpureum depromunt ora ruborem*, et sic porro. विभ्रमः (v. vs. 2.) idem fere quod विलासः ut exemplo docetur *Sāhityad*. p. 59., tum pulchritudinem in genere significat, *Vaijayantīkosha* (Kīrāt. 4, 3.): विभ्रमः संशये भ्रान्ती शोभायां च ॥ id. *Sisup*. 15, 94.

8. Verba स्खल, खल ut A. C., चल ut B. sensu conveniunt (चलने), conservavimus lect. vulgarem quam et Scholia tuentur, quae शब्दायमानानि वलयानि interpretantur. Cod. B. praeterea pro रवाहृत scribit पराजित ex interpretamento; lectionem eiusdem in fine सदृशाक्षिपाते: facile praetulerim. विष्वस्त *securus* Edit. in वित्रस्त *perterritus* mutavi, iubentibus membranis omnibus et sententiae nexu, sic vs. 67. अत्रस्त *audax* de tali oculo; cf. *Mālatī* p. 73. et *Utt. Rām*. Char. p. 56. त्रस्तैकहायनकुर्गविलोलदृष्टिः । De *armillis* et *compedibus* Veterum vid. *Bartholini schedion* Amstelod. 1676. *Armillae* vel sunt βραχίονα vel ψέλλια sive περὶ τὰς καρπὸς τῶν χειρῶν περικάρπια apud Indos ex margaritis frequenter constantia, cf. *Curt*. 9, 1. de rege Indorum: *lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant*; saepius ex ebore facta. *Compedes* apud Hebraeos catenulis erant coniuncta (v. *Gesen*. ad *Ies*. 3, 20.) vel etiam tintinabulis praedita, quales Romae olim gestasse libertinas idem *Bartholinus* pluribus docuit. Harum strepitus h. l. कंकार appellatur (coll. *Schol*. *Nalod*. 2, 60.), vocabulo apud Amarum omisso et de susurro apum, ut videtur, proprio (cf. *Sring*. 97. *Nalod*. 2, 43.). Similem fere sonitum flamingo ad amorem excitandum emittit, unde *perisphyris* simpliciter हंसक vocatur et frequens inter utrumque sonum comparatio inducitur, cf. *Ritusanh*. 1, 5.: सुनूपुरैः पदे पदे हंसगतानुकारिभिः 4, 4.: नूपुरैर् हंसगतं भवति: *Kīrdarj*. 10, 4. *Nalod*. 2, 24. Ex *Indralok*. 5, 12. पादौ किंकिणीकिनी vel tironibus noti, cui adde

Coran. Sur. 24, 31. لا يضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن *ne concutiant pedes suos (mulieres) ut sciatur quid habeant occultioris ornatus.*

9. Pulchrae ἐς πόδα ἐκ κεφαλῆς mulieres omnium animos rapiunt. Participium ῥπατῦ ut Cod. A. postulat contextus. Papillas crocino et rubro colore tingunt Indicae mulieres, unde गिरि (vid. Chaur. 8.), quibus undulantibus sertum ipsum vacillat. Corolla etenim usque ad strophium mammillare descendunt, vel floribus conserta, qualia वैक्लकानि graece ὑποθυμιάδες vocantur (*Stuckius Antiq. convival. p. 354. Böttiger Sabina I. p. 240.*), vel ex margaritis (cf. vs. 12. *Böttiger l. l. II. p. 154.*).
10. Πολλὰ ψεύδονται αἰοιδεῖ qui haud memores vel Deos ipsos amore capi de sexu debili semper loquuntur. Deorum amores saepe a poetis advocantur ad hominum peccata excusanda; vid. *Burmamn.* ad Anthol. lat. I. p. 4. *Jacobs* ad Meleagr. 37.: καὺτὸν ἀπ' Οὐλύμπυ Ζῆνα καθεῖλεν Ἔρως. Eleganter Amarū vs. 50.:

हारो ज्यं हरिणाक्षीणां लुठति स्तनमण्डले ।

मुक्तानामयवस्येयं के वयं स्मरकिंकरीः ॥

sertum ipsum circumvolvitur in pectore pulchrarum: quodsi vel margaritis hoc accidit, quid nos valemus Amoris servi? ubi लुठति non est descend ut Apudy (Chezyus) sed fortius circumagitur ob mammarum tremorem, quae verba sententiam (vs. 9.) apprime illustrant. De oculorum cum stellis comparatione v. Chaur. 5.

11. Versus vix eget explicatione. Oculorum iactus telis adsimilantur, γυναικὸς ὄμμα τοῖς ἀκμάζουσιν βέλος, non modo apud Indos (cf. 59.) sed omnes omnino veteres. Maxime facit ad versum nostrum locus *Libanii* ab clariss. *Jacobs* ad Macedonii epigr. 11. excitatus: Ἔρως εἰσῆκει παρ' αὐτῇ τὰ τόξα τείνων καὶ πικρὸν ἐπαλείφων τοῖς βέλεσι φάρμακον, καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἐκείνης ὀμμάτων ἐμπιστεύων τὴν τόξευσιν. *Meleagro* Amor vocatur (Epig. 91. τοξότης ὀμμασι κεκρυπτόμενος et *Aristaenet.* Ep. 1, 1. ἐπιτοξέων ταῖς τῶν ὀμμάτων βολαῖς, coll. *Anacr.* 16, 6. De *Arabibus* vid. ad *Moten.* p. 53. *Persis* nil frequentius quam دو چشمش تیر خورد cor vulneratum esse duobus oculorum telis et vel apud ipsos *Hebraeos* imago latere videtur in פֶּשַׁע ab פֶּשַׁע derivato vocabulo, collato Proverb. 6, 25. loco: neque te meretrix palpebris suis capiat. Ceterum Scholia desiderantur.

12. Nativa puellae venustas animum disturbat, जोभं करोति *seditionem movet*, ut Persae eadem in re eodemque verbo آشفتن *sexcenties* dicunt. Primum capillorum nitor, dein oculi longiores et ad utramque aurem protracti qui pulchriores habentur, unde अवपायताक्षी constans puellae epitheton (v. 59. et *Lass.* ad *Hitopad.* p. 72.). Hoc de superciliis maxime opere valet, arcus instar incurvatis, quae ut *Petron.* (c. 126. p. 603.) loquitur: usque ad malarum scripturam currunt et rursus confinis luminum paene permixta sunt. Dentes natura candidi vocantur, non obscurati Betelo (*Chaur.* 16.), unde saepe *Jasmini* flori-

bus adsimilantur: *Ghatak. vs. 2. Gltagov. 10, 3, 5.* कुन्दाभदन्तो । *domicilium* अधिवासः *com-*
mode ornatum vertere potes ut *Indralok. 2, 17.*

13. Vocabulum मुग्ध amantium attributum interdum proprie sumitur: *stultus*, saepius tamen *miser*, *misellus* est ut dulces simul amoris dolores exprimat, quemadmodum *σχετλοι οἱ φιλεοντες* (Theocr. 13, 66.); inest tamen notio creduli et amantis sermone nimium confidentis (cf. *Amarū 18.*), ideo *innocens*, *nativus*, nostrum *naio* (*Amarū 17. 30. Mrichhak. p. 181.*) de parvulo: *praedurum loqueris facie innocens* मुग्धेन मुखेन coll. *Sring. 30.* unde tandem *pulcher* मुग्धः सौम्ये नवे मूढे *Vaijayantikosha cit. ad Sisupāl. 1, 47. Visvus ib. 9, 32.* मुग्धः सुन्दरमूढयोः ॥ *Codd. A. C.* धानुष्यता omnino vitiosum. Coniunctio च ferri non potest propter negationem, neque adest in *Codd.*, inserui igitur ne metrum vacillaret particulam इह quam *Cod. C.* praebet: अपूर्वा इह, neque tamen अपि sensum quam maxime augens omittere ausus sum. Pro वदंसि haud dubie legendum बन्धसि non enim lectiones हविषि A et C. et विध्यसि *Cod. D.* commodum sensum praebere videntur. Scholia desunt huic versui et ei qui consequitur.

14. Versionem huius sententiae adoptavi *Rosenii mei* (in rad. p. 342.); *eleganter*, ut solet, *Schlegelius* (in *Bibl. Indica II. p. 474.*) germanice vertit:

Bei der Lampe, des Heerds Flamme, bei Mond- Sternen- und Sonnenschein,

Fern von des Mädchens Rehaugen liegt die Welt mir in Finsternis.

15. Quaeris forsā o puella, cur pulchritudo tua in amorem nos abripiat? te ipsam cupimus. — Interrogatio, sive potius ironia, pendet a vocula नाम, unde *Schol.* तन्न ज्ञायते *hoc nescis?* supplet. Etenim नाम sensu et origine ut germanicum *nämlich* venit, sive ut *Amarikoshi* verbis dicam usurpatur प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने igitur ironice fere sumendum et per *quaeso, certe*, (इति निश्चयेन *Sch.*) et similia vertendum cf. *Nalod. 2, 20. Mālost p. 17.* Edit. *Lass.* tu sane (नाम) amoris telo percussus. *Sakuntal. p. 14.*: si nempe (नाम) ordini eremitarum adscribenda (coll. p. 86.); *Mrichhakat. p. 67.*: ludus sane hominibus regnum absque throno est, p. 91.: *lyra utique* (नाम) *margarita est etsi non e mari enata*; p. 106. यथा नाम अहं मूर्खः *si sum, per me licet, stultus*; p. 153.: *prostibulum nempe est ut spina in pedem intrans*, et sic sexcenties apud *Bhartriharij* cf. vs. 73. 81. *Nit. 17. 44. 47. Vair. 11.* Tertium sententiae membrum, ubi पंक्तिरेव cum membranis legendum pro पंक्तिरे च Edit., appositum est vocis रोमावली de qua *Rückertus* scite ad *Nalod. 2, 24.* in *Aniversariis Berolinensibus* egit; designat enim plicas et crines in ventre mulieris sub umbilico conspicuas, quae proprio vocabulo त्रिअलि nuncupatur, alias औषि et पंक्ति: *linea*, quam h. l. ab amore ipso depictam esse fingit poeta.

16. Non dubito quin versus vigesimus, huic simillimus, cum hoc sit coniungendus, id quod in *Cod. B.* recte factum est: ordinem tamen in primo hocce libro turbare nolui. ग्रह propr. de dracone coelesti usurpatur, pro imagine legitur *Chandica 12, 15.* Eodem fere modo

apud *Aristaenetum* *Lais* vocatur ἐμψυχος τῆς Ἀφροδίτης εἰκῶν, apposite sed contrario sensu *Mrichhak*. p. 21. नगरदेवतवत् *pallida sicut urbis Dea*. Pulcher saepe appellatur मृङ्गारे मूर्तिमान् *Nal.* 1, 15. *Brahmavaiv.* fol. 7. cf. *Chaur.* 23. Scholia non adsunt.

17. Libidinem esse vitandam docet versus, si recte video, quamvis sententia proxime sequens eligendi facultatem constituit inter mulieres et vitam solitariam; cf. vs. 95.
18. Vocabulum मात्सर्य *egoismum, invidiam et solum* — (cf. 31. 53.) significat, locus classicus exstat *Sāhityadarp.* p. 74.: परवृद्धिस्तस्मिन् मनो हि मानिनां *superborum animus aliis celsitudinem invidet*. Acumen quaesitum est in ambiguitate vocis नितम्ब quae ad *colles* simul transfertur. De particulis उत et किमु vid. *Lassen.* ad *Hitop.* p. 6. Textum in Edit. omnino mutilatum e Codd. emendavimus. Ceterum versus citatur *Kāvyaaprak.* p. 60. ubi pro इदं वदन्तु melius legitur उदाहरन्तु *eligit*.
19. In eadem re pergit. Pro यान्तु कालाः singularem numerum uno consensu praebent Mstt. Ultima linea verba praetextata loquitur, est enim उपस्थली प्रबोध-देमा, αἰδοῖον et sententia concubitum indicat, unde Schol. तासां संगेन यान्तु कालः । De particulis adversativis coniunctis नो चेत् peracute egit *Lassenius* l. I. p. 37. coll. *Fairag.* 67.
20. Vid. ad vs. 16. Scholia desiderantur ut etiam in versiculum proxime sequentem.
21. Hominum mentes occupant quidem mulieres, neque tamen faciles se praebent. चर cum praep. सं et आ est *aggredi, opus accedere*, h. l. sensum habere videtur *sese dare*. विडम्ब *simulationem* significat, cf. locum class. *Sakunt.* p. 29. कुञ्जस्य लीलां विडम्बयति *curvi gestum simulat baculus*, h. l. de moechis quae oculis lenociniisque venantur viros.
22. Finita sectione de *mulierum laude* sequitur iam भोगादिलक्षणां de *voluptate et similibus rebus* et prima quidem sententia simulationes depingit atque illecebras quibus amatum captare student mulieres: quaerit puella, voluptate flagrans, amasium, pectusque deundavit, ac si veste lunae radios vellet impedire. Ironice dictum puta: placet enim, ut Bhāravis dicit actio non quaesita ad amorem tendens (*Kirāt.* 8, 46.). Schol. नवदुमाणां legit loco वन, Cod. A. वत *cheu!* quod facile praetulerim, ut dolor mulieris ab amato relictæ simul exprimatur, nam talis विरहिणी utique intelligenda est.
23. Perstringit mulieres eas, quae in perfruenda voluptate nimium flagrantes lentam illam viam non ingrediuntur quam versus 25 indicat, sive ex iocoso Monachorum praecepto:

Post visum risum, post risum venit in usum,

Post usum tactum, post tactum venit in actum,

Post actum factum, post factum poenitet actum.

Cohaeret igitur versiculus cum praecedente; cupit ipsa videri puella et quaerit amatum ut situm suam expleat, viris autem dulcior est procrastinatio, sive कलह ut Schol. recte interpretatur: *amantium irae*, quas per *utramque pugnam* intendit poeta. Cod. A. दृष्टा legit quod ferri potest.

24. Cingere tempora floribus Indicis mulieribus quam maxime usitatum et hodieque माला-
काराः στεφανηπλόκοι inveniuntur puellae quae corollis nectendis quaestum faciunt, ut
apud Romanos olim (v. *Böttig.* Sab. I. p. 224.). Corollae capitis, *στέφανοι* vocantur मालाः
h. l. मालती utpote ex Jasmino constantes. Quodsi flores capillitio inseruntur, appellantur
गर्भकाः, sertum cum cirro medio a capite dependens प्रभङ्गं nominatur, si collo inseritur
मालम्ब, *σέμματα* denique pectoralia हाराः nuncupantur. Pro *खाविले* *aqua turbida*, quem-
admodum inepte Edit., legendum erat खन्वितं = युक्तं Schol. — Dicit poeta puellam tanta
venustate incedere, ut mentes rapiat *ψυχοπάτης* et paradus videatur ubi summa volu-
ptas capienda, अत्रापि स्वर्गभोगो भवति Schol.
25. Gradus describuntur quibus uxores a pudore ad summum voluptatis fastigium transire so-
lent. Epitheta omnia redeunt ad कुलस्त्रीरते praeter unicum क्रीडाप्रगल्भा (Schol. त्यक्तलज्जा)
quod in novam nuptam redit, nisi dicis nominis feminibi exitum servari in Adiectivo
neutro. Iam videamus singula quaedam: मान est *fastidium* (*Sprödigkeit*) ut h. l. capien-
dum; interdum convitium amantium (*Amará* sat. 3. 7. 10.) et zelotypia; *Mallindithus* ad
Kirát. 9, 36.: स्त्रीषामोष्याकृतः कोपो मानो ज्यासंमिनि प्रिये । Vocabulum रहः Schol. एकान्त in
re amatoria mutuam libidinem designat; Scholia in Kirát. 9, 50. de रतिरहस्य versum pro-
ferunt hunc:

सक्ततावपुषि मीलनं दृशोर्
मूर्च्छना च रतिलाभलक्षणा ।
प्रेषयेत्स्वतन्धनं मुहुर्मुहुः
सीत्करोति गलगददाकुला ॥

Fortius dein est प्रगल्भा eadem libido sed morsiunculis imprimis sese manifestans, cuius
exemplum protulit *Visoandthus* (Sahity. p. 56.): समाश्रिताः समाश्रयेभ्युजिताभ्युजनेरपि दष्टाश्च दंष्ट्रनैः
कान्तं दासीकुर्वन्ति योषितः । Sequitur denique अङ्गविकर्षणं (sic enim leg.) atque idem signi-
ficat quod *clunes in venere movere* in Priapeis carm. 18. p. 27. ib. Sciopp.

26. Scholiis caret versus, neque sane obscurus est. Codd. A. et C. pro धर्मिल्लक formam
धर्मिल्लक proponunt; genuina videtur धम्मिल्लक sine Repha, sic enim constanter scribitur:
Sahity. p. 60. 108. 224. 360. et apud Amarum; signif. *braided hair, tied round the head, or*
with flowers intermixed and covered with pearls. Solent enim virgines Indicae capillos
in cirros complectere et totum dein corymbium in nodum, *κρόβυλον*, componere; ne
vero talis crinium compago laxius flueret et cincinni capillorum, unguentis conspersi,
vestes macularent et sparsi dissiparentur, acu crinali inhibebatur et apud Veteres v. *Isidor.*
Orig. 19, 31. *Martial.* 14, 24.:

Tenuia ne madidi violent bombycina crines

Figat acus sparsas, sustineatque comas.

In monumentis praeterea conspicitur calantica, veli in modum a dorso dependens una

cum *frontali*, σφενδόνη, pretiosis lapidibus ornato. Noctu vero vitta (अन्धनं) ligabantur crines, corollis non sepositis, quare saepe fingunt poetae cincinnos (अमलकाः) una cum corollis in genas et pectus propendere, vel ob puellae dolorem vel in pugnis amatoribus ut h.l. et Kirāt. 9, 47. cf. Chaur. 4. 12. 17. 25. Nalod. 2, 60. Altes Indien II. p. 171. Conveniunt quodammodo verba *Claudiani* (de bello Gildonic. 137.) etsi in alium sensum dicta:

— rescissae vestes et spicea passim

Serta iacent, lacero crinales vertice dentes,

Effractum pendebat ebur.

मीलं nictare, nutare propr. de floribus semiexpansis usurpari videtur; de oculis languidis ac semiclausis Chaur. 25. उत् मीलं oculos aperire, quando prae languore vel timore clausi erant Vikram. p. 6.: उन्मीलय चक्षुरायतं निशावसाने नलिनीव पकतं aperi oculus latum ut nocte finita Nelumbium; contrarium est भयनिमीलिताक्षी puella deliquium patiens. — Sudoris in re amatoria satis frequens est mentio, vid. ad Chaur. vs. 10.

27. Lacrimae in summo libidinis fastigio quando prae gaudio proveniunt, ipsae voluptatem iamiam impetratam quasi extinguunt. Verbum मीलं cum आ coniunctum, quam particulam commentatores per ईषत् plerumque reddunt (Schol. Nalod. 3, 14. 4, 18.) idem significat quod in versu anteced. cum उत्. Ceterum a verborum structura paullulum deflectendum esse putavi ut sensus melius emergeret.

28. Viris aequae ac feminis stabilitam esse dicit legem ut senectute iamiam imminente ab amoribus desinant. स्तनपतनं est *mamma pannosa*, μαζὸς ὑπεκλίνθη, σπαδόνισμα μαζῶν, sive ut Propert. loquitur (2, 12, 21.) necdum inclinatae prohibent te ludere mammae. अवधिः *periodus* in fine compositorum (uberum pendentium statum habens vita) est: hoc vel illud pro termino habens, cf. Brah. Vaiv. specim. Edit. Stenzl. II, 67.: in Vrindarum sylvam proficiscere quae irae sedationem pro termino habet मानापनयनावधि ॥ Visvakoshi definitionem अवधित्ववधाने स्यात् सीमकाले खले ऽपि च । citat Schol. Kirāt. 2, 17. — Protulit hanc Bhart. sententiam *Mammata Achārya* in Kāvya prak. p. 86. nulla lectionis varietate, sed observat auctor: pro कृतं etc. legi कुंगलोचनानां, verum न कृतं superius अनुचितं respondet, nec temere omitti potest. Verba Mammatae adscribam: अवध कृतं इति कृतं प्रत्युतप्रक्रमभंगभाव इति ॥ तथा च यद् अपि च न कुंगलोचनानां इति पाठे निराकारप्रतीतिः ॥

29. Versus facillimus, cui Schol. non adsunt.

30. Sermo puellarum laudatur, quo omnia epitheta redeunt. Metro omnimodo vitioso laborat iste versus; est Harini quaternis stichis hunc in modum concinnatum:

○○○|○○-|---|--○|○○-|○-

In membro priori contra Codd. auctoritatem प्रेमोद्गाहा scripsi tanquam epitheton separatum, ut syllaba longa emergat; secundo autem sticho medelam afferre non potui, sonat enim:

भयान्ति मधुरा सुगन्धप्रवायाः प्रकाशितप्रमदाः

७-७ ७७-|---| ७- ७- ७७७७-

in primo igitur et quinto pede vitia latent; Cod. D. et Schol. singularem भयान्ति inducunt, quo quidem numerus sanus evadit, attamen dubius haereo in singulari capiendo et multo magis si participii localem casum intendi (Schol. रतिकूक्षिते) putamus. Quae quum ita sint ex coniectura dedimus मधुरभयान्ति *μελίσφ'δευκτοι* quod eo magis forsitan placeat, quod ubique in versu voces compositae adhibentur. Indelebile vero sphalma adhaeret voci प्रकाशितप्रमदाः secundum Scholiastem प्रकर्षेण मदो येः ते प्रकाशितप्रमदाः ita ut ne mutari quidem possit vocabulum; licet quidem syllabam ante π corripere (*Colebr.* in *As. Res.* X. p. 399. not.), neque tamen π ipsum produci potest: videant me acutiores! Tertium membrum suis constat pedibus ast in quarto demum मृदुप्रा ७७७- debebat esse ७-७- . In singulis vocabulis nulla est obscuritas, de सुगन्ध vid. ad 13.

31. Quoad sensum sententia convenit cum vs. 18. Pro क्रियतां Codd. A. D. et Schol. क्रियते exhibent. Captatam paronomasiam *Schlegelius* in huius distichi versione germanica apte reddidit (*Bibl. Ind.* II. p. 474.)

Wohn' an der Ganga Stromfluthen, Sündentrückenden, quellenden,

Oder an zarter Brust Hügel, Sinnentrückenden, schwellenden.

32. Puellas amoris resistere nec posse nec debere, quando vernum tempus incipit. *Pedem protendere* est firmiter se tenere, perdurare; हृदिमानः autem animi superbiam in amantem significat (vs. 25.), Schol. अहंकारः — In secundo ad metrum Aryae compositi distichi membro inter चन्दन et सुरभिः vocem तर्ह eiecimus quae glossa in textum irrupit. *Ventus ille fragrans* auster est ex Malayae h. e. Malabaricis montibus Santalum album fragrantissimum unice proferentibus (*Roxb.* *flora Ind.* p. 464. *Wils.* *Theatr.* II. p. 103.) spirans veris exinde nuntius (cf. vs. 34. *Gitagoo.* 1, 6, 1. *Ritusanh.* 2, 17.) *Sāhity. darp.* p. 55.:

स एव सुरभिः कालः स एव मलयानिलः ।

सैवेयमवल किं तु मनो अन्यदिव दृश्यते ॥

Eodem modo poetae persici sexcenties dulcem et fragrantem Zephyrum (باد نسيم) alloquuntur, qui suaveolentiam amicae secum portare fingitur, *Motenabb.* p. 54.: تحمل المسك عن غداير الريح *ventus muscum cinnorum asportat.* Indi contra felicem praedicant ventum quod Santalos arbores lotosque fragrantissimas osculari ac tangere liceat ei. Facit huc versus *Sāhity. Darp.* p. 336.:

धन्याः सलु वने वाताः कङ्गारस्पृशप्रशीतलाः ।

राममिन्दिविप्रयामं ये स्पृशन्त्यनिवारिताः ॥

33. Zephyri commemoratio ansam praebehit poetae ad anni tempestates paucis describendas versibus. In carminibus prolixioribus tales picturas inserere amant veluti *Bhāraṇi* qui *Kirāt.* 10, 24. seq. अतवर्षने et quidem inde a versu 31 *veris* descriptionem praebet, cum

Zephyro e terra australi spirante (दक्षिणानिल = मलयमाहूत), cum apibus, quae *Sali* arboris flores osculantur (vs. 34.) aliisque ad vividum depictis imaginibus. De वसन्त enim dicunt, ut paroemia a Mallinātho suppeditata docet: अक्षतितभुवनः त्रैलोक्यवितयी पुष्पमासो वसन्तः । Verni temporis gaudia versus noster canit, neque omissus est विकः qui notiore nomine कोकिलः audit: Schol. Nalod. 2, 12. cuculus scilicet Indicus melanoleucus, luscinae instar propter cantum iucundum a poetis Indicis celebratus. Facili negotio ex Hafzio loca adspargere possim innumera quae veris adventum eodemmodo Bulbuli (بلبل) cantu annuntiant. — Vocabulum कोटि in primo membro simpliciter per millia reddidi, proprie *decies centena millia* significat. Ceterum Harini metrum hoc versu quoque laesum est in sticho tertio, उद्गा, quam vocem omnes tuentur, Amphimacrum constituit qui Molossus esse debebat. प्रियः Edit. in pluralem correxi sensu et Codicibus A. C. iubentibus.

34. Ver amoenum amoris dolores lenire non posse. Errores scribarum in pluribus vocabulis tacite omitam. कलकल et काकली onomatopoeice avium minaritionem in universum, कलक्व palumbarum potius gemitum indicat cf. 97. Scholia सूक्ष्मध्वनिः गंभीरशब्दः aliisque reddere solent. विषायते h. e. विषं भवति verbum denominativum ut plura apud Bhartr. (v. Lass. ad Hitop. p. 22.), poetis epicis minus usitata. Cumulantur in versu *Sāhity*. p. 291. et orationi nescio quam brevem addunt suavitatem:

चन्द्रायते शुक्ररुचापि हंसो
हंसायते चारुगतेन कान्ता ।
कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि
वारीयते स्वच्छतया विहायः ॥

Leges Causalium sequuntur verba talia, technico nomine a grammaticis लिट् appellatae, य enim inserunt et vocalem finalem producant.

35. Quid optandum sit ut verno tempore gaudiis fruamur, docet. — Visargum addidi ex Codd. A. D. vocabulo कलक्वः (cf. vs. 5.), स्मेरो enim ad *casam frondeam* मण्डपः ut ex C. D. scripsi, pertinet. गोष्ठी confabulatio cum amicis est: गोष्ठिसभायामालापः *Visvakosh*. cit. Sisupal. 12, 38. शितांशु conservavi, Cod. A. et Schol. शितांशु iubent, utrumque rectum, constans lunae epitheton est हिमांशुः तुहिनांशुः सितरश्मिः *frigidis radiis praedita*. Ad totam sententiam cf. Hafzii carmen apud Jones. de poes. Asiat. p. 92., ubi صف نشينان نيكخوا cum nostro सत्कविभिः apprime convenit. *Mensis Chaitra* idem est quod वसन्त cf. *Visous* ad Kirat. 10, 36. et Sisupāl. 6, 15. चैत्रे हेंत्ये वसन्ते च गीत्रे कोशे मधुः स्मृतः ।
36. Versus lectionem varietate vexatissimus et quoad sensum obscurissimus, quem certissime non cepere viri docti, sive Panditae fuerint sive Europaei, qui textum Srirāmapurāe typis mandarunt et cuius versionem equidem valde dubiam propono. Primum verba singula videamus atque perpendamus, paucis, quae Scholia praebent, adiumentis in subsidium vocatis: मंत्ररी *gemnam florum et spicam* significat, dein translate *foeminam pulchram*

ut h. l. videtur sumendum, quamvis Schol. काचनवृक्षस्य मंत्ररी explicat de arboribus. आहु-
तिकलां nullo apud eundem interpretamento gaudet, igitur ad verbum sumsi: *sacrificii*
partem; hanc *protendit* illa, sive, ut metaphoram teneamus, inspergit tanquam oleum
igni, quo propter suam ab amato separationem consumatur (अनिल in Ed. *ventum* significat,
sphalma typographicum). Sensus igitur membri prioris esset: dolorem ipsa adauget in-
ternum, per exclamationem puta quae iam sequitur et ceteram versus partem occupat. मा
prohibitivum Imperativo caret, cuius rei non desunt exempla, neque enim verbum hemi-
stichium claudens in Imperativum temere mutandum est, etsi vitio laborat: literam व
omnes tuentur praeter Schol. आलोकतो scribentem, sed quid de terminatione तो quae
praeterea ex तः in fine hemistichii enasci nequit, fiet? Gerundium proposui addito pro-
nomine ते cuius fulcrum ex distinctionis signo facile oriri potuit. Reliqua faciliora sunt
si modo graves, qui Edit. Sr. defoedant, errores corrigas: Subiectum unicum est vox
ultima, tribus appositis epithetis, primum नवपाटलापरिमलाः ut recte Cod. D. et Schol.;
separatim posita vocabula, ut in Edit., nullum sensum praebent nec structurae accommo-
dari possunt. पाटलः mascul. generis *oryzum* significat, पाटला autem *flos Bignoniae sua-*
voletis cuius fragrantia venti dicuntur saturati. In Codice A परिमला scribitur sine
Visargo et postea पाटलार्त्ता quae leviores sunt hallucinationes; prius locum habere possit
परिमल scribendo, ita ut duo epitheta in unum coalescant. Iam quaeritur quo modo
capiendum sit compositum lineam hanc tertiam claudens? पटचर् *vestem tritam* significat,
unde derivatum पाटचर् pro Adiectivo habeo: *vestimenta detrita habens* ut sensus sit: *ven-*
tum odores ubique ex sinu lacero dispergere, vel etiam: *ob longum iter trito quasi pallio*
incedere, quae tamen interpretationes a प्राग्भार्त्ता pendent quod non minus divinandum est:
प्राक् de tempore fere est *ante*, sed de loco dictum comparet in प्राग्वाङ्मः *προπυλαίων* et in
ipsa vocabuli notione: *ad Orientem versus*, प्राग्भार्त्ता igitur potest esse: *qui onus prae se*
fert, vel: *orientis onere sive odoribus onustus*. Prius praeferendum videtur, ita ut totam
compositum sit: *per onus quod ante se ferunt, tunica lacera incedentes, venti*. In ultimo
vs. membro नतनवकृताः Edit. nihilum erat; corrigi iubet eadem hanc vocem in वितनवकृताः
quod peius est; Cod. A. unice verum praebet विताननवकृताः h. e. वितानता + अनवकृताः
expansionem haud curantes venti. Iam Scholia addam quae exstant ieiuna: अन्यत् किं वसन्ते
भवति काचनवृक्षस्य मंत्ररी पान्यस्य स्त्री तस्या विरह एव अनलः अग्निः तस्मिन् आहुतिकलां आतन्वती
विलस्यन्ती एवं भूता मंत्ररी पिकागनाभिः सोत्कण्ठं आलोकतो ऽपि अथ च श्रीषण्डशैलानिला मलयमा-
हताः प्राग्भार्त्तापाटलार्त्ता वान्ति कथं भूताः । नवा चासी पाटला च तस्याः परिमला येषु ते पुनः क्रान्ति
क्रामानां (sic) posteriora verba iam ad versum sequentem pertinent विमयी वसन्ते कस्य उत्कण्ठा
न भवेत् ॥ Vides ex his vix extricari posse quae singula verba reddant clariora. Subsista-
mus igitur in sensu generali: uxorem quandam amatam absentem expectare eique zephyri
exemplum proponere, ut solent poetae Indici ex rerum natura exhortationes capientes,

ne amantes fidem violent, cuius rei exempla sat multa leguntur in carmine *Ghatak*. ex illius saltem Scholiastae interpretatione. Unum restat tangendum vocab. श्रीसपट propr. *pars, regio sacra*, quo nomine Malayae regio gaudet etiam Gîtâgov. 1, 9, 2. — Textu et interpretatione iam impressis melior eademque facilius prioris hemistichii nobis parata est explicatio, quam consequere, si पान्यस्त्री tanquam compositionis membrum cum reliquis iungis, deinde pro माकुन्देषु legis माकुन्देषु et denique आलोक्य ते cum Sriramp. confilas in आलोक्यते, quibus factis hanc fere habebis interpretationem: „In viatoris uxoris separationis ignem sacrificii partem effundit Manjaris, quae a Kokilorum femellis in Mango arboribus cum desiderio iam adspicitur.” Consentit ut nunc video Scholiasta, qui breviter quidem et non ab omnibus partibus sed recte versum explicat, dummodo falsam आलोक्यते पि scripturam in आलोकितापि mutaris. Totus autem versus nihil aliud continet quam pulcrum et solemnem veris advenientis imaginem. Arbores efflorescentes excitant augentque amorem et in absentes maritos feminarum desiderium, augent item Zephyri iam e montibus advenientes suaviter spirantes.

37. Secundum Aryae hemistichium duobus syllabis redundat, neque tamen aliam medelam afferre potui: विमथी simpliciori मथी Edit. substitui ex scholiis modo allatis et vocabula कस्य न ex iisdem et Cod. C. inserui; मूर्च्छित metro iubente correxi ex Cod. A. सहकार् *arbor Mangifera* est; Schol. bene: सहकारस्य कुसुमानां केसरणि तेषां भर्: (भार्: perperam), igitur cave ne केसर pro *Mesoa ferrea* aliisque floribus capias, h. l. *filamentum, florum pollinem* significat.
38. Sequitur aestivum sive calidum tempus ग्रीष्मः quod मधुनिद्रावकालं appellat *Kirdi*. Arj. 10, 36. Enumerat Bhartriharis voluptates per hanc tempestatem capiendas. भार्गव्ह cuius ad verbum interpretatio esset *stillarum domus*, in Amar. desideratur, Careyus in lex. bengal. explicat a *watercourse* ita ut de *rivulis*, et *catadupis* in universum dici queat, intelliguntur vero h. l. ut in Raghuv. 16, 49. machinae aquariae seu siphones quibus tempore aestivo aquam rosaceam ac santalinam eiulantur Indi; sic यंत्रधारगृह *Kalidas*. in Meghad. 63. et जलयंत्र Ritusanh. 1, 2. usurpat. In versione *balneum* expressimus. कौमुदी *pueros lunae radios* significat, quibus valde delectantur Indi; nomen lunae कौमुदः a कुमुदं *nymphaea* descendit, quae noctu floret (v. ad *Niti* 65.). Noctes per lunam serenam amoeniores fieri, saepe expriment, cf. *Sāhity*. p. 350.:

त्वया सा शोभते तन्वी तथा त्वमपि शोभसे ।

रत्नन्या शोभते चन्द्रश्चन्द्रेणापि निशीथिनी ॥

Et apud *Halhedum* (præfat. ad Leges Ind.) Anapaesti:

शशिना च निशा निशया च शशी

शशिना निशया च विभाति नभः ।

पयसा कमले कमलेन पयः

पयसा कमलेन विभाति सरः ॥

Quod in sticho tertio exstat vocabulum सुमनस् flores omnes complectitur, speciatim de iasmino grandifloro venit, flores autem iam nominavit et Schol. लता: explicat, quare de *casa frondea* intelligendum. In Cod. D. मुदं legitur, quod eodem redit, frequentius tamen मद् *ebrietas* in talibus locum habet descriptionibus.

39. Varie aberrant Codd. Msti et impressa Edit., primum igitur textum castigemus vulgarem: व्याजन - कासरी - सुचि: operarum errores sunt, सिन्धु *flumen* ferri potest, exstat tamen in omnibus, quos inspexi Codd. सीधु Schol. मयं (vid. ad Chaur. 9.). Pluralem porro किराणा: ex C. D. et Schol. induxi et निदाघात् तूर्णं tandem cum Cod. C. praetuli, quia Ablativi vestigia supersunt in lectionibus निदाघास्तूर्णं Cod. A. et निदाघा तूर्णं Cod. D. Ad res memoratas quod attinet, distinguendum est inter *flabella*, *पिपिडा*, inter *muscaria* चामराणि (de quibus vid. ad *Vaiw.* 67.) et inter *umbellae* घतापत्राणि (Sring. 95.) quae omnia postea ad Romanos ex Oriente advehebantur. *Flabellum* ad refrigerandam per aetatem faciem vel ex Borasso flabellifero apud Indos constabat, vel ex tenuibus tabellis (coll. *Ovid.* Am. 3, 2, 37.) vel etiam ex pavonis plumis, quale *pavonium* Romani vocabant cf. Propert. 2, 18, 59.

Et modo pavonis caudae flabella superbae.

Prasini coloris interdum fuisse docet Martialis (3, 8.):

Et aestuanti tenue ventilat frigus,

Supina prasino concubina flabello.

Florum pollinem in deliciis habent Indi et in re quidem amatoria saepe fingunt tale pulviusculum in amasii oculum cecidisse, quod iuvenis oris spiritu amovere conatur (cf. *Amarásat.* 70. *Kiráti.* 8, 19. *Nalod.* 2, 33. rell. *Sakunt.* p. 63.). Neque minus frequens est lacus lotis pleni commemoratio. Vocabulum सौधोत्संगः Schol. explicat राजसदनस्य उपरिभागः videtur itaque consessum amicorum eruditorum significare ut supra vs. 35.

40. Sententia eiusdem tenoris, antecedentem amplificans: quodsi hae voluptates hominem capere possint in amorem pronum, non facile capiant eum qui res in sensus cadentes devitat. Pessima sphalmata quae Edit. Sr. defoedant ex Codd. auctoritate, qua sane opus vix fuit, correximus. धाम vocabuli significationes enumerat *Hemachandrus* cit. ad *Kirá-tárj.* 1, 29. धाम रङ्गमी गृहे स्थाने जन्मप्रभावयोः ॥
41. Scholia quum desint dubitari potest utrum versiculus ad sectionem proxime antecedentem an vero ad partem sequentem pertineat, in codicibus enim una serie scribuntur versus et inscriptio nova vocabulum स्पष्टः demum sequitur. Retuli tamen ut in Edit. Sr. factum, ad *tempus pluviosum*, cuius mentionem sententia iniicit. Ceterum exhibui distichon, erroribus maxime conspicuis sublatis, quale exstabat, de metro quod est liberius, iucunda

tamen Anapaestorum et dactylorum varietate compositum, plane desperans; ad Aryae species aperte pertinet, sonat enim per mâttras divisum, hoc modo:

ॐ ॐ | ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ ||

In structura autem proxime accedit ad versum 37. — Iam videamus de singularis: वज्रा Edit. Sr. exhibet, Cod. A. वज्र, Cod. C. et D. वेयो horum auctoritatem sumus secuti, quum Vulgatae lectio metro repugnet, sed omnibus lectionibus meliorem coniecturam puto proponere वज्रा, cui si faves तह्णी वज्रा puella viro obsequens, flexibilis est. ज्ञातिः quod ex Codd. C. D. praetulimus, idem significat ac ज्ञाती scil. *massa odorifera*, pistilli ut hodie vocantur, ex moscho imprimis confecti; possis etiam duo enunciata in unum conflare praesertim si पय्य rectum habeas: *e floribus enata admodum* (अति) *pura fragrantia*. पय्य in A. quoque exstat, reliqui पुष्प proferunt, quod melius, ut alia quam in antecedenti vocabulo fragrantia, designetur. प्रावृत् tempus est quo pluvia instat; in localem casum convertere vocem in animo erat, potest tamen item iure subiectum esse si post res enumeratas aposiopesin statuas.

42. Nomen कन्दली et कन्दल, quo terra excandescere dicitur versu sequente, significat Antiloparum quidem speciem, sed pluribus etiam plantis tribuitur (Śabdārnavas Sisupāl. 6, 30. द्रोणपर्णीसिन्धुकन्दाकन्दलीभूमिकन्दली) ut *Musae sapientum* et *arundini Bambu* quod h.l. intelligimus, utpote prima pluvia cadente celeriter excrescens; eodem modo *Kālidās. Ritus.* 2, 5. समाचिता मोहितकन्दलीदलैः । Fortasse ad aridas tamen et solis calore exustas potius pertinet descriptio quia nondum cecidisse putanda est pluvia, unde etiam *pavones* inducuntur, quos pluviae adventu gaudere omnia Indorum carmina docent (cf. *Nal.* 21, 6. *Ghatakarp.* 2. Bopp. ad Arjun. p. 90. *Wilson.* ad Meghad. p. 29. ubi versum nostrum ex Edit. Srir. adduxit). Harum vox pluviam praesagiens propria est केका sonum exprimens; एव in Edit. cum Codd. एव legendum et cum seq. coniungendum; कुतः arboribus in genere convenit, कदम्ब denique arbor pulcherrima est, *Nauclea Cadamba*, de qua vid. *Jones.* oper. V. p. 90.
43. Similes imagines in *Ghatakarp* praesertim leguntur, tempus enim ante pluviam peregrinantibus maxime idoneum est, sedatus tunc nimius solis calor neque per imbres ut postea deviae sunt semitae (v. *Wils.* ad *Meghad.* p. 71.), quare uxores ad se invitare solent absentes maritos, exemplis ex rerum natura captis. Dicit autem poeta: quomodo iam viator, ab uxore vel amata alienus, acquiescere possit quum omnia ad amorem tendant, quum vel ipsae nubes sese coniungere gestiant, et pavones, qui in nubes itidem flagrare dicuntur, prae amore saltent? उपरिघ्नं Schol. निविडे *clamans* explicat, sensum potius indicans quam vocis originem, est nubes superior quae amicam nubem adit, tonitru inclamans. तिर्यच् de avibus oblique volantibus potissimum usurpatur.
44. Quodsi pluvia instante omnia ad sensus loquuntur et amoris indicia praebent, quomodo

puella amicum expectans non commoveatur. वल्ली i. q. लता *liana* cui fulgur adsimilatur nubem veluti amplectens (cf. *Mrichhak.* p. 163.). केतकि *Pandanus odoratissimus*, cuius flores Amoris vocantur tela. — प्रोयत् Schol. प्रकर्षेण उपत् explicat, praepositionem vim augere indicans (cf. vs. 47.). Verbum स्पृन् de *tonitru* proprie venit et vocali producta semper fere scribitur Colebrooke Gram. p. 234., vid. ad Vair. 1. De vocabulo कलर्वः pauca monuimus vs. 35., कल quod praecedit *leniorem gemitum* denotat, utrumque clamorem harum avium exprimit quo invicem sese lacessunt ludentes: केकीना मयूराणां क्रीडासु कलर्वः Schol. Epitheton foeminarum पक्ष्मलट्क् *longis palpebris praeditam* significat; idem est in *Sāhityad.* p. 116. *Sakunt.* p. 65. et *Mālatī* p. 16. पक्ष्मलाक्षी ubi Lassenius vocabulum tetigit.

45. Viatorem domum redeuntem fulguribus quasi moneri ac certiolem fieri de moerore uxoris; nam quemadmodum fulgur prosilit et evanescit, sic illa gaudium ac tristitiam concipit, iam amicum rediturum sperans, iam vero spem abiiciens. Fulgur amantem incitare eiusque desiderium movere, Arabes quoque fingunt, praesertim ubi fulgur emicat in ea, in qua amasius commoratur regione, cf. *Motenabb.* Cod. Goth. p. 14.: ما لاح برق او ترتمر طائر الا انثنيت ولي فواد شيف *non emicuit fulgur neque genuit palumba quin recesserim animo afflicto*. Primum hemistichium *casu locali* absolute positum est ita tamen ut temporis notio ac loci, quo quid agitur, simul insit, यस्मिन् एवं भूते - पतति part., scil. सति et sic porro. असूचीसंसारो, sic enim corrigenda Edit. Sr., Schol. न सूच्यते संसारो यस्मिन् igitur vertere quoque possis *in mundo ignobili* (cf. vs. 19.), सूच्यते enim est *narrare, praedicare*. त्वमसि et तोरनिचये in Vulg. hallucinationes sunt, quae sententiam prorsus obliterarunt. ग्रीहजलध्वनिप्रासे *sonante telo ex alta nube* ad pulchram illam imaginem pertinet qua *Iris* putatur *Indri arcus, fulmen* et *imbres* vero ipsius *telum* (प्रास, अस्त्र), quemadmodum Zeus dicitur *ἴριν ἐξ ὑρανόθεν τανύειν — τέρρας ἐμμεναι ἢ πολεμοιο* Ἡ καὶ Χειμῶνος θυοθαλπέος (Il. 17, 547. coll. 4, 27.). Hinc corrigendus, ut *Lassenius* et *Benary* in epistolis ad me missis bene viderunt, versus corruptus *Ghatakarp.* (3) quem sicco pede, ut solet, praeteriit novus illius carminis Editor:

सेन्द्रायुधञ्च जलदो ऽधस्तिभाना ।

Nubes, Indri telis instructa, infra iaculans, elephantis iram adduxit. Sic et Scholiastes voluit अथः असन् जलं सवन् est autem अधर् adverbium ad instar अन्तर. Sed haec obiter. Quid propriè sit सौदामिनी Nilakanthus docet ad *Nalum* 1, 12. scil. *fulgur* ex pluviosi temporis nube (सुदामन्) procedens, quod fortius et maioris solet esse splendoris (अत्यन्ते यौतमानं). ग्राने denique mutavi in ग्राने *marcescere* ex Codd. A. D et utriusque scholiis.

46. Sententia satis plana neque in textu quicquam mutandum, nisi unicum आयतदृशं cui Instrumentalem substituímus (विस्तीर्णनेत्रया स्त्रिया Schol.) ex Codd. A. C. quorum Anusvarum दृशं non curamus quia Genitivus locum habere plane nequit. Cod. D. त्यन्त praebet pro वा° ex scriptura bengalico obortum.

47. Sequitur tempus शरदू *auctumnale* scilicet, sed post imbres amoenissimum, quod *Bhartrih.* uno tantum versu absolvit, maiori laude efferunt *Bhāravis* (Kirāt. 10, 24.) et *Kālidāsus* (*Ritus.* III.) ob fruges maturescentes, novos flores expansos et coelum noctu serenissimum, ut etiam in *Sāhit.* legitur (p. 294.): वियलाः कुमुदानीव तारकाः शरदाम्ने ॥ Sententia, obscuritate quadam laborans, monere videtur ne aquam frigidam statim post gaudia nocturna bibat amator sed oscula potius decerpant ex ore uxoris, potum denegantis. Quodsi verum perspeximus, Scholiastes enim in explicandis vocabulis, neque omnibus quidem, acquiescit, *lumen lunae* ad amicae faciem referendum. Ceterum separari potest सूरभस-सुरतं si locativum statuas, a vocabulo sequente, neque tamen, ut in Edit. factum epitheton ad सलिलं pertinens. तर्जितं vox nihili est, legendum erat वर्जितं Schol. निषेदितं ॥ — कर्करान्तः denique Ablativus est solito in तः exitu, पंचम्यास्तसिल् ut Grammatici loquuntur.
48. *Hiems* हेमन्तः quam pluribus describit *Kirātārj.* 10, 23., varia praebet commoda domestica, omnia potissimum lactis genera quae bonis maxime exoptatis annumerantur et Indorum, ut satis constat, una cum oryzo cibum constituunt cf. vs. 65. — दधि *lac inspissatum*, *acidum* significat, दुग्ध *lac simpliciter*, सर्पिः autem *butyrum*, alias घृतं, हविः utpote sacrificiis inserviens, nuncupatum. Falluntur autem egregie viri docti qui totum Orientem praeceunte *Kinderlingio* in butyri historia, butyrum ignorare contendunt; hoc fortasse ne de Hebraeis quidem affirmari potest, quorum מָגֵן *compressione* saltem (מָגֵן) fiebat (Proverb. 30, 33.), apud Indos vero nihil frequentius quam imagines a circumrotatione, qua lac in butyrum cogitur, desumptae (v. modo *Niti* 27.); commemoratur vasculum (मन्थनी) ad tympani formam comparatum, memoratur rudicula (मन्थदण्डकः) laudatur oxygala (दण्डाहतं) etc. — मंतिष्ठा planta est *rubri* coloris, *Rubia Manjith*, unde माञ्जिष्ठ aliquid ex hac confectum, tinctum, *rubrum*, itaque vestis significare videtur splendorem vid. *Uttararāmcharitr.* p. 82. वासश्च मंतिष्ठिकं *the madder tinted garb*, ubi alia explicat vestimenta militaria, hoc tamen intactum relinquit *Wilso*. Accedit dein corporis unctio, cum uxore concubitus et os betro impletum, de quo vid. ad *Chaur.* 9. Circa variantes lectiones non diu morandum: in primi membri fine भृतः legunt Membranae omnes pro vulgato धृताः Vocabulum गृहाभ्यन्तरे quod idem significat quod हर्म्यपृष्ठे विविक्षे vs. 47. sive अन्तःपुरे uxoris nimirum *domicilium*, in गृहाभ्यन्तरे falso mutant Cod. A et C.
49. Tempestatem ultimam tangit शिशिरं ver antecedentem, frigidam quidem ventis frequente-que rore, ceteroquin autem amoenam et a *Bhāravi* (Kirāt. 10, 30.) स्मेरैकबन्धुं vocatam. — Lusus non prorsus illepidus proponitur: venti eandem agendi rationem sequi dicuntur ac saltatores ob nequicias famosi, dum virgines insectantur ad voluptatem capiendam, cuius imaginis flamma quasi deprehenduntur *Amarāsat.* 40. collat. *Kirāt.* 8, 28. *Vikramor.* p. 23. Vocabulum अलकवत् praegnans dici potest, inest enim cirros hac illuc fluctuare प्रबलता वायवः मुखे केशानि इतः ततो नयन्ति Schol. Verbum श्लोत्कृ *labiis tremere* sibilante pa-

latali scripsi, quamvis dentali in proximo versu Cod. A., Nalod. 2, 62. et saepius extet; librarii in talibus vocabulis etymologiam vix sequuntur. उत्कंचुक sensu negativo capiendum esse vix dubium est, lectionem adoptavi unice veram quam et omnes tuentur Codd. In Edit. exstare videtur वक्तस्युक^o vox enim erasa est in eo quo utor exemplari. Prorsus corruptum erat वक्तस्यन्तो शुक्रानि sed haec leviora sunt.

50. In eadem re pergit poeta totum fere concubitus actum describens. मुकुलयन् a मुकुल *gemma floris* descendit, Schol. छाच्छादयन् *tegens*, significat igitur: oculos saepenumero cum floribus comparatos, ita comprimere adversus ventum pulveremque ut gemmae quasi videantur florum. Labia cur tremebunda supra dicantur, ex hoc versu apparet, sunt enim vulnerata ventis ut inter oscula morsiunculis laesa dicuntur. Ceterum suffixum कृन् paullo ante usurpavit, h.l. plenius कृन्. Verbum denique कान्तायते denominativum est (cf. 34.) *tamquam amatorem se gerere* कान्त एव भवति । Hucusque anni tempestates una cum voluptatibus in iis percipiendis descripsit poeta, iam vero pergit in iis indicandis quae vel peragenda vel relinquenda sint, sive potius in utramque partem considerat amorem, quem si condemnare velint sapientes, continuo pietatis viam esse eligendam. Nova inscriptio nusquam comparet, Scholiastes autem versus sequentes introducit his verbis: इति कामिनी विषयिनी मनोरथः तथा प्रीतिभावः कथं तेषां कर्तव्यानि ज्ञात्वा त्यक्तव्यानि च इति कर्पात् उक्तानि । अधुना पक्षद्वयनिर्घपणं ॥

51. Verba satis sunt perspicua, praeter unicum महिमा *magnitudo, superbia*, quod *inclinationem*, tota sententia suadente, vertimus. Superciliosorum hominum fastum perstringit, qui amores spernere quidem profitentur sed nihilosecius mulieres sectantur (cf. vs. 62.). Textus vulg. in primis verbis omnino corruptus et metro contrarius deprehenditur; correctiones nostrae Mstorum auctoritate nituntur. Voculam यद्वा Schol. diserte dissolvit: यद् यस्मात् कर्पात् वा pertinet enim ad sermonem sanctorum et rationem addit cur amores sint vitandi. Inseruimus versionem *adversus mulieres*, Schol. तस्याः स्त्रियाः ut sententia clarior fieret.

52. Idem thema variatur iuxta normam Anacreontis (36): τί με τῆς νόμῆς διδάσκεις; μᾶλλον διδάσκει παίζειν, scil. poeta discrimen statuit inter vitam austeram, quam philosophis Vedāntinae scholae adscriptis relinquit et inter amoris oblectamenta qualia poetae praecipiant. Illustrat igitur sententia versum quodammodo antecedentem, et quod ibi तन्नु *veritas*, h.l. est वेदान्त de quo ad Windischmannum (Sancara) instar omnium laudare sufficit. Particip. अनुचर per एव द्वौ द्वौ ad duo enuntiata pertinet si verbum substantiv. supple. — सन्तु ex vs. 51. in hunc denno irrepsit in Edit. Sr. legimus चाप ex Codd. A. C et Schol. — Epitibeton denique carminum विद्वत् proprie *adustum* sonat, dein, plane ut persicum پخته *expertum, consonum, sapiens*; usurpatur vox विद्वत् de indole hominis

κατεξ. bona, quae menti infixa et quasi inusta est, uti Arabes طبع sigillo imprimere adhibent, cf. ceterum Niti vs. 3. 15. rell.

53. Sententia cum vs. 18. convenit: amores esse colendos vel pietatem adeundam. In primo iuventutis epitheto सुन्दरं proponunt Cod. C. et Schol. अमिनवा नूननाश्च अपूर्वा मदस्य लीलाः ताभिः सुन्दरं ita quidem in duobus vocabulis similibus grata apparet paronomasia, quam in fine versus captavit poeta; acquievimus tamen in लालसं ceterorum Codd., quod, cum antecedentibus coniunctum, titubantem, ut nobis videtur, puellae molliem, iisdem literis quaesitam, depingit. लालसं desiderans h.l. idem quod विलासिन् iocans, sive ut eadem radice latina expressimus, lascivians.
54. Queritur de γλυκοπίνῳ in amore poeta, neque ulla explicatione eget sententia. Lectionem B. सर्वेषुपि सत्यं glossam esse, nemo non sentit.
55. Lemma praepositum novum दुर्विरक्तप्रशंसा cuius sensus, ex sententiis quae sequuntur satis apparet: difficile esse amori resistere. विरक्त proprie alienus, haud curans est ac repudiatus. Sphalmata in Ed. Sr. vel sine Codicum ope facile erant tollenda; nulla ceteroquin varietas apparet, nisi quod B. चतुल nitidus loco अपल proponit. कृतिनां agentium potiore sensu capiendum erat pro religiosis hominibus; lampas distinctionis sive sapientiae ut in Hebraeicis נֶר הַחַיִּים sexcenties metaphoricè dicta est; verbum तद् ideo electum quod lucere simul et percutere (vs. 82.) significat, percutitur igitur sive exstinguitur fax आचलैः admotis nictibus; delevimus enim Anusvaram, nisi forte अचल ab अच् मavis derivare. अचलया habent Codd. Anusvaro negligenter omisso, recte vero Srir. अचलया, sed in metro haereo; positionem enim facit क्त igitur Amphimacer exstat loco Dactyli in mensura certis suis pedibus definita. Scholia desunt, neque aliam vocem habeo substituendam.
56. Argumentum cum vs. 51. convenit: perstringit morum doctores quorum facundiae illudit amor, nec tamen ipsi mulieres relinquunt न तु त्यागं कुर्वन्ति supplet Schol. Membranae omnes conspirant in legendo संगत्यागं igitur संका Edit. Sr. sive शंका ut in fine corrigi iubet, auditus errorem puto. मुक्त्वा ironice dictum, Schol. बहुवक्तुः Zonam lapidibus pretiosis, h.l. rubinis exornant mulieres, clavam praesertim ac nodum, यन्त्रि. —
57. Ultima huius versus verba in Edit. sonant: स्वर्गस्यापि फलं तथा सत्सः quibus conspirant Codices, nisi quod अप्सत्सः recte legunt; attamen contra metrum Aryām peccant अपि फलं, quae vocabula sine dubio delenda, a glossatore textui intrusa. Ceterum virgines coelestes Indri coeli fructus appellari, cuius notum est ex Indralok. 4, 13.
58. Sententia apud omnes mire conspirat; scholia vero desiderantur. हलन् quam vocem Careyus (in Lex. Bengalico) praebet, est contritio, huic igitur adstruximus भुवि ut sit: in terra conculcare. Simile quid Mrichh. p. 39. legitur: feras vi capi, Amorem autem corde.
59. Distichon in re Orientalium erotica pulcherrimum e Bhartribare sibi sumere Hitopadesae Editiones Srirampurensis et Londinensis, omittunt autem Codd. quos Lassenius

inspexit fabularum (v. Commentar. ad Hit. p. 72.). Dicit poeta: virum tamdiu virtuti adhaerere quamdiu puellarum non viderit lascivos oculorum nutus, sive कटाक्षान्, nam hoc sibi volunt अत्राप्यगताः quia simul, ut supra observavimus, oculi longiores laudi sunt. Telis adsimilantur oculorum iactus; ideoque in imagine pergens poeta verbum कृष् usurpat quod cum अा arcum intendere significat; iaculis praeterea addit epitheton नीलपद्माणाः *nigra cilia habentia*, scilicet tanquam pennas. Quae quum ita se habeant, non possunt tela quin fortissimi cuiuscunque constantiam defatigent, proprie *furentur*, मुष् verbum est quod sensu translato: oculos mentesque furandi, interdum usurpatur: *Nalus* 5, 7. *Mrichh.* p. 76.; persice دَل رِيوَن; *Nias* 1, 132. κλέπειν νόον; hebraeice *Genes.* 31, 20. *2 Sam.* 15, 6. — Coniunctionem च in primo membro Cod. A. delet, quia forte variantem lectionem पुरुषः pro नरः quam Edd. Hit. exhibent, ante oculos habebat librarius.

60. Sensum exprimit tritum illud *Eurip.* (Iphig. Taur. 1032.) *δεινὰ αἱ γυναῖκες εὐρίσκειν τέχνας*, nam संरम्भः non solum *initium* est sed de mulierum quoque *lascivia* et *iocis* dicitur, Schol. आदर quod eodem sensu venit *Nalod.* 2, 55. Correctiones in Sloco necessariae Codicum fide nituntur. कातरः *confusus* h. l. est *impotens* असमर्थः ut Schol.
61. Convenit sententia cum vs. 55. — Scholia desunt. — स्वतः पावकः *ignis ex semet ipso natus* ponitur pro Amore, alias मनसिः *mente natus* nominatur; *quinque membra* ad sensus pertinere quilibet ipse videt.
62. Φεύγειν δὴ τὸν Ἑρῶτα κενὸς πόνος, etenim vel is qui sapientissimus et sui compos videtur, perfectam vix attingit virtutem quia mulieres amorem semper iniiciunt. Quod vs. 59. भूत्वापः आकृष्टः hoc loco est भूलता आकुंचिका qui quidem arcus hominem percutit, peccare facit, ideoque ad infernum ducit, ad portas Yamapuri, Schol. निर्यस्य नगरस्य द्वारं उच्चारयन्ती ॥ Pro भावने Edit. Codd. omnes recte भाजने *vasculum* habent, पात्रं Schol. quod in *Chaur.* aliquoties metaphorice legitur. De Adiectivo विरल vid. *Lassen* ad *Hitop.* p. 28. Ceterum superiorem devotionis ac religiositatis gradum indicat: *se ipsum noscens*, quam antecedens: *librorum sacrorum peritus*, ex qua scientia *humilitas* demum oboritur quae ad γυνῶσι σεαυτόν tandem ducit; saepius igitur scientia sui आत्मबोधः inculcatur (cf. *Wilson* ad *Meghad.* p. 113.) praesertim per Vedantinos.
63. Versus iste, exemplo superiora illustrans fortissimo, denuo, sed scholiis paullulum mutatis, legitur in libro tertio versus finem, p. 107. Edit., cuius rei exemplum vs. 98. quoque habes: neque tamen editores textum, si modo sententiam iterare voluerant, conformem reddidere, ut certe in tertia huius versus parte corruptissima debuerant. Sringáro distichon Codd. omnes praeter B. adscribunt et hic locum sane necessarium obtinet. पूयकिन्नुः scribendum cum Mstis omnibus, varie tamen aberrant apographa in epitheto canis ultimo. Variantes loci vexatissimi lectiones primum in unum conspectum redigamus: legitur enim

in *Edit. Vairdg.* पिवरनृकपालार्पितगलः

Schol. ibid. पिवरनृकपालान्वितगलः

Cod. B. Vair. पृथुतरपिठारपितगलः

Edit. Sring. पिवरककपालार्पितगलः

Schol. ibid. पीठरकपालार्पितगलः

Cod. A. मृन्मयकपालार्पितगलः

Cod. C. पिठरकपोलार्पितगलः

Vocabulum पिवर = स्थूल in lexicis vix obvium, पीवर autem contra metrum peccat; नृकपाल *cranium hominis* putida lectio est et omnino videtur reiicienda, ut et अर्द्धित *vexatus*, pro quo अन्वित = युक्त stare posset, dummodo sensum praeberet idoneum. Lectio *Cod. B.* falsissima पिठर tamen praebet, quod, quum *Schol. A.* et *D.* per मृन्मयपात्रं, cuius prior pars vel in textum irrepsit, explicaverint, non dubito quin vera sit vox, quae in contemptum quasi suffixum क adsumpserit (cf. अयं क *iste*, मापावक *homuncio* *rell.*). Tum etiam कपोल cum *D.* scribendum, *Schol.* कपठः Quibus omnibus rite perpensis, lectionem metro et sensui adaptavimus, vix enim decernendum est in talibus lectionibus quatenus a prima manu sit. Videant acuti doctique critici, quo successu textum restituerim; quae nisi probant, meliora expeto. Ultima sententiae verba *Schol.* hoc modo illustratः अतो मदनः हन्ते अपि च अर्द्धित प्ररीरावस्थया मृतप्रायः तं हन्ति मारयन्ति । hanc ob causam *Amor daemon devorans* vocatur *Nalod. 2, 7.* et *saevus Amor* apud veteres (*Tibull. 3, 4, 65. Ovid. Rem. Am. 529.*), quippe qui omnes cogat ad vexillum suum.

64. Supplicia addit, quibus ab Amore puniuntur ipsius dicto non audientes. *Schol.* rem bene illustratः राज्ञो मुद्रया सर्वं कार्यं भवति अतो मदनस्य स्त्रीमुद्रया भवति । यो उल्लङ्घनं करोति तस्य राज्ञा दण्डकरो भवति मारयति च अतो मदनः *rell.* Desumpta etenim imago est a regis edicto, *فرمان* मुद्रा proprie *sigillum*, cuius formam feminini generis insolentiorum ideo forsitan inducit poeta ut cum जननी *genitrix* conveniat: hoc melius sane sensu passivo sumendum: ab Amore profectum ut *Gilgove. 10, 2, 5.* मन्मथनिर्देश *Cupidinis decretum* dicitur, quia ab Amore ipso proponitur lex mulieres esse colendas. Dein viros morosos et austeros eorumque varia castigationis genera, ex vita Indorum ascetica satis nota lepide tangit poeta et tanquam poenas depingit a rege illo inflictas. Sunt autem potissima devotionis genera ut nudi et capite tonso incedant sive comam implicatam gerant sive ut inter *quatuor ignes, solem quintum superne habentes* consideant (*Manu 6, 23.* योष्मे पंचतपास्तु स्यात्) de quo vetere praecepto पंचवर्षाः *homines devoti* in *Vedor. spec. p. 16.* Rosen. lucem fortasse accipit. *Cranium* hominis denique manu gerunt qui hominem, imprimis Bráhma-nem occiderunt (*Manu 11, 72. 73. 89.*), victum in hocce cranio sibi colligentes; facile tamen inducor ut credam *cranium* h. l. pro vase quovis ascetico poni, *Schol.* पात्रं करे धृत्वा भिक्षाटनं कारिताः Tale proprie कम्पडलु et कुपडी vocatur, quocum illud *κόνδυ* convenit

Athenaeum 2, 55. Fructum, quem tali poenitentia sibi comparare student, frustra illos quaerere dicit poeta quia ante oculos haud positum est et incertum; Schol. definit: स्वर्गाधिकानि अप्रत्यक्षाणि ॥

65. Sapientissimum quemque amore tangi (cf. 62.) quin vel ipsos Deos (vs. 10.). — *Visodmi-trus* ex Ramaide satis innotuit, cuius episodium clariss. *Boppius* germanice vertit in *Coniugationis systemate*. *Parâsaro* nomine, utrum Râmus ille an alius huius nominis intelligatur, non habeo quod dicam; ob rigidam certe devotionem clarus fuit, unde quartus religiosorum ordo पार्श्व्यो vocatur. Quodsi igitur illi viri foeminis reniti non potuere et तपोभंगं experti sunt, quanto minus mortales laute viventes! Lectiones variae haud magni sunt momenti, in A exstat ये चांशुपत्राशना pro वात°, *vento vesci* tamen in hac re saepius dicitur; idem Codex transponit वृत्तसंयुतं दधिपयो quod ferri potest; सामरे ut Edit. in nullo exstat apographo. *Vindhyus* montium iugum est inter Indiam Gangeticam, आर्यवर्तं et दक्षिणापथं, apud Ptolem. Οὐνδίων ὄρος, et nomen accepisse fertur quod solis cursum obstruat वैद्य incolis saltem urbis celeberrimae Ujjayinis (v. *Wilson*. ad Meghadût. p. 24.). Hunc montem mare transnatare paroemiam sapit. Unum restat oris muliebris attributum सुललितं paucis tangendum: descendit enim a stirpe ललृ quod de titubantium potissimum amantium sermone, ubi lingua torpet, ut *Catullus* loquitur, usurpatur, plane ut λαλῖα de *dulci loquela*. Dein transfertur ad habitum mulierum et gestum languidum, sive ut *Sâhityadarp*. p. 59. definit सुकुमारतयांगानां विन्यासो ललितं भवेत् quod exemplo illustrat; unde fit ut inter puellarum illecebras nominetur, vid. ad vs. 2.
66. Novum, tribus distichis absolutum sequitur capitulum, cuius inscriptio परित्यागप्रशंसा pro quo in fine sectionis स्त्रीणां परित्यागविधिः legitur, suadent etenim sententiae omnes ut mulieres deserant homines cordati quod tamen ob ipsarum venustatem res sit ardua. Sensus versus 66, cuius structura paullo intricatior, bene indicat Schol. यदि स्त्रियो न आसन् तदा बुद्धिमन्तः सेवां न कुर्युः स्त्रीनिमित्तं रात्रिसेवां कुर्वन्ति तेन व्यासंगेन मनः चंचलं अर्थैर्यं भवति ॥ *Lusum* संसारः असारः *mundus exsuccus, ieunus* iam habuimus vs. 19. et aliquoties recurret adiuncto hoc epitheto, cf. quoque *Mâlat*. p. 85. *Utturârâm*. p. 22.; eodem modo Persae دنیاى دنى coniungere amant. Varians lectio A. भवने ni sola staret, magis fortasse placeret, tunc द्वात्रिंशत् plane nostrum *Hofdienst* esset. Ut nunc est, totum epitheton ad मानसं redit ut omnes iubent Msti, sola Edit. Sr. ad homines retulit lectione व्यस्तधैर्याः — Vocabuli प्रेङ्गत् originis इष् nulla alia additur significatio quam गतौ unde प्रेङ्गा *lectica*, प्रेङ्गित *concussus* rell. Schol. tamen शब्दायमानः explicat et ad zonae compedumque tintinabula certissime referendum est.
67. In antecedentibus poeta dixerat homines vel arduum quidque adire mulierum caussa, ut scilicet familiam alant, iam pergit: devotionem ab hominibus fieri ob poenitentiam post vitam cum mulieribus peractam flagitiosam et rem acu tetigit qui de devotis

- cuiuscunque aevi fere omnibus similia sentit. De sensu scholiastam audiamus: मनो मलिनं स्त्रीभिरेवक्रियते अतः स्त्रीणां प्रभाव एव उत्पन्ना न स्युः तदा मनो अपि मलिनं नैव भवेत् । तदा मनस्वी जनो हिमवतः स्थाने गत्वा शिरःप्रणाममेव किमर्थं मलिनं करिष्यति *rell.* Pro primo versus vocabulo scholia in Cod. B. सिंहैः inducunt *leonibus habitata spelunca*, quae quidem lectio speciem veritatis prae se fert, nec tamen admittenda est. *Arbor in humero tauri Sivi crescens* vel potest esse *montana*, quia Sivas montium Deus est, vel etiam arbor-sacra iuxta templum Siviticum et taurum नन्दी, ipsi sacrum, Schol. nil nisi nomen tauri proprium addit. Molestiam vero creat vocabulum: गंगाधीतशिलतले ubi Schol. divisit गंगाधीतानि शिलतलानि primum igitur putavimus corrigendum esse गंगाधी शिलतले तले *in Gangae aqua, in frigida superficie Himálayi*, Gangeticam enim aquam in lustrationibus et peccatis luendis efficacissimam putari constat. Attamen unius Schol. auctoritate mutare nolimus sed in vulg. acquievimus, आधीत igitur nomen est: *concussio* et totum adiectivum ad रयाने referendum: *locus ubi rupium superficies per Gangem percutitur* cf. *Vairág. 25.* Quod vs. 8. hinnuleis addebatur adiectivum वित्रस्त *perterritus*, hoc loco contrarium est अत्रस्त, nil tamen mutandum, quum firmum ac audacem *mulierum* oculum simul depingat.
68. In eodem argumento addit: in vita nostra terrestri foeminas obstacula saluti opponere. De संसारं quod vocabulum in talibus Indorum sententiis magnam vim habet, in libro *Vairágy.* videamus vs. 82. *Oculi mulierum ebrii* vocantur ut apud *Catullum* (45, 11.) *ebrios oculos suaoviata*, quam imaginem bene illustrat *Quintilianus* (11, 3.); sunt enim: *lascivi et mobiles aut natantes et quadam voluptate suffusi oculi*, quales Graeci *ὄγρῶς* appellant, v. *Fischer* ad *Anacreont.* 27, 21. et *Burm annum* ad *Petron.* c. 126. vs. 12. Eodem sensu apud Indos मत्त et उन्मत्त *insanus* venit et similiter *ἐκμαίπειν* s. amorem incendere dicitur Iuno apud Eurip. *Eccles.* 959. — Slocus Bhartriharis epicus arte quadam compositus, exitu anapaestico gaudet et ad metrum lyricum tendit. Caesura in primo hemistichio neglecta est et membra utriusque strophæ negligentiora nism tantummodo faciunt ad partem sloci finalem, grata praeterea alliteratione concinnatam.
69. Non urgendum lemma यौवनप्रशंसा *iuventutis laus*, tribus, quae sequuntur, distichis additum, neque enim in laudanda tantummodo iuventute versatur poeta et प्रशंसा in genere *descriptio* tantum valet. Primum docet: iuventute, utpote fragili, esse fruendum, ut ad puellam alius poeta: मानं मा कुरु तन्वङ्गि ज्ञात्वा यौवनमस्थिरं ॥ *Sáhit.* p. 244. Noster regem alloquitur divitiarum cupidum, monetque ut potius amoribus sese tradat, antequam senectus ceu hostis adveniat cf. *Vairág. 39.* — को वार्यो ऽर्थैः unice verum omnes exhibent membranae; आलोकिनीनां e Cod. B. sumpsimus, D. male आलोकिनीनां - नयनेन्द्रीवरं quod D. praebet et C. in margine tentavit, minus exquisitum videtur quam कुमुद कान्ते. *rubrum* quidem *Nymphaeam* significans, ut इन्द्रीवरं *coeruleam*, at in hisce imaginibus, ad nauseam usque repetitis, poetae vix genera distinguunt, praesertim quando ridentem et expansum

vultum indicant. Distinctius sane रक्तपंकजलोचन de irato venit, ut *Brahmavaiv.* fol. 36. 46. rell. Pro लुप्यते unus Cod. D. लंघ्यते proponit. — *Mare cupiditatis* frequens apud Indos metaphora ut alias κακῶν θάλασσα *Ghatakarp.* 12. *Rāmāy.* II, 46, 84. 60, 3. rell. Totam denique vitam cum Oceano comparant et qui vitam transigunt ut apud Graecos διαπλέειν τὸν βίον dicuntur (cf. *Palladae* Epigr. 104. in Anthol. graec.). Epitheto iuventutis सानुराग (Schol. सतिप्रिय) suavitatis aliquid inest, cf. جان شیرين in Persicis, φίλον ἦτορ *Ilias* 15, 251. et contrario sensu יקרתי פניו vita pretiosa, *Proverb.* 6, 26.

70. Vituperat iuventutem tanquam omnium malorum genitricem. Codices mire conspirant. *Centum inferna* pro innumeris dicuntur, sunt enim quinquaginta fere tormentorum loca, quae fusius enumerantur *Brahmavaiv.* fol. 71. seq. — *Stellarum dominus, sideridux*, frequens lunae nomen est, sic fortasse in *Hammasep.* p. 43. mater stellarem contra Schol. dubitantem, qui وقيل في أم النجوم أنها الشمس addit. *Intellectus luna* metaphora iam ex nomine dramatis allegorici प्रबोधचन्द्रोदय innouit. Ceterum omnia ad nomina in ultimo membro conspicua redeunt adiectiva, nos autem perspicuitatis causa quodvis enunciatum distinximus in versione, ut in versu seq. aliisque.

71. Iuventutem denuo collaudat poeta sed eam solam quae cum pulchritudine coniuncta ad amorem impellit iuvenem. बहुतरुकोटि sola Edit. Sr. praebet, Codd. C. D. प्रचुर tunc autem metri in gratiam कोटिपाठ legendum, sed licentiam illam qua syllaba ante क corripiatur caute statuas, legimus igitur cum Cod. A. प्रचुरतरुकोटि० « Imaginem de arbore bene illustrat Schol. यया तलप्रापू वृक्षाः शोभन्ते तथा यौवनेन शृङ्गाराः शोभन्ते । Idem चतुरता per लक्षणां reddit. Avis चकोर cui ob mobilitatem oculi adsimilantur, *perdix rufa* est, cf. *Gītāgov.* 1, 4, 7. *Mrichhak.* p. 1. ibiq. Wilson in versione; *Raghuwans.* 6, 59. 7, 22. *Brah. Vāiv.* spec. 1, 10. faciem tuam nectare plenam exhaustio *perdicis oculis* h. e. cupidis सुधापूर्णाननं तव चक्षुश्चकोराभ्यां पिबामि « Simili modo वक्रलोचन legitur *Brahmavaiv.* fol. 7. Verbum कलयति Schol. diserte explicat करोति, reliqua facilliora sunt.

72. Nova et usque ad versum 91 tendens incipit sectio, in qua mulieres onerantur convitio, cuius rei exempla sat multa exstant apud omnes Veteres. Dicunt enim: πῦρ καὶ θάλασσα καὶ γυνὴ κατὰ τρία, putant ὡς ἐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός, vel etiam δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα (*Eurip. Hippol.* 627.) quam nominare sufficiat ut vituperium exprimitur, ut *Carcinos* apud *Athen.* 13, 8.:

ὦ Ζεῦ τί χρὴ γυναικας ἐξειπεῖν κακόν;

Ἀρκῦν ἂν εἴη, καὶ γυναικὴ εἵπης μόνον.

Similes loci apud *Hesiodum* Erg. 375. *Theognid.* 600. et *Simonidem* integro carmine. Sententia caput aperiens eos deridet qui meretriculam, cuius pravam norunt indolem sectantur eamque omnibus quibus virgines alloqui fas est, exornant epithetis. Versus est facillimus et id solum observandum, Vocativos foeminini generis कान्ते et reliquos per

synaloephen voculo इति agglutinari, quod insolentius est pro कान्त इति — posses quidem hanc licentiam evitare et vertere: *mea amica* ut *Chaurap.* 27. vel *qualis amica!* sed Schol. vocativum ubique expressit.

73. दयिता *dilecta* magis ad sensum reddimus *misericordem*. *Ignem* per amorem accensum saepe queruntur poetae, cf. *Mrichhak.* p. 17. *Uttararām.* p. 57. स्वलयति तनूयन्तर्दाहः करोति न भस्मसात् । *Mālat.* p. 147. *Asclepiad.* Epigr. 24. τήκομαι ὡς κηρὸς παρὶ πυρὶ κάλλος ὀρῶν. *Ovid.* Rem. Amor. 731. Sed res est satis trita. Vocabulum दृष्टा ex coniectura in दृष्टा mutavimus ut aliis participiis consona fieret oratio. Schol. desiderantur in slocis hisce omnibus.
74. Sensus est: ἔδ' ὁ μελιχρὸς Ἐρως αἰεὶ γλυκὺς. De vocabulo मोक्ष, quidquid in sensus cadit significante, fusius egit *Lass.* ad *Hit.* p. 108.
75. Pro एकां मुक्ता *unam relinquens* h. e. *praeter* rectius cum *Cod. A.* scribendum puto एकां उक्ता ut plane cum versu, quem ex *Athenaeo* supra produximus conveniat sententia, etsi noster addit: puellam in amore lianae mellitae similem esse.
76. Varia enumerat, concinnitati orationis minime studiosus poeta ut demonstret mulierem omnium vitiorum esse compaginem. Variantes lectiones minoris sunt momenti: A. et C. पट्टपं male legunt, in secundo autem hemistichio iidem cum Schol. विष्णु et recte quidem.
77. Sententia nulla explicatione egens cum vs. 72. quodammodo convenit, contra poetas prolata, qui mulierem semper exornant magnisonantibus attributis. Negatio ना pro न haud insolens est; errores scribarum leviores indicare non attinet.
78. Dicere videtur *Bhartrih.* amoribus capi non posse sapientem sed iuvenem tantum incautum; मूढ ut मूढ apud Hebraeos usurpatur. In huius corde efflorescunt mulierum venustates h. e. invite quasi pellicitur gratiosis ac delenificis puellae illecebris, sicut apis susurrat quando Nymphaea calicem aperit venustum, de qua imagine ad mulieris faciem translata vid. ad *Chaur.* vs. 34. Sed affirmare non ausim me mentem poetae bene cepisse, neque enim adsunt Scholia. In *Cod. A.* तवैव loco ता एव legitur, रामो autem omnes Mst. praebent, *ruborem* h. l. proprie designat. अडेवि: *apis* est, idem quod alias पट्टपद् *Manus* 7, 129.
79. Idem sensus ut vs. 74. 75. sed pleniore expressus imagine et ad iuventutem proxime pertinens. Variant Codices in scribendo युतिहरं quod unice verum C. praebet; in A. est हारुदहार° non omnino malum, in Edit. हारप°, in D. हारपु utrumque ex मु enatum. Pro आकृतिवरं solus B. वरं quod ferri potest, immo fortasse habet quo se commendat. पाकफल apud *Amarum* est *Caronda*, *Karandas*, *Carissa*, indeque पाकदुम् arborem sumpsi cui in versione *Colocynthidem* substitui, sed iam vereor ne rectius *Srir.* तावत् पाकम् scribat.
80. Foeminam cum flumine comparat poeta (ut *Kālidās.* in *Vikramorv.* p. 92. *Chaur.* 44.), mo-

netque ne quis tali amne confidat, quippe qui in Oceanum peccatorum abducat hominem incautum. Convenit fere in his *Bhartr.* cum *Nicarcho* (Epigr. 3. Anthol. III. p. 59.) ubi iuvenes hortatur ut meretriculas, cum navibus comparatas, devitent, ne naufragium faciant; coll. *Horat.* (Od. 1, 5, 6.) *aspera nigris aequora ventis emirabitur insolens* etc. Inversam de fluminibus sub specie mulierum incedentibus imaginem *Kālidās.* in *Ritusanh.* 3, 3. et *Raghuv.* 16, 63. depingit. De singulis iam videamus picturae, ad Indorum sentiendi rationem conceptae partibus; primum *crines* et *plicas* in puellae ventre (de quibus v. vs. 15.), quas *connivere* h. e. undulare dicit, fluvii undas facit; propr. *undarum habitaculum*, निलय Schol. स्थाने ita ut tota descriptio unum ad कान्ता pertinens epitheton praebeat, quod de reliquis quoque monendum. Attributum sequens ad verbum sonat: *annitentium* h. e. *natantium anatum geminis praedita est per uberum par.* चक्रवाक anas *Casarca* avis aquatica rubicunda est (the ruddy goose) quam fingunt cuiusdam Munis voto noctu a coniuge separatam querelas fundere et dehinc exemplum est amoris coniugalibus (cf. *Meghad.* vs. 82. ib. *Wilson. Kirātārj.* 8, 56. 9, 4. 14. etc.). Sequitur dein *os Nymphaeae simile*, corrigendum enim ex apographis omnibus वक्राभ्युत pro काराभ्युत Edit. cuius sensum non assequor. Hoc modo dicit *puellam* esse कारधरा नदी इयं अभितः क्रूराश्रया propr. *nisum faciens flumen*, quod de cursu rapido et translate de Veneris collutatione intelligo, et hanc quidem undequaque, समन्ततः periculosam. Ultima verba in Edit. sonant जना दूरात्परं सत्यतां adoptavimus lectionem Codd. A. C. D. et Schol. qui unicum quidem जनाः ante oculos habuit, neque tamen Vocativus omnino necessarius.

81. Inconstantiam mulierum queritur, qua fidem non conservant, cf. *Niti* 2. — Scholia desiderantur hic et in sententiam sequentem.

82. Similes sententiae iam aderant vs. 74. 79. योषितां Codd. A. C. in विषतो *ex veneno* mutant quod sensum mutat et metro Vaitaliyo maxime contrarium; *venenum* praeterea sequitur. Cf. simillimum *Plauti* (Trucul. 1, 2, 75.) *in melle sunt linguae sitae, corda felle sunt lita*; *Cistell.* 1, 1, 71.: *Amor et mella et felle est foecundissimus.* *Proverb.* 5, 3. 4. *Mel destillant labia meretricis at postea amara fit ipsa ut absinthium.* *Mālati et Madh.* p. 21. *Lass. ad-spectus tela melle et veneno tincta et rell.*

83. Sensum exprimit illud graecum: *ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή* sed sanari posse aspidum morsus docet, nullam vero medicinam paratam contra mulierum dolos; suadet igitur ut sibi caveat iuvenis ab obliquis illis oculorum nutibus tanquam sagittis flammantibus et a iocosis puellarum blandimentis ad modum cristae expansis ut viros alliciant. Textum, in Edit. misere mutilatum e Codd. emendavi. Ablativi redeunt ad योषित्वपात्, compositum, ac si dicas: *Weiberschlange*. कपा unde in universum serpentes dicuntur कपिनः proprie colubris *Nagae* Lin. cristam designat, quam expandit irascens, quod, nisi notum esset, *Kālidās* docet, *Sakunt.* p. 144.: विप्रकृतः पन्नगः कपां कुरुते ॥ De serpentum incan-

tatoribus multa collegit *Bochartus Hieroz.* III. p. 384. qui neque *Arabonis* omisit locum de Indis, sed in eo fallitur *Nearchus*, quod praeter ἐπωδός nullo eos usos dicit remedio καὶ εἶναι σχεδόν τι ταύτην μόνην ἱατρικὴν, semper enim plantae officinales, औषध proprie annuae (ab औषधः = फलपाकान्तः *Amar.*) simul commemorantur. मंत्र est formula e Vedis desumpta (ऋगादिगृह्योक्तिः *Vaijayanti* a *Mallināth.* a *Kirāt.* 4, 32.) quam murmurant मंत्रियाः illi sive ἐπωδοί. Adiectivum इतर ut hoc addam, in compositione vel antepositum vel suffixi instar additum contrarium sensum infert, h. l. *diversus ab illo serpens* id est *verus*, sic चेतर् in versu 10. Supplem. est प्रज्ञाद् इतरः a sapiente *diversus* sive मूर्खः नयनं oculus dexter *Sakuntal.* p. 97. *Mālat.* p. 135.

84. Aliud simile proponitur de Amore rete tendente per mulieres quo homines tanquam pisces capiat, cf. *Plaut.* *Trucul.* 1, 1, 21.: *interim ille hamum vorat*; et *Ovid.* *A. A.* 3, 425.:

Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus;

Quo minime credis gurgite piscis erit.

85. Amor praedo in pulchro puellae corpore insidias struit hominum menti. Simili fere metaphora amor in *Anvari Soheily* inducitur ut dux exercitus, omnes vexillum suum sequi iubens:

لشکر کشید عشق و دل ترک جان رفت
صبر گرینز پای مر اندر جهان گرفت

Amor exercitum ducit et cor meum de vita desperat, patientia aufugit et in mundum abiit.

In *Cod. A.* पञ्चः Nominativus exstat *tanquam viator*; Vocativus rem auget. Schol. desunt.

86. Gloriatur poeta se amore puellarum non captum, quod malum magis immedicabile fuisset quam δῆγμα ἀσπίδος (cf. 83.). Primo vocabulo praepositionem τι addidi ex *Codd. A. C. D.*, धर्त्याः autem, quod in Edit. secundum inchoatur hemistichium, mutavi in दृष्टेः ut Schol. habent, A. दृष्टः C. दृष्टाः D. दृष्टे, in quibus omnibus lectionem illam cognoscas; supplendum autem est: a vero serpente (इतरादिदृष्टेः Schol.): putant enim Indi colubres oculorum tantum intutu posse vulnerare. Hanc ob rem दृष्टः *videndus* per vocabulum expressimus *effascinare*, quia βασκάειν a φάεσι κτείνειν derivant Grammatici.

87. Sensuum oblectamenta hominem a virtutis via abducunt. Correctiones, quas subire versum iussi, omnes Codicum nituntur auctoritate: अयं pro अपि legunt A. C. et Schol. भाष्यमाद्यो loco Instrument. ut ad sensus pertineat, praebent A. C. D. et Schol., हि ante membrum quartum inserunt iidem.

88. „Amoris dementia (fortius ἐπιληψία) tactus nullo modo potest sanari”, satis apertus huius versus sensus est.

89. Sententia per se quidem clara structuram praebet paullo intricatiorem si Scholiastam audias, qui omnia parum distincte Plur. पण्यस्त्रीषु adstruit addito solito illo कथं भूतासु; nos vero simplicem versus constructionem secuti sumus, ut sensus emergat: meretrices omnino

omnes esse fugiendas, quare et Schol. एवं चादिभ्यः et sic porro addit. Codices in lectione concordant omnes; in unico D. per hallucinationem scriptum est पुण्यस्त्रीषु. *Lepra* in primo hemistichio memorata est *lepra alba*, λευκή, eodem nomine apud Indos श्वेतं et श्वित्रं nominata. Difficilius paullo ultimum epitheton est, कल्पलता — frequentius कल्पवृक्ष (propr. mundi, creationis arbor) *Vikram.* p. 118.: हेमः प्ररोह इव ताम्रकल्पवृक्षः ut mundi arbor radice aurea (cf. *Meghadūt.* vs. 68.) — arbor abundantiae in mythis cum Hebraeorum עץ חיים convenit fere et cum *vacca abundantiae* ideo coniungitur (*Niti* 38.) quod omnia bona suppeditat. Mohammedem in Corano exinde arborem paradisiacam sumsisse Schlegelii est coniectura (*Reflexions sur l'étude des langues Asiat.* p. 13.), sed nomen quod addit *Tuba* a senioribus ex Sur. 13, 28. desumptum, non ad arborem illam pertinet quia طوبى لهم simpliciter est: felicitas erit illis. Nomen habet سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى Sur. 53, 14. cuius folia sunt ut aures elephantis et fructus sicut hydrae. Huic opposita arbor زقوم Sur. 37, 60. cuius fructus ut capita Daemonum: Neque tamen ulla adest caussa idonea tales de arboribus fictiones ex India repetendi. Poetae saepe arborem illam respiciunt, et ita quidem ut pro mundo interdum universo inveniatur, cf. *Mrichh.* p. 38. ubi Charudattus vocatur: egenorum *Kalpaarikshus* virtutum suarum fructibus inclinatus दीनानां कल्पवृक्षः स्वगुणफलनतः in *Brahm. Vais.* Pur. p. 13.: benedictio melior quam *Kalpavr.* कल्पवृक्षपरं वरं et ib. p. 95. o Munis in mundo optime! कल्पवृक्षमुनिश्रेष्ठ igitur *discriminationis* mundus metaphorice mentem significat, huius autem tela sunt cogitationis obstacula, quae mentem maxime angunt, plane ut *Niti* 46. loquitur Bhartrih.

90. E sacris petita imago: meretrix sacrificii quasi flamma est quam pulchritudine sua fomentare studet ut iuvenes iniciant iuventutes (cuius vocabuli abstracti pluralis est insolentior) opesque. Scholia non adsunt.
91. Meretricum genus, a vilissimis hominibus frequentatum, paterfamilias ne adeat monet. Accuratiori singulorum in altero hemistichio vocabulorum definitione vix opus est, nisi primi fortasse et sexti: चार Schol. हेर quod utrumque deest in *Amarakosho*, pro *exploratore* sumsi (*Man.* 9, 256.) qui, etsi magnae utilitatis, pro homine nequam habebatur; चितः mimus est, is, qui in dramatis scurrae personam induit, ac nequam herum comitans sycophanta et parasitus; alias, ut *Mālat.* p. 135. कन्याचितः, etiam pro mundulo delenifico venit (*Mädchenjäger*). Schol. recte भापडः explicat coll. *Vairag.* 57. Fabularum exactores, saltatores, mimi et id genus alii contemptui habebantur, praesertim ob vitam libidinosam; hanc ob causam prostibuli os vasculum nominat in quod salivam expuunt illi. Convenit fere Proverb. 22, 14. 23, 27. עֵינֵי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי הַמֶּלֶךְ *fovea profunda est os meretricis*.
92. Ultima sequitur huius libri sectio चिरकप्रशंसा sive ut post versum 98 sonat subscriptio सुचिरकः; omnino falsa est in Edit. Sr. सुचिरिप्रशंसा « Agunt enim sententiae quae sequuntur

de firmo mulieres relinquendi consilio ita ut illi दुर्विचारो vs. 55. quodammodo oppositae sint, quamvis iam in antecedentibus eadem et similia saepius repetita invenias et tituli ab alia manu ad libitum sint adscripti. — Primum felices illos praedicat qui pulchritudine mulierum se commoveri non patiantur. Scribarum sphalmata vix notari deent, pro तरल in Cod. B. et apud Schol. चपल legitur. उपरिलसत् propr. *superne amplexens* Schol. शोभायमान, idem विकृतिं एति per क्षोभं न एति explicat.

93. Se iuvenilibus lysis iam defatigatum vitam dicit elegisse asceticam quare puellam monet ne oleum operamque perdere velit amplius. In lectione क्षीणो pro क्षान्ते omnia conspirant, quotquot inspexi apographa. — बाल्य propr. *pueritia* est, in mulieribus usque ad annum sextum tendens (*Schol. Nalod. 1, 5.*) in viris बालः usque ad annum decimum sextum, sed latius tunc sumitur ut *puer* apud Romanos. *Iuventus* यौवनं virorum intra annos 16-70, mulierum intra 16-30 complectitur, postea incipit *senectus* वृद्धत्वं. De virgine immaculata usurpatur कन्या - गौरी - नगिका et कुमारी sed haec strictim.
94. Eandem sententiam proponit, verbis venatoriis ad res amatorias relatis; cf. *Jacobs* ad *Anth. Graec. I. Epigr. 91.* — शवर् ad tribum illam Barbarorum pertinet quae piscatum simul et venatum exercebat, alio nomine किराट venit (*Nalod. 3, 37.*), *Schol. कैवर्त* ut vs. 84. Ceterum शर्व *Srir.* lectio, si pharetram intelligis, potest ferri. — Anusvarus delendus in दल; चोरे habent C.D. alii चोरे utrumque rectum; ज्वालाः autem legimus contra *Codd.* auctoritatem, *Visargum*, ut fit, negligentium.
95. Sententia ad eam, quam vs. 17. proposuit proxime accedit: omnia amoris oblectamenta sine virtute esse vana et citissime dispergi veluti extricatas margaritas nulla linea insertas. Virtus autem sive bona opera quae intelligantur facile apparet, sunt गृहकर्माणि praesertim vs. 1. commemorata, officia videlicet erga lares ceterosque Deos omnes sacrificiis praestanda, ita ut sensus simplex emergat: extra connubium et cum legitima uxore voluptatem, nullam decere aliam. Vocabulis सद् Edit. et सप्र Cod. D. corruptis substituimus सख *domus*, *कटेङ्.* *praestantior* ex *Mstis A. B. C.* et *Schol. Umbracula candida* divitem et hominem delicatulum designat unde epitheton श्रेयसात्पन्नः de regibus et sanctis frequenter legitur in *Brahmavaiv.* collat. *Raghuvans. 9, 15.* Tales umbraculas, Indica arundine fulcitas Romanis mulieribus servi umbelliferi praegestabant; vid. *Böttiger Sabina II. p. 191.* et *Paciandium* de umbellae gestatione. — Imaginem de margaritarum filo non intellexisse autumo Editores Sr. ब्रुत् तत् तु किं scribentes; neque forsitan scribae omnes perspexerunt, in A. exstat ब्रुत्तन्तु in C. ब्रुत्तन्तुं *Schol.* bene explicat: ब्रुत्तन्तुं क्लृप्तेन या क्रीडा तस्याः ब्रुत्तन्तुं गच्छति मुक्तामालां इव शोभं भण्यद् एकैकं चतुर्दिशासु प्रयाति separari igitur nullo modo possunt vocabula. Verbum ब्रुत् in hac re proprium videtur, cf. similem locum pulcherrimum *Uttaram Rāmachar. p. 13.*
96. Hominem devotum parum curare docet mulierum pulchritudinem; talis hominis menti at-

que animo amicitia, Dei puta, comparata est, quam ob rem foeminarum amore non eget amplius. Structuram totius distichi in versione, quantum fieri potuit, retinuimus, de योग et यमिन् h. e. इन्द्रियनिग्रहकर्तृ in libro tertio videamus. Primum hemistichium Cod. B. claudit hoc modo: कृतिनस्तस्य सुकृतैः posterius tamen vocabulum denūo correxit scriba in किमितैः calami errore pro किमु तैः — Nomen *lunae* विधु omnes exhibent, Schol. विक्राशितैः περιφράζει. कलश denique sibilante palatali scripsimus ut erat in apographis, quamvis dentali quoque scribatur ut Edit. Sr. corrigi iubet: *hydriam fictilem* significat vocabulum, dein ~~mad~~ mammas translatus. Ceterum quinque sensuum oblectamenta indicari quilibet ipse videt.

97. Amoris potentiam, sacra devotione devictam ridet poeta. Scholia desiderantur, textum igitur Codicum ope sensui maxime idoneo adaptavimus. Verbum कर्क्ष्य *parvi aestumare, vilipendere* (cf. Sāhity. p. 243. कर्क्ष्य न मां वृथा) propr. est *malam rem habere* कष्टं प्राप्तुं ut Schol. Niti 75. explicat; intransitive h. l. usurpatur et sensui convenit *fatigare*, quem expressimus. In Cod. B. रे कर्क्ष्य exstat, quod facile praetulerim ut singulum enuntiatum a quoque membro absolvatur, neque tamen in textum recepi unius apographi lectionem nisi rationes accederent satis idoneae. टङ्कार्कैः in eodem Cod. omnino falsum est; de vocabulo कङ्कार vid. vs. 8.: *apum strepitus* vel ad *nervum* pertinet arcus, qui apum serie confectus fingitur vel ad apes, Amoris tela ex floribus constantia, circumstrepentes. In Edit. Srir. porro legitur कोमलं कलशं — भाषसे sed longe exquisitius est verbum बलासे in omnibus Mstis A. B. C. D.; cum Cod. B. vero legendum erat कोमलैः कलशैः. De vocabulo मृग्य vid. ad vs. 13., prius in vocativum mutavimus ex Cod. C., primum, ne idem adiectivum in attributo bis ponatur, deinde etiam ne allocutio ad puellam deesset necessaria. Totum vero compositum ad कटाक्षैः retulit Cod. B, lectione मधुरक्षपैः in क्षिपैः corrigenda, sed लोलैः omnes tuentur reliqui. *Deus lunam in vertice gerens* Sivas est, de quo ad *Vair.* vs. 1. vid.

98. Antequam ad coelestia evehebamur, omnia terrena nos arridebant et in quavis re mulierem videbamus, nunc autem in omnibus rebus summum numen contemplamur. Apposite fere *Meleager* canit (Epigr. 33.):

*Hv ἐσιδὼ Θήρωνα, τὰ πάντ' ὀρώ· ἣν δὲ τὰ πάντα
 βλέψω, τὸν δέ γε μὴ, τῷ παλιν ἔδὲν ὀρώ.

Denuo legitur sententia, quibusdam vocabulis differens, in libro *Vairāgyo*, Edit. Sr. p. 102 et in Cod. B. Scholia ad utramque recensionem diversa sunt non tamen multum, ut concordia vocum suadet, abeunt. Extirpavimus versum in tertio libro, rectius enim ad Amores pertinet, ibi vero ordinem aliquomodo turbat. Ut autem lector de variantibus lectionibus et de corruptelis quas in secunda recensione passa sit sententia, possit iudicare, tria priora apponamus membra:

यदासीद्ज्ञानं स्मृतिमिरसंस्कारजनितं

तदा दृष्टं तारामयमिदमशेषं जगदिति ।

इदानीमस्माकं पटुतर्विवेकाच्चलनुयः

Vocabulum ज्ञानं altiori sensu sumendum de ignorantia rerum divinarum, cui opponitur *γυνώσις* sive in hemistichio secundo विवेकः *vera* (तन्त्रानि) *dignoscendi facultas*, quam antea mundanis vinculis impeditam et Cupidinis praesertim tenebris obfuscata fuisse dicit. संस्कार in Vairāg. loco संचार introductum, *ornamentum κατέξ.* externum per flores, unguenta et alia quaesitum (*Lass.* ad Hitop. p.5.), sed etiam *studium* ac *labor* significat (प्रतियतुः *Vaijayanti.* Sisupālab. 3, 54.); utrumque bene quadrat. जगत् propr. *movens* de mundo terrestri ac visibili (दृश्यमानं Schol. Vair.) venit et toto universo त्रिभुवनं opponitur: mundum olim omnem (अशेषं = सकलं) mulierum speciem induere putavimus, ut *Mṛichh.* p. 3. loquitur श्रोतृमयं जीवलोकं पश्यामि *mundus mihi oryza videtur*, iam vero sapientioribus nobis vel invisibilia Dei speciem, ब्रह्ममयं, prae se ferre videntur. तारामयं in Vairāg. et नानात्रयं Schol. aperte corrupta sunt ex नारीमयं enata, quod nisi statuas omne sententiae acumen perit; neque इति vel अपि ut B. habet, aequae placet ac verbum अभूत्. *Stibium* oculorum aciem acuit (vid. ad Chaur. 16.), igitur sapientiae tale collyrium adscribit, ideo quod illa eundem visum, antea hebetatum, iam acuerit; Schol. Vair. पटुतर्विवेक एव ज्ञानं चक्षुषा निर्मलीकरणावस्तु ॥ vides igitur साक्ष्यं merum esse sphalma; नुषु autem, forma क्लिप् हाud infrequens (cf. *Mālat.* p. 79. शोणितपंककुंकुमनुषः pag. 84.), hoc loco coacte tandem locum potest obtinere, Schol. तदेव नुषन्ति सेवन्ते ये ते, vertendum esset: *nobis, qui stibium sapientiae colunt, adhibent*; longe melius tamen Genitivus cum अस्माकं concordat. Quae quum ita sint, in lectionibus acquievimus iis, quas versus ille in libro Sring. exhibet.

99. Versus यामित्यादि in Edit. Sr. librum claudens ad centuriam secundam pertinet et typothetarum tantum errore ad primam relatus est (v. *Colebrooke* introductory remark. p. XIV. not.). Versus gemini, qui sequuntur e Cod. A. desumpti, librum optime claudere videntur, neque tamen, ut in praefatione monuimus, ex ordine quo libri h. l. nominantur argumentum sumi potest, quod illi revera talem ordinem sequi debent. Dicit poeta: inclinationes hominum esse diversas atque invicem inter se distinguendas: alii enim religioni et devotioni (वैराग्ये) addicti sunt, alii mundanis officiis (नीतिः) obstringuntur, alii denique amorum voluptates (शुक्रारः) sequuntur. Scholia desunt.

100. Quodsi homo mentem in Deum dirigere non possit res mundanas sequatur; illud per *lunam*, hoc per *lotos* indicat poeta et simul ad Centurias ipsas alludit, ut Schol. recte intellexit: अतो नीतिः शुक्रारश्च वैराग्यं च उक्तं एतेषु यस्य प्रीतिः तेन तद् दृष्टव्यं ॥ In Cod. D. ubi haec quoque sententia exstat, aliud sequitur distichon, hanc rem clarius exprimens, quod tamen ad totius operis finem relegavimus, vid. infra *Supplem.* vs. 25. Ex coniectura

ceteroquin एव priori hemist. inseruimus ne metrum vacillaret; possis etiam भवति proponere a Schol. constructioni insertum: अथ स्पृहा भवति. Pro falsa lectione in A. स्पृहामभोगे अपि ex Cod. B. et Schol. eam recepimus quae in textu comparet.

LIBER SECUNDUS.

DE OFFICIIS.

Centuria sententiarum secunda, quae sub Bhartriharis nomine circumfertur, inscripta est नीतिशतकं sive *de virtute*, nimirum ea quae in officiis erga se ipsum atque alios versatur. Vocabulum नीति: *bonos mores* in genere significat (vid. *Schleg.* ad Bhagav. 18, 78.), inprimis comitatem, liberalitatem aliasque virtutes quae virum exornant, unde de principibus maxima laus est नीतिं sequi (cf. *Nalod.* 1, 5.). Praecepta moralia sive Ethice in libris, quibus est nomen नीतिशास्त्र, traduntur, ex talibus Vishnusaarman regis filios erudire instituit (*Hitopad.* p. 8.) et his revera Bhartriharis centuria, quamvis singulis constans sententiis, annumeranda est. Liber decem minora complectitur capita, agit enim: *de stultitia, de sapientia, de fortitudine ac patientia, de opibus, de pravis hominibus, de bonis et virtutis studiosis, de ope aliis ferenda, de constantia, de fato, de bonis operibus*, ita ut quaeque sectio per decem disticha transcurrat. De aliis ad hanc distinctionem pertinentibus et praesertim de confusione per totam Centuriam in Editione Sr. conspicua, in Introductione egimus. Schol. Cod. A. librum huncce duobus, in laudem Ganesi ac Vishnuis, inchoat distichis, misere laceratis, quibus describendis ac restituendis chartam perdere nolimus.

1. Slocus, in Editione impressa omissus, auspicationis formulam continet ad numen supremum ब्रह्म, per spatium et tempus indivisum. In codicibus omnino mutilatus est versus, qui tamen abesse nullo modo poterat, praesertim si Scholiastae regulam audiamus, tres Bhartriharis potissimum centurias spectantem: ग्रन्थादौ ग्रन्थमध्ये ग्रन्थान्ते मङ्गलं आचारनीयं इति शिक्षाचारो ऽस्ति. In Cod. A. primum hemistichium hoc modo legitur:

दिव्कालानवच्छिन्नानन्तचिन्मार्तये

omissis, per calami festinationem, post literas चिन्मा syllabis त्रयू, quas Cod. B. suppeditat, sed ne sic quidem metrum perfectum est neque caesura conspicua. In B. exstat:

दिव्कालायनवच्छिन्नं

in qua lectione hypotmesin desideramus tantummodo; ex coniectura igitur bina epitheta induximus Dativi casu efformata, quo facto et suavis rhythmorum numerus restituitur et idoneus praeterea sensus evadit, quem in versione expressimus. दिष् Schol. per दशदिशासु circumscribit, sunt tamen octo tantum coeli plagae, quibus h. l. procul dubio annumerat punctum coeli superius inferiusque, sive ut poeta Arabs in simili descriptione

de Deo praedicat eum esse *a sex lateribus vacuum* *خال من جهات الست خال* (Amali vs. 7.) hoc est eum nullum spatium complectitur. Neque minus tempus cadit in Deum supremum, sive praeteritum sit, sive praesens sive futurum, मूलविषयवर्तमानः त्रिकालः Schol., id quod per कालादि indicare videtur lectio Cod. B. Aeternum igitur est neque ullo tempore divisum etsi mens humana numen illud innumerabilibus sibi effingere possit formis, sive ut idem loquitur carmen arabicum: وفي الازهان حق كون جزء بلاوصف الجزى — अनुमतिः = अनुभवः conceptionem significat sive vim divinam, qua se in operibus suis manifestat et tanquam ἐμπερίστωρ sese praebet. Pro साराय in Cod. B. male मानाय scriptum est.

2. Incipit caput de hominum stultitia अज्ञप्रशंसा h. e. *stultorum descriptione*, cuius hic primus versus in Ed. Sr. falso ad librum de amoribus relatus est ut supra vidimus. Queritur poeta de inconstantia mulierum, quae sententia, nisi in omnibus apographis locum suum occuparet, melius sane referenda esset ad caput de mulierum vituperio. Dicit poeta: mulier, quam amo, aliam sequitur virum, sed quo minus fruatur illius amore, communis vetat hominum inconstantia, qua aliam vel ille cupit mulierem. Atque hoc illud est distichon ex quo de Bhartriharis vita concludere posse autumant Indi, id quod equidem in observatione tam communi ac lata vix affirmaverim. Videtur potius summam stultitiam hoc versiculo, quo omnibus maledicit, depingere Bhartriharis. Lectionum varietas paucis notanda est: particulam अपि in secundo membro Cod. B. bis ponit; in fine saltē तनो अय-सक्तः, ut et A. praebet, contra metrum. In tertia autem versus parte च cum Codd. A, B. legimus pro अपि. — In fine licentia poetica च इमां observanda est.

3. Sententia sane verissima: qui insciens tantum est (केवल न जानति) erudiri potest et multo facilius ille qui rerum iam noscit distinctiones, non tamen facile corrigas eum, qui pauca glorietur sapientia; cf. vs. 8. Eadem fere κλέμας in proverbiiis biblicis saepe observatur inter חכמה, כחמה et חכ. Mendosae huius versiculi lectiones विशेषतः et postea तं नरं iam correxit Lassenius ad *Hitopad.* (in *Comment.* p. 191.) ubi Bhartriharis sententia legitur p. 129. Postremo dicto convenit fere locus *Hitopad.* p. 75: omnibus rebus remedium esse ac coercendi modum; Brahmanem ipsum vix corrigere posse mali hominis cogitationes: मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहरणे धातापि भग्नोद्यमः » quibus cf. versum arabicum in Scholiis ad *Haririum* p. 37.: كل داء دواء يستطب له الا الحماسة اعيت من يداويها

4. Idem sensus aliis imaginibus illustratus. In singulis vocabulis nulla difficultas, imagines tamen, quae insunt, versione latina vix erant exprimenda: दंष्ट्राङ्कुर propr. *dentium germen* homericum illud ἐρκος ὀδόντων exprimit; मकरः de quovis monstro marino usurpatur कव-विशेषः Schol.; inutilem igitur institueret laborem qui margaritas extricare vellet ex talis monstri ore, ubi nullo modo inveniuntur; Schol. disertis verbis मणोरभाव addit. Fallitur ergo *Rogierius*, vel in hac imagine poetica, animum Missionarii infestum prodens, dum addit:

les payens disent que les crocodilles ont des perles entre leurs dents, mais c'est un grand mensonge; les Chrétiens ne l'ont point encore trouvé. ऊर्मिमाला plane germanicum *Wellenkrans* est et de fluctibus decumanis venit; similiter तर्गमाला *Kirđtarj*, 8, 28. — चपलः legimus cum Codice B. et Schol., in A. प्रचलत् exstat; adiectivum चपलं Edit. Sr. et *Loiseau* exhibent, sed particip. praes. in talibus compositionibus frequentius est, forte quia *tremulans* Aoristi vim magis exprimit quam *tremulus*. Tertiā imaginē de re ardua et periculosa proponit poeta: ut si quis serpente vellet caput accingere, (cf. Suppl. 24.) cui non opponas: inter mulierum ornatum commemorari δράκοντα περὶ καρποῖς καὶ βραχίονσι, satis enim demonstratum est talia ornamenta, periscelides, annulos aliaque in formam saepius serpentum fabricata, δράκοντας fuisse appellata (*Jacobs* ad *Antipatr.* Epigr. 21.). De innoxiiis serpentibus, quos refrigerandi causa in sinu gerunt orientales mulieres, talia intelligere dicta, h. l. कोपित vetat, alibi nomen aspidis ipsum.

5. Tres proponuntur eodem sensu de re inani imagines, quarum prima graecum illud adagium ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέκειν, et Plautinum: *aquam ex pumice postulare* exprimit; ad stultum, corrigendum relata, convenit Proverb. 27, 22.: *si contuderis stultum in mortario*, coll. Siracid. 22, 7. συγκολλῶν ὄσρακον ὁ διδάσκων μωρόν. Verbum पीड् extorque in tali re magnam vim habet, cf. *Natum* 5, 2. — Altera imago de sole in desertis arenosis refulgente desumpta est, quam speciem aquarum (चित्रं imaginem), Indi मरीचिकी radiationem (ut hodiernum mirage) et मृगतृषिकां *hinnuleorum sitim* appellant, quia vel ipsae ferae in errorem ducuntur aquam expectantes. Saepissime hancce imaginem usurpant Orientales ad spem inanem et rerum vanitatem designandam, sic *Sāhityad.* p. 118. et *Kāvyaṇṇak.* p. 51. in mundo errare mente, aurea aquarum specie circumdata कलकमृगतृषिकान्वितधिया; *Hitopades.* p. 132.: मृगतृष्यासमं वीक्ष्य संसारं क्षणभंगुरं; *Sacuntal.* p. 130. et 155. Ed. Chezy; *Vikramorv.* p. 23. p. 19. *Mālat.* p. 154. प्रमोदमृगतृषिका *Vīṇa Tūmuri* II. p. 508.: السراب هو شعاع يرى فيها نصف النهار في شدة الحر — add. Schol. *Harir.* p. 294. *Lebid Moall.* va. 15. *Coran. Sur.* 24, 40. ubi *Gelaledd.* السراب يشبه الماء الجاري inprimis vid. *Gesenium.* ad *Iesaiam* 35, 7. ubi vir doctiss. veterum et recentiorum loca larga collegit manu. Apud *Iesaiam* שֵׁרָב appellari notum est, quam vocem persicam haud miraberis si vocabula exotica in linguam hebraicam irrepsisse videas alia, v. c. שֵׁרָב pers. فروار *domus aestiva*, 2 Reg. 23, 11.; שֵׁרָב pers. فرناك *magnificus*, *Numeror.* 34, 25. unde *Pharnaces* ille apud *Herod.* 7, 66.; שֵׁרָב pers. نيرك *obtrektor* Proverb. 16, 28. et id genus alia in *Genesi*, librisque serioribus, sed hoc *ὡς ἐν παρρησίᾳ*. Vocabulum سراب faciem aquae proprie designat, coll. nominibus eiusdem rei persicis تسوآب *aqua coeca*, آب نمایش *species aquae* et alia (x. *Ousely travels* I, p. 270.). *Nosrates* praeterea *Fata Morgana* appellant, quod arabicum videtur مُرغنة manifestatio desiderii; ver-

- bum (غن) bibit et desideravit huic rei bene convenit. Ab his, de quibus modo egimus, differunt imagines quae in omnibus Indiae centralis regionibus tempore frigido conspiciuntur et *Seekote* h. e. शीतकोट *frigoris castellum* et *Desasār*, देशसूर (?) *regionis omen* vocantur. — Proverbialis videtur locutio: *cornu leporis capere* de velocitate leporis simul et de re nihili desumpta, (cf. *Paṭrāg.* 99.) मृगशृङ्ग *dorcadis cornu* in manu quidem gestant devoti (*Raghuv.* 9, 17.) sed hoc absonum esset in hoc nostro loco. — Verbum वृत् speciatim de *venatu* usurpatur, विषाणं *cornu animalium* et *dentem* simul apri et Elephantis significat: विषाणं पशुशृङ्गे स्यात्कोटद्विरदन्तयोः *Visvakosh.* Sisupāl. 1, 60. Ceterum pro लभेत Cod. A. et Schol. malunt लभेच्च, sed Medium in hoc verbo usitatius est, et च in distichi initio vix locum habet.
6. Convenit sententia in *Hitop.* p. 74. obvia: *centum beneficia vanæ esse in malis*, सत्सु, totidem bona verba in stultis, बहुधेषु; coniunguntur enim et invicem ponuntur *stulti* et *mali* ut apud Hebraeos. Adde proverbium illud Zabiorum: *sapientum praecepta stultis esse inutilia, veluti suis margaritae* (*Lorsbach.* Museum für bibl. und Or. Lit. Marb. 1807. p. 37. seq.) et similia Proverbiorum biblicorum loca. समुत्सृज्यते correximus e Codd. A. B.; de constructione Infinitivi sanscriti vid. *Boppium* ad *Indralok.* 1, 16. docte disputantem; बाल propr. *crinem*, hilum h. l. idem quod कोमलं significat. — भेत्तु Cod. B. eodem sensu quo हेत्तु exhibet; वृत्तमपीन् pluralem e Cod. A. et Schol. induximus. *Mimosa Sirtsha* Roxb. admodum tenera, ut iam ex verborum contextu apparet, ad *Acaciae* species pertinet, flores suavissimi, quos auribus imponunt mulieres, spicarum formam referunt, aristam igitur huius floris intelligit poeta (cf. *Chaur.* vs. 22.). In secundo hemistichio क्षाराम्बुधे: veram habent lectionem A. et Schol., Srir. क्षार°, Cod. B. क्षीर° quod casu fortuito in nostrum textum irrepsisse dolemus. Est enim: *lactis oceanus* qui inter maria mythica comparet, sententia vero: mellis guttulā huius dulcedinem adaugere, (γλαυῦν Ἀθήνας) hoc loco et reliquis versus sententiis inepta est. Quamobrem si quis क्षीर° vocabulo veluti क्षीरसिन्धु etiam magnum oceanum, quem Diī turbarunt olim ut nectar pararent (*Kīrātārj.* 9, 28.), in universum vult significari, fortius et significantius *salis mare* commemorari ideoque tutius क्षार° lectionem stare contendimus. Ceterum सुक्ते: falso praebent Codd. omnes, scripsi cum Srir. सूक्ते: (e सु + उक्ते:).
7. Sensum exprimit illud: *si tacuisses, philosophus mansisses*, sed omnino convenit *Epigramma Palladae* 76. (*Anthol. graec.* III. p. 130.):
 Πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατος ἐστὶ σιωπῶν,
 Τὸν λόγον ἐγκρύπτων, ὡς πᾶσας ἀισχροτάτων.
 et *Iobus* 13, 5. Multi omnino sunt Orientales in taciturnitate commendanda, praesertim *Hebraei* (*Proverb.* 10, 19. 13, 8. 17, 27. 28. 21, 23.), *Zabii* (*Lorsbach.* l. l. p. 12 - 19.), *Persae* (v. *Pendnam.* et *Gulist.* sexcenties) et *Arabes*, quibus adagium Alidis سكوت اللسان سلامة الانسان semper in ore est. Observandum tamen est omnes hosce populos in loquacitate

periculosum aliquid videre propter imperium, quo coercentur, despoticum, apud Indos autem taciturnitatem solum tanquam signum sapientiae commendari, cf. *Sāhit.* p. 309. ज्ञाने मौनमित्यादि * ex *Raghuv.* 1, 22. errores in Edit. Sr. correximus; pro एकान्तहितं Cod. A. et Schol. legg. एकान्तगुणं quod eodem redit.

8. In Edit. typis vulgata sententia haec legitur *Vairāgy.* p. 110., ubi nexum sententiarum interrumpit; ab omnibus praeterea Codd. ad librum Niti relata est. Schol. in Edit. Sr. paullisper differunt ab illis in Cod. A. conspicuis, neque tamen attinet diversas vocabulorum interpretationes inter se comparare; id unum addo: अकिंचित्तः in Schol. impressis, sensui repugnare. Dicit enim poeta: se scientia paullulum tinctum olim, arrogantia fuisse inflatum, donec tandem, sapientia imbutus modestiam didicerit; iam vero hoc ipsum de se proñtetur quod Graecorum sapientissimus dixisse fertur: se omnino nil scire (cf. vs. 3). — अनुलिप्यं Cod. A. praebet, conservavimus अवलिप्यं quod sensui metaphorico peculiare est; सुषु omnia apographa गुरु illi Ed. Sr. substituunt.
9. Sententia frigoris summi plena, eo redit ut stultitiam demonstret hominum, qui per familiae ac generis pravitate non monentur ut altiora adeant, sed vitam simili modo contemptam agunt, canis instar, vel Deum adstantem, id quod de Indri statua procul dubio intelligendum, non curantis cf. slo. 58. *Hitop.* 92. huic sententiae conveniens. Sensus a duobus pendet vocabulis, primum a कलुक्ता, abstractum adiectivi कलुक्ता quod de plantis medulla destitutis et aridis (*pithlefs*) usurpatur, unde कल in textum impressum irrepsit, metro contrarium; Schol. निःसर्ता bene explicuit. Quae quum ita sint haud male *familiae ariditatem* intelligere possumus de *egestate domestica* quam sublevare non studet infimae gentis homo, quem quidem sensum Cod. B. indicat fortasse, loco कलुक्ता lectione मैत्री, quod cum vocabulo sequente coniunctum *amicos non curat* simpliciter significaret. Obstat tamen, quo minus hanc unius codicis lectionem accipiamus diserta verbi न गपायति explicatio न लज्जति *non pudet* quo Schol. sensum, quem indicavimus tuetur. Pro विगन्धि quod unice rectum (Rogerius: *qui put*), Cod. A. et Schol. interpretamentum विगर्हितं in textum recepere. In निरूपयत्सं Schol. secuti sumus qui निरूपयत्सं explicat, videtur ergo रूप vocalis in compositione correpta cf. etiam अनुक्त et नीरूप.
10. Versus haud inficetus, per editores Sr. omissus, in Codd. A. B. circa lectionem difficultatis aliquid habebat quod primo obtutu ne scholiorum quidem adiumento solvere poteram. Etenim in mythis a Sivi cultoribus profectis, qui quidem hac in re maxime sunt vulgati, Gangā dicitur ex coelo in Sivi caput primum cecidisse, deinde autem in montem Himālayam (vid. *Ramāy.* 1, 32.), igitur in sententia nostra स्वर्गात् expectares, ex quo in caput Siviticum, शिरः शर्व, cadere possit, ut etiam Rogerius vertit: *lequel est venu de Surgam sur la teste d'Esvara*. Ablativum metrum quidem permittit, tuentur tamen Accusativum स्वर्गं Codices, et recte quidem Schol. si audias, qui शिरः शर्वं कति primum enuntiatum et Gan-

gam ex Vishnuis pedibus in Sivi caput profluxisse, ad mythum Vaishnavorum (vid. *Roger. porte ouverte* p. 273.) docet: विष्णुपादोदकं आदौ महादेवस्य शिरः तत्प्रति आगतं पतति ॥ Iam vero his praemissis, facile corrigas lectionem Cod. A. शिरसस्त, ubi particulam तु primum suspicatus eram, in शिरसो ऽतः, praesertim quum B. शिरसस्तः praebat, ita ut tota structura sit: आदौ शिरः शार्वं पतति शिरसः स्वर्गं अतः स्वर्गात् पतति क्षितिधरं ॥ Aliam in altero hemistichio molestiam parat lectio Cod. A. अधो गङ्गाक्षेपे cuius postrema vox आक्षेपे h. l. *canus*, *propulsio* cum उपगता non concordat. Glossam sapere videtur nisi merum sphalma pro अधो गंगेयं Cod. B., quod et Schol. habent. विवेकभट्टः propr. significat eum qui *e distinctione excidit*, sive अविवेकिनः. Ultimum vocabulum शतमुखैः ad Gangam proxime referendum est, quae in oceanum per centum capita defluere dicitur, alias सप्तमुखैः *septem ostia* habens nominata (cf. *Ponipon. Mela* 3, 7.); epitheton tamen saepius postremo loco ponitur ad metaphoram absolvendam, ita ut ad reliqua quoque possit referri et hoc quidem loco ad interitum simul stultorum, sive quod idem est, improborum hominum, omnem disciplinam contemnentium.

11. Slocum hunc ad caput primum retulimus non modo ut decem versibus constaret sectio, auspicationis formulam non complectens, sed ob totius distichi tenorem potissimum ac sensum, cui convenit *Proverb. 17, 12: ura potius orbata occurat viro quam stultus. Rogerius* sententiam omisit neque Scholia adsunt. Lectionem पर्वत, cui दुर्ग melius convenit quam गहन illi in Edit. Sr., debemus Cod. A., retinuimus tamen सैर्गः pro सैर्कः quod idem Cod. praebet. Ex coniectura, ut videtur, *Loiseleur* भ्रान्तुं proposuit: obstant Msta, neque Infinitivus vocabulo वरं solet adiungi (cf. *Hitop.* p. 33. Sl. 144. वरं etc. भक्त्या, न etc.).
12. *Secunda sectio* in laude sapientum विद्वत्प्रज्ञा versatur, ita ut per sapientes viros simul probos et virtutē addictos intelligat poeta. Tria eruditorum genera proponuntur: librorum sacrorum interpretes nimirum, horum discipuli et vates in universum, sed variant auctoritates. Videamus igitur de singulis. Per शास्त्रं omnes in genere libri intelliguntur, qui ad religionem non modo sed ad liberalem simul doctrinam et humanitatem ducunt, ut vel *grammatica*, व्याकरणाभिधानादिभिः शास्त्रैः Schol., quippe quae revelata divinitus putetur et ad Vedorum fontes perducatur: primum itaque enunciatur: *qui per librorum sacrorum conditos sonos facunditatem oris adepti*, magistros, sive गुरुवः indicat religiosos potissimum, quorum discipuli, sive ब्रह्मचारिणः sequuntur. Attamen Codd. A. et B. vocabula sequentia in novum magistrorum epitheton coniungunt, illo: शिष्यप्रदेशायमाः, alteri: शिष्योपदेशायमाः *qui discipulorum eruditionem curant*; Rogerius *qui est capable d'instruire les autres*, quod facile sane praetulerim, nisi Schol. per तथा च seiunxisset singula enunciata. In secundo hemistichio uterque Cod. कवयः iterum proponit pro सुधियः, Schol. कवयः तु सुधियः nihil mutavimus, neque in ultimo colo, etsi lectio B. कुपरीक्षका न multo clarior: *mali exploratores, non lapides pretiosi sunt vituperandi*. Verba Schol. adscribam: यथा

महामपायो बहुमूल्याः ते कुपरीक्षकैः शस्त्रास्त्रा श्रद्धयतः मूल्यतः पातितः शून्यमूल्याकृताः तर्हि अयं दोषः परीक्षकाणां । ननु मपीनां परीक्षकाः कुत्साः स्युः कुत्सिता एव न तु मपायः ॥ *Convenit Hitopad. p. 55.: gemma manet gemma etsi in pedibus pendent; p. 71.: si adamas stanno circumcluditur, lucet tamen et vitium illi est qui tam male cum inseruit. In eodem libro p. 26. praecipitur regionem illam esse deserendam in qua nullus sapiens, विद्यागमः. De laude poetarum cf. Nit. vs. 21.*

13. Subiectum totius sententiae est विद्याख्यं चन्तर्धनं in quo आख्यं *sic dictum* metaphoram indicat, idque sensu quodammodo ironico ut alias नाम (cf. 17. ubi in Scholl. विद्याख्यं pro नाम). Talem suppellectilem dicit semper augeri, quia docendo discimus, neque unquam interituram etsi periodi mundi, कल्पाः volvantur. Gravis sane doctrinae commendatio, in qua multi omnino sunt Indi, quorum lingua pro *sapiente* plus viginti nomina consignavit. Ceterum Edit. Sr. sphalmata correximus, ut ज्ञाति in versus initio, ex solita literarum न et य confusione eodem modo infra vs. 32. et saepius; sic त्वन dicitur et यवन *equus celer* यामुना hodie *Djamuna Διαμύνα* nomen fluvii etc. उक्तं e Codd. scripsimus pro स्रच्छति quod nullum sensum praebet.
14. Eruditi haud sane contemnendi sunt, summa enim gaudent potentia, neutiquam casus fortunae timentes, quae non magis eos vincire potest quam culmus levis, quemadmodum elephantes furiosi florum fibris non constringuntur (cf. Nit. 6.). Pessima typotheatarum vitia in Edit. Sr. emendavimus. Hemistichia transponit Cod. B. una cum Schol. स्वस्तानां legens et विस्र sibilante dentali scribens; exstat enim विस्र, विप्र et विष pro कम-सकेश्वर. Elephantorum furorem indicat epitheton *humore frontali striatam genam habentes*, sive ut Schol. verbis dicamus: अभिनवा सुन्दरा मदमललेखा तस्य श्यामाकमानमपड-स्वस्तानि येषां ते.
15. Versum, Edit. Sr. lectionem si sequeris, obscurissimum, e Codd. A. B. quibus ubique ad-stipulantur Scholia, emendavimus; in hemistich. secundo tamen unius Cod. B. lectionem विधि cum vocab. sequent. coniunctam et अपहर्तुं etsi stare poterant, reiecit. Sensus Schol. bene indicat: ये यस्य स्वाभाविकः सदुपाः तदुपां न को अपि हर्तुं शक्नोति । *Rogierius* in notula addit: Deum ipsum sapienti adimere non posse doctrinam; recte quidem uterque quoniam de virtute et doctrina agitur, plus tamen inest versi, scilicet: Brahmanem ipsum nil valere adversus fatum (विधि) et unum ipsi negatum esse ut infecta reddat quae *φυσικῶς* menti quasi fuerint inesta (वेदग्य vid. *Sring. 52.*). Sic Ibin quidem turbare nidumque eius destruere potest numen neque tamen innatam ipsi facultatem auferre valet, qua bibendo lac ab aqua intermixta separat, ut proverbio de hac ave narrant Indi. Eandem rem, fabulam sive observationem naturalem, spectat *Kalidāsus* in *Sakunt. p. 143.*: हंसो अपि क्षीरमादत्ते ते मिश्रा वर्तकल्पः ubi *Chezy* (II. p. 250.). *Bhartriharis* sententiam vertit quidem, sed, ut ex mendosa editione aliter fieri non potuit, liberius.

16. Sententia eodem redit quo nostrum: *vestis non facit virum* (cf. vs. 63.); sermone tamen simul intelligitur sapientia, oratio erudita atque expolita, sive ut simili verbo dicamus λόγος. Vocabulum कृतिनं servavimus utpote exquisitius et bona hominis opera simul indicans; Cod. A. et Schol. पुण्यं denuo legunt. सत्यं certe mutavimus in सखित ex Cod. A. et Schol. qui सकल explicuit.
17. En summam doctrinae atque eruditionis laudem, illo Ciceronis loco nobilissimo haud sane cedentem: *Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur* (pro Arch. c. 7.). Sententiam nostram Edit. *Hitopadesi* Londinens. suam fecit sed ex nova demum Edit. Bonnensi expulsa est (vid. *Lassenium* in Comment. p. 14.). Ibi vero ordo membrorum ita variat ut 1.2.3.4. sese invicem sequantur, quorum secundum et quartum hoc modo sonant:

विद्या कीर्तिकरी सभावशकरी विद्या परं लोचनं

विद्या जीवनहेतुत्र भुवने विद्याविहीनः पशुः ॥

Doctrina laudis et publici assensus est conciliatrix; doctrina clarissimum lumen; doctrina vitae praesidium in hoc mundo; doctrina destitutus est pecus. Exstant quoque विद्याविगुणं pro प्रच्छन्नगुणं et विद्यास्य संबलं *doctrina inexhaustum viaticum* pro विद्या परं देवतं neque tamen est quod mutemus quidquam quum omnia apographa et vel ipse *Rogierius* textum qualem dedimus, exhibeant, si unum vocabulum शुचि in Edit. Sr. excipias quod in n हि commutant membranae; Roger: *mais l'argent ne peut pas tant servir.* Cod. B. literam श iam pinxerat, शुचि scripturas, mox vero delevit. Vocabulum पशुः compositione ad sequentia pertinet, Schol. कीर्तिसुखं करोति ॥ *Katesius* (Gramm. p. 330.) posterius hemistichium ex Edit. impressa haud dubie desumpsit, eadem atque illa legens vocabula. Ceterum ne durius dictum existimes विद्याविहीनः पशुः cf. *Proverb.* 12, 1 et pulcherrime *Mulavi Manoot*:

فرستہ رست بعلم بهیمہ باجهل
میان ہردو منازع بماند مردم زان

Angelus creatus est cum sapientia, brutum cum stultitia; inter utrumque ambiguum haeret hominum genus.

18. Bona quaedam totidem malis opponuntur (cf. 45. Supplem. 10.), sed non ita quidem ut opposita ubique quaesiverit poeta, in secundo enim hemistichio, ubi cardo sententiae vertitur, tria inducuntur laude digna: *eruditio, modestia et poesis.* क्षान्तिः *lenitas* est atque *aequabilitas*, quae ubi adest, *verbis lenientibus*, कवचेन non opus habet. Sic Cod. A. legit et Schol., apud quos sententia, in aliis Membris et in Edit. Sr. omissa, sed ad caput supplendum necessaria, exstat: lectionem tamen verissimam कवचेन quam tutius in textum recepimus, *Rogierius* prodit: *n'a point besoin de harnois.* Lenitati, iam nulla casside incedenti et omnium animos sibi concilianti, opposita est *iracundia*, quae ubique

hostis instar hominem conturbat. De *cognatis* saepe queruntur Indi et amicum sincerum in rebus adversis longe praeferendum esse fratribus et propinquis, ut veteres Hebraei, doceant: cf. *Proverb.* 17, 17. 18, 24. 19, 7. 27, 10. *Hidimb.* 1, 39. *Hitopad.* p. 98.: परो ऽपि हितवान् बन्धुर्वन्धुराप्यहितः परः ॥ Hoc loco ignem discordiae inflare dicuntur notissima imagine (cf. *Gulist.* p. 212. et *Proverb.* 26, 20.) cognati, *amici* contra consilio et opera omnia conciliare, सुहृत्सर्वहितं करोति Schol. — Pravi dein et perniciosi homines serpentibus similes sunt, nam, ut addit Schol., सर्पाः देशविषेषा मारयन्ति तथा दुर्जना अपि हिद्वान्वेषणेन मारयन्ति ॥ Ubi vero *eruditionem*, omnibus laudibus maiorem, श्रवणं i. q. सुन्दरं, tibi comparaveris, ubi *verecundia* ac modestia tanquam ornatu utaris. et *poesi* animum applicaveris, tunc rebus externis omnibus poteris carere.

19. Enumerat virtutes, quibus vita humana, लोकस्थितिः ut ex Cod. A. lego, beata fiat. परिज्ञन *domestici*, οἱ περὶ τινα, ex Edit. Sr. retinui, परज्ञन ut A. proponit, idem esset quod प्रज्ञन in secundo hemistichio. Transpositio enunciatorum in secunda linea et tertia, Codicum A. B. nititur auctoritate, adstipulatur quoque Rogerius. नयो नृपज्ञने melior lectio est quam स्यः सत्तज्ञने quum iam de malignis egerit poeta neque स्यः simpliciter positum contemptum satis exprimat. Particulam तु denique in membri posterioris initio, quae oppositi aliquid semper in se continet, cum च permutavi, quod ipsae membranae confirmant. Scholia desiderantur.
20. De bonorum hominum natura alia quidem sectio sequitur infra, at, quum probi cum sapientibus semper coniungantur et in versuum ordine magna omnino confusio deprehendatur, quam tollere nemo facile possit, sententiam hanc et proxime sequentem suis locis movere nolui, codicem A secutus, alioquin certe melius ad caput sextum pertineant. De bonorum consortio plura vid. *Hitopad.* p. 7.
21. Slocus hic laude poetarum, utpote eruditorum, de sapientia caput optime claudit; vates enim, dummodo recte agant, omnes superant homines, carminibus suis immortales fiunt et in ore virorum semper versantur; cf. supra vs. 12. 18. *Hitopad.* p. 33. sl. 145. et *Kāṇḍaprak.* p. 182.:

दिवमप्युपयातानामाकल्पमनल्पमुपागमा येषां ।

रमयन्ति जगन्त्रि गिरः कथमिह कवयो न ते वन्द्याः ॥

Ambiguitas exinde quodammodo exoritur, quod सुकृतिनः obiectum quoque esse potest, nos tanquam epitheton poetarum sumsimus, quemadmodum ex ore magistri recepit Rogerius: celui qui est sage et qui peut faire des livres, ne craint ny la vieillesse ny la mort. रससिद्धाः et Codd. A. B. substituimus रसवेद्याः Edit. quod eodem redit; in fine autem cum apographis legendum erat भयं ne tota sententia claudicaret, quid enim sibi significaret in Edit. Sr. illis gloriam non esse ex senectute, morte et natiuitate? यशःकाय compositum est: gloriae corpus, poetice dictum, etenim tali corpori interitus sane non imminet.

22. Gloriam, fortitudinem, ambitionem ac magnum animum hocce capite tertio, मानश्रीर्विश्रंसा inscripto, celebrans, exempla plerumque sumit poeta de elephantis et leonibus et hoc quidem versu sensum inculcat eum: hominem ad extrema quaecunque perductum, animi generositatem exuere non debere quocum *Luciani* illud ἔλεφας μὲν ἐχ' ἀλίσκει conferras. Pro श्रिचिलः प्रापः ut Vulg. exhibet, Codd. omnes compositum inducunt; Cod. A. et Schol. praeterea श्रिचिलप्रायो = विगतप्रायः *vitae facultate coalescente* quod ob sequens प्रापोषु fortasse melius. Lectionem dein Codd. मन्नेन्दू qua rei gravitas augetur, praetulimus. केसरी sibilante dentali scribunt librarii, rectius tamen, etymon si spectas, केसरी *iuba praeditus* exaratur; vocabulum दीधिति *radius* ad gloriam ac splendorem transfertur; कवल cum ग्रस *bolo* convenit fere et coniunctim nostrum *Hungerbissen* exprimunt, acsi dicas: *frustum ad famem satiandam*.
23. In eadem imagine pergit versus, quem iam antiquitus fabularum *Hitopadesi* collector suum fecit. Legitur ibi p. 51. et *Lassenius* p. 91. discrepantium lectionum valorem docte, ut solet, perpendit: स्वल्पं Codd. exhibent, ad मस्विकं referentes, neque igitur ad epitheton sequens est restringendum; illud autem मस्विकं quod ex Cod. Paris. recepit *Lassenius*, tanquam exquisitius, vereor ne cadat, quum omnes, quos inspeximus Codd. मस्विकं id est श्लेषमात्रं praebeant. In ultimis secundi membri vocabulis Membranas presse secuti sumus: in unica particula च variant auctoritates, A तु legit, B पुनः तस्य, attamen तस्य vix abesse potest. Operae pretium videtur versionem *Mokaffae* (*Calila* p. 83.) adscribere, ut videas quam scite *lumentum* substituerit elephantis, Arabibus minus noto: كللب يصيب عظما بابسا يفرح به — كلاسد الذى يفترس الارنب فاذا راى البعير تركها وطلب البعير
24. Hoc etiam distichon sibi vindicavit *Hitopadesus* p. 4. coll. *Calila* p. 83. ubi sensus paullatim mutatus, quia apud Indos ad dogma metempsychoseos spectat sententia. Transpositionem hemistichiorum, ad sensum recte capiendum necessariam, bene instituerunt Codd. A. B. hanc igitur nativam consecutionem libenter adoptavimus. Scholia desiderantur.
25. Emendavimus versum, uti nunc sese habet, e Codd. A. et B. In Edit. Sr. legitur:

हे धृत्वा तु मनस्विनः ।

सर्वलोकस्य वा मूर्द्ध्नि विप्रयते बने ऽथवा ॥

melius utique Potentialis venit, iam ob metrum quia contra sloci naturam in tertio pede diiambus est (*Videsis Ewald über einige ältere Sanskritmetra* p. 9.). In Cod. A. sententia iterum prostat vs. 104. paucis tantum mutatis, videlicet:

मालतीकुसुमस्येव हे गतीह मनस्विनः ।

मूर्द्ध्निवा सर्वलोकस्य शीयते वन एव वा ॥

et in *Hitopades.* p. 31. ultimum distichon sonat:

सर्वेषां मूर्द्ध्निवा तिष्ठेद्विप्रयते बने ऽपि वा ॥

In eodem sensu fere *Bhavabhūti* in *Uttararāmacharitro* p. 7. et *Mālati* p. 160. dicit: सुर-भिषाः कुसुमस्य सिद्धा मूर्द्ध्नि स्थितिर्न चरपौर्वताडनानि ॥

26. Versus in Hitopadesum receptus, p. 51., atque ex illo, sive potius e communi fabularum fonte Panchatanthro versioni Arabicae insertus est, p. 83. ubi hoc modo sese habet sententia: *الا ترى ان الكلب يبصص بذنبه حتى ترمى له الكسرة وان الغيل المعترف* *بفضله وقوته اذا قدم اليه علفه لا يعتلفه حتى يمتسح ويتملق*. Per *अधश्चावपातं deorsum pedem dimittere* canis gestum puto designari illum, quem nos *pedem dare* vocamus. Schol. comparisonem inter ambitiosos atque viles homines amplius deducit, quam tamen exscribere haud necesse est, quia sensus per se satis patet.
27. Ex mythologia petita de fortitudine imago est, quam vix intelligas, nisi fabulam ipsam, ad quam spectat, ante oculos habeas. Narratur etenim in *Ramaide* 1, 45. et fusius in *Bharateo*, ex quo *Wilkinsius* episodium anglice vertit, nuperrime a *Poleyo* (*Chandic.* 5, 63.) denuo exhibitum: Quum Dii et Danavi, sive daemones (*असुराः*) coniunctis viribus oceanum agitent olim, ut nectar exinde elicerent, et venenum iam apparuisset a Sivo occultatum (*v. Chaur.* 50.), Rahu, Danavorum princeps, primus, ut immortalitatem sibi compararet, clam gustavit potum; Chandrus vero, sive Deus Lunus furtum ulciscens, caput illi abstulit, quod statim, aequae ac Rahus corpus, immortale factum, ad coelum tetendit. Iam vero ex inveterata erga lunam et solem simul omnia tuentem, qui factum prodiderat, hostilitate utrumque semper sidus persequitur Rahu atque ex parte devorat quando eclipsin illi patiuntur. Quinque alii in versu commemorati planetae sunt, scilicet *बृहस्पतिः Jupiter*, *शुक्रः Venus*, *बुधः Mercurius*, *मङ्गलः Mars* et *शनी Saturnus*, quos etsi praesto sint omnes, non tangit sed praecipuos tantum adit Rahu et id quidem mutilato corpore: eodem modo fortes homines et generosi rem arduam nunquam deserere debent. Vocabulum *पर्वन्* hac in re proprium, iuncturam planetarum, phases lunae et aequinoctia etiam designat, hoc loco de tempore usurpatur, ubi deliquium patiuntur astra diei et noctis. Fabulam hancce poetae saepe respiciunt, cf. *Mālati* p. 84.: *राहोश्चन्द्रकलामिवाननचरौ देवात्समासाय* « ib. p. 155.: *आपूर्णाश्च कलाभिरिन्दुर्मलो यातश्च रहोर्मुखं* « *Chaur.* vs. 10. *Nal.* 16, 14. et plane similis poetae Arabici *Ali ben Abi Taleb* est sententia (p. 185. Ed. Kuypers):

وفي السماء نجوم غير ذي عدد
وليس يكسف الا الشمس والقمر

Etsi in coelo sunt stellae innumeri, tamen sol tantum et luna deliquium patiuntur.

28. Vishnuem Deum in decem transformationibus s. *Avatāris* varia sub specie externa hominum salutem olim quaesivisse et in tertia revelatione sua *apriformi* orbem terrarum ipsum, ne diluvio periret sustentasse, omnibus notum est iis certe qui ad Bhartriharis sententias accedant lectoribus. Mythum hunc, aliis exornatum fabulis popularibus, sibi sumsit poeta ad exemplum perponendum: generosiores animos magna quaeque sine ulla molestia moliri ac perferre, sicuti *Chaur.* vs. 50. fabula utitur, ut, promissis standum esse et

Kālidāśus (Sakuntal. p. 92.) ut principum officia (coll. *Sāhity.* p. 239. infr.) demonstret. Docet vero *Bhart.*: mare illum hodieque portare *aprum*, hunc dentibus suis *testudinem* sublevare marinam, in illa ingentem incumbere *serpentem* et hunc tandem, cervicibus porrectis universum terrarum orbem sustentare; qui quidem rerum in hac sententia propositarum ordo, ex simplicissima de Nārāyano imagine enatus paullatim videtur. Spiritum etenim divinum sibi fingunt antiquiores mythologi, sive विष्णुं omnia pervadentem, tunc, quod aquas permearet, नारायणं nominatum, aeternitatis serpenti, proprio nomine शेष *discriminatio* nuncupato incumbentem in aquarum facie natasse, donec ex huius Dei umbilico nymphaea exsurgeret quae demiurgum Brahmānem mox emisit in lucem. Ex hac opinione, qua terram serpenti impositam recte poterant concludere, fabula augebatur, quum alii exstarent myhi, qui *testudinem* et *aprum* hoc onere occupatos inducerent: unum igitur alteri impositum sibi fingeant seniores, ad oceanum semper recurrentes, qui tamen ipse in mythologumenis quibusdam aliis elephantis tandem superstruitur. Eandem fere fictionem veteres Arabes excogitarunt seu ex Rabbīnorum fortasse fontibus hausērunt et sciscitantibus de universi structura proponunt, quando terram primum per angelum, Atlantem forsitan volunt, dein per lapidem Iacuthum, tunc per taurum, illum denique per piscem ingentem in aequore natantem portari fabulantur. Operae pretium est locum ex Cod. *Damiri*, quem Bibliotheca huius urbis Wallenrothiana conservat, describere; exstat fol. 37. hoc modo: قال وهب بن منبه كانت الارض كالسفينة تذهب وتجيئ فخلق الله ملكا في نهاية العظم والقوة وامره ان تدخل تحتها ويجعلها على منكبها فاخرج يدا من المشرق ويدها من المغرب وقبض على اطراف الارض فامسكها ثم لم يكن لقدميه قرار فخلق الله تعالى صخرة من ياقوتة حمراء في وسطها سبعة الاف ثقبه تخرج من كل ثقبه بحر لا يعلم عظمه الله تعالى ثم امر الصخرة حتى دخلت تحت قدمي الملك ثم لم يكن للصخرة قرار فخلق الله تعالى ثورا عظيما له اربعة الاف عين ومثلها اذان ومثلها انوف وافواه والسنة وقوايم ما بين كل اثنين منها مسيرة مائة عام وامر الله تعالى هذا الثور فدخل تحت الصخرة فحملها على ظهره وقرونه واسم هذا الثور لوثيا ثم لم يكن للثور قرار فخلق الله تعالى حوتا عظيما لا يقدر احد ان ينظر اليه لعظمه وبريق عينيه وكبرها حتى قيل له وضعت البحار كلها في احدي مناخره فكانت كخردلة في فلاة فامره الله تعالى للثور ان يكون قواما لقوايم الثور واسم هذا الثور بهوت ثم جعل قراره الماء وتحت الماء الهواء

Refert Waheb ben Menubbah terra est sicut navis quae abit veniitque. Creavit autem Deus angelum summa magnitudine et validudine instructum quem terram subire iussit et humeris suis portare. Protendens igitur manum

unam ab Oriente, alteram ab Occidente complexus est terrae angulos illamque sustinuit, neque tamen erat pedibus ipsius quietis locus. Quare creavit Deus lapidem ex carbunculo, in cuius medio erant septies mille foramina, ex unoquoque foramine mare exibat cuius magnitudinem nemo novit praeter Deum. Tunc iussit Deus lapidem subesse angeli pedibus neque tamen lapidi erat fundamentum. Creavit tunc Deus taurum ingentem, cui erant quatuor mille oculi et totidem aures, nares, ora, dentes et pedes inter quos erat distantia itineris centum annorum. Hunc bovem iussit Deus lapidi subesse eumque ferre super dorsum et cornua sua. Vocatur autem bos ille *Lutsiâ* (?). Neque porro bovi fuit stabilis locus, quapropter Deus creavit piscem pergrandem, quem nemo poterat intueri propter ipsius magnitudinem et splendorem atque amplitudinem oculorum suorum, ita ut proverbio dicant de eo: si ponas maria omnia in una narium ipsius, sane essent ut granum sinapi in deserto. Huic pisci praecepit Deus pedes subire bovis; nomen autem piscis est *Behemot*. Sic fundamentum ipsius fuit aqua, sub aqua autem est aer, sub aere iterum aqua, huic denique substratae sunt tenebrae. — Sed iam ad sententiam nostram revertamur. In priori hemistichio मध्येपृष्ठं singulare quoddam compositum est, de quo cfr. Wilk. Gramm. p. 561. nr. 1074. Schol. recte, पृष्ठमध्ये explicat. In altero hemistichio पयोधिः, ut cum Cod. A. pro पयोनिधिः quod falso Scholia quoque exhibent, legimus, subiectum est: *Oceanus illam* (testudinem) *ab apro dependere sinit*, quod breviter dictum pro: illam testudinem, apri dentibus innitentem, aequor portat. Ceterum serpentis nomen proprium श्रेयः ex A.B. et Schol. recepimus pro कपी in Edit. Sr. In A. praeterea विधायते deleta et scribitur et errore कपाक pro कलक *circulus, scutum*.

29. Aliam mythologicam imaginem proponit ut fortitudinem et mutuam simul auxilium ferendum recommendet poeta. Montes fingunt alis quondam fuisse instructos; quum vero homines frequentissime molestarent et in urbes transsiliendo eas obruerent, mortales ad Indrum sese converterunt, naturae visibilis dominum, qui fulmine iacto pennas montibus intercidit, unde Indri arcus महीध्रपक्षवपरोपपोचितं vocatur *Raghuvars*. 3, 60.; ex alis vero abscissis nubes factae sunt, quae secundum Brahmandapurānum vel ex igne constant, vel ex halitu Brahmanis, vel denique ex montium pennis. Erant tamen inter montes qui in Oceanum cadentes sortem illam evitarent, ut *Mainacus* mons, *Himavantis* filius alique (*Raghu*. 13, 7.), ast illi quoque, Indri vigilantiam timentes, ex mari prodire non amplius audent (v. infra vs. 68. et Supplem. 17.). Memorabilis sane traditio, quae, quum ignis eruptiones sive vomitus (उद्गार) simul commemoret, ad vulcanorum, alias उल्काः et ज्वालामुखिनः *flammiuomi* dictorum, spectaculum haud dubie pertinet, cui accedit quod montes Indrum lapidum pluvia aggredi dicantur *Raghu*. 4, 40. — मधवन् नomen Indri, तुषारादिः *frigoris sive glaciei mons* *Himavantis* est, cuius pennas abscissas per केशविवरां indicat poeta.

30. सवितुरतिक्रान्तः *solis amantissimus*, in Scholiis et apud *Kalidāsum* proprio nomine सूर्यक्रान्तः vocatur Sakuntal. p. 33., ubi eadem imagine monet poeta ne pii, patientia quidem insignes sed ignem intus celantes, irritentur:

स्पर्शानुकूला अपि सूर्यक्रान्ताः ।

ते ह्यन्यतेजो अभिवाद्दहन्ति ॥

Sed qualis intelligatur lapis disceptari potest: *Chezius crystallum* proponit; *vitrum ustorium* sive *bullam vitream* Rogerius (*une pierre comme un oeil de verre*); Jonesius *carbunculum*: equidem *Topazium* suspicor, qui proprio quidem nomine पीतः *flavus* (unde hebr. תורבן) audit, sed a sole aliud nomen तपुः *sol* traxit, quia radios solares ita imbibere putatur ut tandem in tenebris luceat, ἐν σκότει διαλάμπει (*Diodor. Sic. 3, 38.*). Huic *solis amico* opponitur चन्द्रक्रान्तः quem lunae radiis, tametsi per se frigidis (v. Sring. 35.) ita fingunt incallescere ut sudore conspergatur; loca indicavimus ad *Chaur. vs. 2.* — Lectionem vulgarem निकृते servavimus contra Cod. A. et Schol. qui विकृते ad animi commotionem magis pertinens, inducunt.

31. Sensus est: homines generosos natura sua, स्वभावेन iam ad magna quaeque ferri, neque iuvenili solum ardore stimulatos gloriam accedere; सत्त्ववर्ता Schol. असत्त्वता explicat.
32. Novum incipit caput quartum, cuius inscriptio in Codd. deerat, apud Rogerium tamen legitur *de l'argent*, proposuimus igitur lemma धनप्रशंसा. Imprecationem et quidem ironi-
cam continet sententia e mente eorum, qui divitiis unice intenti, virtutes postponunt omnes. Similia saepe ab omnium gentium poetis proferuntur: in *Proverbiis* exstat (10, 15.) *opes arcem esse divitum*; apud *Moténabbium*: *فلا مجد في الدنيا لمن قل ماله* graece dicitur: δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα et coll. Ad lectionum varietatem quod attinet, ज्ञातु corrigendum erat in यातु (vid. Nit. 13.). अर्थः in singulari legendum esse येन quod sequitur, iubet; in fine autem प्रायाः ut recte habent Codd. — In reliquis Scholiastam secuti sumus, qui ज्ञातिं *nobilem originem* per महत्त्वं, श्रेष्ठं per सद्गुणं explicat; अभिन्नः tamen hoc loco non videtur *familiam* स्वजनः ut ille reddidit, sed potius significare *natale domicilium, a native spot*, Amar.
33. Ordinem membrorum a nobis receptum servant Codd. A. B. et Rogerius. Ceterum cf. *Hitopad. p. 30.* ubi plures de auri sacra fame querelae exstant. Schol. desiderantur.
34. Coniunguntur plures res quae aliis corrumpuntur, pereunt atque dehonestantur, verbum enim विनश्यति per Zeugma ad omnes pertinet. In universum quidem sententiae sensus est *κακός ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήτη κακός* ita ut cardo in ultimo membro, quod in talibus collectivis observari licet enunciatis, versatur: pecuniam male administratam inutilem esse et evanescere. In Cod. B. दुर्मन्त्रात् *per malum consiliarium* legitur haud male; pro पतिः *dominus*, ut est in Edit. Sr., substitui यतिः *devotus* ut et Rogerius habet, in Codd. प et य simili fere ductu scribuntur, neque adsunt Scholia, sed नृपतिः iam aderat et सद्गुः „studium

et affectus, quo animus vehementer tenetur" (Schleg. ad Bhagav. 2, 48.) κατ' ἐξοχήν de coenobitis usurpatur, cf. *Uttarādm.* p. 25.: सतां सद्धिः सद्गुरुः कथमपि हि पुण्ये न भवति coll. *Bhartr.* Vaiv. 89. झलालनात् in Edit. Sr. aperte falsum est, delevimus apostrophen, apographis et sensu iubentibus; नध्ययन praebet A. scripsimus ergo अनध्ययन, अध्ययन enim vulgatae et metro et sensui repugnat.

35. In avaros dictum, ut apud *Saadium* in *Gulist.* p. 208.: dignus est is ut opes amittat qui neque iis fruitur ipse neque aliis opitulatur. Post नाम्नः Cod. A. च inserit quod metrum respuit. Scholia desunt.
36. Sententia haud sane, singula si spectas, facilis, in eo vertitur ut demonstret: homines olim divites honore semper frui, etsi divitias eleemosyna pauperibus distributā amiserint, quemadmodum valor quarundam praestantium rerum atque auctoritas haud destruitur etsi earum vis et virtus debilitata sit. Scholiis caret versus, qui in lectionum varietate simul est vexatissimus, iudicent igitur critici num mihi contigerit sensum ubique divinasse et sententiam sanavisse, certe medelam probabilem attulisse. Primum प्रापालीढः ut Edit. exhibet, *cote allisus* esset ac *detritus*, quod tamen de auro potius valeret; de lapidibus pretiosis ne id quidem dici potest quod Rogerius suggerit: *qu'oyqu'une pierre pretieuse devienne plus petite en l'usant*. Verum tamen apographa शोपोलीढः scribunt, sed in hoc denuo haereo, neque enim *rubinus*, qui शोषारत्नं et शोषामणिः dicitur (cf. *Sāhity. Darp.* p. 121.) quadrare videtur, quare de flumine *Sona*, donec certiora didicerim, intelligam, cuius fluctibus gemma parumper deteritur. Fluvium illum, in Gangem decurrentem et ob auri saltem copiam insignem, unde nomen traxit हिर्ण्यवाहः ἙρῶννοΒόας (v. *Schleg. bibl. Indic. I.* p. 251.) lapides quoque pretiosos secum ferre, quum tota fere India illorum sit ferax, vix est dubitandum. Dein pro हेतिनिहतः ex Cod. B. हेतिदलितः recepi, quia निहतः proprie *occisum* significat et in hoc nostro loco ambiguitas certe tollenda erat. Idem Cod., multa ut scriptoris errata taceamus, शर्दि et quae sequuntur transponit cum सुरतेत्यादि ex hemistichio secundo; शर्दा Cod. A. proponit et cum सरितः contra metrum coniungit. Pertinent haec ad fluminum Indicorum faciem, tempore pluviae prorsus saepe numero mutatam, sive ut est in *Uttarādmach.* p. 35.: पुरा यत्र स्रोतः पुलिमधुना तत्र सरिता ॥ dicit ergo flumen ipsum manere etsi per alluviones detrimenti aliquid ceperit, sicut in antecedentibus elephantis valorem non imminui ait tametsi urigine non amplius tacti. Initium hemistichii alterius ad lunae phases pertinet, quae lunam ipsam non debilitant; शेषः scripsimus, Ausvaro deletō. Enunciatum sequens singularem simul ac pluralem numerum admittit, praetulimus priorem, sensus autem fere est ut in *Proverbiis* 30, 19. בעלמה דרך הגבר non enim prodit se cum viro rem habuisse. Pro निम्ना in Cod. A. निम्नाः exstat, quo forsitan निम्नाः *inclinati* significare voluit scriptor, ferendum sane vocabulum, sed praeferendum videtur निम्न proprie *profundus* h. l. depressus, humilis. In Cod. B.

denique राजन्ते legitur et in fine नराः quod tamen नराः quoque legi potest. Ceterum Rogerius laudandus est propter ultimam versus partem bene perceptam.

37. Sensus est: eundem hominem, inopia laborantem modo desiderare videas res mundanas, modo vero illum ipsum, ubi desideria expleverit opes spernere omnino; haec poeta indicat per अनेकान्या गुरुलघुतया *non uno modo comparatam rem, honorificam simul et levem habitam*. Vocabulum यव per *frumentum* in universum reddidi, proprie tamen *hordeum* et *panicum miliacum* designat, hoc loco vero haud dubio *oryzae* vel etiam *hordeacei decoctum*, quod gratis distribuitur in diversoriis, intendit, iam propter vocabulum प्रसूति *happsum*, ut Medici loquuntur, quod de liquidis tantum est in usu; Rogerius praeterea de aqua oryzata intellexit. Verbum स्पृह् h.l. fortius quasi *inhiare* est, ubi Dativo et Locativo illi cognato (cf. 42.) adstruitur; huic praecedit genitivus, ut ita dicam partitivus: *aliquid decocti*. *Op-pletum*, संपूर्णं cave ne de fame ac siti extincta capias, sed de fortuna ampliore dicitur h.l. (लक्ष्या ut Schol. addit). कलयति ex membranis recepinus pro गणयति Edit.
38. Versus aureus regibus suadet ut omni cura ac diligentia homines imperio subiectos colant, bonis omnibus recte frui si cupiant. *Terram* sub vaccae specie sibi repraesentare Indos, tum ex vocabulis गौः et भूः quae *vaccam* simul *terramque* significant, tum ex mytho illo de पृथिवी dea, notum est, quem in *India* (I. p. 252.) illustravimus; sic etiam celeberrima illa vacca कामधेनु et कामधुक (Nalus 2, 18. ubi prima explicatio quam Boppius in Notis ad novam edit. proposuit, hac nostra sententia confirmatur) revera tellus est, omnia desideria explens, ut satis indicat poeta cui accedit *Raghuo*. 1, 26. गौं दुदोह *vaccam s. terram mulsit*. — लोक *homines*, ut saepe complectitur omnes; de कल्पलता supra vidimus (*Sring.* 89.). *Loiseleur*, qui sententiam chrestomathiae suae inseruit, यदि दुधुक्षति transposuit, quod metrum non admittit; एतां legimus cum A. et Schol., पुषाया Imperativum, (Schol. पोषय) omnia praebent apographa; in secundo hemistichio Cod. A. परितुष्यमाणो, B. परितोष्यमाणो exhibet, cuius alterum ferri potest. अन्निन्नं denique huic verbo non adstruximus sed sequenti कलयति ex auctoritate Scholiastae.
39. Cohæret sententia, quam suam fecit Vishnusarman in *Hitop.* (p. 77.) cum antecedente: ditescere si cupiat princeps et felicitate gaudere, meretricum quasi indolem prae se ferat; neque enim in universum est sumendum praeceptum, sed, uti Rogerius fecit, hypothetice: *un gouverneur du pays se doit comporter etc*. Epitheta omnia ad नीतिः sive vitae rationem redeunt. In *Hitop.* alii प्रचुररत्नं in secundo hemistichio, alii प्रचुरमित्रं quod *Schlegelius* recepit, legunt, ut वेश्यामना pro वार्तामना (vid. *Lass.* in *Comment.* p. 132.): nos nihil omnino mutavimus, quia Codd. omnes, quotquot inspeximus, inter se conspirant et lectionem Edit. Sr. tuentur, quam etiam sequitur Rogerius. Scholiasta tantum मृदुवादिनी inducit et per मधुवा° explicat. Ceterum, ut comparisonem recte intelligat lector, Va-

santasenae in *Mrichhakat*. vitae rationem sibi ante oculos ponat, meretricis aequae famosae ac Phryne, Lais, Doridion, Nico Samia aliaequae fuerunt.

40. Scholia desunt et sententia sine dubio facillima est. अज्ञातं mendosum, in अज्ञातं correximus, inuentibus Membranis ac sensu.
41. Hominum sortem per Deum, praescriptam esse sententia inculcat (cf. vs. 89.). Notanda memorabilis figura de libro divino in quo mortalium fata a Deo conscribuntur, quemadmodum hominum facta in tabulas referre Iovem existimabant veteres; cf. *Euripidis fragm. Melanipp.* p. 100. in poetis scenic. Graecor. Edit. Dindorf: coll. Exod. 32, 32. et saep. in Bibliis. नित्त Schol. स्वकीयं ad hominem, non ad Deum pertinere vel ipse contextus docet; vocabulum भाल् a भल् *describere, destinare, fatum* hoc loco significat, परत्त autem proprie *sericum textatum* est, dein *regis diploma*, Indos enim iam antiquitus ἐν σινδόσσι scribere consuevisse, Nearchi apud Strabonem (p. 493.) testimonium prostat. Vocabulum फलं in fine coli prioris cum धनं commutant Codd. de frumento, κατ' ἐξ. oryza, desumpta imagine, illud vero de arbore frugifera; nos *fructum* in versione retinuimus ne pulchra periret ambiguitas. Pro नित्तं eadem varietate, quam *Chaur.* 42. invenimus, Codd. नित्त्वा h. e. निश्चये Schol., legunt; in vocabulis च नं^० dein variant, scilicet A. habet ततो नाधिकं B. nova imagine inducta: वनात्ते ऽपि वा *vel etiam in sylva*, neque tamen placet haecce lectio, quia iam sibi opponuntur *solum aridum* et mons *Meru* auro abundans, सुवर्णादूरी Schol. — In hemistichio secundo त्वं धीरो recepimus ex A. et Schol., quia sententiae vim auget, तदीरो esset *quapropter* तस्मात् कारणात्; pluralem denique *cadi capiunt* sola Edit. Sr. praebet. Ceterum ad sensum proxime accedit illud *Mewlani*

ثم بيزر بحرا در گوزء چند كنجد قسمت يك روزء

42. Primus in sectione दुर्जनप्रज्ञाता versus vitiorum enumerationi illi vs. 52. fere opponitur, facillimus ceteroquin est neque scholiis instructus. Inter lectiones variantes secundi membri eligenda erat ea quae maxime est concinna in casibus similibus; in B. ubique genitivus est परधनस्य हृति परयोषितां, in Edit. Dativus, sed sequente Locali परधनाय रतिः परयोषिति, in A. Locativus utriusque nominis, quem adoptavimus, praesertim quia च abesse vix poterat. Quae restat lectio B. स्वजनं haud spernenda est.
43. Legitur distichon in *Hitopades.* p. 22. cuius lectiones eo libentius recepimus, quod in secundi hemistichii vocabulo भूयितः pro अलंकृतः Codd. conspirant omnes; in priore A. legit विषया भूयितो ऽपि सन् B. autem: विषयालंकृतो यदि ॥ *Rogierius* ex mente quorundam Indorum refert angues olim rubinos in capite gessisse (collat. *Raghuv.* 17, 63. सर्पस्य शिरोरत्नं ।) quae quidem opinio ex hac sententiae imagine forsitan enata est, cui accedit quod कपा serpentis gemma frontalis vocatur. Narrant quidem veteres δράκοντος λείδων sive *Dracontium* in draconis capitibus inveniri (*Poseidippi* Epigr. 15. a., in *Anthol.* II. p. 50. *Plin.* 37, 37.) sed vix de hac re sermo est apud *Bhartrihari*. Scholia non adsunt.

44. Ad calumniatores et malevolos redit sententia qui omnes virtutes in vitia convertunt, sive ut adagium graecum loquitur: *φασιν κακίους οἱ πονηροὶ τῶς καλῶς*. Lectionum varietas nulla adest praeter unum in membro secundo vocabulum *कर्त्ता* recto, quod Cod. A. una cum Schol. in *मुनी* commutavit, et recte quidem, opposita si spectas: sequens enim *विमर्शिता* est *प्रसारहित्य* ॥ Cetera nulla egent explicatione.
45. Singula distichi enuntiata paullulum circumscripsimus ut linguae latinae ingenio consuleremus, etenim in talibus sententiis collectivis ut ita dicam breviloquentia, coniuncta simul vocum *πολυσημεία*, obscuritatis aliquid parat praesertim si forte pronomen in genere duobus substantivis correspondet, his insuper metri necessitate transpositis, ut in Suppl. vs. 10. *इत्यं किं ब्राह्मणं* quod, nisi contextus obstaret, reddere posses: *quid sapientiae fructus valet prae imperio?* Amant enim poetae interrogatione किं res enumerare diversas (cf. vs. 18.), ita ut *libido quid de virtute* revera sit: nil inhonestius est libidine; in aliis vero phrasin solvere debemus: *non opus est hac re quando adest illa*. Quae si recte suis locis capiuntur, versum, scholiis destitutum, facile intelligamus, cuius sensus in universum est: suis virtutibus contentum hominem, malorum calumniam curare non debere, ita ut vis omnis cadat in *malam famam* in fine nominatam, quae tamen morte peior est reputanda. *लोभश्च चेद्* contra metrum scribunt Codd. A. et B., variant vero omnes in secundi hemistichii vocabulo किं नित्रैः Edit. Sr., किं गुणैः B. (forte नपौ: voluit) et किं जने: A.; posterius in textum recepimus hoc sensu ut multis hominibus non sit necesse quando bonorum consortium contigerit. *सुमहिमा* ut Cod. A. vocabulum sequens consignavit, male *सुमहीमा* scribens, reiiciendum duco, idem enim *स्वमहीमा* denotat ac *महात्म्यं*.
46. Citatur versus in *Kāvyaprakāśo* p. 166. et exinde in *Sāhityadarp.* p. 357. tanquam exemplum bonarum rerum cum pravis coniunctarum, *सदस्योगः*, sive vitiis laborantium. Annotat auctor esse aliquos qui in universum sumant sententiam et ad improbum referant omnia quae enumerantur mala; alios autem qui contrarium in quovis enuntiato septenario ponant. Recte quidem, tametsi ad hominem vilem, in fine commemoratum, omnia tendant. Num *मुखं वनक्षरं स्वाकृते*: recte intellexerim de homine pulchro sed muto prorsus et indocto, affirmare non ausim; Scholia enim desiderantur. Veram vocabuli *नृपांगनगतः* scriptionem uterque supra laudatus liber rhetoricus praebet, proprie est: *qui principis atrium adit. Telum menti infixum* proverbialis est locutio pro eo quod ingratum habetur et cordolium, sic *हृदयशल्यं* legitur *Mālatī* p. 26. 110. *Vikramorv.* p. 4. *प्रियनाभं हृदि शल्यमर्पितं* *Raghuv.* 8, 87. et saepius.
47. Posterius hemistichium adagium sapit a sacris petitur, quod iisdem fere verbis *Saadi* expressit in *Gulist.* p. 21.:

اکرمد سال کبر آتش فروزد ✽ اکثر یکدم در او افتد بسوزد

हेतुः sacerdos est qui sacrificio in solem, *Homa* dicto, praeest, होमकर्तृ होमसमये Schol. — Pro particip. हुहन्ते in Cod. B. et Schol. हुहाने legitur.

48. Ordinem, qualem exhibuimus, membrorum, contra Edit. Sr. et *Hitopadesi*, ubi versus exstat p. 49., tuentur Membranac, Scholia, *Rogierius* et *Jonesii* versio (Opera Vol. XIII. p. 67.). In correctionibus levioribus a nobis factis conspirant apographa neque attinet singula Edit. Sr. sphalmata referre. मूलः vero pro मूकः nullus Cod. praebet, neque illud *Hitopadesi* वसति नियतं etsi in his vocibus mirum aberrant Mss.: प्रभवति तदा Cod. A. proponit et falso quidem ob constantem sibi verbi मू cum प्र significationem: भवमि च तथा Cod. B. reiecit, quia tertia postea sequitur coniunctio अपि. Idem Codex transponit अल्पको वातुलो वा, melius sane, quia secunda vox paullo fortior est, nostrumque *Windbeutel*, et origine et significato exprimit. Alia vocabula ad contextum magis quam ad vim propriam reddidimus, veluti न अभिज्ञातः propr. *abiectus*, e genere obscuro, *Jonesius*: an errant *rascal* et *rell*.
49. Ex malorum hominum consuetudine mala tantum oboriuntur, sive ut *Saadi* loquitur: qui cum malis consedit, bonum non videbit نیکى نشیند نیکى بددان هم که بد بداند (Gulist. p. 223). उद्भासित^० est येन खलत्वं प्रकटीकृतं, secundum membrum ita solvendum: प्राक् पूर्वं ज्ञाता सा विस्तृता जिज्ञा स्वकीया अधमकर्मणां वृत्तिरू येः legit enim वृत्तेः in fine Schol. neque omnino mala est lectio. Idem मोक्षरुतैः reddit समीपवर्तिभिः पुरयैः कैः सुखं नैव उपविशतुं शक्यते । Sic bene singula vocabula explicat Commentarius, praeter unum विप्रद्वल quod propr. est *Zona solutus* (de cognato vocabulo *Hemachandrus* ad Sisup. 2, 62.: उच्छ्वल्लोद्दामानियंत्रितमनर्गलं), eadem metaphora qua Romani paratum ad negotium et expeditiorem praecinctum vocant et *alto cinctum* et in *Hammās*. p. 379. کمیش الاراز خارج نصف ساقه secundum Schol. est التشيبي مثل في الجد, imbellem autem et effoeminatum *discinctum*; plus tamen vitii vox sanscrita in se continere videtur, praesertim quum शृङ्खल de elephantis quoque compe veniat.
50. Sententia pulcherrima, quam ex *Rogierio* iam diu germanice reddidit *Herderus* noster (*Zerstreut. Blätt.* 1792.):

*Wie der Schatte früh am Morgen
Ist die Freundschaft mit den Bösen;
Stund' auf Stunde nimmt sie ab.
Aber Freundschaft mit den Guten
Wächst wie der Abendschatte,
Bis des Lebens Sonne sinkt.*

Similiter in *Kirātārj.* 9, 10.: malus amicus bonum relinquit sicut crepusculum, et eodem fere modo in *Proverb.* 4, 18. de iustorum via dicitur: eam ut solem fieri magis magisque

- splendentem usque ad meridiem, malorum autem viam caliginis instar. Bhartriharis locum coniectura restituisse mihi videor, nam ut concinna fieret oratio, necessarie legendum erat ललसत्तनानां quamvis omnes Codd. खलु certe praebeant. Scholia desiderantur.
51. Ultimum vocabulum त्राम् metro, sensu et Codd. iubentibus in त्राम् commutavimus, reliquas vero scribarum festinationes tacite omittamus. Scholiis destitutum est distichon ut etiam quae sequuntur, bina 52. et 53.
52. Sequitur caput sextum सत्तनप्रशसा regulas continens et praecepta moralia diversa quae ad नीतिं proxime pertinent. परगुणो e Codd. A. B. loco गुणिगुण recepit ut sensus postulat. Lectionem Cod. A. यथैतेषु नरेषु in orationis clausula pro एते यत्र वसन्ति notare tantum licet ne quid desideres. शूलिन् tridentem gerens epitheton Sivi notissimum est. Reliqua faciliora sunt.
53. Recepit sententiam hanc fabularum Hitopadesi collector, ubi p. 13. prostat. Lectio non variat nisi quod Cod. A. अभिरुतिः gaudium pro अभिरुचिः splendor, amabilitas proponit; Jonesius: in fame resolution to preserve it, coniectura, ut videtur, reddidit. Per श्रुतिं propr. audibile, Vedos intelligi constat.
54. Huius versus in singulis vocabulis paullisper intricatoris mentem omnino me cepisse affirmare non ausim. Primum enim enunciatorum interstinctionem, prout ex auctoritate Schol. constituimus, in dubium vocare liceat, ut ab initio statim, ubi donum praebere hospiti simplicior forsitan et magis nativa sit verborum iunctura, ita ut सम्प्रमविधिः pro se ipso stet et modestiam significet. Hanc enim significationem सम्प्रम habere, docet Visvakoshus (cit. Kirdt. 9, 54.) सम्प्रमः साध्वसो ऽपि स्यात् संवेगादप्योरपि ॥ Schol. vero nil nisi आदरं initium, observantia, lascivia addit, igitur observantiae norma hospitalitatem designare debet ac comitatem in omnes qui domum aggrediuntur. Dein membro secundo Edit. Sr. et B. legunt क्षाप्युपकृतेः (sic enim in Genit. corrigendum) affirmative scilicet, ita ut उपकृतिः retributio passive sumatur de ope quam alii tibi tulerunt: nos tamen cum Cod. A. न legentes, sensum activum praetulimus ut fecit Schol., एकस्य उपकारः कृतः तस्य कथनं न करोति explicans et ante सदसि interstinguens, quamvis vocabulum hocce ad antecedentia quoque pertinet. In altero hemistichio obscuritas, quae ex lectionum varietate, sive potius corruptela oboritur, Scholiorum ope tollitur: लक्ष्मिः in Ed. omnino falsum; Cod. A. लक्ष्म्या Anusvarum tantum neglexit; Locativum integrum Commentarius praebet. Idem अनुत्सेका लक्ष्मी fortuna non superba. Vocabulorum sequentium sensus pendet ab अभिभव [भू cum अभि superare] et सारं quod hic, opinor, naturam, potestatem denotat, ita ut de aliis sermones facere liberos a superbiae (insolentiae) natura dicere nobis videatur poeta; his tamen paulisper alienum habemus, nisi fallimur, Scholiastam, lectionem aliam secutum verbis: सत्कथाः भवसाराः परमार्थत्रयाः निर्वधिकर्तव्याः legit enim Cod. A. निर्वधिवसाराः unica

syllaba metrum turbans. Clausula denique orationis, in qua epitheton वसिष्ठार् (cui arborem conferas in inferno वसिष्ठं Raghuv. 14, 48.) proverbii naturam sapit pro re molesta, कठिनं, mox recurrit vs. 61. et per interrogationem केनोदिष्टं negative sumenda est: a nullo demonstratum न केनापि, quod idem exprimit ac स्वाभाविकं, प्रकृतिसिद्धं aliaque huius generis vocabula, animo scilicet insitum.

55. Enumerat poeta virtutes quae cuique hominis membro conveniant: ब्राह्मव्यागः est optima relictio quod nomen ut reliqua in verba resolvimus, mallem tamen ब्राह्मव्यागः, ut ad beneficia simul et ad vitam devotam, omnia bona spernentem, pertineat. Vocabula स्वस्या वृत्तिः sibi constans conditio e Cod. A. recepinus, quum स्वेच्छा वृत्तिः non bene quadrare videretur; reiecinus vero eiusdem Cod. lectionem अधिगतैकवृत्तफलं Scholia non adsunt, neque in distich. sequens.

56. In vocabulo कर्कश quaesita latet et elegans amphibolia, non solum enim perdurum significat et violentum sed plantam etiam designat शान्दारोचनि nomine, quae liliae aquaticae h. l. opponitur. Ceterum cf. Zabiorum similem sententiam apud Lorsch. l. l. p. 13. Proverb. 10, 25. Horat. Od. 3, 3, 7. et Anvari Soheily: Fir tenâx propositi is est, qui non ex loco moeetur etsi volvatur orbis terrarum sicut coelum; est ut Simurg, quem nec procella e loco aufert, non ut passer qui fistulae spiritu cadit:

مرد ثابت قدم آن ست که از جا نرود
ورچه سرکشته بود گرد زمین و چو فلک
مثل سیمرغ که طوفان نبرد از جایش
نه چو کنخشک که افتد بدم از باد تفک

57. Sententia haec elegantissima ab Herdero germanice reddita et multis iam saeculis ante a Saadio in Bustano persice exhibita est, cuius fabulam satis notam denuo vulgavit Chezy ad Sakunt. Vol. I. p. 231. — तन्मीळिकं loco मुक्ताफलं Edit. legimus ex Cod. A., quia B. quoque तत्तायते मीळिकं praebet. स्वाति et स्वाती propr. Arcturus est, tum de stella quavis fausta (महानक्षत्र Schol.) usurpatur; opinio, ex veterum populorum, a stellarum positione omnia auspicantem, Astrologia petita. In Cod. A. संवासतो quod magis vulgare, pro संसर्गतो exstat. Ceterum in comparatione κλύμαξ notanda; de malis ne nomen quidem manet; meliores pro tempore tantum nitent, optimi vero in perpetuum.

58. Pronomina addita rem augent, ac si dicas: ille verus est filius et sic porro. यः प्रीयायेत् Cod. A. exhibet minus bene quum verba sequantur positiva; idem in secundo hemistichio सुखं च सम्प्रियं वदुं proponit coacte, quare equidem in vulgata tersiore lectione permanserim. In vocabulo कलत्रं pro uxore eadem latet imago quae Graecis ac Romanis vulgaris, sonat enim sominis (cf. Chandit. 11, 5.) vasculum, ut alias क्षेत्र ager (Manus 3, 175.). Notissima sunt sulcus (Priap. p. 95.), muliebria conserere arva, ἀλλοτρίαν σπείρων, ἀρῶραν ἀρῶν et reli. cf. Sophoc. Oedip. Tyr. 1210. Eurip. Phoeniss. 18. Hebraei puteum (בֵּיר) dicunt,

Arabes vestem (لباس): — Amicui in malis cognosci, saepe agnoverunt Indi, cf. *Histop.* p. 21. Scholia desiderantur.

59. Commendatur hoc versu animus submissus ac lenis qui aliorum famae et fortunae unice intentus gloriam ipse exinde assequitur. Pro vulg. तुल्यिभिः in Codd. A. B. et Schol. legitur कथनैः quod in textum recepimus, Schol. praeterea स्वापयन्तः stabilientes, ante oculos habuit. Idem in membro secundo sicut male scribit pro क्लिप्त, *inclinatus* autem est *ampli labore nitens*. पृथक्त्वा porro, quod in प्रियत्वा mutat Cod. A., servavimus, यत्; tamen, in pluralem fortasse numerum mutandum, ex Cod. B. in Instrumentalem casum convertimus. सान्त्वयैव membranae omnes exhibent; pro दुर्मुखां A. induxit सम्प्रदात् quod tamen unius codicis fide noluimus recipere, praesertim quum in toto hemistichio secundo adaominatio-nem aperte captaverit poeta, qua de causa ultimum quoque verbum सन्त्वयैव ut A. et Scholia habent, videtur praefendum. Initium certe lineae quartae intactum debet ser-vari: Cod. A. et Commentarius सन्तो अथर्ववर्ग्याः legunt, sed सर्वः idem valet quod सर्वः scilicet श्रेष्ठः.
60. Versus in Edit. Sr. omissus in Cod. A. numerum vigesimum sextum prae se fert quidem, sed ad caput nostrum cum Rogerio referendus est. Varia praecepta moralia continet, quae in Vedis aliisque libris sacris exstare poeta testatur, ita ut Octologum appellare pos-sis versum; vetat nempe caedes, furtum, mendacium, commendat beneficia, continen-tiam, castitatem, modestiam et prae caeteris in omnes homines benevolentiam atque amo-rem. Verba singula faciliora sunt, neque variantes deprehenduntur lectiones in uno, quem consului, Cod. B.: non enim exstare videtur sententia in D. et Tayleriano codice ceteroquin corruptissimo.
61. Cod. A. primi hemistichii membra transponit et ante वसन्तः particulam तु inserit. Voca-bula प्रिया स्वाध्यायवृत्तिः quae Schol. per विद्युक्तं वर्तनं explicat, de tali intelligenda sunt vitae ratione qualem doctrina de moribus praecipit, ita ut Adiectivum स्वाध्याय *conveniens* ad Ethicam, Nyāyam, alludat simul; Scholiorum विधिः ambiguitatem non tollit quum de *fato* et *praecepto* dicatur: quaecumque autem est conditio illa vel moralibus demonstrata prae-ceptis, vel *fato* circumscripta, ea *carā*, प्रिया, debet esse homini. De clausula sententiae vid. supra vs. 54.
62. Incipit caput pulcherrimum, प्रदत्तप्रसादा inscriptum, hoc est de beneficiis praestandis, de gratitudine animi et in univsum de ope aliis hominibus ferenda. Primus huius sectionis versus suavissimus in *Kālidāsi* exstat *Sakuntala* p. 97. et disceptari sane potest cum senten-tiarum collector sententiam ex illo sibi sumpserit dramatē, an vero poeta celeberrimus, Bhartriharis nostri aequalis, distichon hocce, popularibus iamiam notum, fabulae suae in-seruerit. Hoc ultimum mihi veri similis est, quia et Bhavabhūti alique opera spa ta-libus sententiis tanquam gemmis ornare. *Cherius* ne verbum quidem de hac re protulit,

cui melius sane ex variis codicibus ad literas Indicas illustrandas consuluisset, quam quod exercitia iuvenilia nobis delibaret. Lectio दूरिविलंबिनः in Edit. Cheziana falsa est; in Edit. Sr. Bhartr. भूमि exstat, in codicibus A. B. unice rectum भूरि *multum* legitur, quae vox, cuius repham दूरि in Sakunt. servat, in compositis tantum adhibetur sed propria vi, ut autumo, quum obsoletus videatur Localis vocabuli भूः quasi χαμαίφορον, in terram versus, erit igitur: *multum inridentes, tangentes*. Imagines de liberalitate a nubibus et arboribus desumptae apud Orientales perquam frequentes sunt (vid. Interpret. ad Proverb. 11, 25.); pauca addam exempla ad ultimam comparisonem pertinentia. *Hitopad.* p. 19.: *arbor umbram non detinet obliquam ab illo qui abscondit*

हेतुः पार्श्वगतं द्वायां नोपसंहरते दुमः ॥

Distichon ab *Halhedo* in praefatione ad leges Indicas p. 24. adductum, sonat: *Vir benignus, aliorum saluti prospiciens, odium neque interitus tempore fovet: arbor Santalina, vel in deiectu, dolabrae oram reddit fragrantem.*

सुजनो न याति वैरं परहितदुष्टिर्विनाशकाले ऽपि ।

हेदे ऽपि चन्दनतहः सुरभयति मुलं कुहारस्य ॥

Mrichchhak. p. 146.: *Amicorum aves libenter adeunt virtutis arborem illam, virtutibus tantquam fructibus ornatam, quae praestantiam ceu truncum habet, modestiam pro ramis, honorem pro radicibus, magnitudinem pro floribus.*

गुणपञ्चालं विनयप्रशालं

वित्तममूलं महनीयपुष्पं ।

तं साधुवल्लं स्वगुणैः कलाह्वयं

सुहृदिहंगाः सुखमाश्रयन्ति ॥

Saadi in *Gulist.* p. 209.: *arbor liberalitatis ubi radicem agit, ad coelum usque ramos et celsitudinem extendit: quodsi igitur ex illa fructum percipere cupis, cum exprobratione seram ne admoveas ad illius truncum.*

درخت کرم هرکجا بیخ کرد

گذشت از فلک شاک و بالای او

ثمر آید داری کز او به خوری

بمنت منه آره به پای او

quibus adde Adagium arabicum: *dives absque liberalitate est ut arbor sine fructu* غنی بلا میوه. Scholia desiderantur, ut et versibus 63. 64.

63. Externa non condecorant virum ornamenta sed virtutes. Viros in India nobiliores in aures gestare iam ex *Curtio* 9, 1. discimus: *rex Indicus cum duobus filiis occurrit. — Incerti et brachia margaritis ornata erant, pendeant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli.* Correctiones a nobis factae Codicum nituntur auctoritate; in B. praeterea exstat

कहपाकुलानां lectio satis bona, in A. denique परोपकारैर्न ubi particula *saktem* तु sive च erit delenda.

64. Amici constantis virtutes describuntur, inter quas praeceptum hoc praeceptum: *ἡμεῖς ἐταῖρον ἐν κακοῖσι κείμενον* apud Indos saepius inculcatur. In Cod. A. गुरुं च exstat, in B. गुरुं निगूहति, retinuimus tamen pluralem ob पपान् et गुषान्.
65. Conferri quodammodo potest gnoma Zabiorum (apud Lorsch. p. 14.) et illud Evangelicum (*Matth. 5, 45.*) de sole in bonos malosque lucente; quibus adde *Hitopad. p. 19.*: lunam vel Chandali domicilium radiis collustrare. Primi hemistichii nostri similitudines *Kālidāsa* expressit, *Sakunt. p. 107.*:

कुमुदान्येव शशाङ्कः सविता बोधयति पङ्क्तान्येव ॥

distinguendum enim est inter *Nelumbium speciosum*, rubrum, (पद्म, पंकज et rell.) interdiu florens liliū aquaticum, et inter *Menianthem*, sive *Nymphaeam*, (कुमुद, कैरव) lotum esculentam, candidam, quae noctu flores expandit et lunae nomen dedit unde *Raghu. 17, 75.*: lunae radii haud penetrant in *Nelumbium* (पद्मे) neque solis radii in *Nymphaeam* (कुमुदे) vid. ad *Sring. 38.* De *Nelumbio rubro* pulcherrime *Bharavi* (*Kirātārj. 9, 3.*): *radiantibus manibus sol, valde sitiens, loti spiritu nimium gustato, ad ebrietatem redactus, ad occasum vergens purpureum corpus gestiebat:*

अंशुपाणिभिरतीवपिपासुः पद्मजं मधु भृशं रसयित्वा ।

क्षीवतामिव गतः क्षितिमेष्यल्लोहितं वपुर्वाह पतंगः ॥

In Edit. Sr. tertium versus membrum sonat भाग्यचिन्तो ऽपि जलदः सलिलं ददाति, lectio a nobis recepta Codicum est A. et B., Scholiis confirmata. Ceterum चक्रवाल orbis proprie coelestis est, h. l. lotorum copia पद्मसमुदाय.

66. Homines in quatuor classes dividit poeta, ita ut a bonis distinguantur primum *intermediū*, मध्यमाः qui, ut Schol. optime illustrat आदौ स्वकार्यं कृत्वा पश्चात् परकार्यं कुर्वन्ति, dein *peiores*, कषिष्टाः ad suam utilitatem omnia referentes, quos राक्षसान् *daemones inter mortales* vocat vel diabolicos ut nos diceremus. Pro pessimis autem, अधमानाः sive malevolis, qui ex alienis malis vel laetitiam concipiunt, nomen ait non reperiri, quod sententiae nobilitatem quam maxime auget. In lectione apographa mira inter se conspirant, scribarum aliquot maculas si excipias nullius momenti.
67. Suavis admodum apologus ad amicorum fidelitatem atque intimam devotionem depingendam. Fingit sibi poeta lac cum aqua permixtum, qua quidem coniunctione amicorum quasi, aqua per se quidem insipida, dulcedinem demum acceperat, eam vero ob causam et gratum animum monstratura aqua prius ex olla redundat coquendo, hostilem ignem adgrediens. Scholiasta ut par est, lac sine arte inducit loquens: तदन्तरं स्वमित्रेण जलेन मर्दय आत्मा कृशानी हुतः तर्हि अहं अपि पातयिष्यामि इति बुद्ध्या क्षीरं पावकं गन्तुं उत्कण्ठितं अभवत् । Lac igitur aquam sequitur, in ignem ruit, cum amico coniunctum quiescit et, quod sub-

intelligendum est, ignem tanquam hostem coniunctis viribus devincunt amici, etsi cum vitae detrimento. Aliter in *Hitopadeso* p. 24. de malis, beneficia non retribuentibus dicitur: aquam quantumvis calorem ab igne acceperit, illum tamen extinguere सुतपमपि पनीयं शस्यत्येव पावकं ॥

68. Sensus huius distichi ad versum 28. proxime accedit: oceanum, multas atque tantopere inter se discrepantes res ferentem exemplo esse posse hominibus ut se invicem tolerant opemque sibi ferant. Etenim primum in mari Vishnus cubat serpenti Seshe incumbens, deinde ipsius hostes sive Asuri, असुराणां कुलं in oceano commorantur; tum montes illi alis praediti, de quibus vid. quae dicta sunt ad versum huius Centuriae 29. Ignis denique ibi iacet वाडवानलः dictus (cuius vocabuli primam poeta metri necessitate corripit syllabam; quemadmodum in *Uttararām*. p. 94.: अयं प्रोलाघातक्षुभितवडावक्रहुतभुक् ।) sive etiam वाडवाग्निः ut est apud *Chaur*. 50., unde apud *Roger. Barrabageni* corruptum. Fingunt enim ignem quendam mythicum formā ingentis flammae, capite equino instructae, ex sapientis cuiusdam *Urvi* lumbis enatum et exinde apud *Calidasum* (*Sakunt.* p. 44. et *Raghuv.* 9, 82. 11, 75.) श्रीर्वः nominatum, mundum olim incendisse donec Brahman eum in oceanum relegasset. Ibi iam aquis pascitur, sed aliquando in terram redibit mundum conflagraturus, cui rei innuit noster per सह समस्तसंवर्तकैः Fabulam ex *Harivanso* fusius enarrat *Chesius* ad *Sakunt.* II. p. 213. et ad montis ignivomi in maris aliqua insula conspicui eruptiones haud absimili ratione refert. Quae quum ita sint, delenda sunt quae in libro meo (*Altes Indien* II. p. 65.) de igne Bengalico in dramate *Sakuntala* proferuntur; antequam enim textum sanscritum inspicere licuit, Jonesii versio in errorem facile potuit ducere virumque celeberrimum *Forsterum* re vera duxit. Ad lectionum varietatem quod attinet, Cod. A. male legit इतश्चर्याधिनिः Schol. अगताः in textu habuit; prius omnino falsum, neque enim de *Charanis* mythicis sermo est. Idem Codex शिलरिपां गपाः exhibet, mera correctio, uti videtur, librarii qui rem de qua agitur minus bene perspexerat. In secundo hemistichio इतो ऽपि scripsimus cum Codd. A. B.

69. Versum selegimus qui ad hocce caput, novem alioquin tantum sententiis constans, commode posset referri et *Rogeri* versioni aliquomodo corresponderet, quanquam non negamus distichon nostrum aequo iure ad caput sequens de constantia relegari posse et sane in *Visakhadatti* dramate *Mudrārākshaso* p. 48. una cum versu nobis 73. tanquam constantiae ac firmitatis exemplum afferri ubi *Wilsoni* tamen verus auctor non in mentem venit, dicit enim (III. p. 72.) *it may be doubled if perseverance is any where recommended in a more manly and spirited tone.* Ast enim, quum solus fere stet versus, in Cod. A. omissus, et in hoc toto libro summa ordinis sententiarum confusio deprehendatur, neque in singulo quidem versu de una tantum re agatur sed varia plerumque praecepta moralia sint prolata, putavimus locum suum inter adagia de officiis erga alios bene posse occupare, praesertim

quum sensus simul insit: neminem officia deserere debere, quemadmodum neque testudinem, terram portantem, neque solem defatigatos videamus unquam. Pulchre hac in re versiculus exstat in *Kāvyaprakāśe* p. 92.: *exit sol rubicundus, purpureus quoque occidit: in rebus secundis et adversis magnorum hominum eadem est indoles*; उदेति सविता तन्मृक्षाम् एवास्तमेति च । संपत्नी च विपत्नी च महतामेकद्रुपता ॥ Veram lectionem diaspiteraste n debemus Mudrārākshasi editioni; in Vulg. exstat दिनपतेरस्तेन *occusu immobilis*, quod sensum turbat. श्रेष्ठस्य ut ibi legitur pro कर्मस्य reiciendum, nec tamen omnino spernendum est (cf. vs. 28.); minoris momenti sunt कृपावत् pro न मन्सानिर्वृह loco निर्वाहः et एकं हि pro एतदि. Vocabulum संगीकृतं *oblatus* (vid. Lassen ad Hitopad. p. 185.), *propositum*, sive *officium* reddidimus.

70. Versus aureus, integro Vairagyo libro, nugis bullatis referto, facile anteposendus. Scholia non adsunt neque ambigua esse possunt singula. Lectiones variae admitti possunt omnes: Cod. B. त्यज मद्ं praebebat, A. मतिं मा कृषा et in hemist. secundo प्रस्थापय *fac ut celebrantur* pro प्रच्छादय. Ultimum vocabulum A. in लक्षणा mutat, ut etiam B. corrigi iubet.
71. Tria sunt quae de hominibus exiguntur hoc versu, ut puri sint *mente, oratione et corpore* h. e. opere (cf. *Bhagavadg.* 17, 14. seq. ut त्रिविधं तपः debet esse: कायेन वाचा मनसा *Raghu.* 5, 5.) quod plane cum lege Zoroastrica toties in Zendavesta inculcata convenit (cf. *Zendav.* I. p. 86. 109. 126. inprimis II. p. 324. vers. Kleuk.); deinde ut beneficia praestent *Dīs, hominibus atque inferis*, quod per trimundum hoc loco indicat poeta; उपकारः scilicet officium tale est quo aliis aliquid retribuimus. Tertio loco poscit ut bona aliorum opera magni faciamus et, si quid particulae instar fecerint, id in montis magnitudinem evehamus. परमाणुं *atomum* in singulari numero scripsimus cum codicibus A et B; Edit. habet परमानोः quod ferri quidem potest sed in Errat. in Accus. pluralem mutatur. Alias de re minima *granum sinapi* usurpatur, cui opponitur fructus *Biloi* et mons *Merus* in *Episod. Sakuntalae* 7, 79. 81. coll. *Matth.* 13, 32. Hoc modo qui agunt, hi in suo ipsorum corde efflorescunt, hoc est gaudio fruuntur uberrimo; correspondens pronomini *कियन्तः quam multi*, supplendum est *इयन्तः*, Scholia desiderantur.
72. Nova sectio octava de constantia agit ac firmitate, धैर्यं, quam vocem auctor *Sāhī.* p. 57. ita definit: मुक्तात्मप्राधाना धैर्यं मनोवृत्तिरचक्षणा ॥ Primum perseverantiam in laboribus quantumvis arduis adhibendam esse Deorum exemplo monet, qui in Amrito parando non lassati erant, qua de re vid. ad vs. 27. Pro महार्हेः in Cod. B. legitur महर्षिः eodem sensu; pro धीराः ibidem सन्तः quo quidem vocabulo sententiae vis omnis infringitur. In Cod. A. न निश्चितः sensum bonum praebebat: ne finita quidem re constantes quiescant sed novam aliquam aggrediuntur. Scholia desunt.
73. In uno tantum Cod. A. legitur versus, quem tamen et Rogerius hoc loco ante oculos habuit. Tres hominum classes inducit poeta a pessimis incipiens qui propter difficultates

rem non aggrediuntur, procedens ad eos, qui aggrediuntur quidem sed rem adgressam mox relinquunt, et sedulos ac constantes summo loco ponens, qui arduum quidquid inceptum ad finem perducunt. Citatur sententia in *Mudrārākṣhaśo* p. 48. ubi membrum ultimum ita sonat: प्रारब्धमुत्तमगुणास्त्वमिवोद्धहन्ति ex qua lectione प्रारब्धं recepimus, utpote unice rectum, pro प्रारभ्य, ut Codex, hiatum non respiciens, praebet. Verbum autem परित्यजन्ति tuentur Scholia.

74. Praecedenti sententiae bene sese adiungit distichon, causam quasi addens cur homines quieti plerumque addicti sint, scilicet quia socordia tanquam hostis in corporibus commoratur; labor vero perseverans amicus est quem omnes sibi sociare debent. Sic versum intelligo nullis Scholiis instructum et a lectione in omnibus apographis sibi constantem. Apud Rogerium alia sententia exstat quae nusquam reperitur.
75. Sententiam hanc sibi vindicavit *Hitopadesus*, ubi p. 55. exstat, Editionis Sr. lectionem fere repetens, in qua membrum secundum et tertium sonant hoc modo:

बुद्धेर्विनाशो न हि शङ्कनीयः ।

अथः कृतस्यापि तनूनपातो ॥

nos lectionem Codd. A. B. et Scholiorum adoptavimus simpliciore, quae repetitionem simul particulae हि iusto duriorem, ut Lassenius recte animadvertit, evitat. In quibusdam praeterea *Hitopadesi* editionibus ab initio scribitur vocali producta कदार्थितस्य quam recte Lassenius dolet se retinuisse, quum verbum कदर्थय् in *Bhartr. Sring.* 97. quoque legatur. Sed audiamus potius editores doctissimos ipsos de hac sententiae nostrae varietate disputantes (p. 97.): „Quoniam कदा legitur, id licentia poetica seiunctum est ab अयि et construendum न कदापि id est न कदाचित्. Schlegelius lectionem कदर्थितस्य (कदर्थे प्राप्स्य Schol.) tuetur, siquidem अर्थित pro अर्थिन् admitti nequeat. Verbum denominativum कदर्थयति significat vilipendere, parvi facere, compositum est cum particula कत्, themate obsoleto pronomini किं quod et ipsum cum significato contemptus vocabulis quibusdam proponitur.” Hactenus viri celeberrimi, quorum sententiae nil addo. Verbum यान्ति in plurali, ut *Hitopad.* P. exhibet, nullus legit *Bhartriharis* Codex. Metrum, ut in praefatione observavimus, est उपप्राति, permixtum ex Upendravajro et Indravajro genus, et ita quidem, ut, lectione *Hitopad.* admissa, Amphibrachys et Antibacchius in pedibus initium facientibus alternent, ex nostra autem lectione Antibacchius in ultimo tantum colo locum habeat, cuius generis nomen speciale desidero. Ad imaginem quod attinet, cf. *Sisupālab.* 1, 2: ut in altum adscendat ignis, natura ipsius est प्रसिद्धं उद्विग्नं हविर्भूतः Aliud in *Kāyaprak.* p. 153. exstans distichon, imagine etsi paululum diversa, non possum quin adscribam:

यदि दहत्येनलो अत्र किमहुतं

यदि च गीर्वाणदिषु किं ततः ।

लवणाम्भु सदैव महोदधेः

प्रकृतिरेव सतामविषादिता ॥

76. Adoptavimus Cod. A. lectionem कोपकृ° pro को ऽपि कृशानुतापः et in hemistichio secundo सोमपात्रैः pro Nominativo quamvis utraque vulgata lectio possit defendi, *posterior* autem, iam vereor, debet praeferrri. Ultimum vocabulum वीरः bene se habet, neque in धीरः eiusdem Cod. commutandum, iam enim in ipsa stirpe latet virilitas ac strenuitas. Tertium versus membrum imaginem repetit a laqueis quibus hostes capiuntur [in textum autem pro कर्षन्ति male irrepsit वर्षन्ति]. Tales vero laquei, qui collis ferarum et hostium iniiciuntur, apud omnes fere populos commemorantur, Arabes hoc modo asinum silvestrem cepisse testis est *Arrianus* (de venat. 24.), inter arma Persarum *Herodotus* (7, 85.) refert; *Pausanias* (1, 21.) de Sauromatis, *Suidas* de Parthis, qui *σείράφοροι* (vid. Suid. h. voc.) exinde dicebantur, eadem narrat, et apud *Homerum* (Il. 5, 487.) *ἄψιδες λίνυς* haud dubie de laqueis istis intelligendum. Plura vid. in *India mea* II. p. 62. Scholia in distichon nostrum desunt.

77. In Cod. B. initium versus sic se habet:

वरं शृङ्गोत्सङ्गागुरुशिसरिपां क्वापि विषये

quae quidem lectio sensum non mutat, neque tamen habet cur Editionis textui praeferatur. In A. sententia desideratur una cum scholiis quae in distichis de constantia omnibus fere desunt vel saltem ieiuniora sunt. Pro तोव् in Cod. तीक्ष्ण exstat. Vocabulum ग्रील *indoles* h. l. fortitudinem et virtutem *κατ' ἐξοχὴν* significat, quod in ipsa vocis latet origine si cum श्रिता *saxum* conferas; deia ad illam vitae rationem transfertur, quae sensu veri, boni et pulchri nitet, sive ut uno verbo dicam, ad humanitatem et sensu denique latissimo ad eam hominis indolem qua sibi consentaneus est aliquis in omnibus quae peragit. Sic in versu proxime sequente adhibetur, ubi *Rogierius* bene circumscribit: *celui, qui sçait s'accommoder à l'humeur d'un chacun.*

78. Generosiores viri et sibi constantes omnem rerum naturam sibi subiiciant. De verbis denominativis, quibus utitur poeta, vid. ad *Sringar.* 34.; inter haec गुणायते rectius est quam quod Cod. A. proponit गुणीयते. Maluimus porro cum A. et B. कुल्लायते — quod et *Rogierius* expressit: *un ruisseau* — pro कूपायते *puteum fieri*; in वर्णायते autem gravitas multa inest, ideoque suo loco eripere nolui et cum वर्णायत A. vel वर्णायते B. commutare, quae mera forsanscriptorum vitia sunt. Notandus est Superlativus audacior in Composito अस्त्रिलोकवस्त्रम् ॥
79. Homo कार्यार्थिन् is est qui bona opera atque officia omnibus viribus persequitur, res externas non curans. Humi stragulum opponitur lecticae पर्यङ्क, quod quidem vocabulum in India nostra (II. p. 109.) falso cum persico *پلنگ* contulimus, scribitur etiam पलङ्क unde hodiernum nomen *Palankin* descendit. Morem in India antiquum esse quo reges et homines delicatuli „*sexta cervice ferri*” sese passi sint, ex *Curtio* discimus (8, 9.): *Quum*

rex sese in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat. Artaxerxem Timagorae φαρμακον tale dono dedisse, Plutarchus refert; hoc modo ex Cappadocia et Bithynia luxuries illa ad Graecos et tempore Gracchorum (Gellius 10, 3.) ad Romanos quoque delata est, quibus arcata quoque et clausa lectica fenestra, plane ut Indis erat in usu (vid. Scheffer de re vehiculari II. p. 88.). — Nominativum retinuimus प्रायनः, Cod. A. Locativum, B. Accusativum praebet. Vox प्राक olera non modo sed herbas etiam viliores complectitur, quae प्रालि et छोदने oryzae generibus, tanquam cibis lautioribus opponuntur; in B. मिष्टान्नरुचिः exstat, cibus delicatior in universum, speciatim carnes quibus non omnino abstinere Indos pluribus comprobavimus argumentis (India II. p. 160.). कन्या pannus, पृथ्वाता, पृथक् oppositum est vesti splendenti दिव्याभर sive ut Cod. A. mavult चित्राभर variegatae. Idem vero in fine versus contra metrum transponit न गणायति सुखं न च दुःखं. Scholia non adsunt.

80. Singulas enumerat poeta virtutes, quae unumquemque decent quibus superius tamen श्रीलं इदं सर्वकार्यो est; ultima duo vocabula recepinus e Cod. A. et B. pro vulgato सर्वकालनियमं sed timeo, inconsideratius, iam enim magis arridet ex hac lectione profecta sententia: „omnium vero summum decus est quovis tempore sese continens indoles.” Scholia desiderantur. Ceterum molestiam quandam faciunt abstractis vocabulis concreta quaedam permixta, veluti तान sapiens et प्रभवत् nobilis sed in his Indorum poetae concinnitatem verborum non multum curant.
81. Nobilis huius capituli conclusio: quidquid dicunt morum periti — sed निपुणा: sensu aliquo modo peiori sumendum, quasi dicas morosi — quidquid fortunae casu accidit, fortis et sibi constans homo, ne mortem quidem timens, virtutem sequitur. Neque huic disticho adsunt Scholia.
82. Necessitate divina omnia regi et quemlibet sorte sua contentum esse debere, caput sequens exemplis commonstrat; fieri enim posse versus statim octogesimus alter fabula docet Aesopica, ut serpens per praestigiatores canistro inclusus et fame iamiam attritus, murem rattam, qui corbem perforaverat, adipiscatur et per ipsum insuper foramen evadat. भग्नाशः cave ne victu carens, आशः explices; Scholiastes rem illustrat: कश्चित् सर्पः (quod in fabula notissima supplendum) कण्डमध्ये निक्षेपितः अहं अस्मान् मोक्षयिष्ये इति आशा भग्नाशः » Cod. A. loco ततो: videtur legere ततो quod ferri non potest quia Genitivus tunc पठितव्यः debebat praecedere; idem Cod. in fine लोकाः पश्यत homines videte legit; melius tamen est स्वस्थाः sibi compotes. Sphalmata in Edit. नक्तं, मुसे: rell. correximus.
83. Rogerius versum, in Edit. Sr. proxime sequentem reddidit, at quum eadem imagine utatur sententia et in Cod. A. omissa sit, videtur disticho nostro olim fuisse adscripta, donec postea in textum sit recepta (dedimus in Supplem. 14.). In secundo hemistichio हि

सुवृत्तानां legit Cod. B. — Vocabulum विपत्तिः *adversitas* per fortunae casus expressimus ut cum pila cadente conveniret; ad mala tantum pertinet ex quibus acrior animi impetus hominem debet erigere. Similis figura in *Hitopad.* p. 68.: *manu dimissae pilae casus risus-que hominum sunt*, कर्निहितकन्दुकसमाः पततोत्पाता मनुष्याणां et *Proverb.* 24, 16.: *כִּי יִפֹּט הָאִישׁ וְיִשְׁכַּח בְּרָצוֹן*

84. Eadem quae antecedit sententia novis illustratur figuris, prima similitudo de arboris trunco denuo progerminante desumpta (cf. *Jobum* 14, 7. et in *Vedis* apud *Jones.* Vol. XIII. p. 378.), secunda est de luna per Rahum laesâ, क्षीपा, qua de re vid. ad *Nit.* 27. collat. *Kāvyaprak.* p. 155. atque ex hoc *Sāhityadarp.* p. 325.: *etsi saepius laesa semper tamen indies crescit luna*, क्षीपाः क्षीपते ऽपि प्रप्नो भूयो भूयो ऽभिवर्धते नित्यं a Bene huic figurae convenit verbum उपजी propr. *recolligere vires*. In Cod. A. distichon, ut omnia fere quae *Arya* metro concinnata sunt, valde corruptum est; primum ibi hemistichium claudā उपमुने लोके quod non intelligo, secundum autem ते न विज्ञता लोके. Scholia vero in utrumque distichon desiderantur.
85. Mythologico utitur exemplo poeta, ut fatum sive omne moderans numen ipsis Diis potentius esse, multo minus igitur hominum viribus confidendum demonstret. Ille, qui aliis Diis hostilibus victus inducitur, Indrus est, cuius exercitus dux primus planetarum Vrihaspatis sive Jupiter, cuius milites Dii minores dicuntur, qui tamen cladem saepius expertus est, vel contra homines, ut carmina docent epica, devotione insignes pugnaturus. *Airāvatus* Indri elephantis nomen esse vel pueri norunt; वाहनं vero, quod cum tentanicae stirpis vocabulis *waggon, Wagen* proxime convenit, a *vahendo* sive वह्. deductum, non pro curru solum, sed de iumento, nave et re qualibet qua quis vehi potest usurpatum, ut de *vehiculi* voce pluribus quoque docuit *Schefferus* l. l. I. p. 3. Sed de lectionum varietate iam videamus quae Scholiorum absentia sola crisi est discutienda. Pro सलु in Cod. A. कल्ल exstat idem significans; idem Mst. वाहनः mutat in वारपाः *elephas*, quam lectionem qui defendere vult, adsentientem habet Rogerium. Secundi hemistichii initium in Cod. A. sonat इत्यास्य quod Rogerius quoque expressit: *merveilleusement ruind.* pro सम्पन्नितः tamen in utroque Codd. A. B. legitur अस्तान्वितः quam quidem vocem recepinus. Maior discrepantia in vocabulo sequenteprehenditur: Edit. Sr. अस्तमिदम्; praebet ita ut *vim findens* epitheton Indri, qui alias पुण्डरः audit, habendum sit; in B. alio uttatiore nomine Indrus inducitur: मघवा भग्नः neque tamen necesse erat in re antissima Deum illum nominare: praetulimus igitur lectionem Cod. A. अल्लिमिः; quod cum परैः coniungendum est. Idem Cod. in ultimo colo legit तपुक्तं वरमेव देवदत्तपां satis languidem ut mihi quidem videtur sed eligat lector. Rogerius denique addit: *et pour cette raison le feu decorera celui qui veut acquérir quelque chose par son travail*, quae verba, a Brahmane Padmanabho addita, fabulae explicationem intendunt sed, ut saepius factam, a re aberrant.

36. Parabola trita ac vulgaris docet: neminem effigere posse ea quae per Fatum semel destinata sint quippe quod nos veluti pecora ducat, ut est *Mélas*, p. 146. Vocabulum सल्लार paucis investigemus et ad suam stirpem referre conemur: सल्लु quod per सल्ल explicatur, de senum potissimum incessu vacillante et incurvato videtur adhiberi, unde persicum كال curvus remansit, ita tamen ut de capillorum canitie et raritate simul repetatur notio, ut कालيو apud Persas is est cui capilli horrescunt, verbum كاليدن calcare et canos fieri capillos, quemadmodum hebr. יפז senex de barba et mento vacillantibus descendit. A verbo सल्ल suffixo Unáidico उ (ut तनु a तन्) nomen derivatur सल्लु (*senex, calvus*, german. *kahl*), quod ipsum obsoletum, in Vocativo tantum adverbiascente pro *certe, sane* remansit, ita enim talibus Vocativis saepius contingit ut ex crebra allocutione Adverbii tandem naturam induunt. Novum dein accedit suffixum Taddhita ञट, quod maculam quandam ac turpitudinem indicat, v. c. बाबाट *loquax*, sic सल्लार *calvus* est. Notabilis igitur similis vocabuli formatio in lingua latina observatur, siquidem littera v in *calvus* ad radicem non pertinet sed postea themati adhaesit, v. c. in *calv-arium* pro cranio, proprie locus ubi capilli sunt, ut *virid-arium, gran-arium* et alia. Ab eadem stirpe descendit nomen सल्ल *miser* et सल्लु *servus* proprie *verrens*, deductis forsitan a miseria senectutis notionibus. Sed haec meris omnia nituntur coniectaris donec acutissimo et sagacissimo Boppii iudicio confirmantur. — Nominativum संतापितः non Localem casum membranae praebent. Cod. A. aliam proponit arberem, ताडस lectione; ताडि et तालि, cuius igitur forma masculina quoque sive neutra prostat, est *Corypha Tallera, umbraculifera* Roxb. sed malim tueri vulgarem lect. तिलस, magnis etenim fructibus praedita est Vilva, s. *Aegle marmelos*, ut iam ex sententia patet in *Episod. Sakunt.* 7, 79.: *Fides o rex alius peccata ut granum stiahi, tua vero, ut Vilva ingentia, videns etsi non animadvertis.*

राज्ञन् सर्वपमात्राणि पश्चिद्वापि पश्यसि ।

अहम्मानो बिल्वमात्राणि पश्यन्पि न पश्यसि ॥

Hemistichium secundum in Cod. A. incipit तत्राप्याशु falso; quia सत्रब्दं sequitur, in fine idem habet तत्रापदां भातने quod admitti potest.

37. Sententiam pervulgarem ac tritam, in Edik. Sr. et Codd. omnibus, praeter A. omissam, retinui primum quia locum suum bene occupat, tum quia in *Hitopades.* (p. 16.) est recepta et a Rogerio hoc loco lecta. Neque variantes adnotandae lectiones, nisi quod *Hitopad.* membrum primum et secundum transponit, neque adsunt Scholia. De dracone Bahurdictum est ad vs. huius libri 27.

38. Versus hic, qui ut octogesimus nonus in solo tantum Cod. A. legitur, simili mensura sese adiungit praecedenti. Scholia adscribam integra, de acumine, in fine distichi, quod omnino videtur frigidius, paululum debitas: अस्मा तावत् प्रथमं अश्लेषगुणाकारं सर्वगुणानां उपनिषत्सु मुखः अलंकारं अलंकारं एतादृशं पुरुषार्थं सृजति यदपि पुरुषार्थं जपो ध्याकरोति चेत् अहह

इति चेदे कष्टं यथा स्वात् तथा इयं विधेः ब्रह्मणा अपिडितता ज्ञानं । In his vellem ब्रह्मणोपिडितता ut fatum accusaretur tanquam caecum et nulla summi numinis cognitione praeditum, quod poeta sane intendit; prout nunc stat vocabulum ब्रह्मणा, Visargo omisso, sive accuratius ब्रह्मणो अपिडित°, vocabulum antecedens explicans Genitivus videtur, ex mente videlicet senioris Commentatoris, εἰμαρμένην et Deum unum eundemque putantis.

89. Sensus est: Perferas, neve culpes id quod mutari nequeat करीर non modo arundinis Bambu surculus est, sed etiam frutex spinosa in arena habitans quam intendit poeta. Offendit masculinum दोषः cum किं quod tamen simpliciter cur reddi potest, igitur nihil muto. Secundo exemplo ad verbum fere reddito, utitur Saadi in Galist. p. 11.:

گرنه بیند بروز شیر چشم چشمه آفتاب را چه گناه

Avis चातकः cuculus melanoleucus durante tantum pluvia bibere et guttas roris nubiumque captare volando dicitur, quemadmodum Cicadam rore vesci perhibent Veteres (τῇ δρόσῳ τρέφεται μόνον Aristot. H. An. 4, 7.). Unde जलपियः appellatur Châtacus et poetis frequenter inservit in nubiosis depingendis temporibus, hoc loco vero molestum aliquid esse poeta significat quod guttae in huius avis rostrum sponte non cadant, ac si nos diceremus: assa non in os volat columba. In sententiae clausula subiectum est summum numen, quod regit fata hominum et ludo quasi ad libitum distribuit dona sua; qua in re लट् optime usurpatur: pueriliter agere, infantilem esse, quomodo mundum ludendo creasse Deus saepius dicitur (v. India I. p. 160.). Ludere de hominum sorte tempus dicitur infra (Fairdg. vs. 43.) et fatum ipsum veluti in puteo rota aquaria Mrichh. p. 343.: एष क्रीडति कूप्यं प्रघटिकान्यायप्रसक्तो विधिः cui loco adiungas illud Arabschahi (vit. Timur. II. p. 494.): *mundus rota est aquaria, qua convertuntur tam laeta quam adversa* الدهر دولا ب يدور فيه السرور مع الشور. Huic cognata imago est illa qua tempus ac fata rotae adsimulantur, ut Hitopad. p. 36., Brahmasaiv. p. 95. et 96. r.

यथा भ्रमति कालश्च यथा विषयिणो भ्रुवं ।

चक्रनेमिक्रमेनैव नित्यं एवेष्टरेच्छया ॥

Meghadūt. vs. 109. quibus cf. illud Anacreontis (4, 7.):

τροχὸς ἄρματος γὰρ ὅλα

βίотος τρέχει κυλισθεῖς.

Ceterum de fatorum libro divino vid. ad vs. 41. Schol. desunt.

90. Sententiam exprimit versus illam: πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τὰλλ' ἔς' ἀσ-θηνῆ et cum disticho huius Centuriae 82. proxime convenit: quemlibet sorte sua contentum esse debere. परिपूर्ति cum Cod. B. legimus loco पूरके Edit. Sr. — In Cod. A. versus omissus est et Scholia quoque desiderantur.
91. „Fatum nulla unquam potest effugi intentione, contra eius vim opera omnino nihil valent,” hac optime clauditur caput sententia, ita, ut transitus simul fiat ad sequentem de

operibus sectionem idemque vel ipso कर्म vocabulo quod tamen in versione temere pro fato sumpsimus, vera autem ultimae versus particulae interpretatio haec est: Non existendum non existit ex operis auctoritate, existendi interitus unde? Latinae linguae genio certe parum apta, vernaculo sermone ita fere sonat sententia: Was nicht sein soll ist nicht da Kraft der That, was sein soll findet Kraft der That keinen Untergang. Ceterum de fati vi similes sententiae in *Hitopadeso* exstant et ad nauseam usque repetuntur; cf. p. 47. ubi eadem figura: निपततु शिखराददेर्मस्ततु जलधी fatum non effugiet. De *Meru monte* cadere dicitur etiam *Mrichhak.* p. 61. de re periculosa. In coelum ascendere eadem fere occasione dixit *Zoheir* in *Moallac.* vs. 54. *qui caussas timet interitus eum assequuntur, quamvis ad coeli regiones scala adscendat.*

ومن هاب اسباب المنايا يتلته
ولويرق اسباب السماء بسلم

92. *Opera*, quae in hoc capite celebrantur, *religiosa* potissimum intelligunt Indi; sunt enim praecipua quae vitam futuram beatam reddunt haec: sacrificia praestare Diis Manibusque; Vedorum studio se dedere, liberalitatem exercere, Vedos docere eorumque quae inculcant vitae rationem aliis tradere et aedificia denique publica quae ad utilitatem tendunt, qualia sunt deversoria, putei et id genus alia exstruere. Versus nonagesimus secundus antecedenti sese ita adiungit: Est vero *bonis* operibus laus et virtus iisque deditum esse magis conducit quam Deos colere minores (देवान् Schol. इन्द्रादीन्) (cf. *Vair.* 41.) nam et hi ipsi necessitati sunt obnoxii, quae tamen a bonis operibus regitur. — हितविधे: recepimus ex Cod. A. et Schol., quum हत sive fortasse अनुहतविधे:, negatione omissa, aptum sensum non praebere videretur; Schol. bene explicat: Deos hosce a fato dependere, nec sponte sua salutem dare posse अदृष्टाधीना: स्वातंत्र्येण फलं दातुं अशक्या: Pro यदि किममरै: in Cod. A. exstat: किममरगणै: quod eodem redit.

93. Sensus est: vel ipsos Deos maiores salutifera quondam opera perpetrasse, ad ea videlicet per summum numen adactos; huius etenim nutu ac iussu demiurgum Brahmanem difficile creationis opus in se suscepisse constat. Non minus notum est Vishnuem decem transformationes pro salute hominum subiisse. Sivus vero filios sacerdotis cuiusdam, ut fabula narrat, occiderat, quam ob causam poenas, a Manue constitutas (vid. *Sring.* 64.) luere et per duodecim annos, cranium occisi manu tenens, eleemosynam rogare coactus est *Ovum brahmanicum* saepe pro mundo invenias secundum problema illud de ovo mundano cosmogonicum (v. *Man.* 1, 9. et *Windischmanum* docte de hac re disputant. *Sankar.* p. 20.) cui h. l. भण्ड vas *figulinum* adiungit poeta ut imaginem conservet. Eadem fere figura in *Brahmaviva.* Pur. p. 96. legitur: *Vasculum humi fingit rotā ex luto figulus; eodem modo creator premium distribuit actionis instrumento.*

कुम्भं निर्माति चक्रेषा कुम्भकारो मृदा भुवि ।

तथैव कर्मसूत्रेण फलं धाता ददाति च ॥

h. e. quemque a creatore secundum actiones suas iustum pretium accipere, ut *Hiopades*.

p. 6. eadem utens metaphora docet: figulus effingit quidquid vult, sic homo opus adaptat.

यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुर्वते यद्यदिच्छति ।

एवमात्मकृतं कर्म मानवः पतिष्यते ॥

Unica in disticho nostro lectio varians, quae notari meretur, est क्षिप्रः सदा संकटे in Cod. B. hemist. prioris in fine. Scholia non adsunt versiculis 93. 94. et 95.

94. Pertinet sententia ad dogma illud Indorum tristissimum, ad quod iam in antecedentibus respeximus: पूर्वं जन्मकृतं कर्म तद्दैव्यं sive omnia in hac vita evenire et sortem hominis omnino regi secundum opera in alia vita, antequam denuo natus esset, peracta. Vocabulum सेवा ut vs. 91. de militia et regum ministerio est sumendum; सत्तु in apographis legitur pro किल. Plenius ceterum h. l. expressa est de fructibus metaphora, quam et Veteres amant; cf. Ἄνδρὸς δικαίς καρπὸς ἐκ ἀπόλλυται et: Ἔστιν δὲ καρπὸς ἀγαθὸς εὐτακτοῦ βίος.
95. In eadem re pergit, पुण्यानि enim sunt *opera pura* quibus bonam sibi parat sortem mortalīs et cum तपस् in versu antecedente convenit. Vocabulum मत्तक *frons*, *vertex* monti fere adiungitur; in Codd. A. B. संकटे prostat, ex versu fortasse 93 desumptum et rei minus conveniens. Rogerius vertit: *s'il avale du poison*, habuit forsitan विषमास्थितं lectionem, quam si adesset, equidem haud sane contemnerem.
96. Versum in Edit. Sr. vehementer typothetarum incuria laborantem bene mihi videor sanavisse, vereor tamen ne tertium vocabulum हि, quod sententiam antecedenti bene adiungeret disticho, paullo festinantius et Scholiorum auctoritate commotus, in च mutaverim, cuius etiam vestigium manet in शकलान् Codicis A. Vox देषिया: corrupta, quam in दोषिया: quidem possis corrigere, in omnibus quotquot inspexi Mss. देषिया: scripta est. प्रत्यक्षमित्यादि in bina dispescere enuntiata visum est contra Scholiastem, qui structuram: *venenum occultum statim in nectar visibile conoertit*, fieri iubet हालाहलं परोक्षममृतं प्रत्यक्षं करोति quod ad Amritum per Deos paratum alludit. Sequitur Commentarium Rogerius sive potius Padmanāthus quem saepe Scholiis insistere et in versibus, hac ope destitutis haud raro aberrasse animadvertimus. Ceterum quae sint in hemistichio primo subiecta et quae obiecta ac praedicata, verborum contextus satis superque docet, tametsi praecedere debebant सत्तान् et sic porro. Addam insuper Schol. या सत्तान् साधूंश्च करोति मूर्खान् विदुषः करोति देषियां हितान् करोति ex quibus apparet minime vertendum esse: *quae bonos et malos facit*. In vocabulo hemistichii secundi tertio maxumopere variant auctoritates: Cod. B. सक्ततां falso scribit, A. vero et Schol. सत्क्रियां quod unice verum puto; Edit. Sr. सक्तरीं habet, hoc est *uxorem Sankari* sive Sivi quo etiam alia in Scholiis allata tendit lectio चक्रिया, et- enim Commentator posteaquam versum explicavit, de novo incipit: अथवा विपरीतां ब्रह्मिन्

मोहाब्धौ गुणेषु आस्थां मा कृषाः मा कुरु चक्रियां भागवतीं आराध्य ॥ Hoc tamen scioli cuiusdam, qui *actionem*, in Deam poetice effictam, ad Sivum Deum referre vellet, interpretamentum esse mihi quidem persuasum est. Pro Infinitivo भोक्तुं, sic enim corrigendum, verbum *si cupis* suppleri debet ex Adiectivo वाञ्छितं ut recte Schol. यदि वाञ्छितं फलं भोक्तुं इच्छसि ॥ Pro त्वमतो linea ultima omnes legunt व्यसनैः Schol. प्रीतिभिः explicat, sensum magis reddens quam veram significationem: *studium* scilicet cum calamitate coniunctum. Vocabulum denique विकलेषु cum B. विफलेषु scribendum est; in A. विपुलेषु exstat, quod rem auget quidem neque tamen videtur praeferendum. Unum restat observandum: विपरीतां in Scholiis modo allatis prostant, nullo autem Codice confirmatum, ad hanc versus sedem pertinere, et alterum मोहाब्धौ loco हे साधो ex mente Glossatoris poni debere. Quibus omnibus absolutis sensus versiculi obscurus non esse potest: *opus bonum* videlicet sive sortem exinde enatam qua mala convertuntur in bona celebrat poeta ita ut virtutes omnes nisi actione coniunctae sint, vanas esse doceat.

97. Finem respicere et praemium non debere agentem sed cum animi tranquillitate et nulla spe commotum ad opera, religione praescripta accedere, constans librorum sacrorum atque ethicorum est praeceptum. Hoc versus noster suadere conatur, metaphora de frugibus desumpta; est enim परिपातिः idem quod विपाकः *maturitas, fructus bene percoctus*, ultimum a पच् deductum, ut پختن Persae, בָּשָׁל Hebraei (*Genes.* 40, 10.) et coquere Romani (*Virgil. Georg.* 2, 522.) pro *maturescere* usurpant; primum परिपातिः de pendentibus et inclinatis pomis proprie in usu. Scholia praeant: explicant. Nulla observatur lectionum varietas, nisi आदौ in fine membri prioris pro ज्ञातं Edit. Sr. quod in textum recepimus. Scholia addam integra: गुणावदुपयोगं श्रवणा श्रुणावत् कार्यं कुर्वन् कर्तुं इच्छता पण्डितेन विवेकिना आदौ पूर्वमेव यत्नतः प्रयत्नात् तस्य कार्यस्य परिपातिः प्रान्तः श्रवणार्था विचारणीया कर्तुं शक्यं प्रान्तः शुभ इति आदौ विचार्य कर्तव्यं ॥ अन्यथा अतिरभसकृतानां अतिवेगे स्वादेन कृतानां कर्मणां विपाकः प्रान्तः फलं आविपन्नेः मरणपर्यन्तं हृदयदाही शल्यतुल्यो भवति ॥

98. In solo Cod. A. et apud Rogerium prostat distichon in quo multum laboravi, et etiam nunc paulisper laboro, sed iam interpretationis ratio reddenda est. *Devotio* ut तपस् vs. 94. est ratio bene agendi, स्वधर्मनिष्ठां सत्क्रियां न चरति यः Schol.; quam normam qui non sequitur, omnibus ad virtutem exercendam facultatibus egregiis instructus, is saluti suae non prospicit, स्वहितं न ज्ञाति Schol. atque oleum et operam perdit. Hoc tribus illustratur imaginibus, in quarum prima quidem vehementer peccavi cum, temere in verbis haesitans, verae lectionis चन्दनैरिन्द्रो loco novum prorsus vocabulum झङ्गलान् coniectura intruserim. Illa autem lectione (चन्दनैरिन्द्रो) restituta, hanc versus partem ita vertas: In olla gemmis ornata coquit olearius sandalis lignis multis suppositis rell. Quod ad singula spectat: वेदूर्य *lapis Lasuli* hoc loco de lapidibus pretiosis, quibus vasa aurea ornantur, in genere sumendum: रत्नकचितायां सुवर्पास्यालयां Schol. Vocabulum सली, in nullo, quo uti mihi licuit,

sanscrito Lexico obvium habui; exstat tamen in lexico Bengalico *सल mortarium ad medicinam parandum* et *खलिक coquus*, qua propter *तिलखलिन् olearius* videtur esse, proprie is qui sesamum extorquet, excoquit; इन्धनीयैः appositionem facit ad चन्दनैः i. e. Santalum, lignum quod uti constat, maximo habetur pretio. Reliqua faciliora sunt: *solum exarat*, विलिख् b. l. proprie (cf. *Nalod.* 4, 15.), *ut herbam inutilem plantet*; सर्क नomen quidem arboris est (*Episod. Sakunt.* 1, 25.) et sic Schol. सर्कवृक्ष, sed b. l. zizanium potius & triticum repens (*swallowworth* Amar.) denotabit. Utilissimas denique Camphoram praebentes excindit arbores ille ut olera minoris pretii ibi serat et harum arborum lignis circumstipet; कोदूख *cicerum s. lentium species est (a sort of grain Am.)* Roger. aliud nomen substituit *Naetsemi, une certaine semence donc les pauvres se servent pour faire de la bouillie.*

99. Ex Cod. A. et Schol. correximus सुजनतां, B. male स्वजनतां exhibet. Ceterum sententia est facillima neque ulla eget explicatione.
100. Bene mihi claudere videtur versus sectionem et totum de moribus officiisque librum; ultimus praeterea est in Cod. A. etsi numero centesimo decimo insignitus; in Cod. B. centesimum locum occupat quamquam aliae sequuntur sententiae quas in supplementum coniecimus omnes. In eo autem nobis constare studuimus, ut novem tantum capitulo tribueremus sententias et centum versibus Centuriam clauderemus. Quodsi vero omnes, quae huc trahi poterant, sententias velles adiungere, Satakum hocce longe ultra centum disticha excurreret. Ceterum in utroque Cod. et Scholiis legitur अनुवर्तमाना sed Edit. lectionem genuinam puto, nominativum scilicet ad तेतस्विनः pertinentem.

LIBER TERTIUS.

DE DEVOTIONE.

Vocatur Satakum hoc tertium वैराग्य vocabulo, quod romanum *devotio s. temperantia* (ut Schlegelius Bhag. 6, 35. reddit) non bene exprimit: est enim proprie conditio ac status hominis ille ubi ab affectibus liber omnes cupiditates exuerit, animi commotiones coercuerit et sensuum incitamenta domuerit idque vitā solitaria atque ascetica. Igitur *Vairagyam* devotio quidem est, sed cum poenitentia coniuncta. Decem huius libri capita inscribuntur: de cupiditate fraenanda, de rebus quae in sensus cadunt vitandis, de paupertate, de voluptatum inconstantia, de temporis velocitate, de vitae asceticae praestantia, ad animum admonitio, de rebus transeuntibus et constantibus, de adoratione Sivi et de mendico religioso. Uti vero in Amorum libro incipiendo Kāmam, ita in centuriae, devotionem pingentis, initio Sivum invocat auctor, religiosorum hominum atque austera vitam degentium patronum.

1. Lectio Cod. A. in fine हरिः omnino falsa est etenim Vishnus amoribus potius gaudet, Sivas vero delectatur devotione, ut versus exprimit quem excitat *Vopadevus* in *Mugdhabodha* p. 73. शृङ्गारस्य हरिस्तृपः पूर्णः शान्तेन शङ्करः ॥ Sivum lunam crescentem in vertice gerere atque ita depingi, res est notissima; secundum quod sequitur enuntiatum ad mythum illum alludit pulcherrimum (*Râm.* 1, 24.) quo *Kâmus*, vel ipsum Mahâdevum devincendi et in amores incitandi cupidus, illius Dei (मदनान्तक inde dicti *Mâlat.* p. 145, *Vair.* 83. मदनरिपु *Vairag.* 61. स्मरारिः *Vair.* 88. et rell.), oculo combustus traditur, ita ut postea corpore destitutus, अनङ्गः hominum mentes occupare fingatur; at vero hunc Deum, oculo crematum, ad spectu denuo excitare, mulieres lepide dicuntur, in versu illo *Kâvyaprak.* p. 184.:

दृष्ट्वा दग्धं मनसिन्नं त्रीवयन्ति दृष्ट्वैव याः ।

वित्रपाक्षस्य त्रयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः ॥

Accedit pulchra et Orientalibus perquam frequens imago de pyrausta, non sine gravi alarum damno, lucernas circum volitante, quae προσπέταται τοῖς λύχνοις (*Aelian.* H. An. 12, 8.) atque ideo Veteribus de momentanea non modo voluptate in adagiis est, veluti χαρὰν πυραύσε χαίρειν et πυραύσε μόρος, verum etiam ad animum transfertur et vel ipsa ψυχή vocatur (vid. *Creuzerum* Symbol. III. p. 568.). Frequentius in re amatoria imagines praebet प्रलभः sive पतङ्गः (cf. *Sakunt.* p. 24. *Saadi* Gulist. p. 146. *Pendnam.* II. p. 171. 263. 309.), ut in illo quoque *Meleagr.* Epigr. 59.:

Τὴν πυρὶ νηχομένην ψυχὴν ἂν πολλὰ καίης

Φεύξεται Ἐρως καὶ τὴ σχατλί' ἔχει πτέρυγας

Persae praeterea ad animum saepissime transferunt mystico amore cum Deo coniunctum et in summo numine tandem veluti absorptum. — In secundo hemist. सन्तः स्फुटद् scribunt omnes praeter B., qui स्फूर्तद् iubet, quod vereor ne praefendum sit, apud plerosque enim vocalis huius verbi producit (vid. *Colebr.* Gramm. p. 234.). Quibus omnibus absolutis, sensus versiculi emergit hic: homines versus Sivum, ut felicitate fruantur convertere se debere, amoribus aliisque posthabitis voluptatibus; tenebras etenim, quae ex cupiditatibus eboriuntur, Sivas divinae sapientiae face dispergit, उवाचयन्, cuius verbi loco Cod. B. minus bene उन्मूलयन् legit.

2. Prima huius libri sectio lemmate inscripta est तृष्णाट्टपणं cui capiti distichon hocce introductionis instar est habendum. Queritur enim de neglecto librorum sacrorum (सङ्ग in universum sumendum est) studio: sapientes, श्रोतारः Schol. श्रोतारः qui audire possint, invidia ac philantia (बह्मकारेण) efflati dicta sapienter prolata spernunt, dum alii contra ex ignorantia non capiunt: igitur tritum ac lacerum veluti facit dictum quodcumque; Schol. bene: सन्तः कवित्वं श्रोतारो ज्ञानं न कोऽपि पृच्छति शृणोति च. *Rogerus* hunc versum in libro *Niti* (vs. 2. p. 328.) protulit, Cod. B. in *Sringâr.* va. 3.

3. Cod. B. et Schol. चिरं परिगृहीताः legunt, attamen particula चरि necessaria videtur ad caus-

sam indicandum, propter quam poeta et ipse (चस्वार्क supplet Schol.) cupiditatibus inservire se fatetur. Dicit enim: quantumvis magnus aliquis videtur et virtutibus insignis, tamen ille terrestribus rebus adhaeret, ita ut alii tandem ipsius exemplum sequantur, quantumvis bene gnari fructus operum (कर्म in Schol. legendum pro काम) aliquando non admodum insignes fore. Haec sententiae nativa videtur structura, quam in versione, alioquin liberiori paullulum, exprimere studuimus ut cum proxime sequente cohaereat versus. Rogerius, nam p. 295. vs. 7., an vero p. 296. vs. 1. sententiam nostram circumscribat, haud facile dixeris; sensum reddit uterque, nec tamen singula expressa sunt vocabula.

4. Insatiabilem alloquitur suam ipsius in bona caduca huius vitae sitim, qua impulsus ad ardua quaevis paratus virtutes neglexerit. Vocabulum सेवा in talibus ad Vairāgyam spectantibus sentiis militiam frequentissime et munus in genere quod principi debetur, significat (cf. *Nti* 94.) quo inquinare se putant homines religiosi, ut etiam *Ali Hasin* in vita sua (p. 33.) de filiis talis viri sancti loquitur اولادش بمناسب دیوانی آلوده شدند. Codex B. श्रीलकुल minus bene proponit, ज्ञाति enim h.l. ordinem sive castam intendit, quae tali servitio de-honestatur. In lectione निरते pro पित्रिणे quod heic commodum sensum non prae-bet, conspirant A. B. et Scholia.
5. In eadem re pergit et quinque commemorat negotia, quibus se immisisse dicit ut divitiarum cupiditatem expleret: thesaurifossorem egit; aurifodinas perscrutatus est; navigationem instituit; reges coluit et vocibus sacris crematos excitare mortuos tentavit. Indos veteres navigationi se dedisse, plurimis alibi comprobare studuimus argumentis; metallicos ipsos egisse et puteos, igne admoto, instruxisse, ex hoc loco discimus. ब्रह्मज्ञान est locus ubi mortui concremantur et ubi *Pisāchi*, *Kraayddi* et id genus alii daemones, ut apud nostrates in triviis, degere putantur, quos ut opes praebeant, carminibus sacris impellunt. Erant apud Veteres quoque *τυμβωρύχοι*, qui defossam cum mortuis pecuniam rapiebant, qua in re *Plautus* (*Pseudol.* 1, 4.): *ex hoc sepulchro vetere viginti minas effodiam ego hodie*; erant *bustirapi*, qui in sepulchris ipsam de rogo coenam capere (*Catull.* 59, 2.) et lucri causa omnia nefanda subire non verebantur; erant denique veneficae ac Magi, qui, ut *Apulejus* ait, *et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadaverum praesegmina ad exitiabiles ventum fortunas petebant*, quibus nefariis artibus eae quodammodo conveniunt quae h.l. commemorantur. Omnibus hisce negotiis poeta sese dicit ne minimum quidem acquisivisse चस्वार्क, quod proprie *loti semen* est et dein pro numo levissimo usurpatur, ut कपर्दक s. *conchula* (*cowrie*) quam Schol. substituit. Protulit hunc versum *Halhedus* in praefat. ad leges Indicas (p. 22. vers. german.), ultimum membrum legens: प्राप्ता कामि चस्वार्किका न च मया मृष्यो सकामा भव । Ultima verba सकामा भव Cod. A. quoque praebet; reliqua scribarum vitia et scholiorum sphalmata leviora omittamus.
6. Scholia in Cod. desunt, in Edit. Sr. prostant. Pro प्रतिहता propr. *taesus*, दुष्टा बुद्धिः यस्य सः

Cod. A. प्रणिहितं legit, quod in laudem potius esset. Cogitationem dicit columnae vice fungi debere hoc est immobilem et fixam in dominorum voluntatem esse directam, more servorum qui iunctis manibus adstant. Spem appellat मोघा = निष्फलं quia omnibus istis aerumnis ad finem minime pervenisse se profitetur.

7. Sententia, per se satis perspicua eo redit ut poeta studium ad dignitatem perveniendi vituperet, qua in re opus sit ut, nosmet ipsos ante divites prosternentes, virtutes nostras collaudemus. *Cur non faciamus*, किं न ironice dictum pro *faciamus quidem*, vilium vitae facultatum causa; प्राणाः enim sunt *spiritus virtuales* et a जीवितं differunt. कृते corrigendum erat in Edit. ubi etiam म्रान् ad *peccatum* referri nequit, sed e Cod. A. cum vocabulo sequente coniungendum: *flaccidum pudorem habens* magis poeticum est quam जीतवीर्य in Cod. B., quod tamen Schol. ante oculos fuisse videtur, dum per विगत explicat. Imago admodum pulchra et in carminibus Indicis satis trita est: vitam similem esse guttae in loti folio pendenti; cf. *Mohamudgaram* vs. 4. (Jones Oper. III. p. 296.):

नलिनीदलगततलवत्तरं
तद्वत्जीवनमतिशयचपलं ॥

Mrichchh. p. 108. et 183.: भगवन् कृतान्त पुष्करपत्रपतितलविन्दुसदृशैः क्रीडसि त्वं पुरुषभागधेयैः ॥

8. Nec scholia adsunt nec variantes lectiones, quam quidem rem in sententia tam facili et concinna ne mireris. Ut vero videat lector, quomodo Rogerius versus quoque facillimos circumscripserit, versionem ipsius adiiciam; *Je ne me souvie pas de la joye de mon corps, mais la joye me prend prisonnier; je ne trouve point de difficulté dans les promesses, mais je devient faible dans la tristesse: le temps ne se passe point, mais moy: la concupiscence ne se corrompt point, mais moy avec le temps.*

9. Similiter plane carmen *Mohamudgaram* (Jones Works III. p. 296.) vs. 7.:

अङ्गं गलितं पलितं मुपउं rell.
तदपि न मुञ्चत्याश्राभपउं ॥

10. Depingit poeta corporis debilitatem senilem, qua quidem homo non impediatur quo minus vitam amet, sive ut loquitur *Abbas Ibn Ahnaf* (apud Reisk. ad *Abulfed.* II. p. 653.): *intramus in mundum inviti et vix adsueti illi exitus inviti*

اقمنا مكرهين بها فلما
القناها خرجنا مكرهين ॥

Sententia nostra in Edit. Sr. denuo legitur p. 106.; scholia quidem paullisper inter se differunt et Codd. igitur auctoritate repetitio illa quodammodo nititur, non tamen debuerant Scholiorum in gratiam disticha repetere editores sed potius ex semet ipsis invicem supplere. Lectionem विगलितः pro अपि ग°, quam tuentur Codd. A. B. et versus repetitus, meliorem agnosco, quum vocabulo praecedenti nihil insit ad rem admodum augendam; magis etiam arridet (in sententia p. 106.) epitheton corporis अष्ट *fractum*, quam दुष्ट,

quod tamen in omnibus apographis prostat. *Baculum* cave ne h.l. de vita intelligas adscetica, ut in solita phrasi *baculum sumere*; est enim ut verborum contextus docet: vix ac ne vix quidem baculo se erigere posse, तथा शनैर्मन्दं मन्दं यथा ह्याप्तया यष्ट्या उत्थानं Schol.

11. Scholia desunt et sane sententia nulla laborat ambiguitate. Spem ac cupiditatem qua in res terrestres continue vehimur, fluminis specie inducit poeta, eique adiungit epitheta perquam apta ut demonstret quam difficile sit cupidines illas compescere. *Gaudia tanquam aquam habens* ad Gangem respicere videtur, cuius aqua honorifica habetur, *desiderium* vero fluxum est atque inconstans quemadmodum undarum strepitus; ग्राह्यं de multis usurpatur monstris marinis, h.l. *aligatorem gangeticum* aperte significat, cui similes adfectus hominem devorant, nisi discriminatio, hoc est clara rerum distinctio supervolat veluti aves visu perspicaciores. Firmitas denique desiderii fluctibus facile infringitur uti arbores in fluminis ripa crescentes repetitis abripiuntur decumanis; stultitiae praeterea vortices adsunt et superbia, quae, cogitationum altitudine praeruptae ripae similis, impedit quominus quisquam tale flumen possit permeare nisi is qui omnes sensus devicerit Yogi. Similem figuram, sed in contrarium sensum, habes *Hitop.* p. 126.: ब्राह्मन् नदी भारतं पुण्यतीर्थं सत्योदकां शीलतटां दयोर्ययः ॥
12. Novum incipit caput de opibus omnibusque in universum rebus quae sensus afficiunt, relinquendis et parum aestumandis agens. Tria tamen desiderantur disticha ut decem versibus constet sectio, quod infra in quibusdam aliis quoque capitibus observandum. Circumspiciendum igitur erat qualis sententia eandem rem tractans in libro Niti, perturbatione insigni et longe ultra centum disticha progrediente, seriem vel interrompere videretur, vel in Cod. A. deesset, atque has quidem ob causas versum, quem hic inseruimus, ex illo libro, ubi decimus octavus est, depromere non dubitavimus. Ibi enim nexum turbat, in Cod. A. omissus est nec scholia adsunt, Rogerius tamen, quod rei caput est, in hoc nostro loco versum legit; itaque Cod. B., cum Edit. Sr. conspirantem, qua de re in praefatione sententiam nostram protulimus, non amplius moramur. Pro मुदा Cod. B. exhibet मुदो quod ad idem recurrit, ex eodem vero Cod. पतिः recepinus pro पदे, illud enim sensum faciliorem praebere videtur in constructione aliquantulum impedita, cuius vim fortasse non cepimus, in interrogatione illum latere sensum putantes quem versus proxime sequens adiungit: res secundas eam scilicet ob causas datas esse ut homo eas sponte abiciat.
13. Nulla interpretatione eget versus, dummodo teneas, posterius hemistichium responsum dare: discrimen illud imprimis esse rell., Schol. अत्र विशेषो ऽस्तीत्यादि ॥ In membro quarto Cod. A. त्यक्ताश्चेते proponit, B. त्यक्ता ह्येते, attamen particula तु optime adhibetur. Pro मुक्त्वं scripsimus प्रसमुक्त्वं, in scholiis typis impressis legendum est न संत्यक्ता अपि loco सत्या अपि,

leviora corrigere nolumus, sperantes fore ut pauciores virorum doctorum quibus illa editio in usum veniat, sphalmata facile perspiciant.

14. Sensus huius versus hic est: multo difficilius esse, omnes quibus fruimur opes ex consilio abiicere, ut viri pii, qui devotione summum numen cognoverunt, ब्रह्मज्ञानेन विवेकिनः (sic enim in scholiis legendum), faciunt; quam desiderium in eas res, quas ne possidemus quidem et quas spem nullam habemus ut possideamus, vincere. Circa lectionem quod attinet, Cod. B., quocum conspirant Schol. Cod. A. secuti sumus.
15. Depingit sententia felicitatem devotorum, qui, omnibus rebus humanis posthabitis, in speculantis mente in lumen supremum sive Brahman fixa, tam quiete habitant, ut aves accedant atque in ipsorum gremio nidum sibi parent, ut est in *Sakuntalâ* p. 149.: चञ्चल्यापि प्रकुंतनीडखचितं विभ्रज्जटामण्डलं « quod ne quis hyperbolice dictum putet, hodiernos in India Tapasvinos in mentem revocet quietismo tam immobiles ut in ipsorum corpore formiceta accumulent formicae. Aves haud dubie h. l. sunt Châtaki, quae nunquam fere in hominum consortio vivunt et pluviae tantum guttis vesci dicuntur. Talibus devotis, quorum vita saluifera, एव तेषां आयुः सार्थकं क्षीयते Schol., homines mundanos opponit voluptatibus inbiantes, inter quas commemorantur *lacus* et *ripae* in deliciis habitae, et क्रीडाकाननं *viridarium* sive *παράδεισος* quem nos *Park* appellamus; केलिकीर्तुक ad praecedentia in universum pertinet. Has vero vitae suavitates ne possidemus quidem omnes sed nobis effingimus tantum, neque enim legendum उपरिचितं *antea collectum* sed cum Cod. A. et eiusdem scholiis उपरिचितं, unde Scholia explicant मानसिकाः कृताः क्रीडाः et in fine मनस्येव मनोरथैः सानन्दा भवामः Rogerius: *nous faisons avec nos pensées*. Verbum एव *κατεῖ* de fictionibus poeticis usurpatur cf. vs. 18. et *Sakunt.* p. 52. — In Cod. A. अश्रुकपात् *e guttis lacrymarum* legitur.
16. Miserorum deplorat sortem qui, centone induti mendicantes vivere quam desideria compescere malunt; distinguuntur etenim tales a mendicis religiosis, de quibus infra. मलिन pro usitatore मलिन *sordidus*, ex Cod. B. in मयो च mutavimus. Scholia desiderantur.
17. Sententia admodum putida et sordido devoto digna, quam pudet multis explicare. Cod. B. कविजनं proponit, quod praeferendum utique esset utpote magis ironicum, nisi crederem in कविर् et कविर् adnominationem quaesitam esse. In Schol. Ed. Sr. ut in Codd. legendum est कर्ः गण्डस्थलं pro किरः शुण्डस्थलं, h. l. enim कर् non proboscidem sed frontem elephanti significat, vid. Sring. 5.
18. Denuo quaerendus erat versus qui vituperium rerum sensualium quodammodo exprimeret, quum aliud in hac re iudicium criticum prorsus nullum se praeberet; neque enim, quam Rogerius exhibuit, sententia septima (p. 297.) inter Bhartriharis disticha reperitur. Elegimus igitur ex libro secundo versiculum, in Edit. Sr. centesimum (p. 59.), cuius vero sensum num bene perspexerimus alii videant nobis perspicaciores. Imagines aperte ex genere

poetico sunt desumptae: अर्थः नवः est materies de qua agitur, अप्रसन्नः linguae barbaries, सभा consessus auditorum, पद pes versus, रच versus componere et sic porro; at quum scholia adsint nulla, obscurior est sententiae ratio quae mihi quidem haec videtur esse: quemadmodum poeta, quo magis ipse amoris cruciatur curis, novis coloribus amorem depingit et elegantiores captat sermonem, ita homo, mundanis rebus irretitus sollicitatorem agere solet et bonis sese obtrudere ut eorum quoque animos corrumpat. Multa fa-teor, huic explicationi inesse quae frigida videantur, tamen cum versu proxime antecedente coniuncta sententia haud prorsus absona videri potest, in vituperium scilicet poetarum res vulgares supra modum exornantium. निरतः dedimus ex Cod. B.; lectione Edit. Sr. नियते (Chaur. vs. 42.) retenta, corrigendum fortasse erit सत्सु भारं ज्ञानेषु probis hominibus oneri potius evadit.

19. Lectionum varietas non magni est momenti; धृते in Cod. B. pro युते lectio satis tolerabilis; अलिप्तः apud eundem, ex solita literarum ल र et उ permutatione (*Sāhitya*. p. 277. Schol. *Nalod.* 3, 53.) enatum. De phalaena vid. ad Vair. vs. 1.
20. Versum difficillimum, cui praeterea scholia desunt, recepimus ex Niti libro, in Edit. Sr. p. 45.; in Codd. omnibus desideratur, Rogerius aliam sententiam praebet, sed similis nostrae apud illum ea quodammodo est quae Niti vs. 87. legitur. Membrum versiculi primum citatur *Sāhityadarp.* p. 235., ita tamen ut पतिर्पां legatur loco निधिर्पां et alia lectio proponatur: मिता भूः पत्यापां स च पतिर्पां etc. concinnius tamen est उदन्वच्छिन्ना *oceanō fissa*, coll. *πῆλᾱγος*, vocabulum a semitico יָם deductum. Prius hemistichium difficultatem non habet, dicit enim poeta: solem immensum quotidie coeli spatium permeare quamvis terra, mari distincta iam satis ampla sit. Hoc exemplum, similiter ut Niti 26, hominibus proponit, sed locum esse impeditum lectores sentiunt. Nos, ut obscuriora quae in libro Vairāg. sat multa leguntur disticha scholiis haud instructa, ad verbum reddidimus, भावाः pro vocativo, ut in poesi dramatica sexcenties legitur, habentes; cui appositum epitheton, quod de vitae periodo intelligimus qua rationis adminiculo iamiam ad altiora niti possunt homines et omnibus terrestribus posthabitis, coelestia, ut viri pii faciunt, adspirare. Vocabulum उन्मेषः iuxta *Carey* lexicon bengalicum *perceptionem* significat ac *sensum*; huic proborum sapienter conceptis cogitationibus, quantumvis infinitis, antevertere debemus atque omnia vincere obstacula sive sensus coercere.
21. Sannyasin, sive illum यः संन्यस्यति सर्वं, solum beatum praedicat, non vero divitem rebus fluxis adhaerentem. Lectionum varietas nulla est et verborum singulorum versio scholariorum fere nititur auctoritate.
22. Tertium sequitur caput de egentia et summa penuria, cuius incommoda nemo ferre possit, quare potius divitum misericordiam commoveat aliquis et stipem colligat, quantumvis durum etiam hoc quibusdam videatur (cf. *Hitopad.* p. 32.). — Hanc vero pauperiem ex opum

inconstantia enasci satis prodit auctor, non enim mendicitatem eam cui sponte sese obstringit devotus aliquis, in malis ponit. Versu altero et vigesimo sententiam inculcat hanc: neminem fore, qui familiam angustiis oppressam videre possit quin eleemosynam potius flagitet, etsi ipse fame cruciatus id facere metuerit. Pro स्वकीय in Cod. B. male legitur मदेव mox vero सुकिताननैर् विधुरा, cuius lectionis vocabulum posterius, Schol. suffragante adoptavimus, quia ऋत् ut est in Edit. Sr. in fine recurrit. Vocabulum देहि *li-
quidum* vocat (विलीनाकर्) quia facile pronuntiatur, tametsi egenus titubante tantum lingua proferat vocem.

23. Exprimit versus adagium illud: $\pi\tau\omega\chi\tilde{\epsilon}\ \pi\tilde{\eta}\rho\alpha\ \tilde{\epsilon}\ \pi\acute{\iota}\mu\pi\lambda\alpha\tau\alpha\iota$, simul autem ventriculum esurientem omnem honorem, virtutem et modestiam paullatim auferre et fictam dissimulationem parere poeta docet sesquipedalibus verbis, quae per totam lineam transcurrunt et tanquam epitheta composita nullo modo possunt separari. Deest autem orationis concinnitas, quum imagines de lunae radiis et securi ad ollam absurde satis relatae sint. De Nymphaea, noctu clausa et marcida vid. ad *Nit.* 65. Schol. explicat: यथा चन्द्रिकया सूर्यविकसि संभोजं मानतां याति ॥
24. Suadet auctor ut cibum potius emendicet aliquis quam ut misere vivat una cum familia sua; vitam igitur mendici religiosi commendat quae devotis honori, imo officio est iis qui Vanaprasthi dicuntur (*Manu* 6, 87.). पुण्यग्राम non de vicis in universum sed de coenobiis eremitarum intelligendum, quorum casam, ex longinquo sacrificiorum fumo perspicuam (cf. *Rāmāy.* II. 42. *Raghuvans.* 1, 53.), officii *gremiam* appellat. Vocabulum पाली variā significat: *aciem gladii, infusionem, angulum* et de manubrio vasculi forsitan intelligendum (Schol. पठः तेन चत्ना पाली कस्यः तां कपालीं ज्ञादाय), quod veste sua obtegūt mendicus modestiae causa ne manus appareat. Paronomasiam captat poeta in quovis distichi membro पालीकपाली - हुतहुतभुग्भूमभूम - द्वारं द्वारं - उदरदरो - मानी प्राणी etc., constructio autem ad genus poeticum et irregulare (अव्ययं) pertinet, quod Scholl. ad structuram grammaticam fere referunt. Lectionem नायो intactam conservavimus; in Cod. B. et Schol. धन्यो legitur.
25. Quaerit cur vita ascetica neglecta sit fere, causa statim addita: homines alienorum potius potestati sese tradere velle quam devotionis libertate frui. Scholia desunt, sed प्रत्ये ज्ञात quid sit ad versum sequentem docent, scilicet नायं प्रायः hoc est secundum huius sententiae contextum: *incultam ac derelictam*. ब्रह्मणं correximus e Codd. A. B. pro अपमान usui loquendi minus adaptato.
26. Versum praecedentem illustrat sententia ista eadem re proposita, dicit enim: quum in silvis omnia parata sint ad vitam tranquillam agendam, radices nimirum et arborum fructus quibus frui possimus, aquae salubres et rami denique subtiles ex quorum cortice vestimenta nectere liceat eremitis convenientia (v. *India* II. p. 169.), cur tandem divites

adeamus, qui superbia inflati donum pauperibus denegant (cf. *Hitopad.* p. 20. sl. 62.). Codd. A et B legunt प्रवस्ता वा तह्यः ita ut omnia ad membrum pertineant secundum: *vel delapsi ex arboribus rami, succulentos fructus et corticem praebentes*, melius tamen प्रवस्ता: ad antecedens refertur निर्करा: quum किं novum introducat enuntiatum et महीता magis poeticum videatur. In scholl. manuscriptis प्रासा: omissum est secundum diversam lectionem भग्ना: quam et Edit. Sr. prodit. Cod. A. वीक्ष्यन्तेवं scribit falso. *Ventus superbiae* स्य-यपवन eleganter dictum est: huius Dei veluti iussu (वज्रात् = ईषात् Schol. A.) supercilia fastuosi hominis saltant, h. e. duri oris est ipse et frontem corrugatur perfrictam: अलीकभु-कुटियुक्ता ut Schol. *Amarásat.* vs. 2. explicat आनर्त्तितभूलता ॥

27. Corrigenda erant कलैः, प्रपायिनी, मनसां et गिरो in Edit. Sr. depravata omnia. E Scholl. वृत्तिं scripsimus pro प्रीतिं quod minus convenit. In Cod. A. अकूपौ: exstat, loco अकूपौ: eodem sensu: *non miser* eximium significat (पुष्कल Schol.); idem pro विकारविह्वल legendum iubet विवेकव्याकुल omnino male.
28. Pro स्पर्शी e Cod. A. et Schol. स्पर्शा scripsimus neque ulla praeterea adest lectionum varietas in versu ceteroquin facillimo qui commentarii loco antecedentibus est.
29. E mente Schol. concepimus sententiam, ये non ad homines sed ad *dies* referentes, quo varians lectio quoque in Cod. B. pertinet, दीर्घा loco भक्तो proponens; sensus enim est: opes quidem augebant illi dies miseria coniunctas, non autem animi tranquillitatem, quae ex rerum sensualium contemptu demum enascitur. धनपतिः Deus Knverus est quem sordidi tantum homines colunt. Pro हसितं Cod. B. legit हसितैर् quod ferri potest. Ad-
dam, ne quid desideret lector, Schol. interpretationem, omissis tantum textus quibusdam vocabulis: अहं पर्वतः तस्य विलं तस्मिन् शिलाशय्या तस्यां उपविष्टः सन् ध्यानावसाने तेषां दिक्सानां अन्तःस्फुरितं हसितं स्पर्शां भवति । केषां ये धनपतेर् अग्रे प्रार्थनां दुःखाय भजन्ति वृत्तिं प्राप्ताः । पुनर्ये च विषयापां आक्षेपाः तैः विस्मृता बुद्धिः तस्याः अल्पत्वं दधति ॥
30. Optime locum suum occupare videtur versus quem huc traximus e libro secundo (vs. 52. Edit. Srir. p. 61.); deest in A. desunt Scholia et *Rogerus* aliam sententiam exhibet in Sa-
tatis haud exstantem. Nostra vero per se satis perspicua sententia docet, quatuor esse, quibus omnino hominem non posse carere, nimirum Deum, amicum, domicilium et uxorem, quorum nisi sui generis optimum quodque habeat vel pessimo utatur necesse est. Vi-
des simul ex auctoris mente Sivum deum Vishnue inferiorem. Quid दृष्टी sit satis ex op-
posito सुन्दरी apparet, scilicet contemptibilis feminae e muliebri parte nominatio, uti
alias etiam शङ्ख (concha apud Plautum) quocum cfr. दृष्टी neutrius formae. — Ceterum Co-
dex B. minus bene transponit चित्रं चैकं et postea रासा चैका.
31. Encomium cibi emendicati, quo Yogines vescuntur, annectit atque huic cibo multa ad-
haerere commoda contendit, etenim victus tali modo comparatus *timorem abscindit* (च्छिदं),
propter fures puta aliosque fortunae casus, quibus obnoxiae sunt opes: multa dein vitia,

quae ex divitiis oboriuntur, *occidit* (मघनं) et omnes fere *curas prosternit* (विध्वंसनं), quae verba h. l. desumpta videntur e re militari. *Piorum lustramen* साधूनां पावनं = पवित्रकरं Schol., hunc cibum ideo appellat, quia ab omnibus illis purgat vitiis atque eam ob causam paupertatem sponte eligunt devoti, qui *φιλοσοφία καὶ πενία σύντροφοι* student esse. Quod restat attributum: *Sivi* सत्रं, Schol. *पूतनं hospitium* explicat; apud *Amarum* vocabulum deest legitur tamen सत्रिन् *pater familias generosus* (*constantly giving alms*), unde Rogerio credendum in notula addenti: *les sattram sont lieux ou les mendiants etrangeres viennent manger*. Publico igitur hospitio, Sivae dicato, comparandus est talis cibus, qui ubique paratus neminem abigit.

32. Quarta quae sequitur huius libri decas de vanitate et inconstantia voluptatum agit, sive de usura (भोग) omnium rerum quae sensibus percipiuntur (विषय). Lemma capituli भोगे ऽस्यैर्यपठति: conservavimus ex Cod. A., in fine sectionis भोगदूषणं solum scribentes. — E rebus voluptariis, quibus semper metuendum sit, novem statim enumerat praecipuas, de quibus iam paullo accuratius videamus. Agmen ducit voluptas in universum quae morbis impeditur et continua corporis imbecillitate, donec ipsum corpus morte rapiatur, कृतान्तः enim, sive *finem faciens*, Deus inferni Yamus et ipsa mors est. *Casus familiae* ad ordinem s. castarum institutionem pertinet, ex legibus enim Indorum anxie cavendum est ne ob minima saepenumero peccata ordines deprimantur. *Principem*, ne opes arripiat, timendum esse, despoticum satis indicaret tunc temporis imperium ad verbum sumere si velles talia dicta, quae pro lubitu saepius effunduntur, ut ea quoque quae sequuntur reliqua. Pro *Sāstris facundum esse timendum* haud dubie (desunt enim Scholia) intelligendum de philosophis eristicis contra Vedorum dogmata disputantibus; *Rogerus* sensum expressit hunc: hominem, in libris sacris quantumvis versatum, doctiorem semper invenire per quem vincatur. Idem in antecedentibus *senectutem* introducit pulchritudinis hostem; melius sane (cf. vs. 33.), neque tamen exstat lectio aliqua varians quae vocabulo तृपयत commode possit substitui. Ut tamen videat lector quanta facilitate vocabula interdum substituantur vocabulis in talibus memoria recitatis sententiis, versum apponam ex Cod. B. ubi magnas utique mutationes subiit:

भोगे रोगभयं सुखे क्षयभयं विज्ञे ऽग्निभूभृद्वयं
 दास्ये स्वामिभयं त्रये रिपुभयं वंशेषु योषिद्वयं ।
 माने ग्लानिभयं गुणे खलभयं देहे कृतान्ताद्वयं
 सर्वाणामभयं सखे भयमती वैराग्यमेवाभयं ॥

b. e. *In voluptate aegritudo metuenda, in rebus secundis interitus, in divitiis ignis et rex timendi, in servitute dominus, in victoria hostis, in stirpibus mulieres, in honore dehonestatio, in virtute vilis homo, in corpore mors: omnium, o amice, securitas metum habet, devotiorum sola conditio metu libera est. In his fateor quaedam mihi magis placere, neque*

tamen in textum quidquam recipere sum ausus, quia Cod. A. Ed. Sr. et Rogerius inter se conspirabant omnes.

33. In eadem re pergit, re quaque, ei cui opposita est, coniuncta, ita ut verbum *याति* per Zeugma omnibus addatur: nativitati mors imminet, et sic reliqua. *अम्र* *animi moderatio* hominum devotorum est, quae, ut e carminibus epicis satis constat per mulieres saepe tentatur; *विभूति* autem, quod Rogerius male *les richesses* reddit, in Diis *manifestationem* operibus effectam (Bhagav. 13, 19.), in hominibus *Magiam* significat quietismo tandem perfectam, sive potestatem miracula et id genus alia perpetrandi fere divinam, quam inconstantia docet irritam fieri, quemadmodum thesauri effossores rem dicuntur frustrari vocula tantum prolata. Scholia desiderantur ut in versibus quoque, qui sequuntur 34. et 35.
34. Lakshmis fortuna Dea est, qua relictus unus quisque casus adversos experiatur necesse est. Verbum *आत्मसात् कृ* *sibi subicere, arrogare* significat (cfr. Nalod. 3, 22.) *rend prisonier* ut Rogerius bene expressit (vid. Lassen ad Hitop. p. 182.). Fatum invictum esse et sponte sua invadere, *निर्कुश* epitheto exprimit poeta: *कुश* autem stimulus est quo elephanti reguntur ac refraenantur (vid. Lassen Gymnosoph. p. 43.), non *κέντρον*, ex arundine Bambu confectum (तोत्रं et वैपुलं) sed *καλαῦρον*, *κατὰ τὸ ἕτερον μέρος ῥοπήν ἔχον*.
35. Voluptates et gaudia fluctibus comparat decumanis qui in nobis aestuantur et vitam mox auferunt quemadmodum undae arbores secum rapiunt, de quibus cadentibus verbum *वत्* *κατ' ἔξοχην* usurpatur. *अम्रचपलाः* scripsimus e Cod. A.; in Edit. exstat *तुल्यचपलाः*, in B. *लोत्तचपलाः* verum lectio *तर्गमंग कुमातोपलङ्ग* propter *sonam* videbatur praefenda et fortius praeterea est epitheton *चपल* quam *तर्ल* quod de guttis magis in usu venit. Vocabulum *स्फुरति* ad sensum tantum expressimus, propria vis in frangendo est *सत्*, unde de floribus *aperire gemmam*, de undis *tremere*; *स्फुरति* *extensum quid* significat (Nalod. 1, 33.) de multitudine igitur cum fragilitate coniuncta *apprimae* dicitur. In Cod. B. *प्रीतिर्न तेषु स्थिता*: legitur, tunc *यौवनसुखं* pro *dvandvo* habendum et *Visargus* delendus est: *in iocunditate et fortuna gaudium non est stabile*; ex hac lectione *स्थिता* in Edit. videtur *cautum*, quod in *स्थितं* erat commutandum, nisi *mavis* *यौवनसुखस्फुरतिः* - *स्थिता* « Quod in Cod. A. denique exstat *एवमखिलं* levioris est momenti.
36. Aliae proponuntur imagines ad fragilitatem rerum terrestrium pingendam: omnia quibus fruimur ac gaudemus bona micanti fulguri similia sunt et vita ipsa gutta quasi est, quae subito nubibus, vento vehementer agitata, erepta dispergitur. Longe melior est lectio *चिन्त* in Edit. Sr. quam *लील* in Codd. A. B. Similis fere fortunae cum nube transeunte comparatio *Kiratdrj.* 2, 39.: *आरदभक्षलाग्रलेन्दिदैरसुरा हि बहुचला द्वयः* 1 et 11, 12. *आरदबुधश्चायाम्बुधो यौवनद्वयः* 1. In *Mālatīmādhavo* p. 143. gaudium amicos videndi vocatur *सीदामिनीसुरपाञ्चलमेव सील्यं* « cf. notissima illa: *σμίᾱς ὄναρ ἀνδρωποῖ et ἀνδρωπός*

- ἔστι πνεῦμα καὶ σὺνὰ μόνον appositis *Job.* 7, 9, 8, 9, 14, 2. *Psalm.* 102, 12, 103, 15, 109, 23, 144, 4. Vocabulum लालसा: propriam verbi vim respicit लल लुदरे parvuli instar ac si nos diceremus *die Jugendspiele* (प्रीतिमतः Schol.), desideria intelliguntur, quibus optat iuvenis sustentari posse corpus et columnae instar inniti: vacillant tamen (लोल idem quod चंचल) quare in Yoga unica salus est. Huius epitheton Scholiasta explicat धैर्येण समाधिचिन्तिकाग्रता तथा सुलभे, sic enim in Edit. corrigendum; pro सिद्धि igitur चिन्तन videtur legisse.
37. Similem vitae cum flumine comparisonem exprimit Persa: در لب جوی نشین و گذر. Pronomen कतिपय *quam multi* ad sensum venit quo *vs. 35. pauci sunt dies*. In hemistichii prioris fine Cod. B. satis bene legit तडिङ्गुरो भोगपूगः । Vocabulum उपगूहं cum चाप्लेषः h. e. चालिङ्गनं fere convenit; inest tamen furtivi et secreti aliquid, ad concubitum cum uxore referendum. In Imperativo भवत variant Codd., A. भवन्तु iubet contra metrum; B. singularem numerum भवतु proponit, cui pluralis obstat antecedens. Eodem modo तरीनु in fine proponit B. scripsi quidem cum reliquis तरं तु sed vereor ut तरं extra compositionem possit ferri, quapropter iam तरन्तु imperat. 3 plur. praefaram, ant, quod tamen magis a textu discedit, तरन्तः partic. E Scholl. explicatione समुद्रस्य पारं तु तरणार्थाः de textus lectione non potest diiudicari.
38. Quatuor delineat poeta hominis aetates, easque omnes declarat miseras: *foetus* enim in matris utero iacet depressus, *iuvenis* amoris doloribus vexatur, *vir* coniugis morte contristatur, *senis* autem aetas omnino laborat molestiis. Inter variantes lectiones notari meretur निपतति Cod. A., quod tamen in निपतित corrigendum, pro नियमित, ac si corpora ob peccata in uterum cadere cogantur ex metempsychosis dogmate, quod eo magis probandum, quia अमेध्यं usurpatum videmus, per se quidem *impurum* sed dein *infernum* (नरकं) significans. Loco चोपभोगः Cod. B. legit विप्रयोगः una cum scholl. manuscriptis, attamen *separatio* iam praecesserat in epitheto, quod ad उपभोगं traximus, cum Cod. B. विषमो legentes ut magis concinna fieret sententia. Secundum hemistichium B. incipit नारीणामप्यव-ज्ञाविलसितवपुषो correctio somnolenti cuiusdam librarii.
39. Scholia desunt, neque sane ulla eget explicatione sententia facillima.
40. Vitam humanam gaudiis inconstantibus constare dicit et maxime variantibus, भवः hoc loco idem est quod alias संसारः Schol. तैर्भोगैर्यं संसारे भवति । Varians lectio Cod. A. et Schol. कस्यै च pro कस्येह haud spernenda est, neque रे Cod. B. particula, vituperii aliquid in se continens. *Proprium domicilium* in hemistichio posteriore ad mentem trahendum: in hoc voluntas quasi desideria oborta deprimit ne foras vagari possint et spei laqueis irretiri, corpus enim haud raro domicilio adsimilatur, cui sensus totidem portae sunt.
41. Verum sapientem (ज्ञानस्य परिपाकः) sive gnosi addictum, Diis omnibus popularibus, vel Brahmane creatore non excepto, venerationem non amplius praestare hoc disticho docet poeta, inferiores etenim Dei, quos vulgaris consignavit religio, merae summi numinis

Brahmi sunt evolutiones ac *δυνάμεις*, quibus spretis devotus in omnipotentem ac verum Deum mentem dirigere debet. *Marutis* per se quidem *ventorum* Dei ac dein illi sunt, qui लोकपालाः vocantur, inter quos Indrus principatum tenet, hoc loco autem ad omnes in universum Deos transfertur nomen, ut certe Schol. intendit, structuram hoc modo solvens: ब्रह्मा च इन्द्रश्च चादिरू येषां तान् महद्गणान् देवान् ॥ Per *प्रापं* sive *exsecrationem* potentiam illam suprahumanam ac fere divinam (विभूतिं) intelligit, qua praediti sapientes, quemadmodum Visvâmitrus aliique, miracula perpetrant (cf. 33.), divitias ideoque et imperium mundi prorsus non curantes. Vocabulum बोधः coniungendum est cum यत्र स्थितः Schol.: पुरुषः यत्र यस्मिन् बोधः (sic leg.) स्थितः सन्. Possis tamen in priori hemistichio देखे vel aliud quid, unde Localis casus in Scholl. forte enatus, cogitatione addere: *ubicunque stat* et lectionem Cod. A. बोधे defendere, equidem vero nativam verborum consecutionem praefero.

42. Sectionis sequentis lemma est कालमहिमा *magnitudo* temporis, quae in velocitate et revolutione omnium rerum cernitur. Primam quae sequitur sententiam ita vertere in animo erat ac si omnia iam praeterita poetae obversarentur: *hic pulchra quondam fuit urbs* cet., at quum nullum ऋतू in Scholl. insertum sit, capienda omnia sunt tanquam consideratio rei praesentis olim interiturae. In singulis vocabulis non haerebis, चक्रं *rota, telum* etc. hoc loco *exercitum* et regis *satellites* significat; Schol. समन्ताः समीपवर्तिनः परितो राजानः तेषां चक्रं ॥ Ab his igitur diversum est परिषत् *coetus deliberantium*, cui epitheton विदग्ध eo melius convenit quia interdum *versutum* simul et *πολύτροπον* intendit (vid. Sring. vs. 52.). Princeps ex regio sanguine natus, राजपुत्रः, *der Kronprinz*, inducitur multitudine cultus quia proximus est ad imperium capessendum, Schol. ad regulos et principes summi regis metropolin frequentantes referre videtur: स च उन्मत्ताश्च ते राजपुत्राश्च तेषां निवहः Adiectivi numerum pluralem Cod. A. quoque praebet, ad mulieres fortasse relatum, quod minus placet et caesurae regulis contrarium est. *Collundatores*, विन्दिनः poetae sunt sive potius buccinatores illi qui in aulis Indicis dicta et facta regum praedicant, Schol. स्तुतिपाटकाः (vid. India II. p. 54.); horum praeconum laudes et orationes egregiae in universum (उत्तमाः कथाः) interire dicit poeta ita ut omnia ista in hominum memoriam (स्मरणमात्रं) tantum abeant.

43. Sententia haud inepta, imo imaginum vi recte perspecta, satis elegans. *Tempus* (कालः) et *fatum* (काली sive कालिका Bhavâni Dea) duobus talis ludant, quos continuo iactitant, calculum scilicet nigrum, noctem, et candidum, diem; pro alveo lusorio (फलक) orbem terrarum adhibent et homines frustula quasi lignea sunt (शार्ङ्गिकाः). Imaginem ipsam veteres saepe usurpaverunt; cf. *Palladae* epigr. 120. *παιγνίον ἐστὶ τύχης μερόπων βίος*, coll. *Paul. Silentarii* epigr. 69. et gnoma illud: *ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ Διὸς κίβοι*, *Terent. Adelph. 4, 7, 20. ita vita est hominum, quasi si ludas tesseris*, *Horat. Carm.*

3,29,50.: *fortuna — ludum insolentem ludere pertinax; Plaut. Captiv. prol. 22.: Di nos quasi pūlas homines habent et similem fere atque in versu nostro descriptionem apud Plutarchum de Isid. c. 12. ubi Hermes cum Luna latrunculis ludit ut dies epagomenos exinde lucro accipiat. Ad rem quod attinet, non apud Bhartrihari schachiae, sed vetus ille latrunculorum, sive tesserarum ludus, κυβεία, intelligitur, quem Ferdusi una cum Arabibus (vid. Hyde de ludis p. 49. 60.) Buzurjemihro adscribit ut Indos, a quibus Shabiludium acceperat, tentaret atque exploraret ludendo. Verum tamen nomen ipsum نرد Nerdiludium, quo apud ipsos gaudet, ex sanscrito नर्दित provenit et illis temporibus longe vetustiore esse ludum, iam e Nalo, Mrichchhakati et Amaro apparet, apud quem termini technici leguntur शतः: tali, देवनः, पाशकाः ceteri; de modo ludendi vid. Hydium modo laudatum (p. 68.) et Pauvii de alea veterum librum, Ultraj. 1726. Ad fatum ludus iste eo melius transfertur, quod Arabes, eosque secutus Cedrenus, mundum repraesentare eum statuunt; Assephadi ex Ibn Chalikano ad Tograi carmen apud Hydium (p. 52.) جعله مثلاً يقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج inquit et ex alius sententia concludit: يقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج لأن لاعب يعترف بالقضاء والقدر والشطرنج لاعبه يغنى ذلك Shatrenj, quod illo ludens agnoscat praedestinationem et decretum divinum, at ludens Shabiludii ea neget; quia scilicet Shabiludium certis regulis adstrictum est, Nerd autem casu regitur fortuito, quam ob rem multi sunt Orientales in imaginibus de rebus coelestibus ab illo ludo petitis (vid. Hyde l. l. p. 7. 13. 15.), quod iam in nomine tali देवन expressum puto. Apud Indos ipsum creatorem ludendo creasse universum, tritum satis ac notissimum dogma tetigimus Niti vs. 89., de fato ac tempore saepius dicunt कालः क्रीडति गच्छत्यायुः ut est in Mohamudgaro. Ceterum ex nostra sententia intelligitur quomodo कलिः propr. niger sub forma tauri talis ludere potuit apud Nalum (Nal. 7, 6.), calculus niger, ex ebreno factus, perdere, candidus vincere debet et taurus notissima mali daemonis imago est in mytho Bhavānis. — Correctiones in hoc disticho a nobis factae levioris sunt momenti, in membro priori च delendum erat, lectio autem Cod. B. सहबहुफलः pro भुवनफलके nihili est, neque admittendus pluralis यत्रानेकाः quo sententiam incipit idem codex.*

44. De brevitate vitae queritur et de temporis velocitate quibus tamen non moneamur rebus terrestribus dediti. बहुकार्यं legunt Msti; in Cod. A. praeterea जीवितं prostat. Scholia non adsunt.
45. Lamentantes de eadem re inducit homines poeta et prudentiores illos haud fieri summo-
pere miratur. निभूतं, adverbium idem quod नियतं, cum scholiis in निभूता: mutavimus,
quum in Cod. A. निभूतः quoque exstaret. Pro भूत Edit. Sr. quod hoc loco omnino non
quadrat, Cod. B. भूतं legit, scholiasta vero भूतं unice rectum, significatur enim res de qua
modo loquuntur et quam modo relinquunt. Vocabulo इत्थं B. et Scholl. एवं substituunt;

idem Cod. कथं loco वयं induxit, utrumque in commentario legitur. Verbum ultimum pro ज्ञानीमहे recepinus e Cod. B. et Schol. quippe quod fortius et rei accommodatius.

46. Tria quae sequuntur disticha. scholiis destituta, ad sensum obscuriora sunt, praesertim si tertium, quod vocamus, comparationis respicis. Quoniam vero de temporis velocitate agitur, dicere mihi videtur poeta: captandam esse occasionem nec tempus frustra transigendum vanis in res terrestres cogitationibus; sed coelestia potius omni studio ac labore expetenda esse. Omnia a secundo pendent hemistichio, quod priora enuntiata exemplo debet illustrare ita ut, quemadmodum in versibus 47 et 48, cardo rei ultima vertatur in linea. Hanc Rogerius vertit: *il est né pour couper le bois de sa mère*, de dolore ac tristitia explicans quam quis matri parat. Equidem a matre acceptam intelligo *iuventutem*, cuius *sylvam caedere* idem erit quod in versu seq. *frustra transigere iuventutem*, ut si quis cum muliere decumbere neque amplecti vellet. Hunc sensum disticho adstruximus particulis quibusdam hypotheticis insertis. Variantes lectiones nullae sunt nisi quod Cod. A. वीच-नवने legit.
47. Quod de *meditatione* et *iustitia* sive virtute (धर्म) modo protulit, hoc ad *sapientiam* et *gloriam* iam extendit auctor, utramque inutilem significans nisi viribus suis comprobata. Scientia enim *non sprete*, id est honorata, magna inter homines auctoritate pollet quidem, sed ipsa debet esse modesta et obedientiae adsueta, gloria et fortitudo ad salutem supremam nitatur oportet, sin minus iuventus vana est. Vocabulum पीठ *sedes* cum antecedentibus coniunctum hoc loco *cervicem* significat; Cod. A. male scribit पीउ. In B. pro दमनैः exstat दलनैः bona lectio, cf. Srīng. 58.
48. Hanc quoque sententiam ad verbum quidem, sed ita tamen expressimus ut sensum supra indicatum praeberet, particulis scholiorum more eum supplentes ac si esset यदि न अधिगच्छ-ति कश्चिद् विद्यां et rell. Scientia *signo destituta* ea est, quae non cernitur neque aliis prodest, igitur कलंक hoc loco cum लक्षणा sensu *virtutis* convenit; talis eruditio, perinde ac reliqua quae adduntur, non conducit et, ut Rogerius bene vertit: *la vie d'une telle personne est comme une corneille, qui attrappe ici et là sa vie*. आपोषितः Cod. A. debemus, in Edit. प्रेषितः in B. प्रेरितः exstat.
49. Tristis poetae contemplatio haec est: liberi nostri eodem modo nos deplorabunt aliquando, quemadmodum nosmet ipsi parentes iam emortuos memoria tenemus, similes igitur sumus arboribus a continuis Gangae fluctibus evulsis (cf. Nit. 36.). Structura sententiae paullo est intricatio: वयं ad इदानीमेते pertinet, prius ते ad natos, alterum ad वृद्धाः referendum, सभाः denique sunt liberi nobis similes, Schol. अस्मत्सभाः explicat, ideoque mutare nolui vocabulum, in Cod. A. exstat सभं ये ते, in B. सभं येः संवृद्धाः । Idem codex स्मृतापदवीं praebebat, reliqui lectionem nostram tuentur exquisitiorem, Schol. per स्मृतापदवात् reddit ut illud स्मृतिपद्यं vs. 42. In hemistichio secundo particulam स e Cod. A. introduxi-

mus; B. एतेः स्वः praebebat, अस्यत् ut est in Edit. sensum omnino turbat. Eadem समनदी^० e Cod. A., ut videtur, transtulit, glossa illa delenda est, at non सिकतिनि uti falso in textu posuimus sed cum Cod. B. सिकतिलि scribendum et cum sequenti coniungendum erat.

50. Sententia plana ac facilis quam ceteroquin Scholiasta optime dilucidat, dicit: huius annorum centuriae quinquaginta annos somno impendi, ex reliquorum quinquaginta annorum duodecim et dimidium infantia et totidem senectute consumi (अवशिष्टं पञ्चाशद्वर्षं तस्मिन् बालत्वे सार्द्धं द्वादशवर्षं वृद्धत्वे सार्द्धं द्वादशवर्षं अनुपयुक्तं -) virilem denique aetatem, viginti quinque annis constantem et miseriis quantumvis obnoxiam, inanibus laboribus conteri ad ventriculum implendum (उदरपोषणार्थं) cf. *Psalm.* 90, 10. Pro चंचलतरे Cod. B. iubet बुद्बुदसमं *bullis aquarum similis*, *πομφόλυξ ὁ ἀνθρῶπος*.
51. E re scenica Indorum petita imago: quemadmodum mimus (नटः) varias induens personas (नानावेशान् दधाति), fabula peracta cortinam intrat sic homo e vitae theatro discedit ad orcum. Paries illa versatilis quae त्रवनिका quoque et यमनिका nominatur, pictam fuisse apparet ex nomine चित्रत्रवनिका *Mdlatt* p. 103.
52. Continet caput sequens commoda devotorum cum principum vita aerumnosa collata, neque tamen *colloquium*, संवादः dici potest ut inscriptio fert, sed de titulis non est quod multum curemus quum inter philologos constet quam sit incerta inscriptionum titulorumque aetas et quam inane eorum pretium. De numero huius sectionis distichorum pauca praemonenda sunt: in Edit. Sr. et Cod. A. undecim numerantur versus quorum quidem unum exstirpamus; leguntur tamen duo alii, ad hoc caput nullo modo pertinentes et a Rogerio quoque omisi; is vero alios inseruit in Cod. A. non exstantes quos etiam nos libenter huc traximus. Versu quinquagesimo altero यती sive संन्यासी regem alloquitur regiae maiestati ac pompae opponens venerationem qua devoti fruuntur et gloriam qua carminibus cumulantur. Visargus in vocabulo गुरु delendus erat et उन्नतः scribendum cum B. et Schol.; Cod. A. singularem numerum errore habet उन्नतः. In fine primi hemistichii porro नः recte legitur ex nexu et auctoritate Mstorum. Alia denique lectio Cod. A. अतिदूरगतयोः bonum sensum praebebat. Ceterum Rogerius in paraphrasi versum sequentem cum hoc coniunxit, quo fit ut decimum capitis distichon abesse dicat.
53. Tribus versibus praetermissis, qui sermonem aperte interrumpunt, pergit religiosus (पुनर्यती राज्ञानं प्रति वदति Schol.): nos quoque uti tu reges ac domini sumus potentia nimirum nostra — sermones sunt; bellica virtus — cupiditatum exstirpandarum facultas; honor demum — discipulorum veneratio. Verbum ईप्सहे in Cod. A. et Scholl. Mst. scriptum est ईप्सहे; in Cod. B. porro दर्पन्युपग्रामन reperitur (leg. दर्पान्यु^०), cuius ultimum vocabulum usitatius quidem est, nec tamen de genere neutro दर्पः constat. Pronomen ते in fine hemistichii omnino falsum, in नः cum B. et Schol. correximus. Idem Cod. postea legit धनान्धा *opibus occoeccati* pulcherrime, et versum claudit सुतरामेव राज्ञन् गतो ऽस्मि quam lectionem

scholia sequuntur: अथुना मयि ते आस्था नैव चेत् तर्हि ममापि त्वयि सुतरामास्था नास्तीति हे राक्षन् एवमहमागतो ऽस्मि वर्तमानः ॥

54. Animum contentum nullo modo egere, imo vero *πενίαν μητέρα σωφροσύνης* esse intendit. In Cod. B. pro दुकूलैः *vestimentis sericis* च लक्ष्या exstat: tu contentus es *felicitate*, quod etsi minus placet, tamen iam pridem ab auctore libri *Dasarūpakt* legebatur, qui hunc versum tanquam aequabilitatis (धृति) exemplum sibi sumpsit (vid. *Wilsonem* in theatr. Indic. I. p. 49. vers. german.). Fortasse est cui se commendet correctio भवति pro भवतु, nulla tamen auctoritate nititur, neque hac emendatione opus est, quum *pauper* sit, per nos licet, bonum sensum praebeat.
55. De apibus huc illuc volitantibus in secundo hemistichio desumpta est imago, sed ita ut, si quid video, amphilogiam simul quaerat poeta: मधुपुः enim apis est, cui verbum अम्सु convenit, मधुपान vero potum designat inebriantem e florum succo paratum: homines igitur apum instar oberrant et iamiam tremulenti divitias tanquam flores prosequuntur. Scholia Mst. inter धनलव et मधुपान inserunt तथा, comparisonem in Dvandvo latere indicantia. In Cod. A. मधुपानं legitur, epitheton ad अखिनयं pertinens. Pro भामि ex Cod. B. et Schol. भान्त accepimus; lectio eiusdem अवमन्तुं *spernere* omnino falsa est et अनुमन्तुं *consentire* unice sententiae convenit. Scholia impressa per दूरिक्तुं falsam lectionem respiciunt, Cod. hanc explicationem scripsit quidem sed postea delevit.
56. Sententiam hanc iam vertit *Rosenius* (in Radic. p. 306.) cuius haec est observatio: „Atmanepadam verbi अण् posuit, non tantopere ob metrum, quam propter similem aliarum vocum exitum.” Et sane alliterationem in hoc disticho studio quaesitam esse, neminem potest fugere neque tamen in omnibus his exemplis, qualia iam supra habuimus, modum transgreditur Bhartriharis, sed in quibusdam tantum vocabulis similia cumulat elementa ad gratam soni modulationem captandam, ut in *Gītāgovinda* fit, et in *Brahmavaivartapūrāṇo* (p. 32. 39. 44. 45. 50. 95. etc.) prostant exempla; v. c.

वरं वरेष्यं वरदं वरिष्ठं वरकारणं ।

वरेषांश्च वरार्हं सर्वेषां प्रवरं प्रभुं ॥

शुभक्षणे शुभदिने शुभयोगेन संयुते ।

शुभलग्ने शुभांसे च शुभस्त्रामिगृहान्विते ॥

Hoc genus est illud quod veteres *παροιμίων* vocarunt, scilicet *multitudo verborum ex una litera inchoantium* (*Isidorus Etym.* 1, 25.), Indicis vero senioris aevi poetis adeo placuit ut in carminibus consulto artificiosis integra conderent disticha binis tantum literis, (द्वयक्षरः) imo singulis (एकाक्षरपादः) semper recurrentibus. Conferas modo *Sisupl.* 19, 84.:

नीलेनानालनलिननिलीनोल्ललनललिना ।

ललनलाललनेनलललीलालोल्लेन लालिना ॥

et eodem libro vs. 114.:

दादो दुदददुददादी दादो दूददोदोः ।
दुददादं दददे दुददे ददादददो ददः ॥

quae illud Ennii: *O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti* longe superant.

57. De vocabulo वित् vid. ad *Sring.* 91.; Schol. h.l. वन्दिन् explicat, quoad sensum scilicet, quia Vitus, interlocutoris et scurrae in dramatibus personam induens, herois simul praeconeum agit. Quod सभ्येतरादिचंचवः vocabulum attinet, सभ्यः homo *aulicus* est, dein in genere *insignis*, इतरा vero negationem adfert, unde Schol. असभ्यः exponit (vid. *Sring.* 83.); वादिचंचवः idem explicat: वादेषु चंचवः दत्ताः भाषडाः Ceterum pro नृप्य vocativo, uterque Cod. A. B. legit: नृपमोजितुमत्र के *quam ob rem nos regem intueamur?* lectio bona et facilis, cuius tamen in Scholl. nulla fit mentio.
58. Rogerius primum versiculi membrum de creatore intelligit: *een van groot verstand en vernuft heeft deze wereld gemaakt*, ut propria ipsius verba sonant apud *Dapperum* in Asia p. 29., sed hunc sensum non inesse, varians iam lectio हन्यैः *felicibus* in Cod. B. pro ईशैः prodit et Schol. कैशित् quoque ad विधृतं traxit; तन्तिं igitur mundi attributum est et distichon in reges prolatum, qui quantavis potentes pauca totius mundi et per exiguum tantum tempus possident. Ex his fuere antiquitus qui totam terram occuparent, ut नहुषः eiusque filius वयातिः, cuius fit mentio *Nal.* 5, 45. *Asiat. Res.* III. p. 39. et fuere quoque qui summum imperium ex devotione mox deponerent; sunt denique hodie qui regionibus imperant multis (चतुर्दशमुखनानि Schol. quod terram universam fortasse designat), fastus igitur regulorum, aliquot tantum urbes tenentium, prorsus futilis videtur ac ridendus. कतिपयपुरः legimus cum Codd. tanquam Adiectivum ad मदनत्वरः pertinens; Schol. pronomen illud paucitatis explicat द्वित्रीषां पुराणां स्वामित्वे ॥
59. Eandem rem proponit sententia. Maioris momenti varians lectio ज्ञातं est in Cod. A. cuius scholia impressis inseram uncinis inclusa: यस्यां क्षणमपि ऋभुक्षायां नृपक्षत्वेयान्तं [नृपक्षत्वेन ज्ञातं भूतं] तेः नृपैः पृथ्वी क्षणमपि न भुक्ता । तावत् नृपाणां (क्षत्वेयान्तं गतं Cod. om.) नृपाणां ज्ञातानि (यातानि गतानि Cod. om.). De permutatione literarum य et त्र vid. *Nit.* 13.; retinimus hoc loco ज्ञातं quod et Cod. B. tuetur, verbis sic iunctis germanice: *von den Fürstenhunderterten ist selbst kein Augenblick gegangen worden auf der ungenossenen Erde* h. e. multi fuerunt quibus exiguo tantum tempore imperio frui licuit. Reliqua faciliora sunt. विषादे scripsimus ut Mstt.
60. Legitur versus in Edit. p. 108. inter illos qui in Cod. A. desiderantur et aperte ad caput nostrum quo reges vituperantur pertinet, cui accedit quod Cod. B., in ordine versuum iusto negligentior, omnes tamen hasce sententias, ut tabula in fine exhibet, quodammodo collegerit. Sensus satis est perspicuus: terram universam, grandi sane figura, placentam luteam appellat poeta, oceano veluti veste striata involutam, atque huius glebae exiguum demum partem, eandemque bellis innumeris, acquirere dicit reges et pauperum

insuper copiolas flagitare quum *datores* (दत्तः) debeant esse. In Cod. B. secundum tertiumque membrum hoc modo se habent:

स्वं स्वीकृत्य स एव संयुगप्रतै राक्षां गणैर्भुज्यते ।

ते दयुर्ददतो ऽथवा किमपि ते क्षुद्रा दरिद्रा भृशं ॥

eodem sensu, nisi quod egeni terrae quasi possessores inducuntur, quibus frustum suum eripiunt principes. कापुरुष^० ex Cod. A. et Schol. scripsimus pro कान् प^० — forma contemptus est ut कुपुरुष cet. cum pronomnibus composita vocabula.

61. Fabulam respicit poeta illam, qua Sivas in rixa quondam Deorum propter magnum Dei Brahmanis fastum, caput illi abstulisse traditur, idque statim suo capiti signum honoris imposuisse, quum sese humilem redderet Brahman. Sivas exinde पञ्चाननः dictus fuit, Brahman vero, qui antea क्षतुर्मुखः nominabatur, tribus tantum capitibus incessit postea. Sententia igitur aenigmatice proposita, suadet ne mortales, praesertim reges, devotos contemnere velint, quum vel ipse Brahman ob superbiam adversus devotorum Deum, Sivum, poenas luerit, et quamvis *immortalis*, id quod in interrogatione, negative sumenda, latet, अवधूतः fieret. — यातः in Cod. B. nisi e licentia pro यतिः sumptum velis: *ille sane devotus fuit*, reiciendum est. Ceterum minis hoc modo fortissimis ex religione petitis optime claudit sectio in reges potissimum directa et has quidem ob causas cum Rogerio huc traximus distichon, in Edit. p. 109. exstans.

62. Caput septimum, मनःसंबोधनं inscriptum, meditationes continet quas prudens quisque, ex mente poetae, secum loqui atque ad animum dirigere debeat. De vanitate rerum mundanarum plerumque agunt sententiae ad similes, capite tertio exstantes, accedentes. — Constructio lineae secundae haec est: किं विप्रसि (male B. विप्रसि) नेतुं siv. प्राप्तुं प्रसादं क्षेत्र-विफलं hoc est क्षेत्रनिष्फलं ॥ Adiectivum विफलं scholia quoque legunt, igitur mutare nolimus cum A. in विकलं *turpem*, neque in कलितं aerumnis subiectum cum Cod. B. Scripsimus tamen विविक्तः संकल्पः; quorum prius A. et Scholl. praebent (B. विमुक्तः), posterius B. et comment. (A. संकल्पः), verbum enim पुष् hoc loco Activum est ad primam pertinens classem, igitur subiectum requirit, cuius obiectum est अभिलषितं h. e. *स्पोग्मा* ॥ Locativus praecedens उदितेत्यादि ad त्वयि referendum: उदितः चिन्तामणोर्गुणो यस्मिन् तस्मिन् h. e. propriis cogitationibus o cor, mente tua conceptis, contentum esse potes neque opus est ut aliis lucri causa adsentiaris. En Rogerii versionem ne sensum quidem exprimentem: *Pour-
quoy les hommes want ils tout les jours servir pour peu d'utilité? Si tu n'aspirez pas apres
les choses du monde, tu hériteras, ou tu recevras beaucoup de contentement.*

63. Voculas क्व च न coniunximus in क्वचन ob imperativum sequentem et Schol. कुत्रचित्. Pro न तर्कित^० Scholl. अतर्कित^० scribunt; utrumque admittit orthographia, literam न inter vocales geminatam poscens. Voluptates intelligit poeta quas nobis effingimus, वाकल्पिकान् Sch., quae tamen cogitationibus nostris non adducuntur sed sponte sua adveniunt abeuntque.

Verbum मू cum अनु, de quo Rosenius meus in Addendis ad radices monuit: *animadvert* voluptates idem significare ac *fruere iis*, solita significatione cepimus ne unicum hocce distichon reliquis repugnaret quae fugiendas esse voluptates suadent omnes. Participium denique आगतान् in scholiis solum typis expressis exstat, Mistā आगमान् scribunt.

64. Monet sententia ne in res terrestres, ferro duriores sive aeneas, quas vix ac ne vix quidem nobis subiugamus, mens inclinet sed coelestia potius expetat. Imperativum आश्रय in Scholl. manusc. per अङ्गीकुरुषु explicatum, contextus flagitat; Codd. आश्रयं ad मार्गं referunt, festinantius ut equidem puto, Anusvarum ponentes. Pro आत्मीभावं Cod. A. iubet स्वामीभावं *statum domini*, B. शान्तीभावं *quietis conditionem*: intactam servavimus lectionem vulgatam rebus sensualibus oppositam. मतिं vero uterque Cod. मतिं scribit, pulchrius si quid sentio: *via vacillans* in qua pedem figere haud possis.
65. Lectiones bonae sunt in A. B. तटभवां, epitheton ad रतिं trahendum, et स्त्रीषु, loco स्त्रीषु, quod in textum recepimus, quia mulieres, a Rogerio quoque inductae, haud abesse poterant. Minus exquisitum est in B. सरिद्वेगेषु *celeritas fluminum*; वर्गं enim complexum indicat rerum similium ut vulgo इत्यादि, सरितः vero fluvii videntur aeternales, quorum aqua aestate non conspicitur, uti *fluviis mendax Jes. 58, 11. Job, 6, 15. 20.* ponitur. Schollasta sententiam magis dilucidat hoc modo: सर्व एते पदार्थाः चंचलाः अस्ययिनः दुःखदाः न च प्रत्ययः अनुभवो ऽस्ति । पुनर्हन् किं वक्तव्यं लक्ष्यादिविषयाः चंचला इत्यर्थः ॥ Per flumen coeleste *Ganga* indicatur, Sch. भागीरथी; de *Sivi* cognomine vid. ad Vair. 1.
66. Mentem hortatur Yogi ut paupertatem eligat voluntariam cum frugalitate et abstinentia coniunctam, qua saepe gloriantur boni illi, quum revera saepissime, monachorum nostrorum instar, sint *νικτιλαῖοι*. De verborum structura verbisque singulis quae dici queant, optime suppediat Scholiasta: हे चेतः त्वं इमां अस्यायिनीं इमां लक्ष्मीं आस्यया आस्यानुध्या (यत्नेन Vulg.) सकृत् एकवारं मा चिन्तय मा चिन्तनं कुरु ॥ Membrum secundum pro Dvandvo haberem: *principis adspectui obliquo et mobili voluptati meretricum similem*, nisi commentarius aliter disponderet tanquam Tatpuruscham, addens: यत्र यत्र रातां भुक्नुयुद्देशः तत्र वेश्या नृत्यं करोति ॥ Vocabulum विहर् e licentia metrica pro विहार scriptum est; glossa in Cod. A. marginalis *voluptas, lenocinium* विलास explicat. कंचुक्तिः proprie *lorica indutus*, Sch. आच्छादितः in plurali numero mallet, ob verbum sequens, nisi omnes auctoritates consentirent, idque eam fortasse ob causam quia ad mentem dirigitur oratio, pluralis igitur in adiectivo aptus haud fuisset. Benares, urbs sanctissima semper habita est et hodieque omnium religiosorum refugium, in *Prabodhuchandrodaya* vocatur: *solum ex quo scientiae natales exoriuntur, urbs salutis*, वियाप्रबोधोदयतन्मभूमिर्वारापासी मुक्तिपुरी ॥ (Colebr. Asiat. Res. X. p. 427.). Sunt tamen harum urbium aliae per Indiam dispersae, inprimis *Ujjain*, quae olim ex paradiso in terram descendisse putatur. Vid. *Wilson*. ad Meghadūt. p. 38. ubi septem urbes enumerantur sanctae:

अयोध्या मथुरा माया काशी कांची अवनिका ।

पुरी दारावती चैव सपैता मोक्षदायिकाः ॥

67. Pompam regiam describit versus et quidem ad oculos, ut ita dicam, depictam: rex procedens ante se habet puellas suaviter canentes et praecones laudem ipsius celebrantes vividisque coloribus rhythmicè exornantes; Schol. मधुरं कोमलं अभिनवं उपमाभिर्युक्तं कवित्वं कुर्वाणाः सर्सकत्रयः ॥ Habet in lateribus virgines h. l. दाक्षिणात्याः nominatas, utpote ex Deccano oriundae; in tergo denique (पृष्ठे in Cod. B. et Schol. magis vulgare quam पश्चात्) sequuntur mulieres *ῥιπίδα* tenentes, e quarum armillis iucundus sonus auditur. चामरं est flabellum abigendis muscis, *μυισόβη*, muscarium, vel ex pennis caudae pavoninae confectum (cf. *Martial.* 14, 67.) vel ex cauda bovum Indicorum; *Aelian.* H. An. 15, 14. *ἐκ τῶν γε τῶν βοῶν καὶ τὰς μυισόβας ποιεῖνται*. Persas his uti muscariis primus fortasse Menander retulit apud *Athenaeum* (XI. p. 484. de quorum ancillis flabelliferis egit *Pignorius* de servis p. 422. conf. *Martial.* 3, 40.); postea Romani imitati sunt. De Umbellis vid. ad *Sring.* 39. Quodsi igitur omnibus hisce rebus uti liceat, hoc est, si rex aliquis sit, tunc operae pretium esse dicit poeta, vitae dulcedines aliquamdiu percipere. Vocabulum लम्पटत्वं recentioris videtur originis, quum ad radicem non facile referri possit neque apud Amarum legatur; लम्पटः lascivus est, proprie *lingens*, *fello* (लोलपो लोलुभो लोलो लम्पटो लालसो अपि *Yadavas* ad *Sisup.* 4, 6. coll. *Sāhit.* *Darp.* p. 320.) et devotis saepe opponitur sensus coercentibus (*Brahmaiva.* pur. fol. 20.); लम्पटता fornicatio est in *Careyi* Lex. Bengal. (cf. Supplem. 1. et *Chaur.* 34.). Rogerius sententiam nostram cum proxime antecedente in unam conflavit unde in fine sectionis distichon desideratur.
68. Si omnia perceperis, quae ab hominibus desiderari solent commoda, quid tandem efficiant et quaenam utilitas exinde capienda? किं scilicet प्रयोजनं ॥ *Capiti pedem imponere* gestus est victoris, *Raghvo.* 7, 67. ubi proprie Dr. शिरसि वामं पादमाधायः ॥ Rogerius recte in notula addit: *si aetatem Dei Brahmānis attingere liceat*, कल्प enim cyclum sive periodum creationis significat. Laudatur distichon in *Kāvyaprakāśo* p. 99. ubi variantes lectiones cum Cod. B. conveniunt fere: दत्तं पदं uterque scribit, pro संमानिताः विभवैः Cod. B., संतर्पिताः विभवैः *Kāvyapr.* praebet lectionem satis tolerabilem. In fine Cod. B. iubet कल्पस्थितं तनुभूतं तनुभिः rectius *Kāvy.* तनुभूतां *mortalium*, et देहभूतं *Raghvo.* 8, 50.
69. Quid sit वैराग्यं, in quo commendando tota versatur centuria, declarat tristis poeta. Quanto pulchrius *Bhagavadg.* 6, 1.:

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।

स संन्यस्ती च योगी च न निरर्गुनं चाक्रियः ॥

Cod. B. negationem geminat et singularem praeterea numerum iubet न मन्यन्तो विकारः quo nihil mutatur. भवः cognomen *Sivi* est.

70. Sivi vultum sive, quod idem valet, vitam asceticam, summi numinis adorationem non ex-

cludere, constat, imo Brahmum mente-complectendum et cognoscendum esse quam maxime inculcatur. Tali summum numen meditantī omnes asserit voluptates quas sensibus nostris percipimus, contemnendas statim videri tametsi vulgo honoratae sint atque adamatāe quam maxime. Adiectivum कृपपाल° Schol. explicat: कृपपाः क्षुद्राः सकामा ये लोकाः तेषां मताः मान्याः प्रियाः ॥

71. Scholiasta केन non ad Brahmum trahit, sed प्रकारेण supplet: *quomodo salutem adepturus es.*
72. Decas octava inscriptionem gerit: *inter aeterna et non aeterna haesitatio* नित्यानित्यविचारः et de rebus praesertim caducis agit, quibus animi salus opponitur. Atque hoc primo versu vituperat eos qui libris sacris in servitutem quasi sese addicant sui ipsius scientia neglecta. Quid enim omnes isti libri prodesse possint, quaerit, qui paradisi voluptates promittant puidem sed circa opera et officia sibi non constant (विभ्रमैः i. q. विलासैः) de vera salute tacentes: itaque omnes illorum distinctiones mercibus sunt comparandae quas facili negotio sibi parare quisque potest (cf. *Bhagav.* 2, 42. seq.). Propriae autem salutis scientia devotionem potissimum intelligit auctor quam quidem dicit omnia mala posse auferre quemadmodum ignis, in fine Kalpi (प्रलये) ex Kāli seu temporis Dei vertice cadens, mundum destruit ipsum: hoc modo se ipsum noscens a malis statim purgatur (cf. *Bhagav.* 4, 37. ubi similis de *scientiae igne* figura coll. vs. 39.). Nullum sensum praebet मुक्तैः किं in Cod. B. et spernenda quoque eiusdem Codicis lectio est प्रवेशकथनं.
73. Principes atque omnino divites, elephantis equisque gaudentes et laute viventes, Deo mortis Yamo, nisi virtutem coluerint, non posse probari distichon significat, quod ex libro *Niti* (pag. Edit. 52.) huc transtulimus, quia in nullo Cod. legebatur et quoad sensum ad caput hocce pertinere videbatur; scholiis praeterea destitutum est. Rogerius huius loco aliam sententiam praebet, hoc sensu: *montem Merum, oceanum et montes interituros esse aliquando, citius vero hominum vitam evanescere, quam inter Satava frustra quaeras.* Elephantorum epitheton: मदभिन्नगण्डकर्षाः vigorem et furorem indicat, sunt vero iam segnes, ex fatigatione puta, ac somnolenti, tamen ante portas stant ad novam parati pompam; cf. *Mudrāraksh.* p. 41.: द्वारेषु द्विर्द्वैः परद्विषष्टाभेदकमैः स्थियतां ॥ De equis verbum वल्गु *valgum, curvate incedere, φέλλγειν*, usurpatur, quod proprie videtur gratiosum et gloriosum equi incessum significare (*courbetter*). Ceterum वीणा *cithara* est septicordis, वेणु *sibia* ex arundine Bambu confecta, मृदङ्ग *tympaniolum manuale*, quod dicimus turcicum, पटङ्ग *tympanum magnum bellicum* (*Chandica* 2, 54.) et शंख denique *concha marina* qua classicum canitur: instrumentis hisce musicis regem e somno excitare consueverunt Indi.
74. Sensus est: χαλεπὸν τὸ γῆρας εἶναι ἀνδρῶποις βάρος. Magna varietas est in Cod. B.; in primo hemistichio दान्ताश्च (sic) नाशं मता et pro वर्द्धते etc.: नृपमेव ह्रस्ते contra metrum, nisi Rephum putas neglectum. In secundo hemistichio leguntur नैव करोति pro नाद्धियते च,

verbum tamen poeticum est वा + दृ de sermonibus quibus aliquis non obtemperatur, cf. *Rāmāy.* 1, 1, 60.: नाद्रित्य वाक्यं *spemendo sermonem*. Dein sequitur हा कष्टं न्यायिभूतपुरुषं et in fine श्रवतायते. Faciliora igitur vocabula, metro plerumque adaptata, insolentioribus substituit Cod. ut fit in sententiis gravioribus quae in ore hominum versari solent. Nihilominus glossemata puto, quae tamen, ut plurima reliqua utilitatem suam in interpretando habent.

75. Deerat trium syllabarum vocabulum post सितं tum in Edit. et Schol. tum in Cod. A. Particulae ad lacunam supplendam in promptu sunt, sed lubrica in eiusmodi locis coniectura est; substitui शिरसि, exspecto tamen meliora. Infimorum ordinum, Chândālorum sive Pariarum puteos ossiculo insignitos esse ne alii ex iis bibant, ex hoc versu discimus.
76. Codices A. B. स्वस्यां legunt sensui et metro contrarium. Distichon ceterum facillimum est.
77. Homines inducit ambigue haerentes utrum in divini fluminis Gangis ripa devotioni sese tradere an potius mulieres colere et literis incumbere magis conveniat; hoc ultimum plerisque placere, queritur auctor, brevitate vitae denuo in memoriam revocata. Vocabulum तपस्यन् hoc loco cum वैराग्ये, यतिः योगी convenit, sensu, ut in Bhagavadgita elatiore: de sensibus voluntate subiiciendis, tametsi per se तपस् poenitentiam significat voluntariam et cruciatus ex voto susceptos, unde अनुव्रतः poenitentis nomen est frequentissimum; apud *Manu* expiationem peccatorum intendit, ita tamen ut *Tapas* naturale, ea vivendi sit ratio secundum quam debita ordinis officia aliquis praestet (*Manu* 11, 236. et saepius). सविनयान् dedimus e Cod. B. et scholiis, neque enim सविषयान् sensum videtur praebere commodum; Commentarius ad subiectum traxit vocabulum: विनयेन सह परिचरामः tunc saltem legendum सविनया: Idem Scholiasta प्रास्त्रीयान् a sequentibus disiunxit: *libris sacris studeamus et carminibus profanis*, quia *Sāstram* de libris tantum sacris usurpari solet, quod tamen non ubique observatum. Γλυκὺ μέλισμα νέκταρος *Meleager* quoque dixit in Anthol. I. p. 35. ibiq. Jacobs.
78. Aliquantulum haesitavi in secunda huius versus voce स्वामी ob explicationem Schol. ज्ञितिभुजः रातानः दुःखेन शराधितुं श्रमव्याः qua unum tantum agnoscere videtur enuntiatum, दुराराध्याः lectione, cui dein शमी illi sequatur cum particula aliqua conglutinatum quod pulchrius utique foret. Ast त्वमी contra metrum est, दुराराध्या वामी autem violentior iusto et nulla auctoritate confirmata correctio, quare tutius videbatur *dominum* servare et ad reges referre in universum. Hos enim, quantumvis morosos et perversos, colere malunt homines, ad maiorem dignitatem aspirantes, quam humanae fragilitatis memores religionis officiis vacare. Pro नरादेहे ut est ferenda Edit. lectio, नरादेहं Accusat, *senile corpus* vel melius *senile corpus ferentem* adiect. bahuvr. ad जीवितं pertinens, recepinus ex Cod. A. et Scholl.: अथ च नराया सह देहं तत्र जीवितं अपि सकलं मृत्युर् हरति « illud सकलं autem, quod et A. praebet, expunximus; Rogerius दयितं quoque legit: *qui est chere*.

79. Desideratur sententia in Cod. A.; in Edit. Srir. ultimum libri locum occupat, sed cum Rogerio ad caput hocce necessario erat referenda. In singulis verbis vix haereat lector tametsi gravius aliquid plerumque in se contineant quam in versione expressimus: ग्रन्थ, cuius aphaeresis notam omiserunt Editores Sr. *laudibus efferre* denotat; वस्तु *thesaurus* speciatim pecuniam significat, quam terrae tradere in publicis solent calamitatibus, unde खपित *suffossus* propriam suam vim retinet, dein vero *perditum* exprimit, ut nos alia quidem metaphora *untergraben* dicimus. अर्थ proponit Cod. B., a verbo rectum Accusativum, praetulimus Ablativum cum Scholiis. *Jahnus filia* cognomen Gangae est (v. Wilson. ad Meghad. p. 59.) et *montium princeps* Himālayus. Ceterum पयः arcte cohaeret cum sequentibus.

80. Invenitur versus in Edit. p. 103., cuius lectionem adoptavimus, Codd. renitentibus, qui membrum secundum hoc modo concinnant:

A. रम्यं तच्च समानमगमसुखं कालेषु etc.

B. रम्यः (sic) साधुसमागमे समसुखं कालेषु

Pro विन्दु porro A. वृत्ति scribit et उपगते denique loco अधिगतं. Hancce ultimam lectionem adoptavimus, in उपगते cum Schol. correctam.

81. Contrarium depingit sententia et prorsus non iucunda esse asserit ea, quae distichon proxime antecedens enumeraverat — si prioris hemistichii interpretationem nostram sequeris, sed iam video me particulis esse falsum quibus recte perceptis vera haec est interpretio: *Quid non iucundum est habitare palatium, quid non audire cantus et alia, quid non etiam permagna cum caris vitae instar amicis conventus felicitate gaudere?* Quid vero rell. itaque cum priori versu conveniens fere sententia haec est: Palatia, cantus et amicorum consessus sane vitae sunt oblectamenta, nihilominus tamen sapientes haec omnia pro vanidis habentes, fugiunt. Pulchra hac in re poeta utitur imagine, quam cave ne in plures separet imagines: *ut ala avis, ut candela vento tremulans, ut germinis umbra*. Schol. explicat भ्रान्तः चासी पतंगः च तस्य पक्षयोः पवनः तेन व्यालोला चंचला दीपाङ्कुरायावत् चंचलं « ceterum structura nullam habet difficultatem वसतये Dativus, sive तादर्थ्यं चतुर्थी ut Grammatici loquuntur, pendet a रम्यं [proprie: iucundum *habitationi*] item प्रीत्ये gaudio (zu wohnen, zu freuen), quapropter eadem vi in altera sententiae parte Dativi nominis loco partic. fut. pass. आव्यं adhibetur. Loco सततं Cod. B. सकलं *omne* legit; nos utrumque expressimus sententia iubente, maior tamen vocabulo सततं vis inest, scilicet sapientes in solitudinem se subtrahere omnibus temporibus solitos fuisse.

82. Novum incipit caput de veneratione Sivo, devotionis Deo, praestanda; in iisdem igitur rebus sordidis versari pergit auctor. — Metaphora insolentior neque tamen prorsus absona: perceptionis facultas (भ्रन्तःकरणं = मनस्) elephas quasi masculus est urigine tactus (चीवः = मत्तः); per continentiam tamen (संयमेन) coercetur ne ad rerum sensualium

elephantam (विषयकरिणी), quae libidinem ipsius excitat (लीलां दधाति), accedere possit; hoc modo cupido illa sensus nostros externos non amplius tangit, quia mundum cognovimus vanum esse; simili figura de equis utuntur Vedāntici (v. Windischm. Sancar. p. 159.). Vocabulum संसारं quod per *mundum* semper reddidimus (cf. *Vair.* 35.) h. l. cum praepos. आ Adiectivum est et propriam suam vim obtinet: *gyrans, volubilis, versatilis*, est enim Caussale thematis सृ *ire, volere* ad hominum repetitam per nativitates revolutionem translatum; जन्ममरणादि alicubi explicat Schol. Locus classicus hac in re exstat *Manu* 12, 124.: एष सर्वाणि भूतानि संसारयति चक्रवत् *quia omnia entia circumvoluit rotae instar*; cum mari frequenter comparatur संसारः eodem sensu ac in celeberrimo illo πάντα ῥεῖ, cf. modo infra vs. 86. et *Brahmavaiv.* fol. 92.

दुष्पारसारदुर्वारसंसारपारिवतारण ।

कर्मवृत्ताङ्कुरच्छेदकारणं दुःखवारणं ॥

In Cod. B. ओन्नवर्त्य exstat quo metrum turbatur; idem Cod. ऋ loco गूह legit. — आलाने ut hoc addam; postis est quo elephantum alligantur; cf. *Mrichhak.* p. 39. आलाने गृह्णते हस्ती ॥ Sphalmata in Edit. Sr. correximus.

83. Eadem ac toties iam repetita de vitae fragilitate querela, cui adde *Palladae* epigr. 129.:

ὦ τῆς βραχείας ἡδονῆς τῆς τῆ βίης.

Τὴν ὀξύτητα τῆ χρόνου πενήσῃσθε.

Ἡμεῖς καθεζόμεσθα καὶ κοιμώμεθα,

Μοχθῶντες ἢ τρυφῶντες· ὁ δὲ χρόνος τρέχει.

Per गुणाः in *membris* opera et officia intelligit, Schol. Mst. कर्मसु in sequentibus autem *qualitates* illas sive त्रेगुण्ये intendit, has qui dignoscit sapiens est, निस्त्रैगुण्यः in *Bhagav.* 2, 45., ex nostri igitur auctoris sententia, *devotus*. Lectionem Edit. Sr. intactam servavimus; Cod. B. मनोरथाः स्वहृदये ज्ञातं scribit, posterius vocabulum ex solita incuria; हीनागेषु ferri potest, imo forsitan pulchrius videatur, sed प्राप्ता merum sapit glossema vocabuli याता e scholiis in textum relatum. Uterque Cod. A. B. मुक्तास्ति *non alia via relicta est*. In Scholl. impressis magna confusio deprehenditur; hoc modo sunt ordinanda: कृतः अन्तः येन स कृतान्तः अक्षमी कालः बलवान् बलाट्यः सहसा अकस्मात् अभ्युतेति आपतति (Cod. अगच्छति). एवं सति किं युक्तं । मदनान्तकस्य शिवस्य अष्टविगलं ध्येयं तत् न ध्यातं तेन ध्यातेन बिना मुक्तेः तु न अन्या गतिः मार्गः Pro अज्ञातं Schol. igitur legit अध्यात *meditatione non cultum*. Pedes venerari frequentissime legitur.

84. Fatetur devotus se libentius poenitentiae Deo adhaerere quam Vishnui, etsi inter utrumque discrimen non sit (cf. utique vs. 30.). *Vishnum animam mundi* esse, indeque nomen *omnia pervadentis* accepisse libri Indorum sacri saepius exprimunt; cf. *Padmapur.* vs. 70. (Ed. Wollheim p. 23.): व्यापित्वात् सर्वभूतानां विष्णुरित्यभिधीयते et sl. 76.: वासेन सर्वभूतेषु वासुदेवः स उच्यते ॥ जनार्दन vel जनार्दन minus aptum Vishnui epitheton est, si posteriorem partem a

चर्द्ध rad. solita *vexandi* significatione deducis, vellem qui *homines adauget* sed tunc scribend. esset जनार्दन vel जनार्धन; Wils. explicatio [cfr. s. v.] *insolita* rad. चर्द्ध nititur significatione.

85. In primo hemistichio समासोऽनाः legit Cod. B., in secundo: भोगोद्दिग्ताः ut imprimendum curavimus; Edit. Sr. भोगोद्दिग्ताः praebet, quod saltem in चाभग्नाः corrigendum, nisi भत् cum चा insolentius esset pro *frangere*. Scholia eandem Cod. B. tuentur lectionem, ex qua quo illud in textu videtur enatum. उद्विचसः cuius praepositiones magis exquisitae sunt, intactum reliqui, A. et Schol. उच्चवचसः B. अर्तवचसः volunt. Ultimum denique membrum Cod. B. hoc modo consignavit:

कदा यास्मानन्दोदितबहुलखाण्यामुतदृष्टः ॥

prae gaudio expressis lacrymis circumfusus oculos habentes. In precibus nomen Dei ter solet repeti ad maiorem vim, cf. *Brahmaiva*, pag. 104. et 105.

स्वधास्त्रधास्त्रधेत्येवं यदि वारत्रये स्मरेत् ।

आधस्य फलमाप्नोति ध्यानस्य तर्पणस्य तत् ॥

86. Plane aliter Cod. B. secundum colon. concepit quod indicasse sufficiat:

स्मरन्तः संसारे विगुणपरिणामावस्थिगतीः वयं पुण्यार्णवे etc.

87. De urbe sacra *Benares* vid. vs. 66. Ibi hodieque nudi, praeter linteum in pudendis perizonia, incedunt Yogines et in Gangis ripa sedentes continuis precibus Sivum adeunt. Hic plurimis nominibus invocatur hoc loco, id quod efficacius putatur, cf. *Horat.* *carm. saec. 15:*

Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.

Nomina illa, sunt enim innumera, quo memoria teneat, rosario (नामावलि) utuntur, unde Schgl. इत्यादिनाम addit. *Gauri* Dea Káli sive Bhaváni, Sivi uxor est; त्रिपुराहरः et त्रिपुरान्तकः saepe vocatur Sivas: *Daemonis Tripuri victor* (v. Wils. ad Meghad. vs. 58.), त्रिनयनः autem ob tertium ipsius in fronte oculum. Particula चये, ut hoc addam, vocativum mitigat atque in precibus gratiam implorat, Schol. कोमलामंत्रणे coll. Schol. *Nalod.* 4, 41.

88. In Edit. Sr. impressum est ध्याये ध्यानं quod nihili est et in fine correctum est ध्येयध्यानं non minus vitiose; legendum, erat ध्याये ध्यानं निवेद्य *meditor meditationem intrans*. In primi hemistichii fine Cod. B. legit पर्यंकमूले exquisitum quidem sed nulla auctoritate alia confirmatum. De Sivi cognomine *Amoris hostis* vid. vs. 1., de amoris autem: *piscem vexillo tenens* cfr. *Indiam nostram* I. p. 246. Ceterum observare licet Sivo a devotis flores offerri ac fructus, non autem hostias cf. 98.

89. Similis plane sententia vs. 93. resurret, quam ob causam Rogerius nostrum fortasse omisit, versiculum (p. 314.) tametsi apud illum (p. 317. vs. 8.) aliud prostat distichon eiusdem tensoris: nolui tamen in supplementum referre versum, quia suo loco uterque legitur scholiis illustratus. Varias lectiones non adsunt neque multa ab sensu observanda: त्रिपुरं Schol. per गृहं explicat; वितानं vero h. l. *canopeum lecti* significat, saepius tamen

coelo pro vestimento uti eodem sensu dicunt, nimirum sub diō morari et αἰσχρονοστεῖν, unde hodieque ex Jainis Gymnosophistae दिगंबरः audiunt, idque tanto convenientius quum चंद्रं iam per se coelum sit: चंद्रं व्योमवाससो (Visous ad Sisupal. 5, 3.). De vocabulo चंद्र vid. ad Niz. 34.; Schol. compositum dissolvit: विरतिः विरक्तिः सैव वनिता स्त्री तस्याः सङ्गमुद्दिता: Munis, unde मौने silentium descendit, Yogi est, infra (93) सिन्धुः dictus. Vocabulum अतनुभूतिः bene me cepisse, affirmare non ausim; Schol. in Cod. अनुभवः addunt; fort. leg. अनुभावः qui nullam corpori auctoritatem permittit.

90. Repetendi erant versus, nonagesimus et qui cum sequitur, ex Edit. p. 83., ubi coniunctum leguntur, in Cod. A. eundem locum occupantes; interrumpunt enim ordinem et ad Sivi cultum pertinent, quare etiam apud Rogerium hoc loco prostant. Opera eradicare est prorsus non curare neque de officiorum praemiis sollicitum esse. Scholia non adsunt.
91. Schol. पात्रयतां pro patera adhibeatur et verba reliqua in Imperativos Activi commutat: पात्रं कुरु: » Felicitatem summam praebens, परमानन्दः epitheton Brahmi est, quocum per intimam ipsius scientiam unitur Yogi etsi vitam conservet, sive in vivis maneat: hanc vero felicitatem Sivi favore assequitur devotionis viam ingrediens. सुलभां habet Cod. A. una cum scholiis suis, sed religio fuit sollicitare vulgarem lectionem.
92. Ultimum devotorum gradum depingit auctor capite hoc decimo, अथभूतचर्या inscripto. Brahmani vitam quadripartitam non uno loco leges praescribunt sacerdotales ita ut per iuventutem ब्रह्मचारी Vedorum studio incumbat, dein paterfamilias, sive गृहस्थः sui ordinis officia persolvat, postea वनप्रस्थः ὠλύβιος s. eremita, meditationi vacet, hominum consortium non prorsus devitans, postremo loco autem तपतिः fiat, sive अवधूतः (cf. Manu 6, 67.). Talis asceta, in antecedentibus satis superque descriptus, cynicorum more incedit, baculum manu gestans et peram semihudus ab humero suspensam gerens, sive ut Aristophanis dicam verbis ἀνδ' ἱματίῃς μὲν εἶχεν ῥάκος: in his omnibus enim Yogines Indici Cynicos aemulantur, imo longe superant: vaga delectantur, inhumana ac ferina fere vita, tribonium in deliciis habent attritum ac squalidum et quemadmodum Philemo Comitus Cratem describit, quod aestate crasso pallio indutus conspiceretur ob tolerantiam, hieme detrito:

Καὶ τῷ Θέρει μὲν εἶχεν ἱματίον δασύ
 'Ιν' ἐγκρατὴς ἦ, τῷ δὲ χειμῶνος ῥάκος.

id multo magis in ascetas quadrat Indicos. Sed iam videamus singula. Putendorum fascia (कीपिने) in plus quam centum frusta debet esse distracta — परिहृत् Comparativus est adiectivi intensivi per totam radicem नृ repetitam efformati, quales sunt मद्धर् baldusiens, कलकल aotum cantus et quae ad sonum simul exprimendum inserviant formae: निकिपी perisphyris tinniens, tintinabulum, coll. murmur, turtur cet. Sic forte purpura colorem intensum et quasi impletum (पूर) significat et ११११ carduus ad stirpem दृ lacerare referendum

- ut in reliquis aliis verbis semiticis geminantibus १ ut dicuntur. Vid. *Schol. Hariri* p. 15. infr. Cod. B. et Scholia निश्चितं male legunt; निरपेक्षं porro, quo metrum vitatur, Cod. A.; in B. सुखसाध्य exstat, भैरवमग्नं A. et ग्रन्थ B. haud spernendae sunt lectiones. Secundum hemistichium in B. plane a vulgari textu recedit, neque vero eam habet auctoritatem ut chartam perdamus. Pro स्वान्तं = मनः denique Cod. A. et Schol. eiusdem falso inducunt प्रपन्नः ॥ Quid per *magnum Yogi fessum* h. l. intelligatur Commentariis non apparet, totam igitur vitae rationem hac metaphora designari puto. Ceterum ex Cod. A. distichon excidit, nostra enim haec sententia numero 86 notatur, quum octogesima quinta revera sit; in Scholiis eiusdem Cod. ad versum seq. nobis 93. additur: 87 स्पष्टः dein vero sequitur conclusio इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यप्रवृत्तकं समग्रं ॥
93. Vide supra vs. 89. Secundi hemistichii initium ad mulieres flabelliferas alludit; harum loco auris refrigeratur Gymnosophista, igitur दिशः ipsi virgines sunt; eadem metaphora qua Martialis abollam Cynici uxorem grabbati nuncupat, eo quod grabbato pro stragulis iniecto, veluti cum eo dormiret. Schol. explicat: दिशः एव कान्ताः नार्यः तामिः समन्तात् सर्वदिक्षु पवनरूपचमरैः वीक्ष्यमानः सन् ॥
94. *Brahmānis novum*, sive mundum, supra *Mit* vs. 93. मृत्पण्डं appellatum, eodem sensu h. l. मण्डलीमात्रं nuncupat, hoc est *discus vitis* सुदुं मण्डलं placenta forsā ac libum, quo non satiatur sapiens. Posterius hemistichium eodem modo interrogat, subaudito न, quo statim sententia fit affirmativa: *nunquam accidit*. Hanc insolentiorē forte putans ellipsin, ultima verba in किं प्रत्यये mutat Cod. B. सफरी pisciculus candidus est, aquam celeriter transnatans; aliis *carpo*.
95. Vix operae pretium est variantes annotare lectiones Codicis B., cuius librarius in hac sententia describenda negligenter admodum versatus est, transpositis तन्मसङ्गम्य et sic porro. In secunda linea दानविरक्तमार्गानिरतः scripsit, cuius vocabuli compositionem non bene expedio; lectio recepta ad Yoginum conditionem illam pertinet, qua nullo ordinum respectu ac discrimine ab omnibus Castarum officiis immunes sunt devoti, ut hodieque multorum testimonio confirmatur. Vocabulum चाक्षीर्षा Cod. B. in चाक्षीषा commutat, contra rhythmum literis similibus quaesitum et sensum, quem tamen restituit संप्राप्त lectione pro अस्यूत = न ग्रथित. Ultimum denique समसुखामोगं ieiunum est.
96. Quinque elementa adorans sperat Yogi se tandem cum Parabrahmo coniunctum fore, ab omnibus animi commotionibus ac stultitiae vinculis liberatum. तेतः सुखान्धो legit Cod. B. et तान pro ज्वाला quae omnes admitti possunt lectiones, posterior tamen glossa videtur; vid. vs. 72. de *scientiae igne*. Secundum hemistichium unica fere vox est; en Scholia: युष्माकं सङ्गवशाद् उपजातो यः सुकृतोदकः तस्य या स्फुरन्ती अथ च निर्मला ज्वाला शिखा तया अयास्तः क्षपितः समस्तः सकलो मोहस्य अज्ञानस्य महिमा महत्त्वं यस्य स एवं भूतः सन् अहं ॥ Memorabilis est Schol. *Parabrahmi* explicatio per उपाधिभूतं quae ad Bauddhorum dogma accedit.

97. Per *animam amritum stillantem* eum intelligit qui omnia terrena exiit et summi numinis cognitione gaudet, sive hominis, ut Schol. verbis dicamus: मत्स्वभावस्य तेयज्ञातृसंबन्धेन रस-
स्वप्नब्रह्मविशिष्टस्य ॥ Illud autem vocabulum quo tanquam cibo utitur *Brahma* est, नित्यस्व-
प्नब्रह्म ॥ (vid. *Windischmannum* p. 128. in Sancar.). In sola Edit. Sr. exstat sententia
p. 105.
98. Videmus ad quam duxerit dementiam pulchrum per se ac sapientissimum praeceptum de
rebus externis contemnendis et cogitatione salutis ergo in Deum dirigenda: vult sordidus
auctor — non idem Bhartriharis ille qui Nītim composuit — ut bestiarum more (वनस्य-
क्षीप्रयनाः मृगादयः) in sylvis degamus ad sensuum oblectamenta evitanda et summam perfe-
ctionem obtinendam. Serpens *vento* pasci putatur ut apud Hebraeos *pulvere*, sed simul
latet in हिंसा vocabulo, speciatim de caede animalium usurpato, nullum cum pabulo illo
crimen esse coniunctum, quod bene vidit qui Rogerium francogallico sermone reddidit:
Bramm a ordonné une viande pour les serpens, sans qu'on tué rien, qui est le vent. Verba
belgica (apud *Dapperium Asia* p. 30.) rem minus tangunt: *Bramma heeft de wint voor de
slangen tot een spyze, het gras voor de beesten geschikt. Deze syn een en de zelve spyze
en niemand lyd daer nadeel by.* Incongruae Cod. B. lectiones sunt: भ्रात्रा महाकल्पितं ad
versum 96 forsitan respicientes ubi *aether* frater vocabatur; dein वृष्टाः pro पुष्टाः praebet et
सततं *semper* loco सहसा = हठात्कारेण.
99. Sensus est: mundus vult decipi, decipiatur ergo; nos autem devoti et animo sinceri li-
benter divinam illam quam in promptu habemus, numinis scientiam impertimus. Voca-
bulum गालि apud Careyum in lexico Bengal. *scurrilitatem* indicat; vox videtur composita
ex गालि vox et गालि series, copia ut puncto subscripto Editores Sriram. indicare voluerunt:
verba igitur obscura et confusa denotat (Schol. गालिमत्त्वं nostrum *galimathias*) sed cum
notione *fraudis* coniuncta, quare sapientiae opponuntur. *Leporis cornu* pro re nihili ac
vana habuimus *Nūt* 5. Cod. B. ultimum distichi membrum legit:
ददतु शस्त्रविषापां ये महात्यागिनो ऽपि ॥
qui magni devoti vel leporis cornu darent? Fateor versiculum hunc et proxime sequentem
mihi in hac decade paullulum esse suspectos, sed quales sint substituendi ambiguus hae-
reo, igitur seriem turbare nolui.
100. Querelas fundit sententia de neglecta scientia divina, per quam semper vitam asceticam
intelligit noster. Non sine vi ponuntur *reguli*, inest enim: vel in exigua quacunque re-
gione h. e. ubique. Nominativum suppeditat Schol. पृथिव्येकदेशभोजिनो रातः sequens vero
vocabulum cum eodem in Accusativum erat corrigendum. Minus bene Cod. B. क्षितितलं
inducit. Alias scriptoris hallucinationes omitimus.

SUPPLEMENTUM.

1. Versus qui sequuntur supplementarii ex libro secundo potissimum collecti sunt; tres priores ad caput de stultitia pertinent et in Cod. A. tantum leguntur, numeris undecimo et sequentibus notati. Harum sententiarum prima, in qua nulla ambiguitas relinquitur, illud Horatianum commentatur: *naturam expellas furco, tamen usque recurret*; cf. Niti 3. et versiculum prakriticum *Mrichhak.* p. 90.

प्रश्नापलककवलदूदे पा शक्कि वालिदुं
अप्यकलत्तपशने पा शक्कि वालिदुं ।
ब्रूयपशने मपुशने पा शक्कि वालिदुं
नेवि सहावि आदोशे पा शक्कि वालिदुं ॥

*Non potest bos, in herbam lascivians, retineri, nec moechus alterius uxori inhians, nec homo addictus aleae, neque (hoc est: multo minus) ille cui vitium innatum est. Ubi पलकक (पलकक), ut hoc obiter observem (cfr. *παλακίς*) sanscritice लम्पट vocabulo explicatur (vid. *Vair.* 67.).*

2. Singularis sane sententia, quam spuriam esse ipsius tenor satis superque docet. Quodsi Bhartrihari esset, scriptores de compositione rhetorica agentes certissime hoc distichon excitassent.

3. Pro एषा expectaris येषां cui te melius respondet; pro मृत्यु cum Scholl. legimus मर्त्य *mortalis*.

4. Sententia Cod. A. vigesima quinta, in capite secundo de sapientia, prostat et bona enumerat quae homini per Vishnuem distribuuntur, nullo tamen epitheto indicatum est iusto tantum et sapienti talia praemia fore; अवचकः ex Scholl. scripsimus, in textu erat अवचकः, Commentarius, tamen Neutrum genus iubet ad मित्रं referens, quod fieri nequit ob vocabulum sequens.

5. Similem adscripsisse librarius videtur versiculum ad distichon Niti 33, cui praecedit haecce sententia, omnibus suis numeris haud absoluta, quum supplenda sit: *diviti सामर्थ्ये सति* Schol. Fortasse tamen in pronominibus, articuli vice fungentibus, ironica quaedam vis inest, ac si nos dicamus: *das sind Sinne!* अन्यत्तपोन coniunctim scribunt textus et Schol.; frequentior saltem est Instrumentalis, sed tum अन्यः scribendum: *alius* plane fit subito, neque amplius vulgo laudatur, qui dives modo erat.

6. Versiculus Cod. A. quinquagesimus, post versum nobis Niti 41. legitur eiusdem sensus: ut sorte sua contentus sit homo neque aliorum bonis invidet. Haec quidem extra dubium sunt posita, distichon verò ipsum, prout in Cod. exstat, corruptissimum est et sine aliorum Codd. ope in integrum restitui vix potest; sonat enim hoc modo, ad metrum quodammodo adaptatum:

त्वं एव चातकाधारोसितिकेषांनगोचरः ।

किं श्रमोद्वरात्माकं कार्पन्योक्तिः प्रतीयते ॥

in quibus verbis negligentissime scriptis sensum equidem non invenio, etsi vix placent coniecturae quibus usus sum, paullo liberiores. Primum: श्रमोद्वरात्माकं sanscritum non est, sed anteponi debebat pronomen, cuius सत्त्वाकं et केषां glossae videntur; *guttas* धाराः abesse vix possunt; terminatio श्रो ad चातको tunc pertineret et spiritum finalem in स् mutaret scriptor, nisi सन्ति vocabulo sequenti inesse (ut vers. seq.) suspicaris. लोचनगोचरं solita compositio est et apud Bhartr. iam legitur *Sring.* 74. — Sed iudicent critici acutiores. — Scholia ceterum adsunt nulla.

7. Ad sensum, versiculum antecedentem, cui proxime adhaeret, optime haecce illustrat sententia, scilicet querelas inanes fundere non debere hominem sua conditione, quantumvis exigua, contentum, nam ut inter nubes quoque sint vacuae ac tonantes, quibus sitim non exstinguat Châtakus, sive ut est in *Raghu.* 5, 17. निर्गलितानुमर्षं प्रार्द्रघनं नार्द्रति चातको अपि ॥ sic inter opulentes inveniri avaros, divitiis suis superbientes, quos igitur adire haud iuvat. Scholia desiderantur. Corrigenda erant मित्रं in मित्रं, हिंसति in हिं सन्ति et श्राद्रायन्ति in श्राद्रयन्ति ॥
8. Caput septimum, de ope ferenda, claudit sententia in Cod. A., et similem exprimit sensum: montem *Merum* et *Himâlayi* iuga non tantopere valere quam *Malayi* montes in peninsula australi, ubi non arbores modo steriles verum multa dona adsint salutifera, sic homines liberales sordidis divitiis esse praefereandos. *Auri mons* et *argenti mons*, देवगिरि et रत्नताद्री mera epitheta h.l. sunt et nullo aurifodinarum respectu ad externam tantum speciem horum montium referenda, Schol. in homines bene adhibet: ननु ब्राह्मणद्वयः सुवर्ण-रीष्यत्रयाः कृताः घतः तैः किं प्रयोक्तव्यं ॥ Molestiam parat in fine कंकोलनिष्कृतज्ञानि in quo vocabulo कृतं cum scholl. scripsimus; in textu erat कृतं scriptoris errore ortum, etsi कृतं *pungens* de herbis officinalibus dicitur. निम्ब arboris species est, *Melia*, sive *Nimba Azadaracta* hoc est *آزان درخت* appellata, sed कंकोल nusquam reperitur: कोल per se fructus est, quod bene conveniret si निम्बकोल scriptum exstaret; fortasse igitur aliud arboris genus designat, quum Schol. scribat: कः कोलनिष्कृतज्ञः बृहत्तः Huius vero Commentarii कः nullum sensum praebet, neque enim Brahmâ, qui कः nominatur, locum habet; कः vero caput, aquam, ignem, pavonem et gaudium significat, ut de Monosyllabis lexicon *Ekâksharanighantus* docet. Schol. ad *Ghatakarp.* vs. 13. कं (sic leg.) शिरो जलमाख्याति et postea: पावके च मयूरे च सुले शीर्षे जले च कं coll. *Nalod.* 2, 4. 41. et saepius. Sed, fateor, me in hisce ipsum non acquiescere, quum कं vocabulum simpliciori dictionis generi parum sit aptum, proponam कङ्कलि° dummodo *Asocus* arbor in Himalaiis montibus crescit.
9. Operibus omnia regi et hominis fatum constitui (*Niti* 91. 94.) distichon docet quod imprudenter forsitan loco suo eripuimus quum apud omnes legatur: in Cod. A. vs. 89, B. 61, T. 58,

- in Edit. pg. 53. Infra tamen alia sequuntur exempla, ubi sententia ab omnibus exhibita auctoritatibus, locum suum occupare nullo modo potuit. Neque Scholl. adsunt, neque variantes lectiones.
10. In Cod. A. tantum, post versum *Nāis* nobis nonagesimum nonum, legitur sententia, numero 103. notata, cuius cardo in ultimis verbis vertitur. Vide quae de tali interrogationibus facta constructione observata sunt ad *Nāi*. 45.; de इत् in compositione vid. *Sring*. 83. Verba ceterum faciliora sunt; per *reticentem*, हनि bona intelligit huius mendi, quae a sapientibus sponte negliguntur.
11. Legitur versiculus in Cod. A. 105, in B. quem sequitur Edit. Sz. 82. in Cod. T. 79. nec quicquam habet molestiae tametsi frigoris nescio quid insit. सुपिउता non apodistice capiendum: *ornata est*, quod aliis auctoris dictis contrarium esset, qui in rebus similibus vituperare mavult quam laudare, sed hypothetice: *certe ornaretur*, ut in sententia seq. Hoc Cod. B. indicat interrogatione कैश्चित् metro prorsus contraria. Adiectiva ऋषिय° non sunt *pauperes qui in egestate non blandiuntur* et *divites in opibus humanitatem conservantes* sed oratione dura destituti omnino ऋषियकल्पेषु दरिद्राः ते: Schol.
12. Tuentur sententiam omnes auctoritates: A. 108. Edit. et Cod. B. 84. T. 89. et in eo quidem loco ubi recte sese habet, in capite de fortitudine post versum nostrum septuagesimum sextum. Laudibus enim praedicat virum fortem, cuius pedis contactu terra, veluti per solem flos, sese expandit, ut sub mulieris pede florem Asokum efflorescere dicunt Indi. Pro *समा patientia* in Edit. legendum erat *समा terra*, cui metrum obstat, B. रसा, A. मही quod adoptavimus, praebet. स्फार° adverbii vice fungitur *sit gaudens, exultat*, propr. anim *स्फार° rumpi* ut स्फुर° de floribus dicitur, dein *exaltare*, collato स्फारपा.
13. In Edit. vs. 21. et Cod. B. vs. 22. tantum reperitur adagium hocce satis luculentum. सुपुह° metro iubente in सपुहपापा° convertimus.
14. De hoc disticho vid. ad *Nāi*. 83. cui adiungitur in Edit. Sr. 26. B. et T. 25., a Rogerio quoque translatum. Cod. B. in primo hemistichio उच्यति iubet, caesura tamen prohibet quo minus accipiamus hanc lectionem, ceteroquin haud necessariam quia facile cogitatione additur: *iterum exurgit*. In alterius hemistichii pede secundo Paeon primus apparet, in hac sede rarissimus. Vid. *Ewald über einige ältere Sanskr. Metra* p. 10.
15. Ad *Sringdrum* potius pertinet sententia, in Edit. Sr. quadragesima nona libri secundi; in Cod. B. bis exstat, numeris 49 et 77 notata, neque in aliis Mstis reperitur. दुर्मासं *difficile captu* Cod. iubet, menti ut videtur poetae contrarium, vult enim: cor mulierum cum omnibus spīs ut ita dicam plicis et fraudibus, omnino non capi posse, ut comparatio docet. यद्दर्शयान्तः सितं in Cod. B. ferri potest; दुर्ग ex eodem adoptavimus pro सूक्ष्म *subtilis* in Edit. De *gutta in flore loti* vid. ad Vaiv. vs. 7. In alium sensum *Uttararāmachar*. p. 29.

dicatur: optimorum hominum mentes cognitu difficiles esse, quam duriores modo sint quam adamas, molliores modo quam flores:

वज्रादपि कटोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

लोकोत्तराणां चेतांसि को नु विज्ञातुमर्हति ।

Cum lianis mulieres sexcenties comparantur, praesertim in Gitagovindo, cf. *Mṛichh.* p. 25. meretrix est मार्गशाता लतेव । et *Catullum* 64, 34.: *ut tenax hedera huc et huc arborem impli- cat errans.* *Ovid.* Epist. 5, 47. et quae excitat Jacobs ad Anthol. IX. p. 428. Scholiis omnes versus destituti sunt, a vs. 13. usque ad 23.

16. Versum scholiis carentem et in sola Edit. Sr. vs. 66. exstantem omnino non capio. Sermo est de Vishnue sub apri forma terram sustentante et in serpente Sesho, ut hominum saluti prospiciat, decumbente, sed quomodo cum dracone Rahu coniungatur, nescio; puto ta- men ad distichon nobis vigesimum septimum a pio quodam doctore adscriptam esse sen- tentiam in quibusdam vocabulis corruptam. Vitium saltem contra metrum erat tollen- dum in secundo membro, cuius χ in ननु mutavimus et vocabula insuper राहुः et शेषः invi- cem transposuimus ne plane ineptiret obscurissimum dictum.
17. Corruptissimus in Edit. Srin (74) versus, imprimis quod membrum hemistichii primi al- terum attinet, ubi haud facile quisquam χ irम vocabulum semel omissum ex coniectura repetisset nisi alio adiutus Codice. In B. (75) et T. (72) hoc membrum recte se habet sed transpositum cum priori hunc in modum librarii oseitantia vitiato:

विपहिमधैर्यध्वंसं यदीक्षितुमाहमे

quae praecriticae corruptioni fere similia sunt. Pro तडखिः in Edit. cum B. legendum तलनिधेः ex literarum χ et ल solita permutatione, et χ cum χ similitudine enatus error; non vero opus est ut verbum व्यपेति cum B. addamus. Dicit auctor ut equidem capio: Viros fortes anxie respicere noli, num forte constantia ipsorum, calamitatibus tentata gra- vioribus vacillet tandem, quodsi tamen impatientes invenias ipsos, nihilominus gloria digni putentur ut montes alati illi (vid. *Nia.* 29.) oceano venati, viribus in periodi magnae fine fracti erunt sine omni aequoris ipsis damno. Comparationem tamen plaudicare qui- libet ipse videt.

18. Sensus est: Fortuna tanquam mulier vult expugnari, audaces fortuna iuvat. Mirum est quanta corruptela in Edit. Sr. labore versiculus, cuius sphalmata मृगयो, दीर्घा, खिन्नो abs- que puncto nasali, मृगयो e Cod. B. ubi eundem numerum occupat nonagesimum sextum, correximus, metro iubente.
19. Virum bellicosum praedicat sententia in Edit. et Cod. Bi (102) exstans, nulla lectionis va- rietate. Constructionem grammaticam secundi hemistichii duriores haud expedio.
20. Adagium in sola Edit. vs. 103. legitur, eodem sensu quo fabula exstat de vulpe et tym-

धन्याः ते वितरामगुरुचरणां त्वत्तत्त्वां चरुणां
विलिनगिरिवरगहने यौवनं ये नयन्ते ॥

In altero Hemist. ad *amores* pertinente, corrigendum erat *सम* *pecku* pro *स्य* et *tōtum* epitheton ad amicam referendum, igitur in fine *वायः* loco *वायः* scribendum. गह, in गहं mutavimus, melius tamen गहं fuisset. Plures utique afferri poterant versūs, praesertim ex Cod. B. sententiis interpolatis repletis; at, quoniam gravissimis omnes fert corruptelis, scateant et nihil praeterea habeant quod lectorem possit allicere, manū detinui et chartam perdere vanis nolui coniectaris.

॥ शुभम् ॥

*Tabula synoptica, novum sententiarum in libro II. et III.
ordinem exhibens.*

II. Nitisatakam.

	Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.		Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.
I.	1	1	1	2	1	VI.	52	62	48	51	47
	2	2	99(I)	1(I)	1		53	63	8	52	8
	3	3	1	1			54	64	78	57	78
	4	4	3	2	3		55	65	94	53	94
	5	5	2	3	4		56	66	28	55	27
	6	6	89	89	88		57	67	36	58	35
	7	7	90	90	90		58	68	27	59	26
	8	8	99(III)	34			59	69	40	60	40
	9	9	32	31	31		60	26		54	68
	10	10		49			61	28	13	56	13
	11	14	61		60	VII.	62	70	80	61	80
II.	12	15	7	7	8		63	71	67	62	66
	13	16	10	10	11		64	72	34	65	33
	14	17	11	11	12		65	73	83	63	83
	15	18	42	36	42		66	74	46	64	45
	16	19	104	103	98		67	75	30	66	29
	17	20	92	92	85		68	76	16	67	15
	18	21					69		99	68	101
	19	22	93	93	86		70	77	50	69	50
	20	23	47	46	48		71	78	14	70	14
	21	24	68	68	66	VIII.	72	80	64	71	64
III.	22	29	12	12	13		73	27		72	
	23	30	33	32	32		74	86	60		62
	24	31	96	97	92		75	106	81	77	81
	25	32	38	38	37		76	107	76	76	76
	26	33	70	70			77		85	78	85
	27	34	65	65	64		78	109	86	80	86
	28	35	95	95	91		79	81	17	75	16
	29	36	57	59	56		80	82	45	79	44
	30	37	87	87	83		81	83	9	74	9
	31	38	98	98	97	IX.	82	84	24	82	23
IV.	32	39	23	22	22		83	85	25	83	24
	33	41	63	67	62		84	87	79		79
	34	42	20	33	20		85	88	58	81	60
	35	43	62	34	61		86	90	43	84	42
	36	44	5	35	6		87	91		85	
	37	45	6	36	7		88	92			
	38	46	71	37	71		89	93			
	39	47	72	38	72		90		101	88	105
	40	48	88	39	88		91	101	56	98	58
	41	49	69	40	69	X.	92	94	19	91	17
V.	42	52	75	41	74		93	95	37	92	37
	43	53	29	42	28		94	96	44	97	43
	44	54	22	43	21		95	97	52	99	56
	45	55	41	44	40		96	98	31	93	30
	46	56	4	45	4		97	99	51	95	53
	47	57	73	46	73		98	100		96	
	48	58	39	47	39		99	102	54	100	57
	49	59	91	48	91		100	110	97		
	50	60	77	49	48						
	51	61	35	50	34						

III. Vairāgyasatakam.

	Cod. A.	Edit. Srij.	Reg. vers.	Cod. B.		Cod. A.	Edit. Srij.	Reg. vers.	Cod. B.
I.	1	1	1	1(I)	VI.	52	48	48	51
	2	2	2	2(II)		53	52	52	51
	3	3	3	7(?)		54	53	53	52
	4	4	4	4(I)		55	54	54	53
	5	5	5	5(I)		56	55	55	54
	6	6	6	6(I)		57	56	56	55
	7	7	7	7(I)		58	57	57	56
	8	8	8	40		59	58	58	57
	9	9	9	13		60	59	59	58
	10	10	10	25		61	60	60	59
	11	11	11	10(I)		62	61	61	60
				50	VII.	63	59	59	60
II.	12		18(II)	11		64	60	60	61
	13	12	12	12		65	61	61	62
	14	13	13	13		66	62	62	63
	15	14	14	14		67	63	63	64
	16	15	15	15		68	64	64	65
	17	16	16	16		69	65	65	66
	18		100(II)	17		70	66	66	67
	19	17	17	18		71	67	67	68
	20		16(II)	87(II)		72	68	68	69
	21	18	18	20	VIII.	73	69	69	70
III.	22	19	19	21		74	70	70	71
	23	20	20	22		75	71	71	72
	24	21	21	23		76	72	72	73
	25	22	22	24		77	73	73	74
	26	23	23	25		78	74	74	75
	27	24	24	26		79	75	75	76
	28	25	25	27		80	76	76	77
	29	26	26	28		81	77	77	78
	30		52(II)	27	IX.	82	78	78	79
	31	27	27	30		83	79	79	80
IV.	32	28	28	31		84	80	80	81
	33	29	29	32		85	81	81	82
	34	30	30	33		86	82	82	83
	35	31	31	34		87	83	83	84
	36	32	32	35		88	84	84	85
	37	33	33	36		89	85	85	86
	38	34	34	37		90	86	86	87
	39	35	35	38		91	87	87	88
	40	36	36	39	X.	92	88	88	89
	41	37	37	40		93	89	89	90
V.	42	38	38	41		94	90	90	91
	43	39	39	42		95	91	91	92
	44	40	40	43		96	92	92	93
	45	41	41	44		97	93	93	94
	46	42	42	45		98	94	94	95
	47	43	43	46		99	95	95	96
	48	44	44	47		100	96	96	97
	49	45	45	48					
	50	46	46	49					
	51	47	47	50					

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 4. lin. 25. pro नील lege लील.

- 7. - 12. Praestat emendare न्यस्तं स्मृतमि नल्लक्षितलक्ष्यस्याः et in Scholiis ad h. v. lin. 17. पृथूभागाः et lin. 19. घनोत्थे scribere.
- 8. - 3. a fine. Fort. leg. इति कपटः सुपुव्यं.
- 12. - 8. leg. एतादृशीं et lin. 11. insere स्वलन्तीं ante घतिभ्रंशं.
- 15. - 2. a fine. Euphonia neglecta est in exitu membri, item pag. 22. lin. 11.
- 17. - 18. Anusvarus vocabuli पूर्णं evanuit in nonnullis exemplis, item pg. 30. lin. 5. in वी.
- 20. - 14. Pone १८५५.
- 22. - 5. Suprapositum vocalis signum non accurate expressum est in वक्त्रे item pg. 25. l. 20. in fine, et pg. 31. lin. 14. in ते.
- 23. - 21. Separa विचार्य कार्य, item pg. 26. lin. 1. melius scribis हृदि मानः.
- 30. - 21. Scribe ब्रह्मापि.
- 56. - 2. pro भाष्यापि, quod ex Edit. Srir. in nostram irrepsit, scribe भष्यापि.
- 70. - 9. leg. युष्मत्सु^०.
- 71. - ultima pro विचित्रि^० leg. विचित्र^०.
- 88. - 12. leg. *Mangiferum*.
- 102. - 4. pro *fatorum libro* scribe *frontis tabula*, video enim भाल् anterior caput esse in quo scripta hominis putantur fata; quapropter iam dele quae parum apta in Commentario ad h. v. pg. 131. contulimus.
- 105. - 23. post *quiescit* pone colon.
- 122. - 4. a fine leg. *cupidum*.
- 124. - 17. leg. *voluntate*.
- 131. - 14. dele apostroph. ante कपो.
- 142. - 11. lege ईशपत्नी.
- 142. - 18. post *similis* adde: — *cognita*, nam respondet simul दृष्ट (cfr. Brahm. Vaiv. Pur. Spec. pg. 25. lin. 5), Arab. رأى, hebr. ראה signific. cognoscere carnaliter.
- 152. - 23. leg. *denudavit*.
- 155. - ult. leg. ऋतु.

Pag. 157. et 158. ad Sring. vs. 36. Post vulgatam Wilsoniani lexi editionem alteram vidi
प्राभात् *montis cacumen*, पाटचत् *furem* significare; igitur verte *qui ex montium*
cacuminibus fragrantiam furantur, et dele omnia, quae in Commentario
de hisce vocabulis protulimus futilia. Sic quoque eadem (प्राभात्) vox intel-
ligenda est Vairag. v. 1. non vero *onus*, et varians lectio उन्मूलयन् iam recte
sese habet.

- 162. lin. 3. a. f. leg. *stamina*.
- 169. - 22. post *versione* pone punctum.
- 172. - 1. leg. *Strabonis*.
- 194. - ult. pro ۛ leg. ۛ.
- 199. - 19. गुणाप्रबालं.
- 200. - 24. परकार्यं.
- 213. - 5. a fine *philautis*.
- 232. - 12. verba: *de quorum ancillis* rell. ad *Romanos* refer.
- 232. - 24. leg. *Dicitur* pro *Dr*.
- 235. - 19. leg. *interpretatio* pro *interpretio*.

Reliqua, quae in versione et commentario minus accurate vel etiam festinanter et
मोहमोहिता: expressimus, benevolus lector ipse corriget, errores quosdam in textu graviores
passim in Commentario iam tetigimus.

